GEORGI GOSPODINOV

HÜZNÜN FİZİĞİ

roman

metis

Georgi Gospodinov

HÜZNÜN FİZİĞİ

Öykü ve roman yazmanın yanı sıra şiir ve oyunlar da kaleme alan Georgi Gospodinov (1968 doğumlu) Bulgaristan'ın 1989 sonrası en çok çevrilen isimlerinden biridir. *Doğal Roman*'ı (Metis, 2018) yirmi üç dile, öykü kitabı *Ve Başka Öyküler* ise sekiz dile çevrilmiştir. İkinci romanı *Hüznün Fiziği* İtalya ve Almanya'da, aralarında Premio Strega Europeo ve Haus der Kulturen der Welt Preis'ın bulunduğu dört uluslararası Avrupa ödülüne layık görülmüştür. Yazar, 2010'da ABD'de yayımlanan *Best European Fiction* antolojisinde yer almıştır. Gospodinov halen Sofya'da yaşıyor.

Metis Yayınları
İpek Sokak 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com
Yayınevi Sertifika No: 10726

Metis Edebiyat
HÜZNÜN FİZİĞİ
Georgi Gospodinov

Bulgarca Basımı:
Физика На Тъгата
Janette 45, 2015

İlk Basım: Mart 2017
Üçüncü Basım: Ekim 2018

Metis Edebiyat Yayın Yönetmeni:
Müge Gürsoy Sökmen

Yayıma Hazırlayan: Özde Duygu Gürkan

Kapak Resmi:
Pablo Picasso, *Minotorların Kralı*, 1958

Kapak Tasarımı: Emine Bora

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
Metis Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197 Topkapı, İstanbul
Matbaa Sertifika No: 11931

ISBN-13: 978-605-316-072-4

GEORGI GOSPODINOV

HÜZNÜN FİZİĞİ

Bulgarcadan Çeviren:
HASİNE ŞEN KARADENİZ

metis

İÇİNDEKİLER

O mytho é o nada que é tudo.
Mitler, her şey olan hiçbir şeydir.
F. PESSOA, *Mensagem*

Sadece çocukluk ve ölüm vardır. Aralarındaysa hiçbir şey yoktur.
GAUSTİN, *Seçilmiş Otobiyografiler*

Dünya artık büyülü değil. Terk edildin.
BORGES, 1964

...Ve işte, belleğin ovalarına ve ferah meskenlerine,
sayısız imge hazinesinin bulunduğu yere giriyorum...
AUGUSTINUS, *İtiraflar*, 10. Kitap

Sadece geçici ve fani olan kaydedilmeye değerdir.
GAUSTİN , *Terk Edilenler*

Uçmayı, yüzmeyi, havlamayı, böğürmeyi, ulumayı arzuluyorum. Kanatlarımın, kabuğumun, zarımın olmasını istiyorum, duman yaymak istiyorum, üzerimde bir fil hortumu taşımak, bedenimi kıvırmak, her yere saçılmak, her yerde olmak, kokularla birlikte dağılmak, bitki gibi yeşermek, su gibi akmak... her atoma nüfuz etmek, maddenin ta derinliklerine kadar inmek, madde olmak.

GUSTAVE FLAUBERT, *Ermiş Antonius ve Şeytan*

... karıştırır
anıyla arzuyu...

T. S. ELIOT, *Çorak Ülke*

Safkan türler beni pek ilgilendirmez. Roman Ari değildir.

GAUSTİN, *Roman ve Hiçlik*

Okur tercih ederse, bu kitabı kurmaca olarak kabul edebilir.

ERNEST HEMINGWAY, *Paris Bir Şenliktir*

GİRİŞ

Ağustosun sonunda, 1913'te, erkek cinsiyetinden bir insan olarak dünyaya gelmişim. Tam tarihi bilmiyorum. Hayatta kalıp kalmayacağımı görmek için beni birkaç gün bekletip kaydımı öyle yaptırmışlar. Herkesin başına gelen bir şeymiş bu. Yazlık işler bitmek üzereymiş, öteberinin tarlalardan toplanması gerekiyormuş, inek doğurmuş, herkes onun etrafında dört dönüyormuş. Büyük Savaş başlamış. Suçiçeği, kızamık gibi çocuk hastalıklarıyla birlikte onu da atlatmışım.

Gündoğumuna iki saat kala şarap sineği olarak doğmuşum. Bu akşam günbatımından sonra öleceğim.

1 Ocak 1968'de erkek cinsiyetinden bir insan olarak dünyaya gelmişim. 1968'i baştan sona kadar bütün ayrıntılarıyla hatırlıyorum. İçinde bulunduğumuz yıl hakkında hiçbir şey hatırlamıyorum. Rakamını bile bilmiyorum.

Ben her zaman dünyada vardım. Buz çağının başlangıcını ve Soğuk Savaş'ın sonunu hâlâ hatırlıyorum. Ölen dinozorların görüntüsü (her iki çağda da) gördüğüm en dayanılmaz şeylerden biridir.

Henüz dünyaya gelmedim. Yoldayım. Eksi yedi aylığım. Rahim içindeki bu eksi zamanın nasıl ölçüldüğünü bilmiyorum. Bir zeytin büyüklüğünde, bir buçuk gram ağırlığındayım. Cinsiyetim hâ-

lâ belli değil. Kuyruğum gittikçe kısalıyor. İçimdeki hayvan, kaybolan kuyruğunu bana sallayarak yok oluyor. İnsan olarak belirlendim galiba. Burası karanlık ve rahat, hareket eden bir şeye bağlıyım.

6 Eylül 1944'te erkek cinsiyetinden bir insan olarak dünyaya gelmişim. Savaş zamanı. Birkaç hafta sonra babam cepheye gitmiş. Annemin sütü kesilmiş. Çocuğu olmayan bir teyze beni alıp büyütmek, evlatlık edinmek istemiş ama vermemişler. Gece boyunca açlıktan ağlıyormuşum. Emzik niyetine bana şaraba batırılmış ekmek veriyorlarmış.

Kuşburnu çalısı, keklik, mabet ağacı, sümüklüböcek, haziran bulutu (bu hatıram kısa), Halensee civarında mor bir sonbahar çiğdemi, geç nisan karı altında donan erkenci bir kiraz ağacı, yanılan bir kiraz ağacını donduran kar olarak dünyaya geldiğimi hatırlıyorum.

Ben varız.

I.
HÜZNÜN EKMEĞİ

BÜYÜCÜ

Sonra da bir büyücü kasketimi başımdan kapıverdi, parmağını içinden geçirdi ve üzerine nah bu kadar büyük bir delik açtı. Ağlamaya başladım, eve yırtık kasketle nasıl dönerdim. O ise güldü, kaskete doğru üfledi, o an kasket mucizevi bir şekilde yine eskisi gibi sağlam oldu. Usta bir büyücüydü.

Adam sihirbazmış yahu dede, dediğimi duyuyorum.

O zamanlarda büyücü denilirdi, sonra sihirbaz oldular.

Ama ben artık oradayım, 12 yaşındayım, yıl herhalde 1925. Terli avucumda sıktığım beşlik işte burada, kenarını hissediyorum. İlk defa tek başıma, hem de elimde parayla, panayırdayım.

Gel vatandaş geel, piton yılanını görmeye gel, baştan kuyruğa kadar üç metre, kuyruktan başa kadar bir üç metre daha...

Nasıl bir yılandır bu böyle altı metrelik yahu... Dur bakalım, nereye böyle para vermeden, ver bakalım bir beşlik... Ama benim tek bir beşliğim var, onu da bir yılana verecek değilim...

Karşıda merhem, kil ve saç boyası satıyorlar.

Bıyıklara boya, aptallara sopaaa....

Ya bu etrafına hıçkıran nineler üşüşen adam da kim?

... Nikolço savaşta esir düşer, eve geldiğindeyse karısının başkasına vardığını duyar, çeşmede karşısına çıktığı anda gelinin kafasını kesiverir, kafa hem uçar hem konuşur, ah Nikolço, ah, ne et-

tin sen... hadi şimdi gözyaşları sel olsun, hanım teyzeler. Bunun üzerine nineler de yırtınırcasına ağlıyorlar. *Türkü kitabını alın da, Nikolço'nun nasıl bir hataya düştüğünü, suçsuz gelinin nasıl heba olduğunu öğrenin...* Türkü satıcısı. Yahu bu nasıl bir hatadır acaba...

İnsanlar, insanlar, bana çarpıyorlar, bense parayı elimde sıkıyorum, sakın çaldırma, demişti babam verirken.

Dur. Agop'un Şurubu. İri, şurup gibi pembe harflerle yazılı. Yutkunuyorum. İçsem mi bir tane...

Horoz şekerlerine geeel... Ermeni nine kılığına giren şeytan beni baştan çıkarmaya çalışıyor. *Anlayan anlar, buraya uğrar...* Peki şimdi? Şurup mu, horoz mu? Ortada durup yutkunuyorum ve bir türlü karar veremiyorum. İçimdeki dedem karar veremiyor. Daha sonra beni hep zorlayacak olan kararsızlığın nereden geldiği belli. Etrafımdaki dünyanın sunduklarıyla ağzım sulanmış halde orada oturduğumu görüyorum, zayıf, ipince, dizim yaralı, büyücünün daha sonra deleceği kasket başımda. Biraz daha uzaklaşıyorum ve kendimi kuşbakışı mesafeden görüyorum, etrafımda herkes koşuşturuyor, ben dikiliyorum, dedem de dikiliyor, ikimiz aynı bedendeyiz.

Ve bir el kasketimi hop diye başımdan kapıyor. Büyücünün sehpasına varmışım. Rahat ol, ağlamak yok, ne de olsa olacakları çok iyi biliyorum. İşte büyücünün parmağı kumaşın diğer tarafında, olamaz, bu nasıl bir delik böyle. Etrafımdaki kalabalık gülmekten kırılıyor. Biri çıplak enseme bir şaplak yapıştırıyor, gözlerimden neredeyse yaşlar akacak. Ben bekliyorum ama büyücü, öykünün devamını unutmuşçasına, delik kasketimi kenara bırakıyor, elini ağzıma yaklaştırıyor, etrafında döndürüyor, ve aman tanrım, ağzım kilitleniyor. Ağzımı açamıyorum. Dilsizim, etrafımdakiler artık gülmekten çatlamak üzere. Bir şeyler bağırmaya çalışıyorum ama boğazımdan sadece bir böğürtü çıkıyor. Mmmm. Mmmmm.

Hari Stoev panayıra geldi, Hari Stoev Amerika'dan geldi...

Ve, üzerinde şehirli takım elbisesi olan bir adam, kendisini

saygıyla selamlayıp fısıldaşan kalabalığı yarıyor. Hari Stoev, ikinci Dan Kolov, Bulgar Rüyası. Bacakları bir milyon Amerikan parası eder, diyor arkamdan biri. Bacaklarıyla kilit atıp onları boğuyor, kımıldayamıyorlar. İşte buna ölümcül hamle denir, diye fısıldıyor başka biri.

Minderin üzerine yan yana yatırılan boğazlanmış pehlivanları net bir şekilde hayal ediyorum ve gittikçe havasız kaldığımı hissediyorum, Hari Stoev'in kapanına ben düşmüşüm sanki. Uzaklaşmak için acele ediyorum, kalabalık ise onun peşine takılıyor. Sonra da arkamdan bir yerden gelen sesi duyuyorum:

Gel vatandaş geel... Boğa başlı çocuk... Görülmemiş bir mucize. Labirentin minik Minotor'u, sadece on iki yaşında. Beş levayı yiyebilirsin, beş levayı içebilirsin, ama burada beş levaya gördüğünü hayatın boyunca anlatacaksın.

Dedemin anılarına göre o buraya girmemiş. Ama ben şu anda bu hatıranın panayırındayım, ben dedemim ve içeriye girmek için karşı konulmaz bir istek duyuyorum. Beşliği uzatıyorum ve piton yılanı, onun hilebaz altı metresi, Agop'un buz gibi şurubu, esir Nikolço'nun hikâyesi, Ermeni ninenin horoz şekerleri ve Hari Stoev' in ölümcül hamlesiyle vedalaşıp çadırın içine dalıyorum. Minotor' un yanına.

Bundan sonra dedeme ait anıların ipi inceliyor, ama kopmuyor. O girmeye cesaret edemediğini iddia ederdi ama ben girebildim. Belki de bunu kendine saklamıştı. Çünkü ben buradayım, onun hatıralarında, benden önce o burada olmasaydı ben devam edebilir miydim? Bilmiyorum, ama bir şeyler yanlış gibi. Artık kocaman, karanlık bir çadır olduğu anlaşılan labirentin içindeyim. Gördüğüm, siyah beyaz resimleri olan eski Yunan mitleri kitabımdaki canavar Minotor'dan o kadar farklı ki. Aralarında hiçbir benzerlik yok. Bu Minotor korkunç değil, hüzünlü. Melankolik bir Minotor.

Çadırın ortasında beş-altı adım genişliğinde, insan boyunu birazcık aşan demir bir kafes duruyor. İnce demir çubukları pastan ka-

rarmaya başlamış. İçeride minder, köşenin birinde üç ayaklı bir iskemle, diğerindeyse su dolu bir kova ve etrafa saçılmış saman var. Köşenin biri insan, diğeri hayvan için.

Minotor, sırtı seyircilere dönük, iskemlenin üstünde oturuyor. Dehşet duygusunu yaratan şey, onun hayvana benzemesi değil de, sonuç itibarıyla o veya bu şekilde insan olması. Nutkumun tutulmasına neden olan tam da bu insani yönü. Bedeni bir çocuğunki gibi, neredeyse benimki gibi.

Bacaklarda ilk ergenlik kıllanması, uzun parmaklı ayaklar, nedendir bilmem ama toynak görmeyi umuyordum. Dizlerine kadar uzanan rengi atmış kısa pantolon, kısa kollu gömlek ve... genç bir boğa başı. Bedeniyle biraz orantısız, iri, tüylü ve ağır. Doğa sanki tereddütte kalmış. Ve boğa ile insanın tam ortasında her şeyi bırakmış, korkmuş veya dikkati dağılmış. Bu, ne sadece insana ne de sadece hayvana ait bir baş. Dilin de tereddüt edip bölündüğü bir durumda bu nasıl ifade edilebilir ki? Yüz (veya burun) uzun, alın hafifçe arkaya doğru çekik, ama gözlerin üzerindeki çıkık kemiklerle yine de görkemli. (Aslında sülalemizdeki tüm erkekler benzer alına sahip. Bu noktada elimi gayriihtiyari kendi kafatasımın üzerinde gezdiriyorum.) Alt çenesi fazlasıyla çıkık, dar, dudaklar oldukça kalın. En hayvani olan her zaman çenede gizlidir, hayvan son olarak çeneyi terk eder. Gözleri, uzun ve yandan basık suratı (veya burnu) nedeniyle birbirinden uzak. Tüm yüz bölgesinde kahverengimsi bir tür yosun var, sakal değil yosun. Sadece kulaklara ve enseye doğru bu yosun sertleşip kürke dönüşüyor, kıllar vahşice, nizamsız uzuyor. Ama yine de her şeyden çok o bir insan. Hiçbir hayvanın sahip olmadığı bir hüzün var onda.

Çadır dolduğunda adam Minotor çocuğu yerinden kaldırıyor. Çocuk iskemlesinden kalkıyor ve ilk defa çadırdaki kalabalığa doğru bakıyor. Gözleri yanlarda olduğu için kafasını çevirerek gözlerini üzerimizde dolaştırıyor. Bakışı benim üzerimde daha uzun kalıyor sanki. Aynı yaşta mıyız acaba?

Bizi çadıra alan adam (onun sahibi veya velisi), öyküsüne baş-

lıyor. Panayırlarda uzun tekrarlar sonucunda uydurulan ilginç bir efsane-yaşamöyküsü karışımı. Zamanların birbirini kovaladığı ve iç içe geçtiği bir öykü. Bazı olaylar şimdi, bazılarıysa unutulmuş geçmişte gerçekleşiyor. Mekânlar da karışıyor, saraylar ve mahzenler, Girit çarları ve yerel çobanlar çocuk Minotor için bu öykünün labirentini inşa ediyor. Öykü, içinde kaybolduğum âna dek sürüyor. Adeta labirent gibi kıvrılıyor ve adımlarımı geriye doğru takip ederek yolumu bulmam maalesef imkânsız. Çıkışı olmayan koridorlar, kopan ipler, kör noktalar ve bariz tutarsızlıklarla dolu bir öykü. Ne kadar akıl almaz görünüyorsa o kadar inandırıcı oluyor. Şu anda bu öyküyü ancak o sihirden yoksun, silik ve düz bir çizgi olarak aktarabilirim, o da yaklaşık olarak şöyle:

Helü, çocuğun anne tarafından dedesi, güneşten ve yıldızlardan sorumluymuş, akşamları güneşi kapatıyormuş ve hayvan sürüsünü otlağa çıkarttığı gibi yıldızları gökyüzüne çıkarıyormuş. Sabah ise yıldızları içeri alıp güneşi otlamaya salıyormuş. Yaşlı adamın kızı Pazifayka, buradaki çocuğun annesi, uysal ve güzelmiş, şu aşağıdaki adalardan birinden büyük bir kralla evlenmiş. Bu çok çok eskiden, daha savaştan önce olmuş. Zengin bir krallıkmış, Tanrı'nın ta kendisi (yerel, oraya ait olan Tanrı) gelip adanın kralıyla rakısını içermiş, birbirlerini sayarlarmış, hatta Tanrı ona mucizelerin mucizesi beyaz tüylü bir boğa hediye etmiş. Yıllar geçmiş ve Tanrı aynı boğayı kurban olarak istemiş. Kral Minü (biri Minos, Minos diye bağırdı), boğaya kıyamamış ve başka, yine iri, besili bir boğa keserek Tanrı'yı kandırmaya karar vermiş. Ama Tanrı kandırılabilir mi? Anlamış, küsmüş, öfkelenmiş ve ölme eşeğim ölme, bahar gelsin sana yonca vereceğim, şimdi görürsün kiminle boy ölçüştüğünü demiş. Ve Minü'nün uysal ve sadık karısı Pazifayka'nın şu aynı yakışıklı boğayla günah işlemesini sağlamış. (Burada kalabalığın içinden kınama sesleri yükseldi.) İşte böyle bir bebek doğmuş, bedenen insan, ama yüz olarak boğa, boğa başına sahip. Annesi onu emzirip besliyormuş ama aşağılanan Minü bu utanca dayanamamış. Minik bebe Minotor'u öldürmeye gönlü razı olmadığı için de sarayın mahzenine kapatılması-

nı emretmiş. Bu mahzense tam bir labirent gibiymiş, bir taş ustası onu öyle yapmış ki, içeriye bir defa girdin mi artık çıkış yok. Usta bizim buralardan olmalı, bizim adamımız yani, çünkü en iyileri buralıdır, Yunanlılarsa tembeldir. (Çadırın içinde onaylayıcı bir ses yayıldı.) Hoş, bu usta daha sonra bu işin hayrını görmemiş ya, ama bu başka mesele. Atmışlar çocuğu içeriye, üç yaşında, anne babadan ayrı. Bir düşünün bu melek kalpli zavallının o zifiri karanlıkta neler yaşadığını. (Burada insanlar burunlarını çekmeye başladılar, aslında kendileri de, sonsuza dek değil ama bir-iki saatliğine de olsa veletlerini bodrumlarının kalın duvarları arkasına hapsederek aynısını yapıyorlardı.) Atmışlar onu zindana, diye devam etti anlatıcı, çocuk gece gündüz ağlıyormuş, annesini istiyormuş. Sonunda Pazifayka labirenti yapan şu duvar ustasına çocuğu oradan gizlice çıkarması için yalvarıp yakarmış, onun yerine de gerçek genç bir boğa hapsetmişler. Ama bu kitapta geçmiyor, diyor kalabalığın içinden şu her şeyi bilen adamın sesi. Bu aramızda kalsın ki, diyor anlatıcı üzerine basarak, Girit kralı Minü sahtekârlığı anlamasın, çünkü onun olaydan hâlâ haberi yok. Boğa başlı çocuğu işte böyle gizlice serbest bırakmışlar ve onu yine gizlice Atina'ya giden bir gemiye (güya Minotor için yedi kız ve yedi delikanlı almaya giden gemiye) bindirmişler.

Minik Minotor Atina'da inmiş, orada onu yaşlı bir balıkçı bulmuş, kulübesinde saklamış ve ona bir-iki yıl baktıktan sonra onu kışları boğa sürüsünü otlatmak için güneye, ta Ege'ye kadar inen bizim buralı bir çobana vermiş. Al şunu çünkü insanlar arasında gün yüzü görmeyecek, bari boğalar onu aralarına kabul etse, demiş. İşte bu çobanın ta kendisi bana onu birkaç yıl önce verdi. Onu boğalar da istemiyor, dedi, aralarına kabul etmiyor, ondan korkuyorlar, sürüm dağılıyor, onu artık yanımda gezdiremem. O gün bu gündür anası ve babasının terk ettiği, ne insanlarla insan, ne boğalarla boğa olan bu zavallı yetimle panayırları dolaşıyoruz.

Bunlar anlatılırken Minotor'un başı eğik, öykü kendisiyle ilgili değil sanki, ara sıra gırtlağından hafif bir ses çıkartıyor sadece.

Ağzım kilitliyken benim çıkarttığım sesin aynısı.

Şimdi nasıl su içtiğini göster, diye komut veriyor sahibi, Minotor da, hissedilir bir memnuniyetsizlikle diz çöküp yüzünü kovaya sokuyor ve şapırdatarak su içiyor. Şimdi de bu iyi insanları selamla. Minotor yere bakarak susuyor. Adam tekrarlıyor, insanları selamla. Şimdi bir elinde ucu çivili sopa tuttuğunu görüyorum. Minotor ağzını açıyor ve derin, hırıltılı, somurtkan bir möööö sesi çıkartıyor, daha doğrusu böğürüyor.

Gösteri bununla sona eriyor.

Çadırdan çıkmadan önce (en son kişi olarak) geriye bakıyorum ve bakışlarımız birkaç saniyeliğine yine kesişiyor. Bu yüze bir yerlerden aşina olduğum hissinden asla kurtulamayacağım.

Dışarıda ağzımın kilitli, kasketiminse hâlâ yırtık olduğunu anlıyorum. Büyücünün masasına doğru fırlıyorum ama ondan iz bile yok. Böylece hatıradan çıktım, daha doğrusu on iki yaşındaki dedemi orada bıraktım. Ağzı kilitli halde ve yırtık kasketle. İyi de öyküsünde Minotor'un yanına girdiğini neden gizledi ki?

MÖÖÖÖ

O anda ona hiçbir şey sormadım, yoksa başkalarının anılarına girebildiğimi anlayacaktı, oysa bu benim en büyük sırrımdı. Hem Sarı Ev'den nefret ederdim, gelecekte olacak şeyleri gördüğü için kör Mariyka'yı götürdükleri gibi beni de oraya götürürlerdi.

Yine de dedemin zayıf, tepeden tırnağa siyahlar içinde, çekirge gibi kupkuru kız kardeşlerinden –sayıları yediydi– çok gizli bir şekilde bir şeyler öğrenmeyi başardım. Hayattayken her yaz dedemi ziyaret ederlerdi. Bir öğle sonrası en yaşlı ve en geveze olanını sıkıştırdım ve dedem çocukken nasıl biriydi diye ağzını aramaya çalıştım. Ona peşinen gofret ve limonata almıştım, hepsi de tatlıya bayılırdı, ve tüm öyküyü ele geçirdim.

Dedemin çocukken aniden dilsiz kaldığını o zaman öğrendim.

Köy panayırından dönmüş ve sadece möö mööö deyip duruyormuş, ağzından tek bir kelime bile çıkmıyormuş. Annesi kurşun döktürmek için onu Cinci Nine'ye götürmüş. Cinci Nine dedeme bakar bakmaz, çok korku birikmiş bu çocukta, bilesiniz, demiş. Sonra biraz kurşun almış, onu demir bir kaba dökmüş ve fokur fokur kaynayana dek ısıtmış. Kurşun, dökülürken, insanı korkutan şeyin şeklini alır. Korku kurşunun içine girer. Sonra birkaç gece onunla birlikte uyursun, sonra da onu bir nehre, akan bir suya atman lazım ki, onu uzaklara götürsün. Cinci Nine üç kere kurşun dökmüş, üçünde de boynuzları, burnu, her şeyiyle bir boğa başı belirmiş. Panayırda onu bir boğa korkutmuş, dedi büyük halam, komşu köylerden oraya hayvan satmaya gelirlerdi, sürülerce manda, sığır, koyun. Altı ay boyunca ağzından tek kelime bile çıkmamış, sadece möö möö deyip durmuş. Cinci Nine neredeyse her gün geliyormuş, ona şifalı bitkiler tütsülemiş, korkunun içinden düşmesi için onu akşam sofrasından kalan kırıntılar üzerinde baş aşağı sarkıtmışlar. Genç bir dana bile kesip ona bakmasını söylemişler ama dedemin gözleri ters dönüp ağarıvermiş, bayılmış ve hiçbir şey görmemiş. Altı ay sonra kendiliğinden düzelmiş. Bir gün eve girip "Anne, çabuk, Kör Nera doğurdu," demiş. Bu adda bir inekleri varmış. Dili öyle çözülmüş. Ayrıntıların çoğu, büyük halamın anılarına kaçak girişimle ortaya çıkıyordu tabii. Adı Dana'ydı. Ve koridorlarına gizlice sızdığım bir öykü daha gizliyordu.

HÜZNÜN EKMEĞİ

Onu net görüyorum. Üç yaşında bir erkek çocuğu. Değirmenin avlusunda, boş bir un çuvalının üzerinde uyuyup kalmış. Ağır bir böcek tam üzerinden vızıldayarak geçiyor ve uykusunu çalıyor.

Çocuk gözlerini hafifçe aralıyor sadece, hâlâ uykusu var, nerede olduğunu bilmiyor...

Gözlerimi hafifçe aralıyorum sadece, hâlâ uykum var, nerede olduğumu bilmiyorum. Uyku ile gündüz arasındaki o mülkiyeti belirsiz alandayım. Öğle sonrası, geç öğle sonrasının tam şu va-

kitsiz saatleri. Değirmenin düzenli takırtısı. Hava minik un zerrecikleriyle dolu, deride hafif bir kaşıntı, esneme, uzanma. İnsan sesleri duyuluyor, sakin, tekdüze, ninni gibi. Atları koşumlarından çözülmüş birkaç at arabası var, içleri yarıya kadar çuvallarla dolu, her şey o beyaz tozla kaplı. Yakınlarda, ayakları zincirle köstekli bir eşek otluyor.

Zamanla uyku tamamen dağılıyor. Değirmene bu sabah, daha gün ağarmadan, annesi ve üç kız kardeşiyle birlikte gelmişlerdi. Çuvalları indirirken yardım etmek istedi ama ona izin vermediler. Sonra da uyumuş. Herhalde hazırdırlar artık, her şeyi onsuz halletmişlerdir. Kalkıp bakınıyor. Etrafta görünmüyorlar. İşte korkunun ilk adımları, hâlâ görünmez ve sessiz, anında reddedilen bir tahmin bu sadece. Yoklar ama herhalde içeridedirler, veya değirmenin diğer tarafında, ya da at arabasının altında gölgede uyuyorlardır.

At arabası da yok. Şu arkasında horoz resmi olan, açık mavi at arabası.

İşte o an korku bastırıyor ve içini dolduruyor, ufak testiyi çeşmede doldururken olduğu gibi – su yükselir, havayı dışarıya iter ve taşar. Korkunun sızıntısı üç yaşındaki bedeni için fazlasıyla güçlü, hemencecik doluyor, kısa bir süre sonra nefessiz kalacak. Ağlayamaz bile. Ağlamak hava gerektirir, ağlamak korkunun uzun, sesli bir nefes verişidir. Ama hâlâ umut var. Değirmenin içine doğru koşuyorum, burada gürültü çok şiddetli, hareketler hızlı, iki beyaz dev, değirmenin ağzına buğday döküyor, her şey beyaz bir sis içinde, köşelerdeki kocaman örümcek ağları unun ağırlığı altında gerilmiş, uzun kırık pencerelerden güneş ışığı sızıyor ve bu ışık boyunca toz tanelerinin muazzam savaşı görünüyor. Annesi burada yok. Kız kardeşlerinin de hiçbiri yok. Çuvalın üzerine eğilen iri bir adam onu neredeyse alıp götürüyor. Dışarıya çıkması için ona bağırıyorlar, yollarında onlara engel oluyor çünkü.

Anne?

İlk sesleniş, hatta sesleniş bile değil, soru işaretiyle bitiyor.

Sondaki “e” uzuyor, zira çaresizlik de artıyor.

Anneee... Anneeeeeeee...

Soru yok oldu. Çaresizlik ve öfke, bir tutam öfke. İçinde daha neler mi var? Şaşkınlık. Nasıl yani? Anneler çocuklarını terk etmez. Bu adil değil. Böyle bir şey olamaz. "Terk etmek" daha bilmediği bir tabir. Daha bilmediğim bir tabir. Kelimenin yokluğu korkuyu hükümsüz kılmıyor, tam tersi, daha da artırıyor, onu daha yoğun, daha katlanılmaz yapıyor. Gözyaşları akmaya başlıyor, şimdi sıra onlarda, tek teselli olan gözyaşlarında. En azından ağlayabiliyor, korkunun yolu açılmış, korku testisi dolup taşmış. Gözyaşları yanaklarından, yanaklarımdan, süzülüyor, yüzümdeki unla karışıyor –su, tuz ve un– ve hüznün ilk ekmeğini yoğuruyor. Asla bitmeyen o ekmeği. Tüm diğer yıllar boyunca bizi doyuracak olan hüznün ekmeği. Dudakların üzerindeki tuzlu tadı. Dedem yutkunuyor. Ben de yutkunuyorum. Üç yaşındayız.

Aynı anda, arkasında horoz resimli açık mavi bir at arabası, peşinde bir toz bulutu bırakarak değirmenden uzaklaşıyor.

Yıl 1917. Açık mavi at arabasını süren kadın yirmi sekiz yaşında. Sekiz çocuğu var. Herkes iri, beyaz tenli ve güzel olduğunu iddia ediyor. İsmi de bunu onaylıyor. Kala. Aslında o zamanlar bunun Yunancada güzel anlamına geldiğini çıkarabilecek birilerinin olduğunu hiç sanmıyorum. Kala işte. Bir isim sadece. Savaş zamanı. Büyük Savaş –böyle diyorlar ona– sonuna yaklaşıyor. Ve her zaman olduğu gibi, biz kaybedenlerin tarafındayız. Üç yaşındaki dedemin babası cephede bir yerde. 1912'den beri savaşıyor. Birkaç aydır kendisinden haber yok. Birkaç günlüğüne dönüyor, bir çocuk yapıp yola çıkıyor. Yoksa bir emir mi yerine getiriyorlardı bu tatillerde? Savaş uzadıkça uzuyor, asker lazım. Geleceğin askerleri konusunda pek başarılı değil, hep kızı olmuş – tam yedi tane. Alayına döndüğünde onu herhalde her biri için cezalandırıyorlardı.

Kara gün için saklanan birkaç gümüş para artık bitmiş, ambar boş, kadın satılabilecek ne varsa –o zamanlarda ender rastlanan metal başlı yaylı yatağı, iki saç örgüsünü, düğününden kalan altınlarını– hepsini satmış. Çocuklar açlıktan ağlıyor. Elinde kalan

tek bir öküz ve şimdi artık at arabasına koşulan bir eşek var. Öküzle toprağı sürmeye çalışıyor. Güz kışa doğru gidiyor. Birkaç çuval buğday istemeyi başarmış, şimdi de üç torba unla değirmenden dönüyor. At arabasında torbaların arasında kızları uyuyor. Yol yarılandığında eşeğin soluk alması için duruyorlar.

"Anne, Georgi'yi unuttuk."

Kaygılı ses arkasından geliyor – Dana'ya ait, en büyükleri. Sessizlik.

Sessizlik.

Sessizlik.

Yoğun ve ağır bir sessizlik. Sessizlik ve daha sonra yıldan yıla aktarılacak bir sır. Anne ne yapıyor, neden susuyor, neden bir an önce at arabasını çevirip değirmene doğru koşturmuyor?

Savaş zamanı, herkes insan neticede, üç yaşındaki bir çocuğu yalnız bırakmazlar. Erkek çocuğu, biri onu elbet alıp büyütür, çocuk özlemiyle yaşayan kısır kadınlar var, bahtı daha açık olur. Düşüncelerinde bulmaya çalıştığım kelimeler. Ama orada sadece sessizlik var.

Arkasında kızı, gözyaşları arasında, onu unuttuk, onu unuttuk diye tekrarlayıp duruyor. Kelimenin farklı olması –terk ettik– önemli değil.

Uzun bir dakika daha geçiyor. Daha doğmamış olanların bu dakikanın içinden başlarını uzattığını görüyorum. İşte, zaman çitinin arkasında, nefeslerini tutmuş halde babam, halam, diğer halam görünüyor, işte erkek kardeşim, ve ben, bu da kızım, parmaklarının ucunda duruyor. Onların –bizim– zaman içinde dünyaya gelmemiz, bu dakikaya ve genç kadının sessizliğine bağlı. Kadın, o anda bunca şeyin kaderinin çizildiğinin farkında mı acaba? Nihayet, uykudan uyanırcasına başını kaldırıyor, oturduğu yerden geri dönüyor, bakınıyor. Trakya'nın uçsuz bucaksız düzlüğü, kavrulmuş anızlar, günbatımının değişken ışığı, hiçbir şeyi umursamadan kuru otları çiğneyen eşek, tam kış ortasında bitecek üç un çuvalı, ağzından ne çıkacağını bekleyen yedi kızından üçü.

Günah işlendi bir defa, anne tereddüde düştü.

Bir dakikalığına da olsa, onu bırakmayı düşündü. Sesi kuru. İstersen dönebilirsin. En büyük olana, on üç yaşındaki Dana'ya söylüyor bunu. Karar başkasına bırakılıyor. "Döneceğiz" demiyor, "dön" demiyor, yerinden kımıldamıyor. Yine de üç yaşındaki dedemin bir şansı var. Dana at arabasından atlıyor ve toprak yoldan geriye doğru koşmaya başlıyor.

O dakikanın çitinden başlarını uzatanlar, daha doğmamış olan bizler, başlarımızı indiriyoruz ve rahat bir nefes alıyoruz.

Hava kararıyor, değirmen kilometrelerce geride. On üç yaşında bir kız, toprak yolda yalınayak koşuyor, akşam rüzgârı elbisesini savuruyor. Etraf ıssız, kendi korkusunu yormak, onu nefessiz bırakmak için koşuyor. Etrafına bakınmıyor, her çalı pusu kurmuş bir erkeğe benziyor, akşamları dinlediği korkunç öykülerdeki tüm eşkıyalar, karakoncoloslar, canavarlar, periler, kurtlar sürü halinde peşinden koşuyor. Döndüğü anda sırtına çullanacaklar. Henüz ılık eylül akşamında, bir düzlüğün ortasında tek başıma, her adımla daha da iyi hissettiğim sertleşmiş çamurun üzerinde koşuyorum, koşuyorum, koşuyorum, kalbim göğsüme çarpıyor, orada yol kenarına biri çömmüş, ama kolu neden böyle garip bir şekilde yukarıya doğru kıvrılmış, oh, çalıymış... İşte uzaklarda değirmenin ilk ışıkları. Üç yaşındaki kardeşimi... dedemi... kendimi... orada bulmalıyım.

Anne, dedemin annesi, doksan üçüne kadar yaşadı, yüzyılın bir ucundan diğer ucuna kadar geçti, benim çocukluğumun da bir parçasıydı. Çocukları büyüyüp dağıldılar, onu terk ettiler, yaşlandılar. Tek biri ondan hiç ayrılmadı ve ona ölümüne kadar bakmaya devam etti. Unutulan çocuk. Değirmen öyküsü gizli aile tarihine girmişti, herkes fısıldayarak onu anlatırdı, kimileri bu öyküyü Kala nineye acıma duygusu ve yaşanan zamanların ne kadar zor olduğuna dair bir gösterge olarak anlatırdı, kimileri şaka olarak, kimileri de, babaannem gibi, açık bir suçlama olarak. Ama onu dedemin yanında hiç kimse asla anlatmadı. Dedem de onu tek bir kez bile anlatmadı. Ve annesinden asla ayrılmadı.

Genelde mitlerde keşfettiğimiz türden garip, acıklı bir olay. Öykü bana o öğle sonrası ulaştığında, ana kahramanı artık aramızda değildi. Önce öfke ve şaşkınlık hissettiğimi hatırlıyorum, sanki kendim terk edilmiştim. Evrenin adaletinden bir kez daha şüphelendim. Bu kadın, bir zamanlar terk edilen o çocuğun bakımı sayesinde, yaşlılığının son demlerine dek yaşadı. Belki de cezası tam da buydu. Bu kadar uzun yaşamak ve o çocuğu her gün yanında görmek. O terk edilen çocuğu.

SENDEN NEFRET EDİYORUM, ARİADNE

Kardeşine ihanet ettiği için Ariadne'yi asla affetmedim. Sen nasıl terk edilen, karanlıkta hayvanlaşan zavallı kardeşini öldürecek insanın eline ip yumağını verirsin? Atinalı yakışıklı gelir ve aklını çeler, ne olacaktı ki, taşraya ait şehirli bir kız sonuçta, tam da böyle biri, aynı anda hem köylü hem şehirli, babasının saray odalarından dışarıya adımını dahi atmamıştır, saray da sadece daha lüks bir labirent zaten.

Dana, değirmene tek başına dönüyor, karanlıkta, ve kardeşini kurtarıyor; Ariadne ise kendi kardeşinin katiline yolunu kaybetmemesi için yardım ediyor. Senden nefret ediyorum, Ariadne.

Eski Yunan Mitleri kitabının çocuk basımında Ariadne'nin başının üzerine tükenmezkalemle iki boğa boynuzu çizdim.

TESELLİ

Nine, ben öleceğim mi?
Üç yaşındayım, yatağımdan kalkmış, küçük odanın ortasında dikiliyorum, bir elimle ağrıyan kulağımı tutuyorum, diğeriyle ninemi kolundan çekiştiriyorum, ve ağlıyorum, sadece ölümcül bir korkuya kapılmış üç yaşındaki bir çocuğun ağlayabileceği şekilde ağlıyorum. Teselli edilmem imkânsız. Dedemin annesi, doksanını devirmiş, birçok ölüm görmüş ve birçok kişi gömmüş Kala Nine, katı bir kadın, darmadağın saçlarla ve neredeyse benim kadar

korkmuş bir halde yatağında oturuyor. Geceyarısı, onun deyişiyle karakoncolos vakti. Kulağımı tutarak nineee, ölüyorum, nineeee, diye sayıklıyorum.

Ölmeyeceksin, evladım, ölmeyeceksin. Hey yarabbim, kuzucuk, o bile biliyor ölümü...

Annem koşarak geliyor ve bizi bu halde buluyor, karanlıkta birbirimize sarılmış ağlıyoruz. Bu resmi zihnimde açıkça canlandırabiliyorum – üç yaşında bir çocuk, yalınayak, üzerinde kısa pijamalar, ve doksan yaşında cılız bir kadın, üzerinde geceliği var, bu arada sadece birkaç gün sonra aramızdan ayrılacak. Ağlıyoruz ve ölümü konuşuyoruz. Belki de etrafta dolaşıyordu, belki çocuklar onu hissedebiliyordur? Hayır, ölmeyeceksin evladım, diye tekrarlıyor ninem o anda beni teselli etmek için. Bu işin sırası var, kuzum, önce ben öleceğim, sonra babaannenle deden, sonra... Bu beni daha da şiddetli bir gözyaşı seline boğuyor. Ölümler zinciri üzerine kurulu bir teselli.

Ninem tam bir hafta sonra öldü. Hem de öyle durup dururken, bir-iki gün yattı ve bir yılbaşı gecesi gidiverdi. Bakmama izin vermeseler de, hatırladığım ilk ölüm bu. Odada, yatağında yatıyordu, minnacık, balmumundan yapılmış oyuncak bebek gibi bir ihtiyar diye düşünmüştüm o anda, oysa oyuncak bebekler asla yaşlanmaz. Odanın ortasında neredeyse tavana kadar uzanan yılbaşı ağacı duruyordu, pamuk, gümüş renkli parlak şeritler ve bir kutunun içine özenle yerleştirildikten sonra yıl boyunca dolapta duran şu 70'lerin kırılgan toplarıyla süslenmiş. O unutulmaz yılbaşı gecesinde bu parlak renkli topların her birinde ölü ninem kendine bakıyordu. Ayaklarının dibine oturmuş sessizce ağlayan dedem için daha çok endişeleniyordum. Bu kez sonsuza dek terk edilmişti.

Çok uzun bir süre sonra, bir ocak gecesi, dedem aynı yatakta yatacak ve bizimle vedalaşacaktı, çünkü önünde uzun bir yol onu bekliyordu. Annem çuvalları indirirken ona yardım etmem için beni çağırıyor...

GANİMET SÖZCÜKLER

Servus, kenör, bor, viz, köszönom, sep, isten veled...
Servus, kenör, bor, viz...

Bu garip sözcük dizinini asla unutmayacağım. Dedem onu çocukluk tatillerimde birlikte geçirdiğimiz uzun kış gecelerinde tekrarlayıp dururdu. Merhaba, ekmek, şarap, teşekkür, güzel, elveda... Babaannemin duasını hızlıca ve neredeyse tuzak kurarcasına mırıldanmasından sonra hep onun *servus, kenör, bor*'u gelirdi.

Eskiden saatlerce Macarca konuşabildiğini söylerdi hep, ama şimdi, ihtiyarlığında, sadece bu bir avuç kelime kalmış. Onun savaş ganimeti. Dedemin gümüş kaşık gibi koruduğu bu yedi Macarca sözcük. Babaannem onu bu sözcüklerden kıskanıyordu herhalde. Bir askerin "güzel" kelimesini bilmesi ne işine yarar ki? Ekmeğe nasıl olur da bu kadar farklı ve çetrefil bir isim verilir, bunu bir türlü kabul edemiyordu. Tanrım, Azize Meryem, ne çirkin bir kelime. Bu insanların günahı çok büyük. Ekmeğe nasıl "*kenör*" denilebilir ki, deyip sahiden öfkeleniyordu.

Ekmek ekmektir.

Su sudur.

Babaannem, Platon'u okumadan, onun isimlerin doğuştan doğru olduğu düşüncesini paylaşırdı. İsimler doğaları gereği doğruydu, gerçi bu doğa her zaman tam da Bulgar doğası çıkıyordu, o ayrı.

Babaannem, köydeki diğer askerlerin cepheden gerçek ganimetler –kimi saat, kimi tencere, kimi koca bir gümüş kaşık çatal takımı– getirdiğini söylemeyi de ihmal etmezdi. Çalıntı, diye ilave ederdi dedem, ayrıca çıkartıp onlarla hiç yemek yememişlerdir, ben bilmez miyim onları.

Ama babaannemle Macaristan hiç de iyi, dostane ilişkiler içinde değildi, o dönemin gazetelerinde söylendiği gibi, aralarında o dostluk ve işbirliği ruhu bir türlü kurulamıyordu. Bu gerginliğin nedenini epeyce uzun bir süre sonra öğrenecektim.

Dedemin savaş hakkında konuşmaktan hoşlanmaması tuhafıma giderdi. Ya da konuştuğunda duymayı umduğum ve filmlerde gördüğüm şeyleri anlatmazdı – sonsuz çatışmalar, silah atışları, tırr-tır-tırrr (tüm oyuncaklarımız ya otomatik silah ya tabancaydı). Cephede kaç faşist öldürdüğünü sorup kana susamış bir halde sayıyı bekleyişimi iyi hatırlıyorum. Oysa hesabında tek bir ölünün bile olmadığını artık biliyordum. Tek birinin bile. Ve dürüst olmam gerekirse, ondan birazcık utanıyordum. Diğer mahalleden Dima'nın dedesi otuz sekiz kişiyi vurmuştu, çoğunu pusudan, bir diğer yirmi kişinin de karınlarına süngüsünü saplamıştı. Dima bir adım atıyordu, görünmez süngüyü bir karış karnıma batırıp yana çeviriyordu. Benzim atmış halde yere düşüp kusmaya başladığımda onu epey korkuttum. Karnının süngüyle deşilmesi korkunç bir şey. Zor kurtuldum.

CANLI DERMAN

Sülükler, gazeteden ayrılmadan üzerinde yavaşça sürünüyorlar. Birkaç tanesi birbirine ürkekçe kenetlenmiş. Dedem iki parmağıyla birini kavrıyor, gözlerini yumuyor, ağzını açıp sülüğü yavaşça içine, boğazına yakın bir yere bırakıyor. Yutkunuyor. Midem kalkıyor. Dedem için endişeleniyorum. Onun gibi bunu yapabilmek de istiyorum. Dedemin ülseri var. Sülükler onun canlı dermanı. İçeriye giriyorlar, yemek borusunu kendi hızlarıyla geçiyorlar, midenin yumuşak mağarasında duruyorlar ve orada, onun üzerinde koruyucu bir katman gibi bir şey, yarayı mühürleyen, ince, iyileştirici bir tabaka oluşturan cıvık izlerini bırakıyorlar. Reçeteyi cephede öğrenmiş. Sülükler daha sonra diğer uçtan canlı ve hasar görmeden çıkıyorlar mı acaba, yoksa mide duvarının deliğine siper olan gönüllü askerler gibi ölüyorlar mı...

Kocaman bir el beni kaldırıp kırmızı, sıcak ve nemli bir mağaranın girişine koyuyor. Biraz korkutucu olsa da, kötü sayılmaz. Üzerine bırakıldığım kırmızı şey sürekli titreşiyor, hafifçe büzüşüyor ve

kalkıyor, bu da beni içeriye, mevcut olan tek tünele doğru sürünmeye itiyor. Girişte ufak bir engel var, aşılması zor değil. Sanki kendi açılıyor, ona her dokunduğumda tepki veriyor. Karanlık ve yumuşak tünel de işte burada, antenlerim önümde yavaş bir boğa gibi içine gömülüyorum. Dönüş yolunu işaretlemek için arkamda iz bırakıyorum. Kendimi böyle daha güvende hissediyorum. Aşağı iniş kolay, yol zaten kısa. Bir süre sonra tünel genişliyor ve biraz daha büyük bir alanla sonlanıyor: geçtiğim ilk mağaradan farklı, oldukça yumuşak. Bir kenarında daha parlak, örselenmiş ve ısı yayan bir leke gözüme çarpıyor. Arkamda biraz salgı bırakarak üzerinden yavaşça geçiyorum. Ama burası hiç hoşuma gitmiyor. Dar, karanlık ve havasız, klostrofobik, sanki mağaranın duvarları kasılıp beni sıkıştırıyor. Ama en korkunç olan, duvarların kendilerinin üzerime döktüğü bir sıvı, sonra da yanmaya başlıyor. Hareket edecek gücüm yok, sanki bir kâbusun içindeyim ve hareketlerim gittikçe yavaşlıyor, yavaşlıyor, yavaşlı...

Her şeye duygudaş olmak, aynı anda hem sülüğü yutan hem de yutulan sülük olmak, yenilen ve onu yiyen... Bunu başarabildiği o birkaç kısa yılı nasıl unutabilir ki?

Bazen yazarken kendini sümüklüböcek gibi hissediyor. Belirsiz bir yönde sürünüyor (yön belli aslında – her şeyin gittiği yer), peşindeyse kelimelerden oluşan bir iz bırakıyor. Onu takip ederek bir gün geri döneceği yok, ama yol boyunca, istemeden de olsa, o iz birilerinin ülserine iyi gelebilir. Kendi ülserineyse – nadiren.

İYİ YOLCULUKLAR

Dedemin yine de kendine ait bir savaş sırrı vardı. Sadece ikimizin kalmasını istediği o Ocak gecesi, sessizliğe gömülenlerin kapısı hafifçe aralandı... Beni çağırdı, en büyük torunuydum, onun adını taşıyordum, yirmi yedi yaşındaydım. Küçücük bir penceresi olan, alçak tavanlı odasında duruyorduk, yedi kız kardeşiyle birlikte büyüdüğü, çocukken tüm yaz tatillerini geçirdiğim oda. Yakın za-

manda geçirdiği felçten sonra neredeyse konuşamıyordu. Baş başaydık, ahşap dolaba kadar gitti, çekmecelerin birini epeyce karıştırdıktan sonra dibine döşeli gazetenin altından dörde katlanmış, oldukça kırışık, sararmış, sıradan bir defter sayfası çıkardı. Kâğıdı açmadan elime tutuşturdu ve onu saklamam için işaret etti. Sonra, çocukluğumda yaptığımız gibi, birbirimize sarılarak öylece oturduk. Evin önünde babamın ayak sesleri duyulunca birbirimizi bıraktık. İki gün sonra dedem gitti. Ocağın sonuydu.

Onu uğurlamaya çok insan geldi. Onları görseydi kesin tedirgin olurdu. Her yerden yedi kız kardeşinin oğulları ve kızları geliyordu, başına çelimsiz bir kış çiçeği bırakıp öbür dünya için siparişlerini veriyorlardı. Bu bölgede merhum, bir nevi acil posta gibi bir şeydir. Hadi dayı, görüştüğünüzde anneme çok selam söyle. İyi olduğumuzu söyle, küçük Dana şimdi okulunu bitiriyor, tüm dersleri pekiyi. Diğer torununun İtalya'ya gittiğini de söyle. Şimdilik tabak yıkıyor ama önü açık. Hadi, sana iyi yolculuklar, dayı. Sonra talimatları veren yeğen merhumun elini öpüp çekiliyor. Kısa bir süre sonra yine geliyor, özür diliyor, köydeki evi sattıklarını söylemeyi unutmuş, ama iyi insanlarmış alanlar, ta İngiltere'den. Hadi tekrar elveda ve iyi yolculuklar. Bu güneydoğu bölgelerinde insanlar toprağı bol olsun veya Tanrı günahlarını affetsin demiyorlar, sadece iyi yolculuklar diliyorlar. İyi yolculuklar.

YAN KORİDOR

Bir kız arkadaşım çocukken Macaristan'ın gökyüzünde olduğundan emin olduğunu anlatırdı. Anneannesi Macar'mış ve her yaz Sofya'ya kızını ve en sevdiği torununu görmek için misafirliğe gelirmiş. Onu her zaman havaalanında karşılıyorlarmış. Oraya epeyce erken gidip başlarını göklere dikiyorlarmış, bıldırcınlar gibi, boyunları tutulana kadar; annesi, anneannen şimdi görünecek, dermiş. Göklerden gelen Macar anneanne. Öyküyü beğenip hemen depoya atıyorum. Macar anneanne öldüğünde, onun orada

yukarıda, gökyüzündeki Macaristan'da kalmaya devam ettiğini, bir bulutun üzerinden el salladığını, sadece artık yere inmediğini tahmin ediyorum.

HATIRA DOLABI

Dört ay sonra, mayısın ortasında, eski bir Opel ile Macaristan'a doğru gidiyordum. Çalıştığım gazeteye İkinci Dünya Savaşı'ndan kalan Bulgar askeri mezarlıkları hakkında yazı yazmayı önermiştim. En büyüğü Güney Macaristan'da Harkan'da bulunur.

Şef kabul etti ve Sırbistan üzerinden ilerliyorum işte. Bir zamanlar köy, şu anda küçük bir kasaba olan Harkan, Drava Savaşlarının yapıldığı alanlara yakın. Kısa bir süre sonra otobandan çıkıp farklı bir güzergâh seçtim; Stratsin, Kumanovo, Priştine'den geçip sonra Niş, Novi Sad üzerinden Kriva Palanka'ya yöneldim. 1944 kışında dedemin çamur içinde yürüdüğü tüm yollardan geçmek istiyordum. Mevcut askeri haritalardan 11. Slivne Piyade Alayı, 3. Tümen, 1. Ordu'nun hareketlerini dikkatlice incelemiştim. Arabamı sürüyordum, cebimdeyse dörde katlanmış şu kâğıt parçası duruyordu. Üzerinde bir Macar adresi yazılıydı.

Harkan'a ulaştım. Askeri mezarlık için zamanım vardı. Ondan önce bir evi bulmak istiyordum. Kâğıdın üzerindeki sokağı bulana kadar bir süre dolaştım. Neyse ki tüm bu elli yıl boyunca ismi değişmemişti. Arabamı sokağın tam sonuna park ettim ve numarayı aramaya çıktım. Bu geç ziyaretten ne beklediğimi aslında bilmiyordum ve bunun farkına ancak şimdi varıyordum. Savaşlardan önceki o sakin birkaç hafta boyunca dedemi buraya yerleştirmişlerdi, burada yaşamıştı. Aynı anda hem mutluluk hem kaygı içinde. Ev işte burada, savaş öncesinde inşa edilmiş. Dedeminkinden daha büyük olduğunu fark ediyorum biraz kıskançlıkla, ve daha Orta Avrupai. Açmış bahar çiçekleriyle dolu kocaman bir bahçesi var, ama babaannemin laleleri daha güzel, diyorum kendime yanlarından geçerken. Bahçenin dibinde çardak var, içinde dedemin yaşlarında bir kadın oturuyor, saçları beyaz, bakımlı, başı açık.

Kim olabilir? Bunu kestirmenin bir yolunun olmadığını anlıyorum. Elli yılda evler sakinlerini değiştirir, insanlar taşınır, ölür. Giriş kapısını itiyorum, üzerindeki küçük bir zil geldiğimi haber veriyor. Evden elli yaşlarında bir adam çıkıyor. İngilizce selam veriyorum, bunu Macarca da yapabilirdim, dedemin dersleri sayesinde, ama şimdilik bunu kendime saklıyorum. Neyse ki o da İngilizce konuşuyor. Bulgaristan'dan bir gazeteci olduğumu açıklıyorum, basın kartımı bile gösteriyorum, İkinci Dünya Savaşı'nda burada savaşan Bulgar askerleriyle ilgili bir yazı hazırladığımı söylüyorum. Adam bana mezarlığa gittiniz mi diye soruyor. Daha gitmedim, diyorum. Burada yaşayan insanların neler bildiğini, nelerin hatırlandığını merak ediyorum. Adam beni nihayet çardağa yaşlı kadının yanına davet ediyor.

Bu annem, diyor. Ellerimizi uzatıyoruz. Cansız, kuşkucu bir tokalaşma. Hafızası zayıflıyor, diye açıklıyor adam. Dün akşam ne yediğini artık hatırlamaz ama savaşı hatırlıyor, burada Bulgar askerleri varmış, hatta onları buraya, eve yerleştirmişler galiba. Sonra ona doğru dönüyor ve herhalde kim olduğumu ve nereden geldiğimi söylüyor. Beni ancak şimdi fark ediyor. Hafızası bir dolap, uzun zamandır kilitli olan çekmeceleri açtığını hissedebiliyorum. Uzun bir dakika geçiyor, geriye doğru elli küsur yıl gitmesi lazım sonuçta. Adam bu sessizlikten tedirgin oluyor sanki. Ona bir şey soruyor. Kadın, bakışını benden indirmeden başını hafifçe çeviriyor. Bu bir tik, olumsuz bir yanıt veya kendine ait bir iç konuşmanın parçası olabilir. Adam bana doğru dönüp ocak sonunda hafif bir beyin kanaması geçirdiğini ve hafızasının artık pek iyi olmadığını söylüyor.

Ocak sonunda mı?

Evet, diyor adam, hafif bir şaşkınlıkla. Bir yabancı için bunun ne önemi olabilir ki.

Dedem bu bölgede savaşmış diyorum.

Adam tercüme ediyor. Bunun nasıl olduğunu açıklayamasam da, beni tanıdığından eminim. Yaşım, dedemin tam o yıllardaki yaşına denk geliyor. Tıpkı dedesi, tıp demiş burnundan düşmüş,

derdi babaannem – aynı çıkık elmacıkkemikleri, uzun ve biraz daha kambur bir beden, aynı dalgın yürüyüş ve hafif kemerli burun. Yaşlı kadın oğluna bir şeyler söylüyor, o da ayağa fırlayıp ne içeceğimi sormadığı için özür diliyor, vişne tatlısı ve kahve teklif ediyor. Kabul ediyorum çünkü biraz daha kalmak geliyor içimden, adam da evin içine dalıyor. Çardaktaki kabaca sabitlenmiş masanın iki tarafında nihayet yalnızız. Masa epey eski, dedem de oturmuş mudur aynı çardakta? Bahar çıldırmış, arılar vızıldıyor, havada isimsiz kokular yayılıyor, sanki dünya daha yeni yaratılmış, geçmişi ve geleceği olmayan, tümüyle takvim öncesi masumiyetine bürünmüş bir dünya.

Bakışıyoruz. Aramızda yaklaşık altmış yıl ve onun yirmi beş yaşında hatırladığı, benimse birkaç ay önce seksen iki yaşında uğurladığım bir adam var. Ve birbirimize her şeyi söyleyebileceğimiz bir dilimiz yok.

Güzel bir kadınmış. Onu 1945 yılının ocak ayında dedemin gözünden görmeye çalışıyorum. Savaşın tüm çirkinliği, çamuru ve ölümleri arasında, yirmi küsur yaşlarında, sarışın, güzel tenli, iri gözlü bir kızın yaşadığı Avrupai bir eve giriyorsun (giriyorum). İçeride gramofon var, bu daha önce hiç görmediğin bir şey, daha önce hiç duymadığın türden bir müzik yayılıyor. Kızın üzerinde uzun şehirli elbisesi var. Tüm ev aydınlık ve sakin, perdelerden tam masanın üstündeki porselen kâsenin üzerine düşen bir güneş ışığı sızıyor. Sanki hiç savaş olmamış gibi. Kız pencerenin yanında bir sandalyenin üzerinde okuyor. Bir ses beni resimden uzaklaştırıyor. Gözlükleri yere düşmüş, onları uzatıyorum. Yarım asrın bir an içinde aşılması korkunç. O güzel yüz aniden çöküyor ve saniyeler içinde kırışıyor. Önce dedemin kâğıdını göstermeyi düşündüm. Sonra bunu yapmamaya karar verdim. O birkaç dakikayı yalnız geçirdik (oğlunu nasıl da zekice göndermişti).

Karşısında o adamın torunu duruyor. Demek her şey yerli yerine oturmuş. Bunca gecikmeyle gönderilen canlı mektup nihayet burada. Demek ki hayatta kalmış. Karısı ve birkaç aylık oğlunun yanına dönmüş, oğlu büyümüş, oğlu olmuş... İşte torunu da bura-

da karşısında oturuyor. Hayat akıp gitmiş, o unutulmuş, mazide kalmış, her şey yerli yerine oturmuş... Uzunca bir süredir ertelenen bir gözyaşı gözünden yuvarlanıyor ve avucunun içindeki kırışıkların sonsuz labirentinde kayboluyor.

Elimi tutuyor ve gözlerini benimkilerden ayırmadan yavaşça, temiz bir Bulgarcayla *merhaba, teşekkür, ekmek, şarap* diyor. Ben Macarca devam ediyorum: *szep* (güzel). Bunu öyle bir söyledim ki, sanki ölen dedemden gizli bir mesaj aktarıyordum, o da bunu anladı. Elimi daha güçlü sıkıp bıraktı. Ondan duyduğum son iki Bulgarca kelime "elveda" ve "Georgi" idi. Dedemle aynı isme sahiptik. Oğlu kahveyle göründü, annesinin ağladığını hemen fark etti, ama sormaya cesaret edemedi. Kahve içtik, neyle uğraştığını sordum, veterinermiş (babam gibi, demeye yeltendim ama sadece kahvemden bir yudum aldım).

Dedeniz yaşıyor mu, diye sordu kibarca. Ocak ayında vefat etti, dedim. Çok üzüldüm, başınız sağolsun... Hiçbir şeyden şüphelenmediğini açıkça anladım. Saklanmış kendisinden, annesi öyle karar vermiş. Belki de her şeyi ben kurguladım. Tüm bu süre boyunca fazla benzerlik bulma korkusuyla ona bakmaktan kaçındım. Sonuç olarak dünya eğri burunlu ve çıkık elmacıkkemikli adamlarla dolu. Gitmek için ayağa kalktım, kadının elini öptüm. Oğlu beni uğurlayacağını söyledi. Giriş kapısında elimi biraz daha uzun tuttu ve bir anda her şeyi bildiğini düşündüm. Onu hızla bıraktım ve köşeyi dönerek arabama yöneldim. Dedemin verdiği şu kâğıdı açtım. Adresin üzerinde, kalemle çizilmiş, 1945'e ait bir bebek eli vardı. Biraz önce vedalaşmak için sıktığım elin aynısı olup olmadığını kim bilebilir ki?

KOVALANAN MASUM KAÇAR

Birkaç yıl önce belediyede pasaportumu değiştirip birkaç işlem halletmem gerekiyordu. Tüm verileri doldurdum – boşanmış, uzun boylu, üniversite mezunu... Formu gişedeki kadına uzattım, kadın bilgisayardaki verilerle kıyaslıyordu, bana baktı ve soğuk

bir sesle "Neden bir çocuğunuzu gizliyorsunuz?" diye sordu. Cümle yeterince güçlü yankılandı, etrafımda form dolduranların bakışlarını birden bana diktiklerini hissettim, hatta benden hafifçe uzaklaştılar sanki. Ben de suç mahallinde yakalanmış biri gibi orada öylece dikiliyordum. Yapmış olduğum bir şey için kendimi daha kolay savunabildiğimi fark ettim, halbuki ummadığım bir şeyle suçlandığımda, felç olup suçu işlemiş gibi kalıveriyorum. Dedikleri gibi, suçlu, kovalanmadan kaçar. Benim içinse hep tersi geçerli olmuştur: Kovalanan masum kaçar.

Sanırım tek bir kızımın olduğunu söylemeyi becerene kadar, suskunluğum gereğinden uzun sürdü. Bu süre boyunca –insan suçsuzluğu konusunda ne kadar da kuşkucu!– geçmişteki tüm ilişkilerimi saydım. Ayrılmaya kalkıştığımız her seferinde hamile olduğunu iddia eden bir kız arkadaşımı hatırladım. Gişedeki kadın on iki yaşında bir oğlunuz var, dedi ciddiyetle. Beynimden vurulmuşçasına duruyordum. Bir "hayırlı olsun" demediği kalmıştı. Bakabilir miyim, diyebildim. Kadın monitörü bana doğru çevirdi ve, Tanrıya şükürler olsun, o ben değildim, sadece bir isim benzerliğiydi. Memure özür bile dilemedi, ellerinden bu kadar kolay sıyrıldığım için hayal kırıklığı içinde, sandalyesinde kızgın bir şekilde döndü. Eğer gün boyu on iki yıl önce birlikte olduğum tüm kadınları zihnimden geçirmeye devam ettiğimi bilseydi, her biriyle bir çocuğa sahip olma ihtimalini birden ona kadar değerlendirerek isimlerinin ilk harflerini bir kâğıda bile karaladığımı... Bunu bilseydi, bir nebze de olsa tatmin olurdu.

TARİHİN MAHZENİ

Belki de öykü şu şekilde gerçekleşmiştir:
Mart 1945. Savaş bitmek üzeredir. Küçük bir Macar kasabası için mücadele edilir, acımasızca, sonuç sürekli değişir, sokak sokak. Ağır yaralı bir Bulgar askeri bilincini kaybeder. Askerin birliği çekilmeye zorlanmıştır, kasaba geçici bir süre (birkaç gün) Almanların elinde kalır. Askerin bilinci bir mahzende, eski bir yatakta

yerine gelir, yaralarını sarmış olan kadın dikilmektedir başında. Kadın, kaldırımda yatan bedenini doğrudan sokak seviyesindeki pencereden içeriye sürüklemeyi başarmıştır.

Kadın hareket etmemesi için işaret eder, zaten kıpırdayamıyordur, fazla kan kaybetmiştir. Çok kötü bir Almancayla, düşmanın dilinde, Macar kadınla birkaç laf etmeyi başarır. Günler, haftalar, bir ay geçer. Bazen bilinci gider, sonra tekrar uyanır, hâlâ ölümle yaşam arasındadır. Kadın ona her gün yemek getirmeye devam eder, bandaj yapar, sargılarını değiştirir... İkinci aya kadar gözle görülür bir biçimde iyileşir, yaşayacağı ortadadır. Kadın ona kasabanın hâlâ Almanların elinde olduğunu, savaşın uzadığını söyler.

Yalnız yaşar, duldur, çocuğu yoktur, askerin yaşlarındadır – yirmi beş civarında. Yaralı askere âşık olur. Onun için de tüm savaşın akışını değiştirmeye karar verir. Almanlar teslim olmamıştır, her şeyin yavaşlamasına neden olan gizli bir silah geliştirmişlerdir, cephe yine doğuya doğru kaymıştır. Bir seferinde evde düzmece bir arama bile düzenler. Mahzendeki adam, yukarıda, ağır tabanlı çizmeler giymiş birinin yürüdüğünü ve sandalyeleri devirdiğini duyar sadece, birtakım kaplar düşer, kırılan çanak çömlek sesleri... Otomatik silahına sarılır, mahzene ilk girenleri vurmaya hazırdır ama, şükürler olsun, paçayı kurtarır.

Bu minik odanın kapalı alanı onu çıldırtmaya başlar. Tek penceresi metal levhayla kaplıdır. Sadece ince bir aralıktan –iyi ki levha katlanıp çatlamıştır– geceyi gündüzden ayırt edebilecek kadar ışık sızar. Neredeyse sona ermiş, neredeyse kazanılmış bir savaşın gidişatı aniden nasıl değişebilir ve bu mahzende Almanlar onu fark etmeden daha ne kadar kalabilir soruları ona işkence etmeye devam eder.

Askerin de kendisine bakan kadına gizlice âşık olduğunu, ama bunu kendine hâlâ itiraf etmek istemediğini de belirtmeliyiz. Orada, kendi ülkesinde, onun muhtemelen artık öldüğünü düşünen bir karısı ve çocuğu varmış. Kurtarıcısı bir gece onun yanında kalmış, yüzüne dokunmuş sadece ve bu yeterli olmuş.

Sonra aniden, uzun bekleyişlerden sonra daima öyle olur ya, birbirlerine sarılmışlar, ağır ağır nefes alıyor, bölük pörçük kelimeler söylüyorlarmış, şehvetli, yorgun, aşk dolu, herkes kendi dilinde. Asker o saçma sapan Macarcadan hiçbir şey anlamıyormuş, kadın o saçma sapan Bulgarcadan hiçbir şey anlamıyormuş. Sonra yan yana öylece yattıkları bir sessizlik olmuş. Kadında bitkinlik ve mutluluk. Askerde bitkinlik, mutluluk ve belirsiz bir kaygı (ama onu doğuran suç belli). Karısı ve bir haftalıkken bıraktığı bir oğlu olduğunu söylemiş ona, Bulgarca. Hem itiraf edip rahatlamak için, hem de Bulgarcadan dolayı kadın anlamasın diye. Anlaşılmaması gereken bir şeyi anlamak söz konusu olduğunda, kadınların farklı bir yetisi olduğunu bilmiyormuş. Macar kadın aniden kalkıp yukarıya çıkmış. Asker birkaç gün onun gözlerini görmemiş.

Bir öğle sonrası ani bir darbe mahzenin penceresini dağıtmış. Adam yerinden fırlamış –daima silahıyla uyuyormuş– ve köşeye saklanmış.

İçeriye sızan ışık gözlerini acıtıyormuş. Bir süre sonra pencerede bir afacanın başı belirmiş. Adam kocaman bir fıçının arkasına çökmüş. Kendinden bir metre ötedeki bez topunu ancak o zaman fark etmiş. Çocuk bir şeyler mırıldanmış, daracık pencereden kertenkele gibi süzülüp içeriye dalmış. Adam nefes almayı kesmiş. Çocuk o kadar yakınmış ki, onun terli bedeninin sıcaklığını bile hissedebiliyormuş. Topu kavramış, pencereden fırlatmış, elleriyle tutunup dışarıya çıkmış.

Ama rüzgâr, açık pencereden toz ve kedi idrarı kokusunun dışında bir de eski bir gazete parçası getirmiş. Macarca olmasına rağmen oradaki *Hitler kaput* yazısını yine de çıkartabilmiş ve Reichstag'a bayrak diken Rus askerinin fotoğrafını görebilmiş.

Adam her şeyi anlamış. Kapıyı kırıp karabinasıyla merdivenlerden yukarıya çıkmış. Işık gözlerine çarptığından mobilyalara tutunarak yürüyormuş. Kadın karşısında duruyormuş. Kendisini vurabileceğini ya da yanında kalabileceğini söylemiş. Onu sevdiğini, birlikte yaşayabileceklerini söylemiş, o silahla ve asker üniformasıyla pek uzağa gidemeyeceğini, savaşın bitiminden tam bir

ay sonra dünyanın artık aynı olmadığını da söylemiş. Evet, meğer artık haziranmış. Yumuşak bir sesle, Macarca ve Almancayı karıştırarak konuşuyormuş. Asker de Almanca ve Bulgarcayı karıştırarak, hayatını kurtardığını, o olmasaydı şimdi Macar bozkırlarında çürüyeceğini söylemiş. Bir de onun yanında hayatının sonuna kadar yaşayabileceğini söylemiş (bunu Bulgarca söylemiş), ama artık herhalde altı ayını dolduran oğlunun yanına dönmeliymiş, ama onu hiç unutmayacakmış, zaten istese de asla unutamazmış. İkisi de, bir kez ayrılırlarsa artık asla görüşmeyeceklerini biliyorlarmış. Ve o anda kucaklaşırlarsa eğer, birbirlerini asla bırakmayacaklarını. Adamın dokuz aylık oğlunun şansına, her biri dileğini içine atmış. Sonunda tedirginlik içinde sadece şunları söyleyebilmişler: şey, ben, hadi bakalım, elveda. Kadın ona bir sırt çantasına yiyecek ne varsa doldurmuş ve ancak giriş kapısının üzerindeki minik çan arkasından çaldığında ağlamaya başlamış.

H. kasabası ile Bulgaristan'daki köyünün arasında tam 965 kilometre ve iki sınır varmış. Sadece geceleri yürüyormuş, bir, insanlarla karşılaşmamak için ve iki, gündüzleri ışıktan gözleri hâlâ feci şekilde ağrımaya devam ediyormuş. Altı ay önce alayı ile birlikte yürüdüğü aynı yoldan dönmüş. Terk edilmiş kulübelerde, ateşe verilen köylerde saklanıyormuş, gündüzleri eski siperlerde veya bombaların açtığı çukurlarda uyuyormuş. Göze çarpmamak için tüfeğini ve üniformasını neticede Macar kadının yanında bırakmış. Kadın ona gerçek bir örgü kazak –haziran ayı soğuk ve yağışlı geçiyormuş– bir de rahmetli eşinden kalan bol cepli güzel bir avcı montu vermiş. Böylece silahsız, apoletsiz ve kimliksiz, herkesten gizlenerek, hep doğuya giderek savaş yolunu tersine yürümüş. Otuz dördüncü gün, temmuzun ortasında, köyünün girişine ulaşmış. Geceyarısını beklemiş ve kendi evine gizlice, hırsız gibi süzülmüş. Yaşlılar üst katta uyuyormuş, karısı ve oğlunun aşağıda, sundurmanın yanındaki odada olmaları gerekiyormuş. Bu tanıma sahnesinde olup bitenler belli. Korku, dehşet ve mutluluk, hepsi bir arada. Ölen koca dönmüştür. Halbuki burada artık kahramanca öldüğü ilan edilmiş, ufak bir madalyayla ödüllendi-

rilmiş, hatta adı bile, köy meydanına aceleyle dikilen heykelin üzerine, vatanın özgürlüğü için ölen diğer hemşehrilerinin isimleriyle birlikte kazınmıştır. Onun ortaya çıkması, tüm dirilişlerde olduğu gibi, sadece hayatın normal akışını bozar.

Ya şimdi? Bulgar sevincinin vah-vah tüh-tüh'e dönüşmesi kolaydır. Yaşlılar uyanmış ve herkes dirilen adamı nasıl yani veya şimdi ne olacak gibilerinden sorgulamaya başlamış. Sağ salim olması iyi tabii, ama büyük de bir dert. Dirilen adam o kadar yorgunmuş ki hiçbir şey açıklayamamış. Horozlar üçüncü kez öttüğünde ve hava aydınlanmaya başladığında aile meclisi tek olası kararı almış. Onu mahzene tıkmışlar ki, hem iyice uykusunu alsın hem de kimse görmesin. İşte eve dönen Bulgar askeri ilk gecesini ve birkaç ay boyunca tüm diğer gün ve gecelerini böyle geçirmiş. Bir mahzeni başka bir mahzenle değiştirmiş sadece.

Zor zamanlarmış. Komünistler cirit atıyormuş, en ufak bir şey için öldürüyorlarmış. Askerin ailesi üç ineği, bir koyun sürüsü ve arkasında horoz resmi olan güzel, eski moda at arabası yüzünden zaten köy zenginlerinin listesindeymiş. Ama askerin suçu ne olabilir ki? Ne mi? Her şeyden önce o, devleti kahramanca ölümü konusunda kandırmış, ki bunun için madalyaya ve isminin köy heykeline yazılmasına layık görülmüş. Doğrudan kurşuna dizilmeyi icap ettiren diğer şey, askeri birlikten uzaklaşmak veya kaçmaktır. Ölüm gerekçen olmadan dört ay alayında bulunmamak ve savaş bittikten bir ay sonra, üstelik de sana zimmet edilen silahın ve askeri üniforman olmadan dönmek ise en merhametli komutanın hayal gücünü bile aşar herhalde. Asker kendini savunmak için ne söyleyebilirdi? Gerçeği? Dört ay bir Macar kasabasında yalnız yaşayan genç bir dulun yanında, mahzende saklanarak kaldığını itiraf mı etseydi, kasaba uzun bir süre önce bizimkiler tarafından kurtarıldığı halde? Kimden, tam olarak, gizleniyordunuz, soydaş onbaşı?

Dirilen askerin karısı siyah giymeye devam etmiş. Kocası ona neredeyse tüm öyküyü anlatmış. Sadece onu kurtaran merhametli

Macar kadının yaşına bir otuz küsur yıl daha ilave etmiş ve sular durulmuş. Yaşlı Macar kadını ona devam eden savaş ve Alman kuşatması hakkında yalan söylemiş, çünkü anne yüreği onu, Bulgar askerini, kaybettiği aynı yaştaki oğlunun yerine koymak istemiş.

Yaman bir hatunmuş onunki, aklı da çalışırmış, kocasının sağ döndüğüne seviniyormuş, başka da bir şey bilmek istemiyormuş. Hatta kardeşinin oğlu postacının eline gizlice tutuşturduğu o zarfı dalgınlıkla açtığı zaman bile kadın hiçbir şey dememiş, içinde sadece bir bebek eli resminin ve okunaksız bir adresin bulunduğu zarfı yine özenle yapıştırmış, kocasına vermiş ve yas kıyafetlerini giymeye devam etmiş.

Bir yıl sonra, karanlıkta durmaktan neredeyse kör olan adam mahzenden çıkmış ve teslim olmaya gitmiş. Herkesin korkudan ödü kopmuş. Bir yılı aşkın bu süre içinde saçı ve sakalı ağarmış, onu zor tanımışlar. Muhtar nereden gelirsin diye sormuş. Öbür dünyadan, demiş asker, bu da verilebilecek en doğru yanıtmış. Alelacele, H. kasabası saldırısında Almanlara nasıl esir düştüğüne ve sonra da Alman savunma bölgesinde tuz madeninde çalışmaya nasıl gönderildiğine dair beceriksizce uydurulmuş bir hikâye anlatmış – orada çalışıyorlarmış, orada uyuyorlarmış, sonunda Almanlar hızlıca çekilmek zorunda kalmış ve madenin girişine patlayıcılar yerleştirmişler. Otuz esirden sadece o hayatta kalmış, bir delik bulup sürünerek çıkmayı başarmış. Ama uzun süre karanlıkta durmaktan gözleri ağır hasar görmüş, böyle, yarı kör vaziyette doğduğu köye ulaşana kadar aylarca yollarda kalmış. Muhtar dinliyormuş, o sırada gelen köylüler dinliyormuş. Kadınlar ağlaşıyor, erkekler ağlamamak için seslice burunlarını çekiyormuş, muhtarsa sert bir ifadeyle kasketini buruşturuyormuş. İnsanlar anlatılanı gerçekten yutmuş mu, yoksa adamı kurtarmak mı istemişler, orası belli değil, ama öyle veya böyle herkes inanmaya karar vermiş, muhtar da ona şehirdeki yetkililerle işlemlerini halletmesi için yardım etmiş. Merhumun kimliğini sessizce yenilemişler, karısının dul maaşını kesmişler, sadece şu heykelin üzerindeki ismi kalmış. Herhangi bir kuşkunun kalmaması için de muhtar köy türkü-

cüsüne savaştan bir yılı aşkın bir süre sonra mutlu bir şekilde evine dönen asker hakkında bir türkü düzmesini emretmiş. Türkü, dönemin tüm kurallarına göre bir kahramanlık türküsüymüş, "dipsiz kara madenlerde çekilen sonsuz çileler" ve Talaşmanlı Georgi' nin (köyünün adı buymuş), Kral Marko gücüyle "yol açıp güneşi görmek için" nice taşı nasıl devirdiği uzun uzun anlatılıyormuş. Türkü, kör kahramanın uzun, adeta Odysseia benzeri bir yolculuktan dönüşü ve sevgili ülkesine ve doğduğu köye mucizevi bir şekilde ulaşmasıyla devam ediyormuş.

Dirilen Georgi (köyde ona böyle diyorlardı) uzun yaşadı, akşamları iyi görüyordu, gündüzleriyse köstebek gibi kördü. Mahzenden hem çıkmış, hem mahzen içinde kalmıştı. O bir buçuk yılda başından birkaç hayat geçmişti, o da hangisinin gerçek olduğunu gittikçe daha zor hatırlıyordu.

Her şeye rağmen o küçük Macar kasabasında kahramanca ölmüş müydü yoksa? Onu yanında tutmak için savaşın seyrini değiştiren o Macar kadın genç miydi, yoksa oğlunu kaybeden yaşlı bir kadın mıydı? Alman ocağından kurtulmayı nasıl başarmıştı? Ve son ânına dek ona huzur vermeyen, sıradan beyaz bir kâğıt üzerine çizilip posta zarfıyla gönderilen şu çocuk eli...

(İki versiyon da küçük bir çocuğa ait aynı elin bir kâğıt üzerine çizilmiş resmiyle bitiyor. Ama öyküler hep iki şekilde biter zaten – çocukla veya ölümle.)

MOLA YERİ

Hadi dalgın okurların ruhlarını burada bekleyelim. Belki birileri bu farklı zamanların koridorlarında kaybolmuştur. Herkes savaştan döndü mü? Peki 1925 panayırından? Birini değirmende unutmuş olmayalım? Şimdi nereye gidelim? Yazarlar böyle sorular sormamalı ama içlerinde en şüpheci ve en kararsızı olarak kendime böyle bir hak tanıyorum. Babanın öyküsüne mi dönüş yapsak yoksa ileriye, ki bu bizim durumumuzda geriye olacak, çocuklu-

ğun Minotor'una doğru mu gitsek... Çizgisel bir öykü sunamıyorum, çünkü hiçbir labirent ve hiçbir öykü çizgisel değildir. Hepimiz toplandık mı? Yine yola koyuluyoruz.

TERK EDİLİŞLERİN KISA KATALOĞU

Soyun tarihi birkaç çocuğun terk edilmesiyle tarif edilebilir. Dünyanın tarihi de aynı şekilde.

Minos'un labirentine atılarak terk edilen boğa başlı çocuk... Ayak bilekleri delindikten sonra bir sepet içinde dağa bırakılarak terk edilen, önce kral Polibos, sonra Sofokles, ardından da bir sonraki babası Sigmund Freud tarafından evlatlık edinilen Oidipus.

Terk edilen Hansel ve Gretel, Çirkin Ördek, Kibritçi Kız, yetişkin İsa. Kibritçi Kız anneannesinin, İsa ise babasının yanına gitmek ister...

Ardında efsaneleri olmasa da, bir zamanlar ve şimdi terk edilenlerin ve terk edilecek olanların durumu bu. Onları, mitlerin yalaklarından düşenleri, bu kelimeler hanına alalım, onlara tarihin temiz çarşaflarını serelim, donmuş ruhlarını saralım. Ve onları, bu sayfaları karıştırırken, ürpermiş sırtlarını ve başlarını sıvazlayacak ellere bırakalım.

Buradaki okurların kaçı, bir kere de olsa, kendini terk edilmiş hissetmemiştir? Kaçı, bir kere de olsa, bir odaya, depoya veya bodruma, aklı başına gelsin diye kapatıldığını itiraf edebilir? Peki kaçı hiç kimseyi kapatmadığını söyleme cesaretinde bulunabilir?

Dediğim gibi, başlangıçta bodruma atılan bir çocuk vardır.

ZEMİN KAT

Dünyayı uzun yıllar boyunca kaldırım taşlarının seviyesindeki bir pencereden seyrettim. Kiralık odalar değişiyordu ama her birinde böyle alçak bir pencere vardı. Hep zemin katta yaşadık, orada oda-

lar en ucuzdu. Annem ve babamla sıradaki bodruma daha yeni taşınmıştık. Daha doğrusu, ev sahibinin dediği gibi, "eski bodruma". Eski bodrum diye bir şey yoktur, dedi babam sertçe, ev sahibi de ne diyeceğini bilemediği için sadece gülümsedi. Buralarda biri kendini rahatsız hissettiğinde nedense gülmeye başlar.

Geçici olarak, dedi babam, masayı içeriye taşırken. 70'li yılların ortasıydı, "fazlasıyla muhtaç" olarak tanımlandığımızı biliyordum, kişi başı beş metrekarenin altında bir alanda yaşayanların "fazlasıyla muhtaç" olduğunu ve daire sıramızı –bir liste mi varmış neymiş– beklediğimizi biliyordum. Anlaşılan, liste oldukça uzundu veya birileri öne geçiyordu çünkü biz bu bodrum katı odasında *geçici olarak* birkaç yıl yaşamaya devam ettik. "Zemin" katında (aslında yeraltındaydı) sadece uzun bir koridor ve daima kilitli olan bir oda daha vardı. Neden onu da kiralamadığımızı sormuyordum, cevabı biliyordum: Daire için para biriktiriyoruz. Hem fazlasıyla muhtaç olanların grubundan çıkarılmamamız için de kişi başı beş metrekare sıkışıklığına uymamız gerekiyordu. Kasvetli koridor giriş ve mutfak görevi görüyordu, ama o kadar dardı ki içine sadece iki sandalye, ocak ve ufak bir masa gibi bir şey sığıyordu. Annemle babam kavga ettiğinde babam oraya, masanın üstünde uyumaya giderdi. Orada, üstü bantlarla kaplı eski Selena'da, Özgür Avrupa radyosunu dinlerdi gizlice. Babamın bu radyoyu dinlemesinden çok gururluydum çünkü yasak olduğunu biliyordum. Aslında bu yasağın bir parçası olduğum için gururluydum. Bir odayı paylaştığınızda sır tutmanın pek yolu olmaz.

Aslında bu kiralık zemin katı odasının bulunduğu ev basbayağı güzeldi. Yukarıya doğru tam üç kat yükseliyordu, büyük, aydınlık pencereleri vardı. Sıvası o dönemki modaya uygun olarak mahsus kabaydı ve içine gömülen binlerce yeşil ve kahverengi bira şişesi parçacığı, güneşte pırlanta ışıkları saçıyordu. Üçüncü kat hafifçe yarım daire şekli bile çiziyordu, neredeyse şato gibi. Orada, yuvarlak pencereli ve oval balkonu olan o yuvarlak odada yaşamak nasıl bir şeydir acaba? Köşesiz oda. Yukarıdan herhalde tüm şehir

ve nehir görünür. Sokaktan geçen herkesi görüyorsun, hem de büsbütün, sadece ayak ve ayakkabıdan oluşan tuhaf yaratıklar olarak değil. Okulda, köşedeki şu yuvarlak kuleli evde oturduğumu söylemeyi ihmal etmezdim. Bu da gerçeğin ta kendisiydi. Tabii ki katı belirtmiyordum.

Bu sırada babam oturma odası ve koltuk takımı olan bir daire hayal ederdi, kendini kocaman kare koltukta otururken görürdü, elinde gazete, ayaklarıysa taburenin üstünde. Bunu bir aile dostunun mu ne bir süreliğine borç verdiği bir Neckermann broşüründe görmüştü. Annem gerçek bir mutfak hayal ederdi, bir gün satın alacağı beyaz porselen baharat kaplarını yerleştireceği dolapları olacaktı. Sanırım bu hayalin suçlusu yine aynı Neckermann broşürüydü.

...

Ayaklar ve kediler. Kedi gibi haylaz, yavaş ve uzun öğle sonrası saatleri. Tüm günü pencereye yapışık halde geçiriyordum çünkü odanın en aydınlık yeriydi. Geçen ayakları sayıp üzerindeki insanları uyduruyordum.

Erkek ayakları, kadın ayakları, çocuk ayakları... Ayakkabıların değişimiyle mevsimlerin değişimini gözlemlerdim. Sandaletler yavaş yavaş kapanıp sonbahar ayakkabısına dönüşür, sonra bacakta yukarıya doğru yükselir – kırışık rugandan şık kadın botları, çöp kovalarını boşaltan işçilerin kaba lastik botları, perşembe pazarına gelen köylülerin lastik galoşları ve kalın örgü çorapları, baskın siyah ve kahverenginin arasında yegâne renkli lekeleri oluşturan mavi veya kırmızı çocuk botları. Ve yine aşamalı bahar hafiflemesi, ayakkabıların sadece sandalet ve terlik giymiş çıplak ayak tabanları, bilekler ve parmaklar kalana dek soyunması. Terlikler ayaklar için bir nevi mayoydu.

Sonbaharda pencere, kaldırımın üstüne düşen sarı-kırmızımsı yaprakların altında kalırdı, bu da odadaki ışığı yumuşatıp sarartırdı. Sonra geç sonbahar rüzgârı onları savururdu. Yağmurlar gelirdi, bir de öndeki ebedi su birikintisi. Durup saatlerce yağmur dam-

lalarının içine düşüşünü, kısa ömürlü baloncuklar, koca gemi filoları oluşturmasını seyredebilirdim, sonra damlalar onları yıkıp dağıtırdı. Ne tarihi deniz savaşları cereyan ederdi o su birikintisinde. Sonra pencere kar altında kalırdı, minik oda da bir kovuğa dönüşürdü. Karın altındaki tavşanlar gibi top halinde çöreklenirdim. O kadar aydınlık olduğu halde yine de gizli kalmak, diğer insanların ayak sesleri bir karış ötende karı kütürdetirken onlar için görünmez olmak, bundan daha iyi ne olabilir ki?

KARINCALARIN TANRISI

Evde onu tek başına bırakmaya başladıklarında altı yaşındaydı. Sabahları annesi ve babası mazot sobasını yakıp, gözünü hortumdaki mazot akışından ayırmamasını tembihliyorlardı sürekli. Onların sokağında iki mazot sobası patlamıştı. Buzdolabında yiyecek bırakıp çıkıyorlardı. 1970'lerin tipik çocukluğu. O erken, hâlâ isimlendirilmemiş terk edilmişlik duygusuyla gün boyu kendisiyle baş başa bırakılıyordu. Yarı karanlık oda onu ürkütüyordu. Ilık sonbahar günlerinde bütün günü dışarıda geçiriyordu. Kapının önündeki kaldırıma çıkıp bir taşın üzerine oturuyordu, ufacık bir ihtiyar gibi, kaç insanın, kaç arabanın geçtiğini sayıyor, arabaların markalarını sıralıyordu. Viraj öncesi vızıltılarından markalarını tahmin etmeye çalışıyordu. Moskviç, Moskviç, Jigula, Moskviç, Trabant, Polonya Fiat'ı, Jigula, Moskviç, Moskviç... Bundan bıktığında başını dizlerine yaslayıp gözlerini kaldırım taşlarına dikiyordu. Her taş düzenli aralıklarla yatay ve dikey çizgilere bölünmüştü ve oluşan çukurlarda karıncalar koşuşturuyordu, yüz yüze geldiklerinde farklı yönlerde devam ediyorlardı. Bu bambaşka, yarı görünür, kocaman bir dünyaydı. Şu resimli kitaptaki labirente benziyordu. Saatlerce öyle kalıyordu, her karınca için öykü uyduruyordu. Onları bir doğabilimcinin titizliğiyle gözlemliyordu, kelimeyi bilmeden tabii. Onları inceliyordu, kendisine cömertçe verilen zamandan onlara saatlerini adıyordu. Her karınca diğerlerinden farklıydı.

Bazen Karıncaların Tanrısı olduğunu hayal ediyordu. Çoğu zaman iyi bir Tanrıydı, onlara yardım ediyordu, bir ekmek kırıntısı veya ölü bir sinek bırakıyordu, taşımakla uğraşmamaları için de onları bir çubukla evlerine kadar itiyordu.

Ama bazen, gerçek bir Tanrı gibi sebepsiz yere öfkeleniyordu veya canı sadece oyun oynamak istiyordu ve labirentin çukurlarına bir tas su döküyordu. Onlara tufan yapıyordu.

Başka bir sefer de kaldırım taşının kenarlarına tuz döküyordu, tuz sevmediklerini tesadüfen keşfetmişti, karıncalar da bu geçici hapishanenin koridorlarında akıllarını kaçırmışçasına kaçışıp duruyorlardı. Başka bir karıncayla karşılaştıklarında birbirlerine aceleyle ayaklarını değdiriyorlardı, çok önemli bir sırrı bildirirmiş gibi.

Diğer keşfi –ilahi ve bilimsel bir keşif– karıncaların insan kokusundan pek hoşlanmadıklarıydı. Eğer bir karıncanın etrafına parmağınla bir daire çizersen, karınca bu görünmez sınıra toslayıp durur, oraya sanki bir duvar dikmişsin gibi.

Bu özelliğini artık fark etmişti, onu korkunç bir kusur olarak görüyordu, başkalarının yaşadıklarını hissetmeyi. Bedenlerine bürünmeyi (bu kelime daha sonra gelecekti). Onlar olmayı.

Bir gece rüya gördü. O, annesi ve babası sokakta yürürken yanlarına aniden bir parmak iniyor, sadece tırnağı bile kocaman bir taş kadar, etraflarında dolanmaya başlıyor. Onları öylesine, sadece dikkatsizlikten ezebileceği dehşeti yetmiyormuş gibi, bu parmak bir de ölümcül kokuyor. Toslayıp kafanı kırabileceğin türden bir koku.

Ama kışları işler değişiyordu, kışın bütün gün dışarıda kalamazsın. Oda daha da kasvetli oluyor, sobadan mazot kokusu geliyor, dehşetse yatakların altından başını uzatıyor veya kırık dökük dolabın içinde gıcırdıyordu. Bu durumda tek kurtuluş pencereydi. Sabah oraya tırmanıyordu ve öğle vakti sadece üzerine bir şeyler sürülmüş ekmek dilimini yemek ve çişini yapmak için iniyordu.

MOLA YERİ

Üçüncü tekil şahsa kolayca kayıp sonra yeniden birinci tekile dönen bu kararsız birinci tekilin farkındayım. Ama kim şu kırk yıl önceki çocuk kesinlikle benim, o beden bu bedenin aynısı diyebilir. 1975'in karıncaları bile aynı değil. O saydam, açık pembe tenli ve bacaklarında görünmez sarı tüyleri olan altı yaşındaki bedenimle hiçbir ortak nokta bulamıyorum. Kimlik tespitinde kullanılabilecek ne bir işaret var, ne bir iz, tüm neslimin damgalı olduğu aşı izi hariç. Omuzda zamanla haince büyüyen ve aşağı doğru inen o neredeyse görünmez iz.

Öyküden sapmadan sapma. Bir kız arkadaşım anlatmıştı, tesadüfi bir aşk gecesinden sonra kendisinden daha genç sevgilisiyle yerde bitkin halde yatarken, sevgilisi aniden kolundaki o iz (artık omzunu terk etmiş durumdaymış) nedir diye sormuş (bir parça üzüntüyle). O anda arkadaşım dehşet içinde onun omuzlarının hiçbir yerinde o aşı damgasının olmadığını fark etmiş. Bizden sonra gelenleri artık bu şekilde damgalamıyorlar, bana uzaylı, klonlanmış biri gibi geldi, dedi. Kalkmış, giyinmiş ve bir daha görüşmemişler.

KARINCA TANRI

Belki anlatılan tüm rüyalar, o zamanlar dört yaşında olan Aya'dan duyduğum, basitliğiyle insanı tedirgin eden o aydınlatıcı kilit cümleyle başlamalı: Rüyamda uyumadığımı gördüm.

Ve işte, rüyamda uyumadığımı görüyorum. Devasa perdelerin önünde duruyorum, bulanık, iç içe geçen renklerde, devasa dedim ama hafifler, uçuş uçuş. Rüyamda bana onların ardında "Tanrı'nın güzel yüzünün" gizlendiği bildiriliyor, aynen bu kelimelerle. İlk perdeyi açıyorum. (Kanaatimce merakla korku arasında üstünlüğü daima merak kazanır, en azından rüyalarda böyle olur.)

Arkasında ikinci bir perde var. Onu da açıyorum.

Üçüncü.

Dördüncü.

Her yeni perdenin bir öncekinden daha küçük olduğunu fark ediyorum. Dolayısıyla arkasında gizlediği şey de hep daha küçük oluyor. Sonunda bir çocuk mendili büyüklüğünde bir perde kalana kadar açmaya devam ediyorum.

Duruyorum. Bu perdeyi açmalı mıyım? Tanrı bu kadar küçük olabilir mi? Acaba beni rüyaların iblisi mi yoldan çıkarmaya çalışıyor?

Açıyorum onu. Arkasında kocaman siyah bir karınca var. Ben de her nasılsa onun Tanrı olduğunu biliyorum. Ama onun yüzü yok. Korkunç bir keşif. Yüzü olmayan birine nasıl dua edip güvenebilirsin? Bu kadar küçük birine. O uyanma ânında, karınca Tanrı'nın ağzını hiç açmadan bana ilettiği vahiy yaklaşık olarak şöyleydi: Tanrı bizleri gözetleyen bir böcektir. Sadece küçük şeyler her yerde olabilir.

DAĞILAN DİL

Harfleri, güneşin altında kavrulan o kasabanın mezarlığında öğrendim. Bunu şu şekilde de söyleyebilirim – ilk abece kitabım, ölümdü. Bana okumayı ölüler öğretti. Bu cümle tümüyle düzanlamlı. Oraya her perşembe ve cumartesi giderdik. Güneşte ısınan taş haçların önünde itaatkârca dikilirdim. Boyum onlarınki kadardı. Parmağımı belli bir tedirginlikle çukurların üzerinde gezdirirdim, daha çok derimle okurdum, C'nin yarım ayını, O'nun simidini, A'nın kulübesini ezberlerdim. Dil sıcak ve sert görünürdü. Dağılan bir bedeni vardı. Parmaklarımda taştan sadece biraz toz ve ince kum kalırdı. İlk öğrendiğim kelimeler:

huzur
ebedi
burada
anı

doğum – vefat
Tanrı

Bir de isimler, nice isim, mezarlıklar isimlerle dolup taşıyor.

Atanas Hr. Grozdanov
Dimitır Hacınaumov
Marinço – 5 y.
Dimo Korabov
Georgi Gospodinov
Egur Sarkisyan (Sarkistsa ninenin oğlu)
Kala Georgieva

...

Sahipleri öldükten sonra isimlere ne oluyordu? Serbest bırakılıyorlar mıydı? İsimler bir şey ifade etmeye devam ediyor muydu, yoksa altlarındaki bedenler gibi dağılıp geriye sadece sessiz harflerin kemikleri mi kalıyordu?

Kelimeler ölüm konusunda ilk öğretmenlerimizdir. Bedenlerin ve onlara ait isimlerin ayrılığına dair ilk işaret. Bu mezarlığın en garip tarafı isimlerin tekrarlanmasıydı. Uzun süre kendi ismimin yazılı olduğu bir mezar taşının önünde durdum, biri onu sadece üç yıl kullandıktan sonra serbest bırakmıştı.

Yıllar sonra, kaldığım şehirlerin mezarlıklarını hâlâ asla kaçırmam. Anacaddelere ve meydandaki katedrale saygılarımı sunarım, at üstündeki bir kral heykelinin (bugünkü başkanlar yarın granit limuzin üzerinde boy gösterecek mi acaba) yanından huşu içinde geçtikten sonra şehir mezarlığı hakkında bilgi alırım ve paralel bir şehrin ve parkın iç içe geçtiği bu mekânın sokaklarına gömülmek için sabırsızlanırım. Ölüm iyi bir bahçıvandır. Bunu daha o zamanlar, altı yaşındayken, köy mezarlığında, çılgın güller, çiçek açan kokulu çalılar, erikler, yaban elmaları, minik kirazlar ve çürüyen armutların arasında anlamıştım.

Père Lachaise'in krematoryumu bacalı bir katedrali anımsatıyor. Adorno, Auschwitz'den sonra şiir yazmak barbarlıktır demiş. Peki krematoryumların olması mubah mı, mezarlıkta olsa bile?

Bana okumayı ölüler öğretti. Bu cümleyi tekrar yazıyorum ve istediğimden daha fazla ve daha farklı şeyler söylediğini anlıyorum. Bana okumayı öğreten insanlar artık yok. O zamandan beri okuduğum şeyler, genel olarak, ölüler tarafından yazılmış. Şu anda yazdıklarım yolcu olan bir kişinin sözleridir... Dilin altında bunca ölümün uyukladığını bilmiyordum.

T

Mezarlıktaki alfabeden sonra gerçek birinci sınıf alfabe kitabıyla karşılaştığımda, aynı anda hem aydınlandığımı hem de kafamın karıştığını hissettim. Her harf bir kelime ve bir resimle ilintiliydi.

Hangi kelime T harfiyle başlar?

Tanrı, diye bağırdım aceleyle, ne kadar kolay bir soru. Ama yolunda olmayan bir şey vardı, öğretmen hafifçe sıçradı, yüzü de artık öyle güleç değildi. Yanıma geldi, bir şeyler daha söyleyeceğim diye korkuyordu sanki. Bu kelimeyi nerede öğrendin? Şey, mezarlıkta. O anda ilk sıralardaki kızlardan biri, toprak, yoldaş öğretmen, toprak, dedi. Doğru cevap buydu. Öğretmen de böylece onun halatına sarıldı, aferin kızım. Bense Tanrımla kendimi öyle yalnız hissettim ki... Aynı harfle başlayan iki kelimenin olmaması garipti, sanki T'nin çatısı böylesine azman iki kelimeyi birden taşıyamayacak kadar zayıftı. Toprak kelimesi T ile başlar. Bizim topraklarımızda tanrı yok. Bunlar kocakarı masalları, diyordu öğretmen her hecenin üzerine basarak, daha sonra üst sınıflarda bunu okuyacağız. Anlaşıldı mı?

Ama mezarlıkta var...

Burası bir okul mu yoksa...

Tanrım, bir kelimenin yarattığı sorunlara bak, nefret edeceğim bu okuldan.

Akşam annem ve babam benimle ciddi bir konuşma yaptı. Yoldaş öğretmen onlara her şeyi anlatmış. Tamam da, Tanrı var, öyle değil mi? Onlara dünyadaki en zor soruyu sordum sanki. Bak şimdi, diye başladı annem (avukattı kendisi), olduğunu sen bil ama ismini her yerde söylemene gerek yok, o, ismini boş yere, yabancıların yanında andığında, küser.

Ve de genel olarak çeneni kapalı tut, diye ilave etti babam.

Tanrı ilk sırdı. Sadece evde konuşulabilecek yasak şeylerin ilki.

Babaannemin duvardaki kandilin yağını değiştirdiğini görünce, daha gelir gelmez, bizim topraklarda tanrı yok babaanne, diye yumurtladım. Babaannem çaktırmadan haç çıkardı. Bu laflardan dolayı beni herhalde terslerdi, ama kapıda babamı görünce, Bulgaristan'da zaten ne var ki, ne kırmızıbiber, ne ayçiçek yağı, diyebildi. Ülkenin fiziki ve metafizik yoksunluğunu ancak o bu şekilde özetleyebilirdi. Tanrı, yağ ve biber.

İncil'i gizli gizli okuyordu, belli olmasın diye onu bir gazeteyle kaplamıştı. İşaret ederek okuyordu, artritin eğdiği işaretparmağını satırların üzerinde gezdirirken dudaklarını kıpırdatıyordu. Böylece kıyamet öyküsünün tümünü, çocukluğumun geç öğle sonralarında, odada sessizce vızıldayan sineklerin Eriha boruları eşliğinde fısıltı halinde dinledim.

Babaannem insanların önünde bu konuları konuşmaması gerektiğini biliyordu, babamı korumak için, yoksa babam sorun yaşayabilirdi. Babam başka şeyler hakkında da konuşmaması gerektiğini bildiği için, kendini mutfağa radyo ile birlikte kilitliyordu, benim hayatımı mahvetmemek için (annem öyle diyordu). Ben evde duyduğum hiçbir şey hakkında konuşmamam gerektiğini biliyordum, yoksa milisler gelirdi, ben de ailemin hayatını mahvetmiş olurdum. Bizi sıradan bir aileye dönüştüren uzun bir sırlar ve yalanlar zinciri. Tüm diğer aileler gibi. Düzenin en büyük numarası buydu – diğerleri gibi olmak.

GÖRÜNMEZ MÜREKKEP

Beş yaşında okumayı öğrendim, altı yaşında bu artık bir hastalıktı. Gelişigüzel bir şekilde kitap yalayıp yutmak. Bir tür kitap oburluğu. Bulduğumu okuyordum, kısa bir süre sonra annemin dolabına, şu mor kalın kapaklı, iri *Kriminoloji* başlıklı kitaba da ulaştım. İlk bölüm 9 Eylül öncesinde kriminolojinin olmadığı cümlesiyle başlıyordu. İkincisiyse, bunu unutmuş olmalıydı ki, burjuva kriminolojisinin iki nedenle öğrenilmesi gerektiğini ilan ediyordu: bir, gerici özelliğinin kınanması için, ve iki, ondan değerli ne varsa alınması için...

En ilginç olan kınanmasıydı. İnsan sadece bu şekilde, satırlar arasından ve kılık değiştirmiş alıntılardan, dünyada her şeye rağmen neler olup bittiğini anlayabilirdi.

Burjuva kriminolojisi yine de yalan makinesi, adli psikoloji, parmak iziyle kimlik tespiti gibi bazı "önemsiz" şeyler bulmuştu. Francis Galton diye burjuva bir kriminoloji uzmanının *Parmak İzleri* (1892) kitabının başlığı hoşuma gidiyordu.

Devrim kriminolojisinin başında ise tabii ki Lenin duruyordu. Suçun kanında olduğu belliydi. Bununla birlikte tüm diğer bilimlerin temelini de o atmıştı ve tüm ders kitapları bunu ke-sin-lik-le (onun sevdiği kelime) onaylıyordu. Sınıfımızda tahtanın üzerinde, "Dil, insanlar arasındaki etkileşimin en önemli aracıdır," yazısı duruyordu. Banalliğin dehası.

Fakat mor kriminoloji ders kitabındaki en ilginç şeyler adli fotoğrafçılık, silahlar ve... görünmez mürekkepti. "Görünmez mürekkepler renksiz organik veya anorganik madde çözeltileridir: meyve suları, soğan, şeker çözeltisi, idrar, tükürük, kinin..."

Bu bana aynı anda hem çekici hem tiksindirici geldi. Ajanları idrar, şurup veya tükürükle yazan sidikliler olarak hiç düşünmemiştim. Gizli mektupların beden atıklarıyla yazılması iğrençti. Diğer taraftan, görünmez mürekkebin bu denli ulaşılır olması sevindiriciydi. Tüm malzemeler elimin altındaydı. Başlangıç olarak id-

ranı es geçmeye karar verdim, bodruma indim, bir şeftali kompostosu aldım, onu açtım ve kibrit çöpünün arka tarafıyla günlüğümün en gizli iki sayfasını yazdım. Burada görünmez meyve mürekkebiyle yazdıklarımın bir kısmını sunuyorum:

Hiçbir şey görünmüyor mu? Demek gerçekten görünmez mürekkep. Keşke bu tür mürekkeple bütün bir roman yazabilsem.

YAN KORİDOR

Son dört milyar yıla ait tarihin, canlı varlıkların DNA'sında yazılı olduğuna dair tüm kanıtlardan sonra, "evren bir kitaplıktır" ifadesi epeydir mecazi anlam taşımıyor artık. Bizi büyük bir okuma bekliyor. Bay Borges, cenneti başlangıcı ve sonu olmayan bir kitaplık gibi hayal ettiğini söylerken, farkında olmadan sonsuz DNA raflarını düşünüyordu herhalde.

Ben kitaplarım.

BABA, MİNOTOR NEDİR?

Şu bodrumlarda Minotorlar gibi itişip kakışıyoruz, barınma fonlarının da, listelerinin de... içine edeyim. Babam, aynen sigaradan vazgeçme denemeleri gibi, benim ve annemin önünde küfretmemek için kahramanca çabalıyordu. Tüm kaçırılan sigaraları içerek ve edilmeyen küfürleri ederek gizlice telafi ettiğinden emindim. Babamın "Raketa" elektrik süpürgesinin hortumuna takılmasını takip eden repliği benim için önemli sonuçlar doğuracaktı. "İçine

etmenin" ve "barınma fonunun" ne olduğunu biliyordum, aynı şekilde "fazlasıyla muhtaç", "Pershing" vs. hakkında da bir şeyler biliyordum ama Minotor'un ne olduğunu bilmiyordum. İyilerden (bizimkilerden) mi, yoksa kötülerden mi olduğunu da bilmiyordum. O zamanlar her şeyi bu iki kategoriye ayırıyordum. Şaşkınlık içinde yetişkinlerin de aynısını yaptığını öğrendim. Dünya ikiye bölünmüştü – iyiler ve kötüler, bizimkiler ve yabancılar. Biz, iyi bir rastlantı sonucu bizimkilerin, dolayısıyla iyilerin yanına düşmüştük. Aslında babamın akşamları haberlerden sonra, "Yeter ya, bodrumda yaşamamın ve kavanoz kapağı bulunmamasının suçlusu neden şu geri zekâlı Jimmy Carter olsun ki?" dediğini duyduğum zamanlar oldu. Daima daha mantıklı olan annem ona susması için fısıldıyordu. Bir ev ötede oturan mahalle sorumlusunun önünde bunu ağzımdan kaçıracağımdan mı korkuyorlardı acaba? Jimmy Carter'ı ise karikatürlerde kocaman dişler, başına geçirilen yıldızlı silindir ve ağzına puro yerine tıkıştırılan kanatlı roketle gerçekten geri zekâlı gibi çiziyorlardı.

Yine farklı koridorlara girdim, geriye döndüğümde kafam karışıyor. Geçmiş zamanı şimdiki zamandan ayıran temel bir unsur var – asla tek bir yönde akmıyor. Nereden hareket etmiştim? İyi ki not ediyorum, yoksa ipin ucunu asla bulamayacaktım...

Şu bodrumlarda Minotorlar gibi itişip kakışıyoruz... Replik buydu... ve o zamanlar daha oluşturmadığım, epifaniler ve kural olarak en beklenmeyen hatta uygunsuz anlarda gelen aydınlanmalar kataloğuma hemen girdi. Babam elektrik süpürgesinin hortumuna onu görmediği için takılmıştı, çünkü içerisi dardı, yerin altında yaşıyorduk, karanlık bir öğle sonrasıydı, pencere alçaktı ve güneş aşağı inmeyi başaramıyordu.

Baba, Minotor nedir, diye sordum. Babam duymazlıktan geldi. Baba, Minotor bizimkilerden mi? Bu soru onu sanki ilaveten öfkelendirdi. Ertesi gün bir yerlerden bana eski Yunan mitlerinin eski bir tam basımını getirdi. Bu kitaptan bir daha asla ayrılmadım. Minotor'a o zaman girdim ve oradan çıktığımı hiç hatırlamıyorum. O bendim. Ebeveynleri soylu mevkilerde çalışırken veya bo-

ğalarla yatarken uzun gün ve geceleri sarayın zemin katında geçiren bir çocuk.

Kitaba göre o bir canavar, olsun. Ben onun içindeydim ve tüm öyküyü biliyorum. Orada büyük bir hata ve iftira, olağanüstü bir haksızlık var. Ben Minotor'um ve kana susamış biri değilim, yedişer delikanlı ve bakire yemek istemiyorum, neden kilitli olduğumu bilmiyorum, suçsuzum... Karanlıktan da it gibi korkuyorum.

II.
BİR TERK EDİLİŞE KARŞI "M." DAVASI

Minos, Girit sarayının mahzenine tünelleri o kadar karışık bir labirent yaptırmış ki, bir kere içine girdin mi çıkış yolu bulman imkânsız. Minos, bu yeraltı labirentine ailesinin ayıbını, karısı Pasiphae'nin oğlunu, Minotor'u hapsetmiş. Karısı bu çocuğa, Poseidon tarafından gönderilen bir boğa ile yattıktan sonra hamile kalmış. Minotor – insan bedeni ve boğa başına sahip bir canavar.

Atinalılar her dokuz yılda bir Minotor tarafından yenmek üzere yedi bakire ve yedi delikanlı göndermek zorundaymış. O zaman Minotor'u öldürmeye karar veren kahraman Theseus ortaya çıkmış. Ariadne, babasından gizli olarak, Theseus'a keskin bir kılıç ve bir ip yumağı vermiş. Theseus ipin ucunu girişe bağlayıp sonsuz koridorların içine Minotor'u avlamaya girmiş. Yürümüş, yürümüş ve aniden korkunç bir kükreme duymuş – canavar kocaman boynuzlarıyla üzerine doğru koşuyormuş. Korkunç bir boğuşma başlamış. Sonunda Theseus Minotor'u boynuzlarından yakalayıp keskin kılıcını göğsüne saplamış. Canavar yere yığılmış, Theseus onu ta çıkışa kadar sürüklemiş.

– Eski Yunan Mitleri ve Efsaneleri

DOSYA

Hayatta olan ve olmayan, tüm zaman ve coğrafyalara ait saygıdeğer mahkeme üyeleri, sayın bay ve bayan mit toplayıcıları ve an-

latıcıları, ve şu anda yeraltı âleminin hâkimi olan siz, sayın Bay Minos.

Bu davayı, "M." davasını, otuz yedi yıldır hazırlıyorum ve savunma konuşmamı yazıyorum. Ona dokuz yaşındayken dedemin uzun zamandır kullanmadığı eski askerlik defterine silinmez kalemle başladım. (Fakat bu benim deftere yasadışı bir şekilde el koymamı haklı çıkarmaz. Görüldüğü gibi, başlangıçta daima bir suç vardır.)

Yazdıklarımın ilk hali şöyleydi:

Minotor suçsuzdur. O mahzene kapatılan bir çocuktur. Korku içindedir. Terk edilmiştir.

Ben, Minotor.

Tüm metin buydu. Defterin iki sayfasına büyük harflerle yazılmıştı. Onu davayla ilgili diğer malzemelere dahil ediyorum. Temel iddia, ana hatlarıyla, bu. Yıllar içinde sadece kanıtları dahil ettim. Ve bana kendiliğinden gelen işaretleri topladım.

Klasiklerin hiçbirinde Minotor'a karşı herhangi bir merhametle karşılaşmamış olmam çarpıcıdır. Yerleşik bilgilerde, Minotor'a bir sefer takılmış olan canavar maskesinin dışına çıkma diye bir şey yok. Minotor söz konusu olduğunda, eski metinlerde ağızlara pelesenk olan en masum kelime canavardır. Ovidius *Dönüşümler*'inde ona "çifte tabiatlı yüzkarası" ve "biçimsiz canavar" demiyor mu? Yüzkarası ve ucubeden başka bir şey değil. Sadece birkaç ay sonra kendisinin de Pontus'a, açık hava Roma labirentinin dibine gönderileceğinden ve bu taşradan geri dönüş yolunu asla bulamayacağından şüphelenmemiş miydi acaba... İnsan taşraların labirentinde olduğunda, tüm yollar Roma'ya çıkmaz, sevgili Ovidius.

İşin tuhafı daha eski bir kitabında, *Heroides* veya *Epistulae Heroidum*'da, Minotor'a karşı çok daha ılımlıdır. Çaresizliğin eroinini en iyi yansıttığı için ben *Heroines* olarak çevrilen başlığı tercih ediyorum. Orada terk edilen Ariadne gemiyle artık Atina'ya giden Theseus'a yazar. Ve aşk yüzünden Minotor'un ölümüne ortak olan bu kadın, ilk defa yaptığından pişmanlık duyar sanki: Sa-

na verdiğim ip olmasaydı, o rüzgârlı labirentte çoktan ölmüştün, Theseus. Hayatta olduğumuz sürece güya benim olacaktın. İşte hayattayız, eğer sen de hayattaysan, demek adi bir yalancının, şerefsizin tekisin sadece. Keşke o kahrolası ipi vermeseydim vs. Ama bizim davamız için önemli olan, bir sonraki satırda Minotor'u ilk kez kardeşi olarak isimlendirmesidir: "Kardeşimi, Minotor'u öldüren o sopa beni de kınıyor." Saygıdeğer mahkeme üyeleri için belirtelim, canavar ilk kez başka bir insan tarafından kardeş olarak kabul edilmiştir.

"Kardeşim Minotor" – bunu unutmayalım.

"Boğa yüzüne sahipti, geride kalanıyla insandı," der dingin ve her şeyi bilen Apollodorus (veya sözde Apollodorus) MÖ 2. yüzyıl civarlarında. Belki de müvekkilimize karşı olumsuz sıfat kullanmayan tek kişi odur.

Kurnaz Plutarkhos ne yapar? Dilini günaha sokmamak için M. konusunda Euripides'in ağzından konuşmayı seçer. Euripides ona "Canavar suretinde doğan bir kırma ve melez" der. Aynı şekilde: "İki farklı fıtratı birleştirmiştir o, insan ve boğayı." İkincisi kulağa oldukça tarafsız geliyor, ki bizim durumumuzda buna merhametli denilebilir, yani Minotor'un insani yönü yine ortada.

Ondan farklı olarak İsa'nın neredeyse akranı olan Seneca, *Phaedra*'da Roma askerlerini bile utandıracak bir dil kullanır. Hyppolytous Phaedra'ya, kahrolası sürtük, sen, vahşi şehvetini sergilemek için canavarı doğuran annen Pasiphae'nin bile önüne geçtin, der. Ama niye şaşırıyorum ki, seni de o çifte suretli hicabı içinde çalkalayan rahim taşımadı mı... O dönemin lisanıyla bu tür şeyler söylenmiştir.

İtiraz mı ediyorsunuz, sayın savcı? Dilden dolayı ise, sözler bana ait değil, çeviri ise oldukça titiz. Davamızla hiçbir alakası yok mu? Yanılıyorsunuz. Bir çocuğun terk edilip zorla hapsedilmesi söz

konusu. Geçmişi tarafından damgalanan bir çocuğun, ki bundan sorumlu tutulamaz. Bunları haksız karalama, itibarsızlaştırma, kamuoyunda dolaşan yalanlar takip ediyor... Yine de, satır aralarından, ağızdan kaçan ve yarım ağızla söylenen bazı ifadelerden olsa bile, Minotor'un insan doğasının kabul edildiği ortada. İnsan haklarının kendisinden alınmış olmasına rağmen. Bunun kaydedilmesini ve bana devam etme hakkının tanınmasını talep ediyorum, hâkim bey.

Şair Vergilius, Augustus'un gözdesi, aşağıdaki iki dizeyle kurbanı laf arasında eziverir: "Minotor, korkunç birleşmenin çifte suretli meyvesi / doğa dışı şehvetin daimi hatırası..." Her kelimesi tiksinmeyle dolup taşıyor.

Vergilius demişken, Dante'yi anmadan olmaz. *Cehennem*'de Minotor yedinci, en kanlı dairenin hemen girişine yerleştirilmiştir: "utanç ve kötülük abidesi korkunç Minotor / dar kıyıların hemen girişinde tek başına yatıyor." Dante, öncüsü Vergilius'a göre çok daha acımasız. Labirentteki sürgününden ve Theseus'un kılıcı tarafından öldürüldükten sonra müvekkilimiz kan emicilerin, zorbaların ve doğa kanunlarına karşı suç işleyenlerin yanına atılmıştır. Fakat Minotor suçu işleyen değil, böyle bir günahın sadece bir meyvesi, kurbanı, en ağır sonuçlara katlanan bir kurban değil midir?

(Bu arada bu yedinci daire sentorlar tarafından korunur. Bedeninin belden aşağısı hayvan, gövdesi insan olan sentor, Minotor'un aynadaki yansıması gibidir.)

Edebiyat sürekli Minotor'un vahşi doğumuyla uğraşıp dursa da, görsel sanatlar onun ölümüne odaklanmış durumda. Sahip olduğumuz tüm antik fresklerde, vazo süslemelerinde, mit ve efsane resimlerinde sahne hep aynıdır – Theseus canavar Minotor'u öldürür. Minotor her an kılıçla öldürülmek üzere veya artık ölüdür

ve Theseus onu boynuzlarından sürüklemektedir. Görüntüler, kılıçla yakın dövüş tekniği serisine benzer.

Theseus Minotor'u bir boynuzundan tutmuş, çift başlı bir kılıçla göğsüne saldırıyor.

Minotor sıradışı büyüklükteki başını Theseus'un kucağına yaslamış, boğazını kılıç darbesine açıyor.

Theseus Minotor'un arkasında, sol eliyle boğazını kavramış, sağ eliyle ise kısa kılıcını göğüs kafesinin altına, yumuşak dokunun olduğu bir yere saplıyor. Beden insan bedeni. Sen bir insanı öldürüyorsun, Theseus. Kılıç kolayca giriyor. Evet, tüm sahnelerde Minotor'un güya korkunç bedeni savunmasız, bunu gizlemenin yolu yok.

Bir kiliksin, şu sığ şarap kadehlerinden birinin tabanında, Minotor yakışıklı bile görünüyor, daha çok Mağripliye benziyor, dudakları duygulu, burun delikleri güzel, dizlerinin üzerine oturarak bedenini ihtiyatsızca Theseus'un kılıcına açmış. Theseus ise sağ ayağı ile kasıklarının üzerine basıyor.

Birkaç korunmuş resimde Theseus'u Minotor'un uysal cesedini peşinde sürüklerken görüyoruz... Davanın diğer uzaktan avuka-

tı, Bay Jorge'nin savunmasından da belli olduğu gibi, Minotor neredeyse karşı bile gelmiyor.

Sahnelerin bazılarında cinayet çok daha vahşi, daha sert ve daha barbarca işleniyor – ağır bir sopa, budaklı ahşap bir gürz, günümüzdeki beyzbol sopasının kaba bir atası. Bir öküz veya boğayı öldürmek, köy kasaphanelerinde hâlâ yapıldığı şekliyle, baltanın ters tarafıyla alına bir darbe indirmektir.

Sadece çocukluk ve ölüm. Aralarındaysa hiçbir şey yok. Karanlık ve sessizlik dışında.

Bayanlar ve baylar, tüm bunların dikkate alınmasını talep ediyorum.

VİRÜSLER

Ortalıkta keçiler ve güller flört ediyordu
korku içinde bağırdım: Tanrım, nedir bu?
Kurtar bizi böyle bir günahtan
Tanrı duydu, sağ elini aralarına koydu
Ah, dünya, ikinci bir Sodom'dan kurtuldun!

Arles'lı Gaustin, on yedinci yüzyıl

Dedalus'un doğanın yasaklamış olduğu şeyi gerçekleştiren sıradışı zanaatkârlığı hakkında birkaç söz. Dedalus ahşaptan bir inek yapmış, onu gerçek deriyle kaplamış, boş karnına ise Minos'un karısını, boğaya karşı şehvetten kuduran Pasiphae'yi tıkmış. İneği tekerlekler üzerine koymuş ve onu boğanın genelde otladığı çayıra götürmüş. Gerisi belli. Sözde Apollodorus'un anlattığı gibi, "Boğa gidip gerçek bir ineğe sahip olurcasına ona sahip olmuş. Pasiphae böylece Minotor adı verilen Asterius'u doğurmuş."

Fakat mit, gizlenen başka bir sonuç hakkında sessiz kalır. Acaba Truva Atı ahşap Girit ineğinden doğmuş olabilir mi? Onun da

içi boş, o da tekerlekler üstünde, ama epeyce büyük, karnına tam otuz silahlı asker sığıyor, ama onlar ayartmak için değil istila etmek için orada. İneğin at doğurması, kadının boğa-insan doğurması: Dedalus, türlerin tarihine Truva Atı sokmuştur. Birkaç bin yıl sonra ise ahşap bedeni olmayan, herhangi bir bedeni dahi olmayan yeni bir mirasçı doğacaktır – tahripkâr bilgisayar virüsü "Trojan" veya "Truva Atı". Yararlı bir programmış gibi davranır, bir-iki gün sessizce durduktan sonra da coşar, siler, kapılar açar, korumaları yok eder, sanal Truva'ya yabancı gözlerin girmesine izin verir.

Ve tüm bunlar Dedalus'un sıradışı zanaatkârlığından doğmuştur. Ki bunlar gizemli Gaustin'in on yedinci yüzyılda ısrarla vurguladığı doğa kanunlarına ters düşer.

Düzen var burada ve Tanrı hata işlemez
Sinek ile koç, lale ile meşe eşleşmez.

MİT VE OYUN

Minotor ve bilgisayar oyunları hakkında konuşalım mı? Son yıllarda epey çoğalan oyunların herhangi birine girin. Klişeler ve klasikler. Minotor, ikinci sınıf filmlerdeki orta ayar bir dövüşçüye benzer. Kısa bacaklı ve kaslı, kıllı, ensesi kısa ve kalın, ikizkenar yamuk şeklinde bir terminatör suratı ve alakasız minik boynuzları var. Bazılarında ise ek olarak eğri bir domuz dişi de var. Diğerleri yetmiyormuş gibi, boğayı alıp bir de yabandomuzuyla çiftleştirmeleri icap etmiş.

Saygıdeğer Ovidius, Vergilius, Seneca, Plutarkhos, Euripides, ve siz Bay Dante "Cehennem" (lakabınızı da yazayım), gelin mitolojinin ne hale geldiğini bir görün. Horladığınız kahramanı gelin bir görün. Bugünkü imajına çok katkınız oldu. Bakın ve ağlayın, siz, antik dönemin oyuncu ecdadı. Bir gün, gerçek zamanda bir araya gelerek bir el oynayabiliriz. Gerçek zamanda, ha-ha-ha...

"Minotor Labirentte", "Warcraft", "Savaş Tanrısı" veya... başka bir 3D oyun oynarız. Ama o zaman sadece Minotor üç boyutlu olacak, bizse dijital dönemin başlangıcına ait, renkleri solmuş, hazin çizgi film karakterleri, iki boyutlu gölgeler olacağız (gölgelerin krallığında olacağız sonuçta, öyle değil mi).

MİNOTORLU MADONNA

Bir çocuk annesinin kucağında oturuyor. Kadın onu sol elinde tutuyor, herhalde onu daha yeni emzirdi ve geğirmesini bekliyor. Çocuk çıplak. Sahne o kadar iyi biliniyor ve Çocuk İsa'nın doğumundan sonraki tüm temsillerde o kadar çok tekrarlanmış ki, ikonik özellikte. Ama resmi eşsiz kılan bir farklılık var. Çocuk, boğa başlı. Küçük boynuzlar, çekik uzun kulaklar, birbirinden uzak gözler, geniş burun delikleri. Bir dana başı. Pasiphae çocuk Minotor'la. Bakire Meryem'den asırlar önce.

Resim tek. Bir zamanlar Etrüsklere ait olan Volci şehri civarında, bugünkü Toskana'da bulunmuş. Paris Ulusal Kütüphanesi' nin koleksiyonunda görülebilir. Birisi, gün gibi ortada olan ve mitin çabucak unutacağı şeyi hatırlatma cüretinde bulunmuş. Söz konusu olan, bir bebek. Bir kadının taşıyıp dünyaya getirdiği bir bebek. Söz konusu olan, bir süt çocuğu, hayvan değil. Yakında yeraltına gönderilecek olan bir çocuk. Minos'un ne yapacağına, damgalı çocuğu dünyadan nasıl saklayacağına karar vermesi herhalde belirli bir zaman, aylar, belki de bir-iki yıl almıştır. Anne ve oğulun yüzlerine dikkatlice baktığımızda, her ikisinin de artık bildiğini görebiliriz.

Yoksa bu tam da ayrılık ânı mıdır? Annenin sol eli artık sarılmıyor, uzaklaşıyor ve vedalaşmak için çocuğun sırtının arkasından hafifçe sallanıyor.

Daha sonra mit, terk edilişinin günahını aklamak için, gelecekte terk edeceğimiz tüm çocukların günahını aklamak için bu çocuğu canavara dönüştürecektir.

CHILD-UNFRIENDLY*

Yunan mitolojisinde çocuğun olmaması çarpıcıdır.
Eğer antik dönemi insanlığın çocukluğu olarak kabul edersek, bu çocukluk dönemi neden tam da çocuktan bu denli yoksundur? Anlaşılan herkesin çocuk gibi davrandığı bir yerde gerçek çocuklar istenmiyor. Varolanlar genelde babaları tarafından yeniliyor. Yenmeyenler ise babalarını yiyor. Daha zamanın başlangıcından, Kronos ve çocuklarından beri bu böyle.

Zaman'ın çocuklarını daima yediği aşikâr. Ama zaman, ışığın mevcut olduğu, karanlık ile aydınlığın, gece ile gündüzün birbirini takip ettiği bir yerde olur. Bu durumda şu gerçek ortaya çıkıyor: Zamandan muaf olan tek yer, mağaranın mutlak karanlığıdır. Çocuk Zeus orada gizlenmiştir. Kronos'un (Zaman'ın) hükmetmediği tek yer orasıdır.

Minotor da yeraltı labirentinin karanlığında gizlidir. Zaman orada akmadığı için o daima çocuk kalır.

Biz de bodruma, bu geç dönem şehir mağarasına, salça ve komposto kavanozlarının arasına kilitleniyorduk, geçici Minotorlar gibi.

Bir teyzem vardı, misafirliğe her geldiğinde seni yiyeceğim diye beni korkuturdu. İrikıyım ve hantal, Titanlar soyunun geç bir kalıntısı gibi karşıma dikilirdi, ojeli, yamyam tırnakları olan devasa ellerini açardı, dehşet verici bir şekilde dişlerini gösterdiğinde iki

* *İng.* çocuk-dostu olmayan –*ç.n.*

gümüş diş parlardı ve karnından gelen derin bir hırlamayla bana yavaşça yaklaşırdı. Top gibi kıvrılıp çığlık atardım, o ise gülmekten sarsılırdı. Çocuğu yoktu, onları yemiş olmalıydı.

YUNAN MİTOLOJİSİNDE YENEN ÇOCUKLAR (TAMAMLANMAMIŞ LİSTE)

Başta tabii ki Kronos'un çocukları var, tanrının kendisi tarafından yutulan Hestia, Demeter, Hera, Hades, Poseidon. Ve Zeus'un yerine sargı bezlerine kundaklanmış uzun bir taş.

Zeus, rahminde gizli olan Athena yüzünden karısı Metis'i yutar (dolayısıyla henüz doğmamış olan Athena da yutulur). Daha sonra Athena Zeus'un başından tam teşekküllü savaş kıyafetleri içinde doğacaktır.

Trakya kralı Tereus'un oğlu İtis (İtil), annesi ve teyzesi tarafından öldürülüp hiçbir şeyden şüphelenmeyen babasının sofrasında sunulmuştur. Ovidius olayı *Değişimler*'in 6. kitabında anlatır: güven içinde katile sarılan çocuğu, kılıç darbesini, sıcak bedenin bir parçasının çömleklerde kaynayıp kalanın şişte kızartılmak için saklanmasını... Ve sonunda Tereus, akşam yemeğinde "kendi etinden olan bir etle karnını tıka basa doyurdu".

Daha var... Tantalos'un oğlu Pelops'un öyküsü. Pelops, babası tarafından parçalara doğranmış, güzelce pişirilip tanrılara sunulmuş. Ve sadece Demeter, kederinin dalgınlığıyla, omzunun bir parçasını yemiş.

Buraya, Zeus'u sınamak için sofrasına torunu Arkas'ı sunan Arkadya kralı Lykaon'un muğlak öyküsü de dahildir.

Bu listede Minotor'un yediği genç erkekleri ve kızları bulamazsınız – mitin bu bölümüne inanmıyorum. Ayrıca boğalar otoburdur.

P.S.

Bir de yeni zamanlardan abuk sabuk bir yankı.
Tepsi sıradan, büyük, üzerinde sonsuz kullanımdan kaynaklanan geçmez lekeler var. Pirinç yıkanmış ve hafifçe kızartılmış, beyazın arasında minik karabiber topları. Fırının çalıştığı görülüyor, kapağı açık, iki el tepsiyi içine doğru uzatıyor. Tek bir sıradışı ayrıntı var – pirincin üzerindeki piliç veya hindi değil, bebek, çıplak ve canlı. Az kalsın çiğ diyecektim. Sırtüstü, kolları ve bacakları havada, yatıyor. Görünüşe göre birkaç günlük ve ağırlığı ancak orta boy bir hindininki kadar.

Bu (siyah beyaz) fotoğraf ve öykü bana ait, ikisini bir arada satın aldım. Fotoğrafı mektupla alan kadın neredeyse bayılacakmış. "Torunun hayırlı olsun. Çok tatlı, öyle değil mi?" Mektup Kanada'daki kızındanmış, uzun zamandır beklenen bebeğinin ilk resmini gönderiyormuş. Bir zamanlar, küçükken, ona şakacıktan "Ne kadar tatlısın, yiyeceğim seni. Pilavla, pilavla..." derlermiş. Ailede böyle bir laf varmış. Şimdi de, yıllar sonra, kız şakayı gerçekleştirmeye karar vermiş.

Kemiklerinden temizlenmiş, tiye alınmış bir mit, ama yine de korkunç.

MİNOTOR'UN SESİ

Sözü davalıya veriyorum.
Sessizlik.
Davalının kendini savunmak için söyleyecek bir şeyi var mı, yoksa sessiz kalmayı mı tercih ediyor?

Minotor'un sesi kayıtlı antik tarihin hiçbir yerinde korunmamıştır. O konuşmaz, onun adına başkaları konuşur. Canlı cansız hiç kimsenin susmadığı, tanrıların ve ölümlülerin, orman perileri ve kahramanların, kurnaz Odysseus'ların ve naif Kiklopların cıvıl cıvıl

sesleriyle dolup taşan, hor görülen Sentorların bile söz sahibi olduğu bir yerde susan tek kişi var. Minotor. Ne ses, ne seda, ne bir inilti, ne bir tehdit işareti, hiçbir yerde hiçbir şey yok. Körlüğünün uzun gecelerinde tarihin labirentlerini aşındıran Homeros'un, şairler arasındaki bu Minotor'un ölçülü dizelerinde bile yok. Ne aforoz edilenlerin kaderini bilen sürgün Ovidius, ne Vergilius, ne Yaşlı Plinius, ne Aiskhylos, ne Euripides, ne de Sofokles... hiçbiri ne Minotor'a ses verir, ne de onu korur. İkaros'a üzülmek kolay, Theseus'un, aldatılan Ariadne'nin, hatta yaşlı Minos'un halinden anlamak kolay... Hiç kimse Minotor için üzülmez.

Davalının söyleyecek bir şeyi var mı? Aksi takdirde...

Var. Ölçülü kahramanlık dizelerine o neden layık olmasın ki?

MİNOTOR'UN SAVUNMASI

(Fragman)

Minos, Hades'in zalim hâkimi, birkaç sözüm var sana, dinle
Durmadan zihnimde yuvarladım onları uzun gecelerde.
Babadır dilime onca zamandır yük olan kelime
Ama biliyorum benden iğrendiğini, onu yeniden atıyorum içime
Şimdi kulak ver bana, sandığından çok daha korkunç sözlerim
Senin kanındanım ben – ihanetten değil, doğuştandır ucubeliğim.
Dedeme, baban Zeus'a benziyorum, senin oğlun, onun ise torunuyum
Oydu sülaledeki ilk boğa, babaannem Europa'nın kaderini hatırla,
Dedem Zeus'un onu, senin ananı nasıl kaçırdığını düşün.
Dedeme çekmişim besbelli, onun ta kendisiyim,
hayvan suretinden çıkmadan önceki haliyim.
Tıp deyip burnundan düşmüşüm Zeus'un, boğa başını almışım onun,
Girit kadınlarının yaktığı ağıtlardan öğrendim bunu, durum bu.
Zeus tanrıydı, ben – bir ucube, fark nerede? İnan bana, Minos, baba,
iri ve beyaz boğalara daha meraklıydın sen annemden
şimdi ise iğreniyorsun yavruları buzağıdan, benden...

Minos: Duruşmaya ara veriyorum...

Möööö...

Davalıyı götürün...

Mööööööö...
öö
öö
öö

III.
SARI EV

İZOLASYON MERKEZİ

Sarı, boyası dökülen bir bina, son evlerden uzak, uzun ve alçak, pencerelerinde parmaklıklar, çiti dikenli telle çevrili. Ruh hastaları izolasyon merkezi, o zamanlar resmi olarak böyle ifade edilirdi, ama bu ıssız güneydoğu kasabasında ona herkes basitçe deli hastanesi derdi. Geceleri çite elektrik verildiği, birkaç kişinin de alazlanıp yandığı söylentisi dolaşırdı. Korkardım ama aynı anda korkunun kendisi beni binanın etrafında dolaşmaya iterdi.

Bir akşam oradan geçerken ürpertici bir uluma sesi duydum. Bu uluma veya böğürme sesinde bir aşırılık ve gayriinsani bir özellik vardı, gecenin ta derinliğinden kopan bir şeydi, ooooooo o... Bu sonsuz oooooo erken ekim akşamının sessizliğinde tüneller açıyordu. Pazardı. Düşen yapraklar tüm sokağı kaplamıştı, sonbaharın ölümüne öncülük eden hafif bir çürük ve aseton kokusu yayılıyordu. Sadece giriş kapısının üzerindeki lamba nemli karanlığı dağıtıyordu. Sağlık memuru gitmişti, başhekim zaten haftada bir gelirdi. Bekçinin burada bir yerlerde olması gerekiyordu, ama herhalde doktorun odasında sarhoş halde uyuyordu. Bu durumda bu, bağıran kişiyi kurtarıyordu, yoksa bahçe hortumuyla geleneksel soğuk duşa maruz kalacaktı. Pencerelerin parmaklıklarından doğrudan odalara (veya koğuşlara) üzerlerine soğuk su

püskürtüldüğü konuşuluyordu, kaçıkların hararetini almak için doğal, iyileştirici bir uygulama. Başhekim, mesleki kariyerini burada, bu ıssız kasabada tamamlayacağına uzun süre önce karar vermişti. Ve de ne denetim ne ceza korkusu vardı, aynen cehenneme düşen birinin başına daha büyük kötülülüğün gelme korkusundan yoksun olması gibi.

O pazar akşamı sarı evin etrafında dolaşıp duruyordum, o ulumanın kasvetli koridorlarıysa beni gittikçe daha çok içlerine çekiyordu. İçlerine girmeye korkuyordum, orada her ne varsa insan gözü ve kulağı için değildi. Ama bedenim kendiliğinden çemberler çizmeye devam ediyordu, kendi dışıma çıkmaya başladığımı hissettim. Biraz daha devam edersem çığlığın koridorlarına gireceğim, saçaklarından süzülüp çığlık atan kişinin bedenine yerleşeceğim.

Tam o sırada bir el omzumu kuvvetlice yakalıyor, irkiliyorum, kabuğuna çekilen salyangoz gibi kendi içime dönüyorum. Babam.

Birbirimizi burada gördüğümüz için ikimiz de yüzümüzdeki şaşkınlığı gizleyemiyoruz. İkimizin de burada işi yok. Kimse de diğerine onu o saate oraya getiren nedir diye sormuyor. Tek bir kelime söylemeden kasabaya doğru yöneliyoruz ve o çığlıktan uzaklaşarak ekim akşamına dalıyoruz.

O ooooooo'nun tünelinden asla kurtulamayacağımı biliyordum. Uluma sesi beni yıllar içinde ısrar derecesi değişerek takip edecekti. Beklenmedik durumlarda ortaya çıkıp kesilecekti. Bazen yok olacaktı, onu en mutlu anlarımda, insanlarla hoş buluşmalarda, onların sağır edici konuşmaları arasında kaybedecektim... Ama akabinde gelen sessizlikte mutlaka ortaya çıkacaktı. Ve on yıl sonra kulağımda şu kesintisiz uğultu başladığında, o uluyan-böğüren-ağlayan şeyin oraya kalıcı olarak yerleştiğini biliyordum. En derinlere, kafatasımın mağarasına, oradan kulak zarıma, örse, çekice, doktorların dediği gibi, ta içkulak labirentinin içine.

TEŞHİS

Çok daha sonra, artık üniversite öğrencisi olduğumda, benden daha yaşlı bir doktor arkadaşıma çocukken yaşadığım bu "başka bedenlere yerleşme" atağını anlatma cesaretini bulabilecektim. Doktor epeyce düşündü, sonunda ender, belki de o anda geliştirdiği bir teşhis önerdi. Yaklaşık olarak şöyle bir şeydi: patolojik empati veya obsesif empatik-somatik sendrom. Hastalık son derece endermiş, tedavisi yokmuş, ama en şiddetli aşaması çocuklukta yaşanıyormuş. Atakların kontrolü zamanla kolaylaşıyormuş, tamamen yok olmasa da en yoğun belirtileri kayboluyormuş. Epilepside olduğu gibi, dedi doktor, böyle bir nöbet halindeyken kişinin nerelerde dolaştığını asla bilemeyiz.

Ben gerçek anlamda nöbet geçirmezdim, düşüncelere dalmış veya kendini bir öyküye kaptırmış bir insanınkine benzer hafif tutukluk halim hariç, bedenim son derece sakin kalırdı. Ben (veya benim bir parçam) bir yabancının öyküsüne ve bir yabancının bedenine taşınırken gözlerimi kırpmazdım, gözbebeklerim hareket etmeyi keserdi, ağzım yarı açık dururdu, nefesimse bir tür otomatik düzene girerdi.

Bunu korku, belirsiz bir suçluluk ve keyif karışımı bir duyguyla kabul ederdim. Bu beceriyi veya hastalığı mümkün olduğunca saklamak için epey çaba harcadım. Sadece babaannem her zaman anlayabiliyordu: "Haydaa, yine taşındı." Bu sık sık isteğim dışında olurdu. Başka birinin tam ağrı hissettiği yerde, tam kesikte, yarada veya iltihap noktasında bir koridor açılıyor ve beni içine çekiyordu sanki. Öykülerde, özellikle yakınlarıma ait olanlarda, beni her zaman içeriye, söylenmeyenlerin tüneline doğru çeken bir kör nokta, geçici bir boşluk, zayıf bir kısım, anlaşılmayan bir hüzün, kaybedilmiş veya hiç yaşanmamış bir şeyin özlemi olurdu. Her öyküde böyle gizli galeriler ve koridorlar vardı.

Kendini rahatlatmak için doktor beni MR'a, beynin incecik dilimlere kesilip tüm sırlarına göz atıldığı şu kocaman beyaz kapsüle gönderdi. Rahatlayın ve güzel şeyler düşünün, dedi hemşire...

İki saat sonra sonucu değerlendirecek doktorların odasına girdim ama daha uzaktan beceriksizce gizlemeye çalıştıkları tedirginliklerini hissettim. Resim başarılı değilmiş. Makineden olabilirmiş, eskiymiş. Aslında ilk defa başlarına geliyormuş, kesinlikle bir şey görünmüyormuş, sadece koyu siyah bir plak. Benim için sürpriz olmadı bu. Biliyorum, görünmüyor, çünkü içerisi karanlık, asırlar boyu biriken, aydınlatılması imkânsız bir karanlık. Kafatasım bir mağara. Bunu onlara söylemedim elbette.

Bazen aynı anda bir dinozor, balık, yarasa, kuş, ilkel çorbada yüzen bir tekhücreli veya bir memelinin embriyosuyum, bazen bir mağaradayım, bazen bir rahimde, ki ikisi özünde aynı şeydir – (zamana karşı) korunan bir yer.

YAN KORİDOR

Empati eğilimi yedi ile on iki yaşları arasında en güçlüdür.

Son araştırmalar insüler korteksin (*insula*) ön bölgesinde bulunan ayna nöronlar adı verilen nöronlar üzerine odaklanmakta. En basit ifadeyle, bir kişi acı, hüzün, mutluluk hissettiğinde veya aynı duyguları başka birinde gözlemlediğinde, bu nöronlar benzer şekilde tepki gösterir. Bazı hayvanlar da empati hisseder. Duygudaşlık ile ayna nöronlar arasındaki bağlantı henüz iyi bir şekilde araştırılmamıştır, deneylerin yapılması bekleniyor. Araştırmacılar bilinçli empati geliştirmenin (roman okuma yoluyla dahil – bkz. S. Keen), iletişimi çok daha kolay kılacağına ve dünyayı gelecek felaketlerden kurtaracağına inanıyor.

Toplum ve Korteks Dergisi

Yine de babam o akşam sarı evin etrafında ne yapıyordu? Tamam, işi gerçekten buydu – çağırıldığı yere giderdi. Kasabanın neredeyse tüm sakinleri bahçelerinde hayvan beslerdi. Ama bir veterinerin bir akıl hastanesinde ne işi olabilir? Oradan geliyordu herhalde, bu çorak yerde başka nereden çıkmış olabilirdi ki?

Bir anda resmin tümü sarsıcı bir netlikle zihnimde yerli yerine oturdu. "Bir anda" diyorum ama bu bilmecenin ayrı parçaları üzerinde, çocuksu hayal gücüne mahsus o titizlikle, geceler boyunca uzun uzadıya ve özenle çalışılmıştı. Şimdiyse her şey içimde kolayca, ürkütücü bir kolaylıkla bir araya gelmişti.

Bu gayriinsani uluma gerçekten *gayri*insaniydi, ve ooooo değil möööö idi. Orada kilitli olan yarı insan-yarı boğadan geliyordu (böyle bir çocuğu dedemin gizli anısında görmüştüm artık). İnsan doktoru insana hiçbir şey yapamamıştı, bu yüzden boğayı tedavi etmeye karar vermişlerdi. Doğal olarak kasabanın en iyi (ve tek) veterinerini, babamı çağırmışlardı.

Öykünün başka, biraz daha kasvetli bir versiyonu daha vardı, onun üzerinde de tek başına geçirilen o çocukluk ikindilerinde uzun uzadıya çalışılmıştı. Bu yarı insan-yarı boğa çocuk, herhangi biri değil, hakkında fısıltılar duyduğum "ölü doğan" kardeşimdi. Aslında canlı ama boğa başlı doğmuştu ve onu çocuk esirgeme kurumuna vermişlerdi. Onu terk etmişlerdi. En iyi niyetlerle. Sağlıklı kardeşine engel olmaması için. Bunları en gizli (yani şifreli ve okunaksız) elyazımla yazdığımı hatırlıyorum, defter sayfasını rulo haline getirip yatağımın altındaki gizli kutuma tıktım.

Veya belki de onların oğlu bile değildim, aslında boğa başlı çocukları olmasından hayal kırıklığına uğrayıp, beni sadece evlat edinmişlerdi.

Eğer böyleyse yeniden terk edilmem, kardeşim Minotor ile yeniden terk edilmemiz işten değildi.

Sonraki günlerde kendimi bu sırrın mağarasına girmek için bir aralık, açık bir kapı bulmaya adadığımı hatırlıyorum. Babamı güya öylesine, ama temkinli bir şekilde ineklerin ne tür hastalıklar geçirdikleri konusunda sorguya çekerdim. Siyam ikizi buzağı görmüş mü ve bu durumda ne yapılır? Birini kurtarmak için diğerini öldürürler mi? Babam dalgın bir şekilde cevap verirdi. Ama bir seferinde yine de açıldı ve bir öykü anlatmaya koyuldu: Bir inek, tam yeni yıl arifesinde, on dört saat doğum yapmış, babam daha küçükmüş... gerisini duymadım, öykünün açtığı koridora daldım sadece. Başında durdum... Babaların sırlarına girmek hiç hoş değildi. Ayıp ve sıradışı bir şeydi bu, görmek istemediğin şeyler görebilirdin. Sesini hâlâ duyuyordum, kendini öyküye kaptırmıştı, geriye dönme şansım vardı. Kendime bunu ilk ve son kez yaptığımı söyledim. İleriye doğru devam ettim, öyküsünün bir yan koridoruna daldım hızlıca, o beni artık ilgilendirmiyordu, babamın sesi kayboluyordu. Onun çocukluğunda gelişigüzel dolaşıyordum, aaa, ne kadar da benziyoruz, zayıf, elbiseleri bol, başka birinden kalmıştır herhalde, işte burada tavuğun altından yumurta çalıyor, daha sıcaklar, onları hissediyorum, babaannem, onun annesi (şu anda benim de annem), beni görüyor, yumurtalarla bakkala doğru koşuyorum, eğer bakkal Angel Dede'ye onları satmayı başarırsam her biri için bir gofretim olacak. Koşuyorum, koşuyorum, bakkala giriyorum, tanrıya şükürler olsun, başka müşteri yok. Angel Dede, al sana üç yumurta, gofret için, diyorum nefes nefese, o bana bakıyor, annen biliyor mu, evet, beni o gönderdi, yumurtaları alıyor, kaldırıp güneşe karşı tutuyor, bu yumurtalar çalıntı yahu, yaa, nasıl anladın ki, onları bana iade ediyor, o anda annem sokakta bize doğru yaklaşıyor, yumurtaları aldığım gibi cebime tıkıyorum ve kendimi dışarıya atıyorum ama kırık dökük merdivenlerde tökezleyip yere düşüyorum. Yumurtaları koru, diyor Angel Dede gülerek. Sarılarının kasıklarımdan süzüldüğünü hissediyorum.

Ceza gelmeden bu olaydan ayrılıyorum, başka bir koridora sapıyorum, yönü değiştiriyorum. Beni ilgilendirmeyen şeylere kulak kabartmayacağım, diyorum kendime. Son anda evin taş duva-

rı arkasında babamın öpüştüğü, benim öpüştüğüm bir kızı bırakıp farklı yöne sapıyorum. Güzel ama annem olmayacak. Babam da yakışıklı. Babamken ben de yakışıklıyım. Boyum uzun, saçlarım kıvırcık, yanımdan geçen kadınların bakışlarını hissediyorum. Bu yabancıya benziyor. Bunu bir yerden tanıyorum. Bu... Hah, işte annem de burada. Beni buraya getiren bilmecenin cevabı burada bir yerlerde olmalı. Bir koridora dönüp oradan bakmam gerekiyor ama kıpırdayamıyorum. Annem ağrı içinde. Ağrı korkunç, ben de kenarda kalamıyorum, beni içine çekiyor. Canlı bir şey parçalanıyor... Parçalanıyorum... Nihayet bir bebek ağlaması, bu ses benden çıkıyor, ben benim, o kırışık, ıslak, morarmış et parçası benim. Dışarıya atılıyorum, boğuluyorum, her yerim titriyor.

Bir şey beni güçlüce sarsıp karanlık koridorlardan geriye çekiyor – ışık, kelimeler, babamın yüzü... Neyin var... Neyin var... On dakikadır seni uyandıramıyorum...

Yolculuktan dolayı kendimi bitkin hissediyorum... Her şey yolunda baba, buradayım... Kendi annem tarafından dünyaya getirilmişim, mucizeye bak. Orada başka birinin olup olmadığını, benden sonra birinin gelip gelmediğini görene kadar babam beni tutup çekti. İçimde o mağarada yalnız olmadığıma dair belirsiz bir duygu kaldı.

Kendi annem tarafından dünyaya getirilmiştim, ama bu beni daha az Minotor yapmıyordu. Uzun günleri tek başıma, pencerede, bir kitap karıştırarak geçirmeye devam ediyordum.

VELETLER

Antik dönemde olduğu gibi, sosyalizmin çocukları da görünmezdi. Yetişkinlerin ayağına dolaşan, tam olarak hayatın parçası olmadan hayata hazırlanan veletler.

Koş bodrumdan salatalık turşusu getir! Hadi siz diğer odada oynayın, biz misafirlerle muhabbet ediyoruz. Git başımdan, işim var şu anda! Bak şimdi şamar fabrikasını çalıştırtma bana...

Ataerkil düzen ve sanayileşme.

Her yaz üç ay köyde, babaannelerin yanında, temiz havada ve güneşte, daha güçlü olmaları, doğrudan koyundan süt içip çiğ yumurta yemeleri için. Daha sıcak olan yumurtayı tavuğun altından alıyorsun, babaannen onu önlüğüne siliyor, kalınca bir iğne ile bir delik açıyor, biraz tuz döküyor, sen de sevgi dolu bakışları altında onu tüm gücünle delikten içine çekiyorsun. İç, iç, bir yumurta bir iğneye eşittir, derdi. Büyük bir doktor öyle demiş otuz yıl önce, köyden geçiyormuş, bir gece de köyde kalmış. Bir yumurta, demiş, bir iğneye eşittir, benden size nasihat. Çok daha uzun bir süre sonra, bu "temiz hava ve güneş" pedagojisinin, 1930'lu yılların Alman çocukları –onların sağlıklı, hayat dolu ve cengâver yetişmeleri– için de belirleyici olduğunu öğrenecektim. Onlara da tıka basa çiğ yumurta içiriyorlar mıydı acaba?

Sonsuz yaz ikindilerinde artık yıpranmış olan şu *Eski Yunan Mitleri* kitabını yeniden ve yeniden okurken şunu keşfettim: Zeus da tıpkı 1970'lerin sonlarındaki bizler gibiydi. Ninesi Gaia tarafından bakılmak (ve babasından daha uzak tutulmak) üzere, keçi sütü içip (onun keçisi tabii ki tanrısaldı) sağlıklı büyümesi için taşranın derinliklerine gönderilen bir çocuk.

Ben daima sıradan, ölümlü bir koyundan taze sağılan sütü hatırlayacağım – hâlâ sıcak, içinde köpükle birlikte yanlara doğru üflenmesi gereken birkaç parlak kığ tanesi yüzüyor. Ölümsüzlük sadece çocuklukta mümkündür. Belki şu süt ve çiğ yumurtalardan dolayı.

Ama yavaşça yanaşan bir korku da var. Terk edildim. Beni bırakıp şehre gittiler, yoklar.

FASULYE ANASI

Fasulye anasının yeşil bir bedeni, gözleri yerine de iki fasulye tanesi vardı. Ondan çok korkardık. Babaannem bizi bahçede gördüğünde, fasulyeye girmeyin, Fasulye Anası takılmasın peşinize, di-

ye bağırırdı. Onu bir türlü göremedik, ama aklımızdan hiç çıkmadığı için fasulye sıralarının kenarından dikkatlice geçerdik.

Bağda ise Bağ Anası yaşardı, çocuklarını koruyordu. Bu yüzden sıraların arasında dolaşmaya cüret edemiyorduk ve kafamıza göre üzüm koparamıyorduk.

Bir seferinde babaannem bizi evin önündeki döşeme taşlarının üzerinden geçen bir kızıl karınca ailesine gerçek bir soykırım uygularken gördü. O zaman ilk defa Karınca Anasını duyduk, kocamandı ve nah böyle sivri kıskaçları vardı.

Her şeyin anası vardı, sadece bizim yoktu. Bizim babaannelerimiz vardı.

MİNOTOR SENDROMU

1970'li yıllar. Annelerimiz gençti, üniversitede birinci, ikinci, üçüncü sınıfta okuyorlardı, çalışıyorlardı – birinci, ikinci, üçüncü vardiya. Biz boş kiralık dairelerde, zemin katlarda, bodrumlarda, can sıkıntısı ve korku içinde kaybolup tek başına bırakılan bir kişinin belirsiz kaygıları içinde dolaşıp duruyorduk. Minotor sendromu var mıdır?

Balığım, kedim, kaplumbağam veya papağanım yoktu, çünkü annemin akıllıca belirttiği gibi, bir o eksikti. Zaten kendimize ait bir dairemizin olacağı o muhteşem günü beklerken ev değiştirip duruyorduk. Sahip olduğum tek şey, evsiz ruhu uzayda dolaşan köpek Layka idi. Bir de kardeşim Minotor. Onlar benim beş metrekarelik yaşam alanımda, annem, babam ve ev sahiplerine görünmez halde, kaçak olarak yaşıyordu.

1980'LERİN ÖZEL TARİHİ

Ve sonra...

80'lerde Can Sıkıntısının Tarihi başlıklı bir kitabın yazılması gerekiyor. Bu, en çok can sıkıntısı üreten dönemdir. Bir de disko müziği. Yüzyılın ikindisi.

Can sıkıntısı tabirini ilk duyduğumda altı yaşındaydım ve ne olduğunu bilmediğim için tedirgin olmuştum. Bir komşumuz, Pepa Teyze, herhalde bütün gün can sıkıntısı çekiyorsundur, dedi. Onu hafif bir hastalık olarak düşündüm, bir tür rahatsızlık, nezle, üşütme, veya kavak tüylerine karşı alerji gibi. O yüzden belirsiz bir yanıt verdim: yo, hayır, hiçbir şeyim yok, iyiyim. Geldiğim yerde can sıkıntısını bilmiyorlardı, bu ifadeyi kullanmıyorlardı. Her zaman yapılacak bir şey oluyordu, üstelik hayvanlar da onun büyümesine izin vermiyordu, onu ânında otluyorlardı. Ama burada, T. kasabasında, her yerde yetişiyordu can sıkıntısı. Sıcakta ısınan asfaltın üzerinde titreşen hava gibi dalgalanıyordu, evlerin solmuş toprak rengi sıvasını döküyordu, çekirdek satıcısını parkın gölgesinde uyutuyordu, kedi gibi mırlıyordu veya karşı evdeki Kosta Amca'nın sağır edici hapşırığını tetikliyordu.

Koleksiyon listesi

Peçeteler
Boş sigara kutuları
Kibrit kutuları
Rozetler ve pullar
Minik takvimler
Göz kırpan kartpostallar
İthal şeker ambalajları, kâğıt ve folyo
Çikolata ambalajları, kâğıt ve folyo
Çiklet resimleri (çikletsiz)
Metaxa kutuları (boş)
Boş viski, kanyak, Campari vs. şişeleri

Bu koleksiyondaki şeylerin terk edilmiş, boş, kullanılmış olduğu belli. Kırmızı Marlboro'yu ve mavi Rothmans'ı biri içmiş, sonra ithal çikolataları yemiş, çikleti çiğnemiş ve Metaxa kanyağını içmiş. Sadece birkaç şişe, kutu ve ambalaj kağıdı kalmış bize. Boşlukların ve terk edilmişliklerin koleksiyoncularına.

İşte ilk kasetçalarım, Hitachi mono, onu dedemin eski eşeği karşılığında birtakım Vietnamlılardan aldık. Dedem sonuna kadar bunun "ata karşılık tavuk" cinsinden bir pazarlık olduğuna inandı. Eşeğin atına karşılık, kasetçaların tavuğu.

Tarih ve edebiyat ders kitapları – içlerindeki feci şekilde tanıdık resimleri süsleyip tamamlamaya bayılırdık. Genel Sekreter'in yumurta gibi yuvarlak ve çıplak kafasının üzerine bıyık ve korsan maskesi. Botev'in kahraman yüzünün üstüne ise –beni bağışla, Edebiyat Tanrısı– yuvarlak, John Lennon tarzı bir gözlük çizerdim. Gözlükler korkunç Botev'i Bulgar ihtilallerinin (kural olarak başarısız) hafifçe şaşkın, sakallı bir hippisine dönüştürüyordu.

Dünya basit ve düzenliydi, basitçe düzenlenmişti. Çarşamba günleri balık, cuma günleri Rus televizyonu.

Doğu Alman kovboy filmlerinde Kızılderililer iyi olanlardı, bir nevi proletarya, kızıl olan onlardı.

18 Kasım 1973, veya 1983 (gazete parçasında belli değil), Pazartesi için televizyon programı:

17:30 – Bulgar Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin Temmuz Genel Kurulu Kararları, tartışma programı. 18:00 – Haberler. 18:10 – Pionerler İçin: "Minik Trampet". 18:30 – "Sirkin Çocukları", film. 19:00 – "Güzel ve Rahat", ekonomi programı. 19:20 – Halk Ordusu İçin: "Şarkı ile Hazır Ol'da", konser. 19:40 – Reklamlar. 19:45 – Ayın Melodisi. 19:50 – İyi Geceler, Çocuklar! 20:00 – Haberler: Dünyada ve Bizde. 20:20 – Spor Ekranı. 20:30 – Televizyon Tiyatrosu: "Evlilik Yıldönümü" – Jerzy Krasnicki oyunu. 21:40 – Uluslararası Konser Birincileri. 22:00 – Haberler

---

Nedenini bilmiyorum ama bu program beni hep hüzne boğuyor. Son haberler akşam 10'da ve... son. Sadece ssssssssssssssssss ve ulusal marştan sonraki karıncalar.

Gaz maskesinin yeşil tente torbası işte burada, içi atom ve nötron bombasının bunaltıcı korkusuyla, hava saldırısı tatbikatlarında denenen siren sesleriyle dolu. Beden eğitimi salonunun altındaki sığınağı hatırlıyorum, ayda bir oraya "tehlike üzerine" saklanıyorduk. Karanlıkta kesik kesik nefesler, bir türlü çalışmayan aydınlatma jeneratörü, kargaşa, ter ve korku kokusu, bir sınıf arkadaşımın daha sonra çalım atması, karanlıkta kimya öğretmenini "bombalamış" yani memelerinden yakalamış (zamanın lisanına göre, huzur içinde yatsın) – kazara tabii, aslında hedefi başkaymış.

Askeri eğitim dersleri alıştırmalarımızda gaz maskesini tam on yedi saniyede takarken, binbaşı bağırıyordu: "Bitti, bitti! Öldün sen..." Ve kronometreyi gözümün içine sokuyordu.

Kendi ölümünden otuz yıl sonra yaşamak kolay değil.

Eğitimimizin sonu, eğitimini aldığımız şeyin sonuyla örtüştü.

CİNSELLİK KONUSU

Sosyalizmde cinsellik var mıydı? Peki ya cinsellikte sosyalizm? Erotik "büyüme romanımıza" öncülük eden, o dönemin gizli çoksatanı, daima en üstteki rafın arka sırasına saklanan *Kadın ve Erkek, Mahrem* kitabının Almancadan çevirisiydi. Kitap aniden yok oldu.

O kitaba dokunan var mı?

Hangi kitaba?

Hangisi olduğunu biliyorsun.

Onu hepimiz birbirimizden gizli okuyorduk. Aynı anda pratik bir rehber, samimi bir doktor ve erotik edebiyattı.

Böylece cinselliği önce tıbbi söylemden öğrendik. Mastürbasyon (diyordu kitap), sağlık için zararlıdır, aşktan yoksun cinsellik de... Ama aslında bizim için cinsellikten yoksun aşk da daha hafif bir işkence değildi.

Önemli Erotik Sahneler Listesinden

"Şimdi merdivenlerden yukarıya, Sonny'ye doğru koşarken, kadının bedeninde korkunç bir istek dalgası yayıldı. Kapı aralığında Sonny elini yakaladı ve onu salondan boş bir yatak odasına doğru sürükledi. Kapı arkalarından kapandığında kadının dizlerinin bağı çözüldü. Sonny'nin ağzını kendi ağzının üzerinde hissetti, dudakları acı, buruk tütün tadındaydı. Ağzını açtı. O anda elinin elbisesinin altından yukarıya doğru hareket ettiğini hissetti, yırtılan kumaş sesini duydu ve kocaman sıcak elinin bacaklarının arasını okşamak için saten külotunu parçaladığını hissetti. Sonny'nin boynuna sarıldı, o pantolonunu çözene kadar öylece sarkmaya devam etti. Sonra Sonny ellerini kalçasının altına yerleştirdi ve onu havaya kaldırdı. Kadın, bacaklarını Sonny'nin baldırlarının etrafına sararak hafifçe zıpladı. Sonny'nin dili ağzının içindeydi, o da onu emiyordu. Sonny o kadar sert bir darbe yaptı ki kadının kafası kapıya çarptı. Bacaklarının arasından yakıcı bir şeyin geçtiğini hissetti. Onu yönlendirmek için sağ elini aşağı bıraktı, minnettarlıktan mest olmuş, neredeyse ağlıyordu..."

Mario Puzo'nun *Baba* romanının efsanevi 28. sayfası bir vahiy, koca bir nesil için adeta bir vaftizdi. Onu sınıf arkadaşlarımın birçoğu gibi yazarak kopyalamıştım, daha cesur olanlarsa onu tıraş bıçağı ile doğrudan kitaptan kesmişti.

Cinsellik zor bir akrobasi numarası gibi görünüyordu, tüm o zıplamalar, yakalamalar, havaya kaldırmalar, itişler, önce elin biri, dil, diğer el... Asla öğrenemeyecektim. Ama yine de, bu bedensel kompozisyon bilgisinin kendisi bile, bana bu olaylardan haberdar olan birinin özgüvenini veriyordu. Bu "minnettarlıktan mest olma" durumuna ulaşmak için en azından teoride ne yapılması gerektiğini biliyordum...

Diğeri bir Fransız romanıydı. *Baba*'daki sessiz sahneden farklı olarak, şimdi bir sürü kelime vardı, iç çekmeler, üç nokta işaretle-

ri... Buradan seks esnasında konuşulabilindiğini de öğrendik. Maupassant'ın *Bel Ami*'si. "Size tapıyorum, benim minik Made' ım..." Yapmayın, lütfen... hızlı bir ürperti... vahşi ve acemice bir birleşme...

Stensille çoğaltılan ve Balzac'a atfedilen gizli erotik öyküleri de ilave edelim. Bu öyküler bir kadınla bir hayvan arasındaki cinsi münasebetler (bu ifade kullanılıyordu) hakkındaydı (Pasiphae ile boğa arasındakine benzer bir şey), sadece hayvan bu durumda köpek veya ayıydı, artık hatırlamıyorum.

...

Tüm bu kıtlığa rağmen beklenmedik yerlerde erotizm kaynakları buluyorduk.

Klasik resimde, örneğin. Sonsuz bir çıplak kadın bedeni hazinesi, tabii tercih edeceğimizden daha dolgun ve daha barok tarzındaydılar ama hiç yoktan iyiydi. Ucuz kopyalarına ağzımız açık bakardık... Goya'nın *Çıplak Maya*'sı, Boticelli'nin *Venüs*'ü, Rubens'in *Üç Güzeller*'i, Courbet'nin *Yıkanan Kadın*'ı... Ama Delacroix'nın tarih kitaplarımızdaki *Halka Yol Gösteren Özgürlük* resmi, elbiseden fırlayan memenin tüm devrimci tutkusuyla, bizim şahsi cinsel devrimimizin bir parçası oldu.

Eski *Neckerman* broşürlerindeki iç çamaşırı reklamları.

Artistik jimnastiğimizin altın kızları.

Tüm artistik patinaj yarışmaları.

Çıplak tanrıça Diana'nın oklu heykelleri. D. şehri (bir zamanların Dianopolis'i) onlarla doluydu. Bir öğle sonrası karşımızdaki evin penceresinden bir anlığına sınıf arkadaşımı, o da Diana'ydı, çıplakken gördüm. Miti artık biliyordum ve lanetin beni bulacağından korktum, eyvah, şimdi geyiğe dönüşeceğim, ayaklarımın toy-

naklaştığını hissettim, başımdan ise her an kocaman boynuzlar çıkacak gibiydi. Komşunun bahçesinde bir köpek tam o anda havlamaya başladı, bu da içimdeki geyiğin kokusunu aldığına dair kesin bir işaretti...

Üzerinde uzun kadın bacağı resimleri olan külotlu çorap ambalajları.

Daha sonra spermin kadın cildi için çok yararlı olduğu dedikodusunu duyduk, mahallede daha büyük çocuklardan biri de onu sık sık tedarikçi olarak aradıkları için hava atardı. Bu, derdi, Bulgar *Nivea*'sıdır.

O döneme ait bir torba aşk mektubu saklıyorum. Onları buraya dahil edeyim mi? O zamanlar ne kadar da çok mektup yazılıyormuş, inanılır gibi değil. Bir an için, bu mektupları onları yazan kızlara geri göndersem ne olur acaba, diye düşündüm. Adreslerini bulsam ve onları teker teker göndermeye başlasam? Sanırım V., aralarında en uzun ve âşıkane mektupları yazan, Meksika'da mutlu bir evlilik yapmış.

V. sayfanın iki tarafına da yazardı, yeri asla yetmezdi, o yüzden zarfa devam ederdi, iç tarafına yazardı. Bir seferinde ondan aynı anda tam yedi mektup almıştım. Birini göndermiş, sonra bir şey daha ilave etmek istemiş, sonra bir şey daha. Yarım saatte bir postaneye gitmiş. Onları aldığımda askerdeydim. Postayı komşu köyden getiren asker yedi mektubu daha uzaktan sallayarak geldi. Birlikteki herkes dışarı çıktı, bu bollukta herkes mektup bekliyordu. Asker, zarfın üzerindeki isimleri okumaya başladı, aslında sadece tek bir ismi okudu, yedi defa. Her mektuptan sonra diğerlerinin yüzüne baktığımda, kendimi o kadar suçlu hissettim ki – çabucak sessiz bir nefrete dönüşen bir hüzün vardı bu çehrelerde. Dünyadaki bütün o adaletsizlik yüzünden. Yedi mektup izni verildiyse, onların hepsi tek bir kişiye olmamalı.

Açılış cümlelerinin bir bölümünün doğrudan *Büyük Şahsiyet-*

lerin Sevgililerine Yazdıkları Mektuplar kitabından alındığını şimdi görüyorum. Daha yeni keşfettiğim masum bir sahtekârlık. Bu, ağdalı üsluplarına açıklık getiriyor: "Sevgilim, kaderin bizi koruduğuna inanıyorum..." Sonra da herhangi bir geçiş yapılmadan doğrudan günlük hayata giriliyor: "Derslerin çoğu sıkıcı, bazı hocalar da pek umursamıyor doğrusu..." "Petya'yı hatırlıyor musun, ben tanıştırmıştım... İnanabiliyor musun, kendine bir İtalyan bulmuş..."

Veya bu: "Yine 8 ve 9 Mart'taki gibi mutlu olmamızı istiyorum!!!" Üç ünlemli.

8 ve 9 Mart'ta ne olduğunu hatırlamak için neler vermezdim ki.

Trende kulak misafiri olduğum bir şey: "Sosyalizm döneminde büyük aşklar yaşıyorduk çünkü yapacak başka bir şey yoktu."

SUSKUNLUĞUN YEMEK KİTABI

1980'lerin kaleme alınmamış (ve imkânsız) öyküler listesine bir tane daha ilave edeceğim: *Suskunluğun Kısa Tarihi.*

Annem suskunluğundan muhteşem yemekler yapardı: kabak kızartması, fırında kuzu, börekler...

Her şey birkaç yemekle söylenebilirdi. Ancak şimdi anlıyorum annem ve babaannemin neden bu kadar güzel yemek pişirdiğini. Onlar yemek pişirmezdi, öykü anlatırdı.

Kolböreklerinin ve balkabağı böreklerinin labirentleri binbir gece masalları kadar lezzetli ve karmaşıktı. Eksik olan Bulgar destanı budur, börek destanı.

...

O zamanki yan komşularımız sevimli ama biraz tuhaf bir birliktelik sürdürüyordu. Her cumartesi öğleden sonra kavga ederlerdi. Bu bir törene, hafta sonu gösterisinin bir parçasına dönüşmüştü. Bir seferinde, bu cumartesi kavgası yapılmadığında bayağı kaygı-

landığımızı hatırlıyorum. Annem de babamdan ciddi ciddi onlara gidip başlarına bir şey gelip gelmediğini öğrenmesini istedi. "Gidip niye kavga etmiyorsunuz diye soramam," cevabını verdi babam. Üstelik hiç kimse onlara her şeyden önce neden kavga ettiklerini bile hiç sormamıştı. Sonunda tabii ki gitti. Annem daima galip gelirdi. Kapıyı açan olmamış. Meğerse şehir dışındaymışlar.

Aslında tüm bu kavgaların seyri hep aynıydı. Adam bavulunu alırdı –muhteşem, sert, kahverengi bir bavul– bağırarak bu kez dönmemek üzere terk ettiğini söylerdi, dış kapıya kadar vardığında bavulu yere koyardı, üzerine oturup sigara yakardı. Kadın yemek yapmaya başlardı ve bir saat sonra cumartesi yemeğinden –mevsime göre patatesli tavuk, manastır usulü güveç veya taze soğanlı kuzu eti– öyle sarhoş edici bir koku yayılmaya başlardı, öyle tatlı ve buram buram ev kokardı ki, adam bavulunu usulca kaldırır ve son cumartesi kaçışının kıyısından dönerek evin eşiğinden geri girerdi sadece. Teslim olmuş ve aç.

T. KASABASINA DÖNÜŞ

Toz Tanelerinin Metafiziği

Pencerenin pervazında uyuyup kalmışım. Kirli camdan sızan güneşten uyanıyorum, sıcak öğle sonrası güneşi. Hâlâ uykuyla öğle sonrası arasındaki sahipsiz alandayken, henüz kendime gelmeden, o sersemliği ve hafifliği, çocuk bedeninin tüm yerçekimsizliğini hissediyorum. Uyandığımda saniyeler içinde yaşlanıyorum. Belimde dayanılmaz bir ağrı, ayağım uyuşmuş. Erken eylül ışığı, dışarıda düşen ilk yapraklar, sokaktan birinin geçip beni görmüş olması ihtimalinin verdiği tedirginlik.

Pencereden yavaşça, bedenimi açarak iniyorum, eskiden olsa pervazdan aşağı doğrudan atlardım. Sonbahar güneşinin ısıttığı oda canlanmış. Bir güneş ışını tam masanın üzerinde duran kocaman cam kül tablasının içinden geçip ışığı onu oluşturan renklere kırıyor. Epeydir ölü ve artık mumyalaşmış olan bir sinek bile alım-

lı görünüyor ve yanında unutulmuş bir küpe gibi parlıyor. Işığın içindeki toz tanelerinin Brown hareketi... Atom ve kuantum fiziğine günlük hayattan ilk kanıt, toz tanelerinden oluşuyor olmamız. Belki de bütün oda, öğle sonrası ve ben kendim de, tuhaf üç boyutluluğumla, sadece birer yansımayız. Kasaba sinemasındaki cızıldayan eski projektörün ışığı böyle bir şeydi.

Karanlığı, parke cilası kokusunu, makinenin cızıltısını hatırladım. Sinemadaki her şey o karanlıktan ve tek bir ışıktan oluşuyordu. Başsız atlı bu ışıkla geliyordu, büyük Rocky Dağları ve Büyük Kanyon da öyle. Atlar ve Kızılderililer, bağrışan Sioux kabileleri, geometrik Roma birlikleri, göklere giden düzensiz Çingene kafileleri bu ışık boyunca toz bulutları yükseltiyordu. Lolobrigida ve Loren bu ışığın üzerinden iniyordu, Bardot ve Alain Delon ile onun ebedi rakibi Belmondo da – öf, ne kadar çirkin... Film sıkıcı –dövüş az, laf çok– olduğunda, sırtımı ekrana çevirip gözlerimi dipteki pencereden gelen ışığa diktiğimi hatırlıyorum. Düzensizce dans eden toz tanecikleriyle kaynıyordu. Ama her evde mobilyaların üzerinden alınan o sıradan toz değildi bu. En güzel kadınların ve en yakışıklı erkeklerin yüzleri ve bedenleri bu büyülü tozdan yapılmıştı, atlar, yaylar ve oklar da, öpücükler de, aşk da, her şey, her şey... Toz taneciklerine bakıp hangisinin dudağa, göze, at nalına veya Lolobrigida'nın bir sahnede bir anlığına belirip yok olan göğüslerine dönüşeceğini tahmin etmeye çalışıyordum.

Elimi odadaki güneş ışığından geçiriyorum, toz taneciklerini hareketlendirip parmaklarımı hızla kapatıyorum, onları yakalamaya çalışırcasına, çocukluğumda böyle yapardım... Kollarımı savuruyordum, onlarla savaşa giriyordum... Bugünkü bakış açımdan bu, kaybedilen bir savaştı, onlar galip geldi. Tek ufak tesellim var, yakında ben de onlarla olacağım. Tozlar tozlara...

Burada kimliğimi gizli tutarak kalıyorum. Durumun komik tarafı, bunun için çok çaba harcamamam. Eğer fark edilmeden yaşamak istiyorsan, en güvenilir sığınak, doğduğun şehre dönmektir. Yine de komplo kurgusunu bir ölçüde sürdürüyorum, dışarıya nadiren çıkıyorum. Buraya gelmeden önce sağda solda uzun bir süreliğine ülkeden ayrıldığımı duyurdum, kendime Latin Amerika'da bir tür yazarlık bursu uydurdum. Bir-iki edebiyat sitesinde alışılmış dozda azarımı işittim, son yıllarda seyahatlerimin sayısı yayımladığım cümlelerin sayısını hatırı sayılır ölçüde aşıyormuş. Son derece adil bir suçlama. Eşyalarımı alıp gittim. Daha doğrusu döndüm. Bu durumda hangi fiilin daha doğru olduğunu bilemiyorum.

Bir zamanlar kirada oturduğumuz ev yıllardır boş duruyormuş. Eski sahipleri vefat etmiş, mirasçıları da dünyanın dört bir bucağına dağılmış. Ona göz kulak olan adamla iletişime geçmeyi başardım. Üç aylık ödeme yaptım, aslında en çok iki-üç hafta kalma niyetim vardı. Kimsenin haberi olmadan Sofya'ya dönecektim, orada beni tüm o kutular ve doğduğum anda içime işleyen bodrum karanlığı bekliyordu.

Adam yine de dayanamayıp ziyaretimin sebebini ve neden özellikle o evi kiralamak istediğimi sordu. Tabi ki hazır bir öyküm vardı. Bu meslekle, başka bir şey olmasa bile, kulağa inandırıcı gelen bir öykü her zaman uydurabilirim. Önemli bir çalışmayı bitirmek için sakin bir yeri seçen araştırmacı hakkındaki denenmiş hikâyeye bel bağladım.

Özellikle bizim burasını da nasıl seçtiniz yahu... Herkes buradan kaçıyor.

Tam da bu yüzden, huzur istiyorum. Yıllar önce buradan geçmiştim, kırılan bacağımın tedavisi için kaplıcalardaydım. Burası muhteşem bir yer, muhteşem, diye tekrarladım. Şüpheleri mum gibi eriyip gitti. Bir insana yaşadığı yeri övdüğünde, bu sanki onun bireysel katkısıymış gibi oluyor ve hop, artık oralısın, kabul edildin bile. Yine de çok yoğun olacağımı, rahatsız edilmek istemedi-

ğimi belirttim. Adam tam yerine düştüğümü söyleyerek beni rahatlattı. Sol tarafta sağır bir nine yaşıyormuş, sağ taraftaki ev yıllardır boşmuş, içinde fareler ve karakoncoloslar cirit atıyormuş. Ara sıra odalarda hafif bir ışığın belirdiğini söylüyorlar, diye devam etti adam. Bu, orada son yaşayan kör Mariyka'nın ruhuymuş. Adam sustu, vazgeçmemden korktu herhalde, ve kendisinin tabii ki bu tür saçmalıklara inanmadığını ilave etti. Bu komşu evi iyi hatırlıyordum. O zamanlar kör Mariyka hayattaydı ve biz de nedense ondan çok korkardık. Gündüzleri odasında kapalı kalırdı, sadece akşamları bahçeye çıkardı ve kollarını iki yana açarak ağaçların arasında yürürdü. Bazı insanlar onun geceleri gündüze göre daha iyi gördüğünü söylerdi, onun içindeki karanlıkla dışarıdaki karanlık iyi geçinirmiş çünkü. Köstebeklerde olduğu gibi. Bizim insanımız söylediği sözün ağırlığını bilmez.

Onun dışında her şey aynı. Sokak, Sovyet kumandanına ait eski adını taşıyor, oda aynı, içinde masa, yatak ve eski mazot sobası var. Duvar kâğıtlarının artık solmuş orkideleri bile değişmemiş.

Evin çatısının altına bir kırlangıç ailesi yuva yapmış. Üç yavruları var. Akşamları dışarıdaki lambayı özellikle açık bırakıyorum. Işığı sinek ve kelebek çekiyor, kırlangıçlar da onları yakalıyor. Kısa bir süre sonra yaptığım şeyin doğru olup olmadığı konusunda tereddüde kapıldım. Bir türün başka bir türü daha kolay öldürmesine yardım ediyordum. Evet, kırlangıçların daha çok besine ihtiyacı olan yavruları var. Yavrular, itiraz götürmeyen bir bahane. Ama büyük bir ihtimalle kurbana dönüştürdüğüm bu sinek ve kelebeklerin de yavruları var. Kırlangıç yavruları neden sinek larvalarından daha değerli olsun ki? Bir sineği öldürmekle bir fili öldürmek eşit ölçüde cinayet değil midir?

T. kasabasındaki bu eve belirli bir nedenle dönmüştüm. Pencerenin sağ tarafındaki döşeme tahtasını kaldırdım. Burası yatağın yeriydi. Çocukken kendime bir zula kazmıştım. Sonra alelacele taşındığımız için sandığımı alamamıştım. Kendime, bir gün gelip

onu alacağım dedim. Daha sonraki tüm diğer sandık ve kutular onu izledi, hepsi ondan doğdu, bu nedenle koleksiyonum onsuz asla tam olmazdı.

Kızılderililerin Sonu

Ölen Kızılderililer ve onların kabilesinden olan bizler için bir dakikalık sessizlik, lütfen! Onları yok olan şeylerin listesine dahil etmeliyim. Ölen çağrı cihazları, kasetçalarlar ve sanal evcil hayvanların yanına. *Winnetou*'yu seyrederken hepimiz Winnetou olurduk. *Osceola*'dan sonra mahalle Osceola'larla dolardı. Aynı şey Tecumseh, Tokei-ihto, Severino ve Koca Yılan Chingachook ile de tekrarlanırdı. Şu anda, daha sonra doğanlar için bu isimlerin hiçbir şey ifade etmediğini biliyorum. Batman, Spiderman ve Ninja Kaplumbağalar, Kızılderililerin ve tüm mitolojilerinin üstesinden gelmeyi başardı. Hem bu mertçe değil, onlarla bir kez bile doğrudan savaşa girmeden oldu. İki asır önce soluk benizlilerin başlattığı şeyi tamamlamayı başardılar.

Böyle bir film gösteriminden sonra bakın ne oldu. Sinemadan daima afallamış çıkardık, beyazlarla savaştan çıkmış gibi. En az bir saat daha bir ayağımızla filmin içinde kalırdık, yarı Kızılderili yarı üçüncü sınıf öğrencisi olarak. Bunu neredeyse bedenlerimizde hissederdik. İşte böyle bir filmden sonra her zamanki gibi sinemanın yanındaki pastaneye boza ve tulumba tatlımızı almaya girdik. Savaşlardan kendimize gelmemiz için, atlardan inip sıkıcı Bulgar dünyasına dönmek için biraz zamana ihtiyacımız vardı. O pastanede kuyruğa girdik. Bizim tayfadaki ilk kişinin –şefimiz olduğunu belirteyim– sırası geldi, o da azametle bozasını ve tulumba tatlısını istedi. Satıcı kadın biriyle konuştuğu için onu duymadı. Şefimiz, on yaşındaki yüzünde taş gibi bir ifadeyle vitrinin önünde duruyordu. Tezgâhın arkasındaki kadın nihayet ona dönüp onu hafifçe azarladığında –"Hadi söyle, tıfıl şey, bütün gün seni bekleyemem"– şef soğuk bir sesle "Chingachook tekrarlamayı sevmez," dedi. Bunu hiçbirimiz beklemiyorduk. Böyle bir repliğin söylenmesi kesinlikle cesaret gerektiriyordu ve sadece vanti-

latör vızıltısının bozduğu uzun sessizlik de sahnenin azametini vurguluyordu. Ama sadece bir saniye sonra satıcı kadın ve düzenli müşterilerden birkaç kişi, adeta bir işaret üzerine kahkahayı bastı. Çok alçakçaydı (o zamanki lisanımızla buna alçaklığın dibinin dibi derdik), bizi dövmelerinden veya kovmalarından çok daha kötüydü. Chingachook dayanamayıp dışarıya fırladı. Biz de "atlarımızı mahmuzladık".

Sonra hiç kimse Chingachook'la dalga geçmedi, aksine, hiç kimseyi –özellikle de üçüncü sınıftaki veletleri– umursamayan bir dünyada onun gösterdiği cesarete hayran kaldık.

Bu öykünün sonu çok daha kasvetli. Şimdi, yıllar sonra, T. kasabasını dolaşırken kendimi bir atış poligonunda buldum. Çocukluğumdaki furgonun aynısı olduğuna yemin edebilirdim, yıpranmış ve paslanmıştı. Tüfekler bile aynıydı, sadece dipçikleri biraz daha soyulmuştu. Bir zamanlar burası dünyanın en büyülü yeriydi bizim için. Sadece burada yurtdışının tüm hazinelerini görebiliyorduk, yoksa kilitli tutuluyorlardı (şimdi artık bunların Yugoslavya'dan geldiğini biliyorum). Burası, sigara çikletleri, Gojko Mitić, Claudia Cardinale ve Brigitte Bardot'nun renkli kartpostalları, çıplak kadın resimli minik takvimler, oyun kâğıdı desteleri, baktığın açıya göre sana göz kırpan bir kadının resimleri, içinde gemi yüzen tükenmezkalemler, kokulu Çin silgileri, tabanca şeklinde çakmaklar, kapsül tabancalar, kocaman metal tokalı deri kemerler, Elvis Presley rozetleri, Eiffel Kuleli anahtarlıklar, içinde tüm Levski futbol takımının bulunduğu eski takvimler, renkli şekerlerle dolu cam bastonlar, çatapatlar, deri kovboy şapkaları, plastik naylon tabanca kılıfları, tüm boy ve renklerde cam küreler, bakalit balerinler, yanında kurdu ile porselen Kırmızı Başlıklı Kızlarla dolu bir Ali Baba mağarasıydı. Dediğim gibi, bizim için bir zamanlar paha biçilmez olan tüm bu plastik-porselen *kitsch* imparatorluğu, şimdi köhne ve yenilgiye uğramış görünüyordu. Her dükkânda artık çok daha büyük hazineler (ve çok daha büyük *kitsch* örnekleri) görülebilirdi. En önde, bir zamanlar uğruna canımızı verebileceğimiz, ka-

lıpları beceriksizce dökülmüş, ellerinde baltalarıyla şu kahverengi Kızılderililer, oklar, mızraklar, atlar vs. duruyordu. Furgona yaklaştım ve aniden tezgâhın arkasındaki adamda bir zamanların gururlu Chingachook'unu tanıdım, yaşlanmış ve irileşmişti, ilgisizce geçen bir grup çocuğa sesleniyordu. Film bitmişti.

Ona hiçbir şey demedim, karşıdaki kestane ağaçlarının gölgesine çekildim ve orada durup gözlemlemeye başladım. Bir süre sonra tezgâha on beş yaşlarında bir çocuk geldi, herhalde oğluydu, birbirlerine bir şeyler söylediler ve Chingachook ayrıldı. Biraz daha bekleyip çocuğun yanına gittim. On atışlık ödeme yaptım, iki tüfekten birini seçtim ve cevizlere ateş etmeye başladım. Daha ilk atışla tüfeğin birkaç santim sola saptığı ortaya çıktı. Tüm atış poligonlarının o eski numarası, kalbimi sımsıcak bir hisle dolduracak kadar tanıdık.

"Tüfek hedeften biraz sapıyor," dedim.

"Şey, yok, öyle değildir," dedi çocuk kızararak. "Diğerini deneyin."

"Yok, artık bunun ne kadar saptığını biliyorum," dedim gülerek.

Birkaç ceviz kırdım, sonra kurdu hedef aldım, tavşanın peşine takıldı, sonra prense, o da eğilip prensesi öptü...

"Ne alacağınızı seçin," dedi çocuk, tüfeği yerine koyduktan sonra.

Kızılderililerin fiyatını sordum, çömelmiş bir okçu aldım elime, sonra başka bir tane, atlı, kenarlarını okşadım, onları bu işin erbabı gibi gözden geçiriyordum. Çocuk dikilmiş, gözlerine inanamıyordu. Herhalde ilgi gösteren ilk kişiydim. Tüm Kızılderilileri almak istediğimi söylediğimde sanki korktu. Babasının ne diyeceğini bilmiyormuş, onlar onun için çok değerliymiş. Ama satılık, öyle değil mi, dedim daha sert bir sesle. Evet, evet, satılık, cevabını verdi çocuk ve çaresizlik içinde etrafa bakınarak babasını aradı. Peki fiyatı ne? Fiyat tabii ki komikti. Bak ne yapacağız, dedim, hepsinin bedelini vereceğim, ama yarısını alacağım. Diğerleri babana kalsın. Hem söyle ona, bu kadar ucuza vermesin onları. On-

ların eskiye ait ek bir değeri var. Beni anladığından emin değildim.

"Siz koleksiyoncu musunuz?" diye sordu çocuk, Kızılderililerle dolu ucuz naylon poşeti uzatırken.

"Sayılır."

"İsim bırakın veya yine uğrayın, babam sizinle tanışmaktan çok mutlu olur. Burada Kızılderililerle ilgilenen yok."

"Babana selam söyle," dedim ayrılırken.

"Adınız ne..." diye bağırdı çocuk peşimden.

Birkaç adım daha attım, cevap vermek zorunda değildim, duymamış numarası yapabilirdim. Ama yine de döndüm.

"Çevik Bacaklı Geyik benim Kızılderili adım." Ellimi sallayarak virajın arkasında kayboldum.

Yan Koridor

Körebe. Labirent yapmanın en kolay yolu – gözlerini kapatıyorlar ve yürümeye başlıyorsun. Bir anda dünya tepetaklak, o kadar iyi tanıdığın oda bambaşka oluyor. Sağa sola çarptığın, yaralandığın, içinde oflaya puflaya hareket ettiğin gerçek bir labirent. Şimdi düşünüyorum da, bu herhalde Minotor'un en sevdiği oyun olurdu.

Çocukken kız kuzenlerimle birbirimize söz verdik, ne kadar yaşlanıp değişsek de, çocuklarımız da olsa, çok önemli birileri de olsak, sersefil de yaşasak, her yılın belirli bir gününde toplanıp körebe oynayacaktık. Gerçekten kör nineler olana kadar, diyorlardı gülerek. Karanlıkta birini yakalamaya çalışırken tesadüfi sürtünmeler, dokunarak uzun uzun tanıma süreci, bu oyunun masum erotizmini oluşturuyordu. Son oynadığımızda yaklaşık olarak üniversitenin son sınıflarındaydık. Salondaki dev kaktüse çarpıp sonra iki gün boyunca diken ayıkladığımı hatırlıyorum sadece.

Sinemanın Önündeki Juliet

Buraya geldiğimden beri bu herhalde daha üçüncü çıkışım.
Ağır adımlarla kararan sokaklarda yürüyorum, bana hiçbir şey ifade etmeyen insan yüzleri görüyorum. Kararmış, yorgun, ifadesiz.

Ekimin erken karanlığı yavaşça bastırıyor, kızarmış biber kokuyor, herkes akşam yemeği için evine dönmüş, kulağıma (hep aynı) diziden replikler geliyor. Film şeritlerinin kokusunu uzun bir zaman önce unutan kasaba sinemasının yanından geçiyorum. Ve aniden arkamda bir kadın sesi otomatik silah gibi tek nefeste püskürüyor:

Merhaba, merhaba... N'apıyorsun. Ben gidiyorum... hadi, hoşçakal... uzun süre dönmeyeceğim...

Tuhaf, sessiz bir kahkahayla sonlanan bir tekerleme. Öyle aniydi ki gerçekten korktum. Bir şey söylemeye kalkışana kadar, herhalde gerek de yoktu aslında, kadın beni geçip gitmişti. Juliet, Deli Juliet. Onu sırtından tanıdım, biraz kamburdu ve sürekli telaş içindeydi. Onu bildim bileli giydiği aynı kocaman kumaş düğmeli, modası geçmiş pembe tayyörü ve İngiliz kraliçesininkine benzer solmuş şapkasıylaydı.

Çocukluğumun Juliet'i, Alain Delon'un daima kasaba sinemasının etrafında dolaşan nişanlısı, onu içeriye parasız alıyorlardı, tüm filmleri ezbere biliyordu.

Bir seferinde, çocukken, o beceriye hâlâ yoğun ölçüde sahipken, onun içinde didişen tüm sesleri hissettim. Sanki Juliet'in kendisi, biraz bulanık ve dehşet bir hızla değişen film sahnelerinden yapılmıştı. Frensiz trenler üzerime uçuyordu, atlar, aşk ürpertileri, karnıma acımasızca atılan birkaç tekme, yüzler, replikler, yüze indirilen bir yumruk, yere yakın uçan uçaklar, gelişigüzel ifadeler, hüzün ve aşırı mutluluk... kendimi kurtardığımda tükenmiş ve sersemleşmiştim.

Alain Delon ile "ilişkisi" yüzünden mutluluktan uçardı, hep onu T. kasabasından alacağını ve doğrudan Paris'e götüreceğini anlatırdı, hem de uçakla. Okuma yazması yoktu, o yüzden sürekli aşkına mektuplarını yazacak birilerini arardı. Sinemanın etrafında sıkça dolaştığım ve onunla dalga geçmeyen az kişiden biri olduğum için, kapısını en sık çaldığı mektup yazarı, yerel Cyrano de Bergerac oldum. Hepsi de "Kalbimin gerçek aşkı Alen'e" sözleriyle başlayıp, mutlaka sevgilisinin oynadığı son filmin kısa bir

eleştirisine geçerdi, onun kendisine ekrandan gönderdiği tüm işaretleri nasıl çözdüğünü de ayrıntılarıyla açıklardı. Bazen kendine kısa, kıskançlık dolu uyarılar yapma hakkı tanırdı, örneğin şu genç Anne Parillaud'ya dikkat et, şu zilli M.D.'ye de ("zilli"yi gizlice "çilli" ile değiştirdim) şeklinde. Mektup daima onun, Juliet'in, hazır olduğu, fazla eşyasının olmadığı, onu beklediği teminatıyla biterdi. Bir-iki satır yazıp onu ne zaman gelip alacağını neden bildirmiyordu? Onu her öğle sonrası sinemanın önünde bulabilirdi. Mektubu zarfın içine koyardım, "Alain Delon, Paris" yazardım, o da onu kendi elleriyle sarı posta kutusuna atardı. Gönderen kısmında daima "T. şehri, Juliet, Sinemanın Önü" yazardı. Görüldüğü gibi, bu adresler iki mektup arkadaşının şöhretinin altını çiziyordu. Biri dünyada, diğeri kasabasında meşhurdu.

Ama bir gün mucize gerçekleşti ve Juliet'e Alain Delon'dan mektup geldi. Biri onu Vaptsarov sinemasının bilet gişesine bırakmış. Zarfın üstündeki mühürde komşu şehrin adının olması ve mektubun Bulgarca yazılmış olması önemsiz ayrıntılardı. İlk okuru olma şerefine layık görüldüm, Juliet artık hiç kimseye güvenmiyordu. "Sevgili Juliet, yazmıştı yerel şakacılar, tüm taşralı acımasızlıklarıyla, mektuplarını düzenli olarak alıyorum ve cevap yazabilmek için Bulgarca öğrenmek zorunda kaldım. Her zaman cevap veremiyorum çünkü işten ve kadından nefes alamıyorum, ama sana olan ebedi adanmışlığımdan dolayı kadınlarla pek ilgilenmiyorum, benim değerli yavrum, sevgili nişanlım. Beni beklemekten vazgeçme, çeyizini topla, mayonu da at içine, geçip seni T.'den alacağım ve doğrudan Kanarya Adalarına götüreceğim. Seni seven, Delon."

Ona sazan muamelesi yapmışlardı ama o öyle bir hoplayıp zıplıyordu ki mutluluktan, mektubun sahte olduğunu söylemeye gönlüm elvermedi. Zarfı elimden kaptı, burnunu içine soktu, Delon'un parfümünden bir şey hissedebilecekti sanki, sonra bana sarıldı, mektubu göğsüne tıkıştırdı ve mutluluktan çıldırmış bir halde müjdeli haberi yaymak ve vedalaşmak için kasabayı dolaşmaya çıktı.

Artık hiçbir şey Delon'un geleceğine dair inancını sarsamazdı; tüm öğle sonralarını sinemanın önünde, içinde çeyizi ve mayosunun olduğu ufak yıpranmış bir çantayla geçiriyordu. Yıllar geçti, sinemayı 90'larda kapattılar, Delon'un kendisi acımasızca yaşlandı, ama Juliet orada, belirlenen yerde dikilmeye tek bir öğle sonrası bile ara vermedi. Arşivimi ve o günlere ait eski gazeteleri karıştırıyorum, hiçbir fotoğraf bulamıyorum, ona, kasabanın tek soylu kişisine ait hiçbir işaret bulamıyorum. Kardeşi, Merkez Goşo, ondan Kasabanın Delisi unvanını almıştı. Delilikte bile nasıl bir eşitsizlik. Uysal ve zararsız bir adam olan Goşo'yu ise Tunca Nehri'nde bulmuşlar, sazlara dolanarak boğulmuş. Buraya eklediğim korunmuş resminden, azıcık da olsa, kız kardeşinin ışıldayan yüzünü de canlandırabiliriz.

Bu kitabın zaman kapsülüne Juliet'in öyküsünü de dahil edeyim. Bir gün Delon, yaşlanmış ve unutulmuş bir halde, T. kasabasında bir kadının eski kasaba sineması önünde her öğle sonrası, kırk yıl boyunca (burada Penelope utancından küçülüyor), onu minik bir çantaya koyduğu tüm eşyasıyla birlikte beklediğini öğrenecek.

1981'de Bulgaristan 1300 yaşına girdi. İki yıl boyunca atlarının üzerinde dörtnala koşturan Ön Bulgarları ve bataklıklarda gizlenip içi boş sazları şnorkel gibi kullanarak nefes alıp veren barbar Slav güruhlarını seyrettik. Herkesin o tarihi epik filmlerin toplu sahnelerinde figüranlık yapan bir arkadaşı veya akrabası vardı. Bazı sahnelerde dikkatsizce beliren elektronik saatli Ön Bulgarlar hakkında söylentiler dolaşıyordu. O zamanlar elektronik saatler, onları işportada satan Vietnamlıların şansına, zirve yapmıştı, onları karaborsadan alıyorduk, öyle çıkartıp herhangi bir yerde bırakamazdın. 1300. yıldönümü bir anlamda film galası gibi geçti. 1981'in gerçek olayları ise, ki onlara hazırlık yapmamıştık, bambaşkaydı.

Mehmet Ali Ağca Papa'yı vurdu. Bulgaristan da işin içindeydi, biz de televizyonlara yapışıp kaldık. Küçük bir ulusu herkesin ona karşı olduğu hissi kadar başka hiçbir şey birleştiremez.

Diğer önemli olaya Bulgaristan doğrudan karışmamıştı. Aralıkta ilk defa AIDS'i duyduk. Bununla da 1981'de 60'lar resmen sona ermiş oldu. Ve tüm cinsel devrimler sağlık nedenleriyle noktalandı. Gerçi Bulgaristan'da bunlar hiç başlamadığı için sona ermelerine de öyle aman aman trajik bir olay olarak bakmadık.

Hemen bir sonraki yıl Brejnev öldü. Bunun AIDS salgınıyla bir ilgisi var mıydı? Sanmıyorum. Bir ekim günüydü, cansız ve kasvetli, yağmur yağıyordu. Haberi okulda duyurdular, öğretmenler üzüntüden çok tedirginlik içindeydi. Evet, korku hüzünden daha ağır basmıştı. Bizi şimdi kim koruyacaktı? O gün ders yapılmadı. Ertesi gün televizyonu öğretmenler odasından koridora çıkardılar, cenazeyi seyrettik. Tüm kasvetli ayrıntıları, çiçeklere boğulmuş devasa tabutu, tüm okulda yankılanan ağır marşlarıyla. Sesi sonuna kadar açmışlardı. Hemen televizyonun önüne yerleştirilen ilk sınıflar şaşkınlık içinde seyrediyorlardı, belki de ilk defa ölü bir insan görüyorlardı. Ölümle işte böyle doğrudan yüz yüze geldik, bir soğuk okul koridorunda, hiçbir şeyimiz olmayan bir insan için

biraz zoraki burun çekerek. Artık on iki yaşındaydım ve önceki gün, karanlıkta, şişe oyunu esnasında olsa da, ilk defa bir kızı öpmüştüm. İlk öpücük, ilk ölüm.

Sonun başlangıcı belirlenmişti. Sovyet genel sekreterleri yılaşırı ölmeye başladı, salgında olduğu gibi. Tören yerine oturmuştu. Bir gün ders yapmıyorduk. Ertesi gün cenazeyi okul koridorunda seyrediyorduk, sınıf başkanları da ağlıyordu. Biz ise, daha arka sıradakiler, dolmakalemlerimizin çubuklarından birbirimize pirinç üflüyorduk. O kadar tekrardan sonra ölüm bizi artık o kadar etkilemiyordu.

Aslında tüm ergenliğim kısaca 1980'lerin karmaşık siyasi ortamıyla tanımlanabilir.

Bir kızla ilk öpüşme.
Brejnev ölüyor.
İkinci öpüşme (başka bir kızla).
Çernenko ölüyor.
Üçüncü öpüşme...
Andropov ölüyor.
Onları ben mi öldürüyorum?
Parkta ilk acemi seks deneyimi.
Çernobil.
Uzun bir çöküş dönemi takip ediyor.

SARI DENİZALTI

1968'de kaydedilen "Yellow Submarine" şarkısını birçok kez dikkatlice dinlediğinizde, şifreli bir devrim çağrısını, Beatles'ın Bulgar gençliğine kriptolu bir mesajını keşfedebilirsiniz. Parçanın ortasında (başladıktan tam 1 dakika 35 saniye sonra) fon gürültüsünde net bir şekilde "*pusni mi verigata*", yani "zincirlerimi bırak" ifadesinin, vurgu "u"ya düşecek şekilde, çok hızlı ve temiz bir Bulgarcayla telaffuz edildiği duyuluyor. İşte böyle: pusnimiveri-

gata. Bunu maalesef çok geç, 80'lerin ortalarına doğru, her şey artık kaybedildiğinde deşifre ettik.

We all live in a... tam-ta-dam-ta daam... tam-ta-dam-ta daam... tam-ta-dam-ta daam...

We all live in a... tam-ta-dam-ta daam... tam-ta-dam-ta daam... tam-ta-dam-ta daam...

Oysa Sarı Ev'in yanından Sarı Denizaltı'nın filan geçtiği yoktu.

90'LARDAN DÖRT SANİYE

Kendimi 3 Ekim 1989'a ait üç dakikalık bir çekimde gördüm, orada bulunan çok sayıdaki kameraya rağmen bildiğim kadarıyla tek korunan da o. Dört saniyeliğine yirmi yaşındaydım. Her şeyi hatırlamam için zaman tanıyan upuzun dört saniye. Tanrım, çıkık âdemelmam, gözlerimin üzerine düşen perçemim, ucuz öğrenci kabanımla ne kadar da zayıf ve komikmişim. İşte bu da Gaustin, onun yegâne görüntüleri, o asla fotoğraf çektirmezdi. Sürekli etrafımıza bakınıp duruyoruz, merak ve korku. Bulgaristan'daki son kırk yılın ilk protesto mitingiydi. Günümüz bakış açısından mitingin talepleri gayet masumdu: Rila Dağı'nı kirleten bir hidroelektrik santral projesinin durdurulması. Ama daha ne Duvar yakılmış, ne de Bulgaristan'daki rejim. Kameralı sivilleri fark etmiştim, televizyondan olmadıkları kesindi. Gizli servis ajanları farklı görüntüleme teknikleri kullanır, daha sonra teşhis edilebilmeleri için ayrı yüzler üzerine zoom yaparlar. Bu sayede kendimi tam dört saniye boyunca yakından görebiliyorum. Kameraman işi biraz abartmış. Tek tük tanıdık simalar görünüyor, üniversiteden birkaç kişi, bir şair. Yüzler gergin, bedenler tutuk, kasılmış, kıyafetlerimiz neredeyse aynı, kötü kesim, konfeksiyon ürünü. Evet, gerçekten seksi, renkli, giyinmesini bilen 60'lardan farklı olarak, 80'ler, komünizmin tamamı gibi kötü bitti.

Bak şimdi kayıtta sivil ajanların hücum etmesi görünüyor, kargaşa yaratmak için göstericilerin arasına dalıyorlar. Onları fark

ediyoruz, arkadaşımla birbirimize bir şeyler söylüyoruz, sonra başımı sağa, tam beni çeken kameraya doğru çeviriyorum. Bu üçüncü saniyede oluyor. Kareyi büyütmeye çalışıyorum ama kayıt kötü. Dördüncü saniyede artık yokum.

Unutmamak için...

Vitoşka Caddesi'nde bir kitapçıdan o dönemde birlikte yaşadığım kıza hediye etmek için *Kriz Döneminde Ne Pişirmeli* kitabını çaldım. Dairemizde İsviçre Ordusu stoklarından gıda yardımı olan, son kullanma tarihi geçmiş iki konserve kutusu fasulye dışında hiç bir şey yoktu. Akşamları sofraya çalıntı yemek kitabıyla otururduk.

Tatlı olarak ne uyduralım?

Şey... armutlu keke ne dersin?

Kek tarifinin bulunduğu 146. sayfayı açardık ve her kelimenin tadını alabilmek için yavaş yavaş okumaya başlardık. Tavanın içinde eritilen yağa yarım bardak bal katardık. Yumurtaların akını sarısından özenle ayırırdık. Sonra sarılarını şekerin yarısı, sıvıyağ, süt, un ve kabartma tozuyla karıştırırdık. Malzemeleri telden bir çırpıcı ile iyice karıştırırdık ve önceden yağlanmış tavaya dökerdik. Tavayı fırına verip rengi altın kahveye dönüşene kadar pişirirdik. Sıralananlardan tava, fırın ve tel çırpıcı dışında hiçbir şeyimiz yoktu. Ama kendimizi işe o kadar kaptırıyorduk ki, daha sonra ellerimizde un izi görülebilirdi.

"Mladost" sitesinde oturan yetmiş yaşındaki Fani Teyze, işlem öncesi verilen bedava püreden dolayı, poliklinikte karın röntgeni çektirmek istemiş.

90'ların soğuğu ve elektrik kesintileri. Globus sinemasının soğuk girişi, yabancıların kör, soluyan sırtları...

Bir gazetenin serbest gece muhabiri olarak karanlık Sofya'yı turlarken gerçekleşen karşılaşmalar. Şehirde dolaşan ayısız ayı oyna-

tıcısı. Yeniyetme mafya tipleri ciplerini durdurmuş, ayının fiyatını sormuşlar, adam satılık değil diye direnmiş, ensesine bir tokat yerleştirmişler, ayının zincirini çekip cipin arkasına bağlamışlar. Pitbull köpeklerinin eğitimleri için gerekiyormuş. Ona 50 leva fırlatmışlar, ayı ise cipin arkasından böğürerek koşuyormuş. Böyle ufak tefek şeyler 90'ların kara tarihine dahil bile edilmiyor.

Öğrenciler Şehri'ne giden otobüste sonsuz bir güzellemeyle kendine eş arayan Kör Stoyne'nin öyküsü:

Adım Toni'dir benim, milyonluktur değerim
Hayatımı paylaşacak bir eş peşindeyim...

Bunu kim olduğuna, nereden geldiğine, büyük şehirde hayatla nasıl mücadele ettiğine dair maceralarla dolu destansı bir öykü, gelecekte kuracağı genç aile hakkında bir anlatı, çocuk ve huzurlu yaşlılık planları takip eder. Sonunda, aynı ritim ve kafiye düzeninde Kör Stoyne açık adresini ve telefon numarasını verir.

Doğduğu B. kasabasına dönmeden önce kendisiyle evlenecek birini bulma umuduyla üniversitenin yanındaki en gürültülü kahvede çaresizce birkaç saat geçiren sınıf arkadaşımın öyküsü. Orada babası kapı eşiğinden bağıracakmış: Sen evlenmedin mi yahu? Beş yıl boyunca döktüğümüz paralar ne içindi, buraya evde kalmış biri olarak dönmen için mi, burada sana koca yok.

Oturuyordu, menüdeki en büyük kahveyi içiyordu ve bekliyordu. Gizli evlenme niyeti artık o kadar belliydi ki. Tüm erkekler masasının etrafından dolanarak geçiyorlardı. Bir seferinde panik içinde beni aradı ve durumun son derece ciddi olduğunu söyledi. Babası cidden ağır hastaymış, vefat etmeden önce karşısına bir erkekle çıkmak istiyormuş. Sadece durumu kurtarmak için, diye tekrarladı. Kabul ettim, kasabaya gittik. Asmanın altına kocaman bir masa kurmuşlardı, etrafında en yakın teyzeler, amcalar ve birkaç komşu kasvetli bir sessizlik içinde oturuyordu. Babayı dışarı-

ya taşıdılar, çok hasta yerli bir Don Carleone'ye benziyordu. Yaklaştım, bana tam bir dakika baktı, bir şeyler söylemeye çalıştı, öksürmeye başlayınca onu içeriye götürdüler.

Yıllar sonra kendimi tesadüfen aynı kasabanın otobüs terminalinde buldum. Yaşlı bir kadın gözlerini bana dikti ve bağırmaya başladı: Ayol bu o çocuk, kızımızı kandırıp almayan çocuk, neden evlenmediniz be annem...

Üniversitenin bahçesinde sattığımız, iflas eşiğindeki kitapçılardan alınan eski fiyatlı kitaplar. Şklovski'nin *Hayvanat Bahçesi, veya Aşkla Hiç İlgisi Olmayan Mektuplar*'ı, Kafka'nın *Yalnızlık Sahip Olduğum Tek Şey* başlıklı bir mektup seçkisi, hep cep boy yayınlar, ve Joyce'un *Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi*, karton kapaklı, okkalı bir 4,18 leva fiyatlı, onu hiç kimse almamıştı. *Evvel zaman içinde –ne güzel evvel zamanlardı onlar– bir küçük möinek varmış yoldan aşağı inen...*

Bunlar sadece yok olup giden ufak tefek şeyler, tüm geride kalanlar o dönemki gazetelerde mevcut. Yine de 90'lar her şeyin olabileceği en canlı, en güzel dönemdi. Son olarak o zaman gençtik. Dâhiyane projeleri (ve başarısızlıkları) ayrı bir defter kaplayan felsefe terk öğrencisi Gaustin o zaman ortaya çıkmıştı.

Gaustin benim için önemini neden koruyor? Pek arkadaşım olmadı. Empati insanlarla yakınlaşmak için zemin hazırlar, ama diğerlerinin hüznü üzerine hastalık gibi çullanmış olan bendenizin durumunda değil. Ortada ne bir kadın, ne bir ilişki, ne bir arkadaşlık var. Ama Gaustin farklı bir malzeme ve zamandan yapılmıştı sanki. Onun gibi başka birini tanımıyorum – aynı anda saydam ve anlaşılmaz. Onun içinden havadan geçercesine geçerdim veya camdan bir duvara çarpardım. Ama buna rağmen veya bunun sayesinde o, arkadaşım diyebileceğim tek kişiydi.

GAUSTİN'İN PROJELERİ

Para kazanmanın tüm onurlu yolları yavaş yavaş buharlaşıyordu. Bir gün getirilen yeni filmleri görmek için sinemanın etrafında turluyorduk. Biletler ulaşılmayacak kadar pahalıydı, afişleri ve vitrindeki birkaç fotoğrafı süzüyorduk. O anda Gaustin'in aklına dâhiyane bir fikir geldi: Film anlatacaktık. Asgari bir ücret karşılığında otuz dakika zarfında ayrıntılı bir öykü. "Yoksullar İçin Sinema" projesi. Film endüstrisi için tam bir damping. Gaustin kendini iyice kaptırmıştı. Düşünebiliyor musun bunun nasıl bir hamle, görselden sözlü anlatıma nasıl bir tarihi geri dönüş olacağını? Sinemanın önünde şu turlayan tiplerin yanında dikiliyorsun ve gelişigüzel bir sohbet başlatıyorsun, film muhteşem ama sinemadakilerin hepsi hayvanoğlu hayvan, böyle kazık fiyatlar mı olur, ama sen onu artık seyretmişsin ve eh işte sadece 700 leva karşılığında onu ayrıntılarıyla anlatmayı öneriyorsun. Bilet fiyatı bunun on katı. On beş civarında kişiden oluşan bir grup toplanıyor ve başlamaya hazırız.

Bekle, bekle, diyerek sözünü kesiyorum, peki biz filmi ne zaman seyredeceğiz? Filmi daha sonra, paraları topladıktan sonra seyredeceğiz, yanıtını veriyor Gaustin.

Peki ne anlatacağız?

Gaustin'in masum cevabı: Uyduracağız. Nedir ki, yazar değil misin? Başlığın var, afişten birkaç cümlen ve vitrinden üç-dört fotoğrafın var. Daha ne isteyebilirsin ki?

Böyle bir insan olamaz. Şaka bile yapmıyordu. Bir damla bile espri anlayışı yoktu. Tüm takıntılı insanlar gibi. Babaannemin tabiriyle, tüm raydan çıkmış olanlar gibi. Nietzsche'ye göre devrimciler ve kadınlar gibi.

Yoksullar İçin Sinema. Eski fıkradaki şu yoksullar için Tamagotchi gibi. Tamagotchi, eğer hatırlayan varsa, çağrı cihazına benze-

luğunu da izah etmem gerekir mi aca-

ba?), sanal hayvanına baktığın, onu belirli saatlerde doyurduğun, su verdiğin, mırıldanmaya başlayınca oyun oynadığın bir aletti. Sıkıldığında ise onu birkaç günlüğüne, açlıktan ölene kadar terk ederdin. Tüm bu Tamagotchi'ler nereye gitti? Eski çağrı cihazlarının yanına. İnsan ne kadar ölüm üretebileceğinin farkında değil.

Konudan saptığımı biliyorum ama aşağıdakilerin ruhları için herkesi bir dakikalık sessizliğe davet ediyorum:

Bir dönemin çağrı cihazları
Tamagotchi'ler
Video kasetleri ve video
Kasetçalarlar
Kasetçalarlar tarafından gömülen teypler
Teypler tarafından gömülen gramofonlar
Müzik kasetleri
Telgraflar, tüm törenleriyle birlikte
Daktilolar (90'lara ait sigara külü ve kahveyle dolu kendi Maritsa'ma şahsi bir veda etmeme izin verin). Daktiloda yazmak fiziksel bir uğraş, farklı bir hareket türüydü, hatırlıyor musunuz?

Tamam, bir dakika geçti. Konumuz neydi? Yoksullar için sinema, evet, ama önce fıkrayı tamamlayayım. Tamagotchi'ler de pahalı olduğundan yoksullar için Tamagotchi ortaya çıkmıştı. Onun nasıl bir şey olduğunu biliyor musunuz? Kibrit kutusu içinde hamamböceği. Aynen öyle. Belki artık komik değil ama böyle ayrıntıları toplama konusunda da ısrarcıyım, aramızdan ayrılan, yok olan, ölen her şeyi. Bu da yazılanlara ters düşüyor sanki: "onları tufan gününde sağ salim taşımak ve üremeye devam etmelerini sağlamak..." Kafam tamamen karıştı. Kendi şahsi tufanımdan düzensizce ve biraz da panik içinde kurtardığım şeylerin üremeye devam etmesi bir yana, hayatta kalıp kalmayacaklarından bile emin değilim. Geçmişin kısır bir kısrak gibi verimsiz olduğunu biliyorum. Ama bundan dolayı bir o kadar daha değerliler benim için.

Yoksullar için şu sinema fikri de meyve vermedi. İlk gruba seyretmediğim bir filmi anlatmayı denediğimde, paçayı zor kurtardığımızı söylemekle yetineceğim.

Şahsi Şiir Projesi de benzer bir şekilde noktalandı.
Ayıp iş yoktur, dedi Gaustin bir sabah. Elinde kâğıt ve kalemle para karşılığında resmini çizmek isteyen sokak ressamları gibi dikilip, sizin için bir şiir yazmamı ister misiniz, diye insanları davet edeceksin. Her güzel kız şiiri hak eder. (Bu bir alıntıydı galiba.) Sadece on dakika sürer.

Ve işte Kristal kahvesinin önündeki parkta bir banktayım, önümde birkaç kâğıt, kalem ve şahsi şiir hizmetini bildiren mütevazı bir tabela. Boş geçen ikinci saatin sonlarına doğru ellili yaşlarında bir kadın yaklaştı. Bunu bu şekilde düşünmemiştik. Nedense tüm müşterilerimi hep yirmili yaşlarındaki kızlar olarak düşünmüştüm. Kadın aşırı derecede şişmandı ve Sovyet çizgi filmlerindeki kötü karakterlere benziyordu. Kendi şahsi şiirini istiyordu. Belirlenen on dakika geçti. Hiçbir şey yok. Kafam, insanın sadece dakikaların nasıl damladığını ve süzülüp dağıldığını duyabileceği bir mahzen gibi boş ve koftu. Gittikçe her ikimiz için de daha çok üzülmeye başladım. Kadın terlemeye başladı, bir mendil çıkardı, hareket edebilir miyim, evet, tabii ki, resminizi çizmiyorum nihayetinde. Nereye bakayım, fark etmez, biraz yana, bana doğru bakmanız gerekmiyor, biraz rahatsız oluyorum. Ya romantikti ya da yeniyetme zenginlerdendi. Ve hiçlikte yankılanan her dakikayla benim beceriksizliğim biraz daha parlıyordu. Sonunda işi uzatmamaya karar verdim. Başımı kaldırdım, doğrudan gözlerine baktım ve "Aslında bugün öyle güçlü bir auranız var ki, odaklanmamı engelliyor. Başka bir sefer uğrayabilir misiniz?" dedim.

O dönemde tüm gazeteler auralar ve uzaylılar hakkında yazıyordu. Ve bu işe yaradı, kadın suratıma bir tokat yapıştırmak yerine parladı. Siz gerçek bir şairsiniz, dedi, bunu hemen anlamış. Sadece şair olarak doğan biri auraları yakalayabilirmiş. (Sanki auralar sazandı.) Yakında oturduğunu bildirdi ve beni evinde bir ka-

deh şarap içmeye davet etti. Kabul ettim, daha çok suçluluk duygusundan. Tek başına yaşadığı ortaya çıktı, bir şişe çıkardı, boş yer bolluğuna rağmen kanepeye, bana oldukça yakın oturdu ve beni bedeniyle sıkıştırdı. Hemen ayağa kalkarak ama lütfen, ben bir şairim, diye patladım. Sanki genel olarak auralarla çalıştığımı, bedenlerin yetki alanıma girmediğini hatırlatmak istiyordum.

Şşşlappp! Kadının şamanı bu projeyi de hızla Gaustin'in muhteşem ve anlaşılmamış fikirler yığınına gönderdi.

Kondom Defilesi Projesi ile şahsen kendisi ilgilendi.
Tek yapması gereken şey paralı insanların yanına gidip onlara nasıl bir altın madeni sunduğunu anlatmaktı. Boynu bükük döndü. Oturduk, kendimize birer yeşil inek (nane likörlü süt) doldurduk, o da o feci zengin ajansa daha girer girmez fikri beğenmeyeceklerini nasıl anladığını ayrıntılarıyla anlattı.

Kondom şov. Bir devrim, diye coşuyordu Gaustin.

Şovda devrim, diyerek araya girdim.

Bunu unutma, bu iyiydi, dedi öylesine ve devam etti. Böyle bir moda gösterisi yapan şu âna kadar olmamıştır, anlıyor musun? Ticarette her şey yapılmış ama bu aksesuara sıra gelmemiş, dedi hararetle. Tam bir minimalizm. Kondom üreticileri buna delice paralar akıtacak. Ama onlar şöyle demiş: Peki ya kondomlu mankenlerin podyumda yürüme olayı nasıl olacak? Her şeyden önce, devlet onları müstehcenlik kanunuyla tokatlarmış, ikincisi de, hiçbir televizyon böyle bir defileyi yayınlamazmış. Yayınlasa bile oraya, tam o olayın merkezi olan yere siyah bir dikdörtgen koyarlarmış.

Ve son olarak, ha ha ha, adamlar gülmekten kırılıyormuş, sahne arkasında sürekli ereksiyonu kim sağlayacakmış, ha? Kim? Bunun ne kadar zahmetli bir iş olacağının farkında mısın? Formula 1 aralığında lastik değiştirmek gibi. Ha ha ha... Sağlam bir pompalama gerekecek.

Gaustin şakalarının bitmesini beklemiş ve soğuk bir sesle, hadi artık aletlerinizi ağzınızdan çıkartın demiş. Aslında defile mankenlerle yapılmayacak.

Nasıl yani? Ajanstakiler bakakalmışlar.

Tüm bu sorunlardan kaçınmak için, demiş Gaustin, Afrikalı tören heykelleri kullanacağız. Onların hepsinin iri fallusları var...

Neleri var, neleri var? diye sormuş adamlar, şaşkın.

Ereksiyon halinde büyük fallusları var, diye cevap vermiş sakince Gaustin.

Çükleri, diye açıklamış şefleri.

Böylece tüm bu ticaret olayına biraz sanat katacağız, çünkü ereksiyon halindeki fallus ancak bu şekilde pornografik olmaktan çıkar, diyerek sunumunu tamamlamış Gaustin.

Karar verene kadar dışarıda beklemesini istemişler. Bir saat sonra onu çağırıp reddetmişler. Sanat olayından dolayı. Kim bakacak ki senin sertleşmiş Afrikalı heykellerine? Sanata (ve pornoya da tabii) karşı değillermiş ama ikisi de bu durumda işe yaramazmış.

Bu fikir de başarısızlıkların deposuna girdi. Tamam, koy onu da deftere, dedi Gaustin. Anlaşılan tarihi ânı sollamışız. Gün gelecek bunun için aralarında savaşacaklar. Gaustin hazinelerini böylece gelecekte yığıyordu. Ben hazinenin sadece bekçisiydim. Yazmak da nihayetinde başarısızlıkları korumaktır. Ama o bu söze gerçekten alınırdı. Henüz gerçekleşmemiş olan bir şey başarısızlık değildir, diye bağırdığını duyuyorum.

Başka bir yerde, başka bir zaman ve mekânda onun eşsiz ve başarılı bir kâşif veya harika bir dolandırıcı olduğuna inanıyorum.

Burada, kahverengi başarısızlıklar defterinde, Gaustin'in aşağıdaki projeleri de yatıyor:

Şahsi Öykü Kasası. Öyküleri tam gizlilik içinde ve belirli bir süre için dinleyecek ve muhafaza edecektik. Eğer müşteri isterse, öyküsü ölümünden sonra mirasçılarına devredilebilecekti.

Gökyüzüne Yansıtma. (En görkemli projelerinden biri.) Son derece güçlü bir cihaz gökyüzünün tüm ekranı üzerine yansıtma yapacaktı. İlk başta tam olarak neyin yansıtılacağı konusunda çok net bir fikri yoktu ama bu gökyüzü yaz sineması fikri onu heyecanla

dolduruyordu. Bu kadar büyük bir alanın öylece boş ve kullanım dışı kalması yazık olurdu. Tüm yarıkürenin boynunu uzatarak aynı anda yukarıya doğru baktığını bir düşünsene, derdi.

Bir ay sonra proje biraz daha somutlaşmıştı. Bulutların kendilerinin üzerine yansıtalım, bunu alçak ve yoğun bir bulut örtüsü olduğunda yapmak en iyisi olur.

Peki onların üzerine ne yansıtacaksın?

Bulut, örneğin, başlangıç olarak.

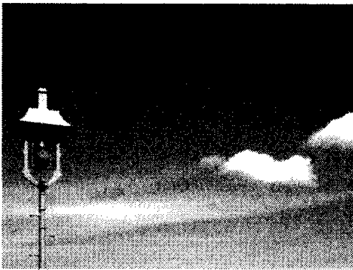
Bulut?

Bulut üzerine bulut. Bakalım doğa bu eşleşmeye, bu totolojiye nasıl tepki verecek. Ama yağmur yansıtmak en iyisi. Düşünsene, gerçek bulutlardan sinematografik bir yağmur. İlk anda seyirciler korku içinde kaçışacak. 1895 tarihli *Trenin Ciotat İstasyonu'na Gelişi*'nde olduğu gibi. Sinemanın başlangıcında ve sonunda doğal bir korku yatar.

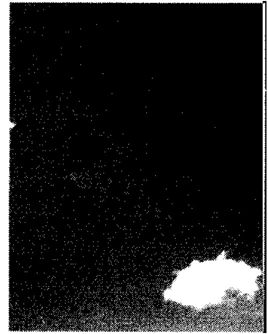
Daha var... *Roman Bahçesi.* Klasik romanlar verimli toprağa ekilecek, hangisinin meyve vereceğini görmek için sulanıp gübre verilecek. Yeniden denge sağlama projesi – ağaçtan yapılmış olan, yeniden toprağa dönmeli.

Bir Dakikalık Mimari Projesi de burada. Sıradan bir sinek uçuşunun birkaç saniyesini veya bir dakikasını tekrarlayan minik tel heykelcikler; tel, uçuşun tüm kıvrımlarını tam olarak canlandırmalı.

Ve *Farklı Şehirlerin Üzerindeki Gökyüzünün Öğleden Sonra Saat Üçte Çekilen Fotoğrafları Sergisi.* Ve daha neler neler...

Gaustin. Başarılı olduğu tek projesi kendi kayboluşuydu. Bir akşam vedalaşmak için geldi, yine bir şeyler düşündüğünden emin olduğumdan nereye gittiğini sordum. 1937'ye, dedi basitçe. Bunu şaka olarak kabul ettim. Bir-iki satır yaz, dedim. O zamanlarda 90'lar tüm hızını almıştı, daha ilginç bir zaman olamazdı, o ise gidiyordu. Neler düşündüğü hakkında hiçbir fikrim yoktu (hâlâ da yok). Ama daha sonra 1930'lara ait eski elyazısıyla yazılmış ilk mektubu ve birkaç kartpostalı aldığımda –evet, her dönemin kendine ait bir elyazısının olduğunu düşünüyorum– bu sefer, diğer seferlerden farklı olarak, başarmış olduğunu anladım.

(*Başka Öyküler*'de bununla ilgili daha çok şey anlattım.)

Yıllar sonra onu bir kış öğle sonrası bir Londra havaalanı kafeteryasında gördüm, elinde bir dergi vardı ve uzaktan anlayabildiğim kadarıyla endişeli görünüyordu. Uçağım kalkmak üzereydi, ona sadece bir merhaba demek için koşturdum, neredeyse masasının üzerine çullanıyordum. Bana soğuk bir şekilde baktı, artık hiç kimsenin giymediği uzun balıkçı yaka süveteri dikkatimi çekti. Tanışıyor muyuz, bayım? Birkaç saniye başıma darbe almışçasına dikilip kaldım. Uçuş için son çağrıyla birlikte ismimi duydum ve geri koştum. Okuduğu derginin 1968'e ait *Times* olduğu dikkatimi çekmişti, Vietnam'daki savaşla ilgili bir yazıya açılmıştı. Ocak 2007'deydik.

Yıllar sonra geceyarısı saat 3'te aldığım geç bir SMS.
Kedi idrarının geceleri parladığını öğrendim. İlgilenebileceğini düşündüm.

İsim yoktu ama tek bir kişiden olabilirdi. En azından şimdi artık daha yakın bir yıldaydı (tabii çoktan bir kedi olmadıysa).

Geçenlerde Londra *Times* dergisi zengin ama meşgul olan ve tasarrufu (veya çifte hayat sürmeyi) seven işadamlarına hizmet eden bir buluştan söz ediyordu – sanal yolculuk turizm şirketi. Şirket aynı şekilde, gerçekleşmeyen geziye ait hediyelik eşya da temin ediyormuş. Pasaportundaki mühürler, fotoğraflar, ne bileyim bir Louvre bileti veya Cote D'Azure midye kabukları dahil, yolculukla ilgili tüm maddi kanıtlara sahip oluyorsun. (Belki Sandviç Adaları'ndan bir sandviç bile olabilir.) Sana kendi seyahatinin nasıl geçtiğini anlatıyorlar, seni bir hatıra paketiyle donatıyorlar. Seyahat ettiğine kendin bile inanabilirsin. Bir anlığına Gaustin'in bana işaret gönderdiğini düşündüm.

IV.
ZAMAN AYARLI BOMBA (DÜNYANIN SONUNDAN SONRA AÇILACAK)

BİR EMPATİKOLİĞİN YAŞLANMASI

Bir zamanlar her şeyde olabilirdim, her şey olabilirdim. Şimdi, olgun yaşlarımın beceriksizliğinde, kaybetmiş olduğum her şeyin ufak bir telafisi olarak, her şeyi yanıma toplamak istiyordum.

Bir empatikoliğin yaşlanması ilginç ve sancılı bir süreç. Bir zamanlar açık olan, başkalarına ve onların öykülerine giden koridorların şimdi mühürlü olduğu ortaya çıkıyor. Kendi bedeninin içinde bir ev hapsi.

Önceleri zaman zaman hiçbir şeyin empatiyi uyandırmaması için karanlığa kapanmak, hiçliğin tedavi edici karanlığında öylece oturmak isterdim. Kendi dağılmamı önlemek, başka insanların hüznünü ve öykülerinin akışını durdurmak için.

Şu anda tek istediğim, birkaç gün boyunca geçmişi, başkalarının tüm öykülerini kendi öyküm gibi yaşadığım o çocukluk dönemindeki bedensel yoğunlukta hatırlamak. Şu teşhis neydi – radikal empatik-somatik sendromu... Artık başkalarının bedenlerine bürünemiyorum, sadece bürünme hatıralarım var, hem de ne hatıralar. Karanlıkta meteorlar gibi uçuyorlar. Bazen (yine) Minotor'um, bazen köpek Layka, savaş zamanı bir kadını terk ediyorum, dokuz aylık babamı görüyorum ve mutluyum, üç yaşınday-

ken beni yüzyılın başına ait bir değirmende terk ediyorlar, bir asır sonra T.'de boğa güreşlerinde boğa olarak öldürülüyorum...

Becerimin yok olmaya başladığını, doktorumun şaka yollu kullanabileceği bir deyimle "empatisizleştiğimi" hissettiğimde, onun yerini dolduramayacak kadar zayıf olsa da, koleksiyonculuğa başvurdum. Yoğun bir biriktirme isteği, her şeyi kutular ve defterlerle, listeler ve sayım raporlarıyla düzenleme ihtiyacı hissettim. Nesneleri kelimelerle koruma ihtiyacı. Bir takıntının boşalan yerini daima başka bir saplantı alır. Eskiden dünyadaki tüm bedenlere yerleşebiliyordum, şimdi kendi bedenimin evinde bir odadan başka bir odaya geçebildiğimde mutlu oluyorum. En uzun kaldığım yer (bunu daha önce söylemiş miydim?) çocuk odası.

Kimim ben? Eskiden sığınak olan, kalın beton duvarlı bir bodrumda bulunan, kırk dört yaşında bir erkek. Kırk dört yaşında olduğumu söylüyorum ama buna 1913 doğumlu dedemin yaşını ekleyin, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru doğan babamınkini de ekleyin, sinemanın önündeki Juliet'in, kaçak sanatçı Gaustin'in, uzun veya kısa süreli olarak yerleştiğim başka insanların, iki kedinin, bir köpeğin, birkaç sümüklüböceğin, iki dinozorun –iskeletleri Berlin Doğa Bilimleri Müzesi'nde– yaşlarını ekleyin. Tüm buna bedenimin evinden hiç ayrılmamış olan bir Minotor'un hesaplanması imkânsız yaşını ekleyin.

Bazen kırk dört yaşındayım, bazen doksan bir, bazen bir mağaranın veya mahzenin labirentinde, zamanın gecesindeyim, bazen bir rahmin karanlığındayım, henüz doğmamışım.

Çoğu zaman on yaşındayım.

Aynı anda tüm bu şeyler olarak mı öleceğim acaba? *Toplu olarak yok olacağım, dedi onlara, toplu olarak yok olacağım dedi...* Dinozorlar hakkındaki şu çocuk şiirinde olduğu gibi. Onu nereden biliyorum ki?

DÜNYANIN SONUNDAN SONRASI İÇİN İLKYARDIM SETİ

Talimatlarla dolu ilk defter burada, ona 70'lerin sonlarında, Üçüncü Dünya Savaşı'nın –onunla birlikte dünyanın sonunun da– kaçınılmaz olduğu kesin olarak anlaşıldığında başlanmış.

Okunması zor bir elyazısıyla yazılmış ilk sayfayı açıyorum.

> *İnsanlar sarılmayı sever. Eğer tesadüfen hayatta kalan bir insana rastlarsanız, üst uzuvlarınızı genişçe açın ve etrafına nazikçe dolayın. Kollarınızın bu konumda mümkün olduğunca uzun kalması daha iyi sonuç verir.*

(Bunu elle çizilmiş, birbirine sarılan iki insan şeması takip ediyor.)

> *Bu, insanı çok rahatlatacaktır. Gözlerinden akan saydam sıvıyla ağlaması da mümkündür. İnsanlar ağlamayı sever. Bu korkulacak bir şey değildir, bundan ölünmez. Eğer bir yerden kırmızı bir sıvı akarsa bu daha tehlikelidir, bu sıvı daha yapışkandır, alyuvarlar yüzünden sanırım. Hemen durdurulması gerekiyor, aksi takdirde ölüm gerçekleşir. Ölüm...*

Burada durmuşum. Ölümü açıklayamadığımdan dolayı değil. Artık on iki yaşındaydım ve ölümün ne olduğunu biliyordum, biyoloji ders kitabındaki tanımı yazabilirdim – bir organizmanın hayati fonksiyonlarının sona ermesi... Ama defteri bulacak olanların dili de acaba aynı mantığa göre mi gelişmişti, kelimeleri bu mantığı mı takip ediyordu ve her şeyden önce kelime kullanıyorlar mıydı bakalım? Gelecek olanlar örneğin "kırmızı"nın ne olduğunu biliyorlar mıydı? Belki onlar kırmızıyı başka bir kelimeyle ifade ediyordu, "mavi" örneğin. Veya "domates". Veya "ktrnt". Veya belki renkler için kelimeleri bile yoktu:

a) çünkü gözleri uzun zaman önce dumura uğrayan organlardı ve daha gelişmiş duyular kullanıyorlardı.

b) harf okumuyorlardı, bu geçmişe ait bir aşamaydı, okuma yazmaları yoktu, ama bu onlarda üst düzeyde bir okuryazarlık durumuna tekabül ediyor da olabilirdi...

Her ihtimale karşı alta şunu ilave ettim:

Bunu bulursanız iyisi mi beni arayın, her şeyi size yüz yüze canlı olarak anlatacağım (eğer hâlâ hayattaysam). Okulun bodrumunda (giriş merdivenlerin altında) veya buradan üç sokak ötede tütün fabrikasının sığınağında olacağım.

Bir de imzamı attım. Sonra bunun yetersiz olduğuna karar verdim, tam ismimi de yazdım ve kendimi kısaca tarif ettim. *Mavi-yeşil gözler, yazları daha çok yeşile çalıyor, kumral saçlar, uzun boylu, düzgün hatlı burun, belirleyici işaretler yok.* Tıpkı dedemin kimliğinde yazdığı gibi. Ama bu "belirleyici işaretler yok" kısmı beni tanımaları için pek yardımcı olmayacaktı, bu yüzden "belirgin göz üstü çıkıntılarına sahip geniş bir alın (bunu bir muayene esnasında okul doktorundan duymuştum) ve alt dudağın altında solda ben" diye ilave ettim. Uzun zaman görüşmeyen insanların birbirlerini benlerinden tanıdığını biliyordum. Bir de 2000 yılında otuz üç yaşında bir erkek olacağımı ilave ettim, şu anda bu bana oldukça bilgece geliyor. Ve de ortalama insan hayatı yetmiş beş yıl, erkeklerinkiyse daha da kısa olduğu için, 2050 yılından sonra onlara büyük bir ihtimalle yardımcı olamayacağımı. Ama o zamana kadar onların hizmetinde olacağımı. Sonra tekrar imzamı attım.

Talimatlarla dolu defteri, sahip olduğu en değerli şeyin, yuvarlak metal bir Singer kutusunun içine koyuyor (bunu hatıramda açıkça görüyorum). 9 Eylül öncesinden, derdi dedesi. Bir şeyin çok eski olduğunu belirtmek için daima "9 Eylül öncesinden" derler. Kulağa "İsa öncesi" gibi geliyor. İşin en tuhaf tarafı, babaannesi ve dedesinin de, inanılır gibi değil, 9 Eylül öncesinden olması. Kutunun üzerinde birtakım yabancı harfler, kapağında kocaman kırmızı bir S ve etrafına dolanmış altın renkli süslemeler var. Yıllar sonra, her seyahatinde, yüzyılın başına ait evlerin ve resimlerin ayrın-

tılarında bu kutu sayesinde çocukluğunun bir parçası haline gelen bu Sezesyon stilini tanıyacaktı. İpleri ve kumaş örneklerini saklamak için dikiş makinesinin yanında hediye olarak verilen metal bir kutu.

Singer dikiş makinesinin kendisi, ne hikmetse, "9 Eylül sonrası" yok olmuştu. Bu da bir başka karanlık ve muğlak meseleydi. 9 Eylül öncesi mevcut olanlar, 9 Eylül sonrası yok olmuştu. Ama ip ve kumaş örneği kutusu, bir sistemden ötekine kaçak bir şekilde sızmayı başarmıştı, dolayısıyla o da içinde tüm hazinelerini saklayabilirdi. Metali, bir dünyanın sonuna dayanabilecek kadar sağlamdı, bu yüzden içine talimatlar defterini de koyacaktı. Ama her ihtimale karşı Singer kutusunu daha büyük, yuvarlak teneke bir helva kutusunun içine koyuyor. Doğru, pek güzel görünmüyor, üstelik biraz da paslanmış, ama yine de böyle çift zırhla daha emniyetli olacak. Üstelik eski bir helva kutusuna kim el uzatır ki. Sonra defterden bir sayfa koparıyor, yarı kurumuş Rila yapıştırıcısını üzerine sürüyor ve "Helva" yazısının üstüne yapıştırıyor. Sonra da yavaşça büyük harflerle "Dünyanın Sonundan Sonra Açılacak" yazısını yazıyor.

Nedenini açıklayamasa da, dünyanın sonunun son olmadığını biliyordu. Ondan sonra bir şeylerin hayatta kalması gerekiyordu, her şey yeniden başlamalıydı. Bir ansiklopedide insan tarihinin en önemli buluşlarının tekerlek ve ateş olduğunu okumuştu. Bu yüzden kutuya ilk koyduğu şey bir kutu kibrit oluyor. Biraz tereddütten sonra en sevdiği arabasını ilave ediyor. Önce tekerleğin ne olduğunu ve nasıl çalıştığını anlayacaklar, sonra da örneği takip ederek gerçeğini üretecekler. Kibrit ve minik kırmızı araba, kıyametten kurtulma setinin temelini oluşturuyor. Sonra bir şişe iyot, biraz sargı bezi, yarım paket aspirin ve ürkütücü "kaplan yağı" maddesini içeren, soğuk algınlığından sivrisinek ısırığına kadar her şeyi tedavi eden, keskin acı kokulu şu "Vietnam mucizesi" jelini ilave ediyor. Başlangıç olarak idare eder.

Üçüncü tekil şahsın sığınağına koşuyorum, geçmişin mayın tarlalarına başkasını gönderiyorum. Bir zamanlar birinci tekil –ben– olan kişiyi gönderiyorum ve hâlâ hayatta mı diye sormaya korkuyorum. Onlar, geçmişte olduğumuz tüm kişiler, hâlâ hayatta mı?

ÇİFTE SEFERBERLIK

1980. Bir tarafta Yahya'ya ve kendi babaannesine göre kıyamet, tufan, dünyanın sonu vardı. Diğer tarafta, babasının gazetesinde çizildiği gibi kovboy şapkalı, bir Pershing füzesine binmiş, dişlek (ve dişlerine kadar silahlı) bir Jimmy Carter pusuda bekliyordu. Okulda slayt makinesinde sürekli atom bombasının patlamasıyla oluşan mantar bulutundan kareler gösteriyorlardı, bahçede tesadüfen çıkan tüm mantarlardan artık özenle kaçıyordu, sandaletlerinin altında patlayabilirlerdi sanki.

İki kıyamet –babaannesininki ve resmi, okula ait olan– pek örtüşmüyordu, bu da durumu daha da kötüleştiriyordu. Anlaşılan, biri yeterli değilmiş gibi, dünya için iki farklı son söz konusuydu. Ve eğer hayatta kalmak istiyorsa, insan her ikisi için de hazırlıklı olmalıydı.

Korunma yöntemleri de farklıydı. Babaannesi tavuk kesmeyi bırakmış, bu günahı dedesine devretmişti. Ona göre insan sürekli pişmanlık duymalı, haç çıkartmalı ve her tür günahtan uzak durmalıydı. O da kendi günah yükünü azaltmak için bir süreliğine karınca deneylerine son verdi ve arka sıradaki Zdravka'dan, kızarmasıyla dalga geçme fırsatlarını hiç kaçırmayan şu iğrenç yaratıktan o kadar nefret etmemeye çalıştı. Aklına başka günah gelmiyordu.

Kimyasal ve nükleer silahlardan korunmak daha karışıktı. Eksi zamanda gaz maskesi takmak gerekiyordu. "Eksi zamanda" – Temel Askeri Eğitim öğretmeninin en sevdiği ifade. Sonra hemen mantonu, lastik eldivenlerini, lastik botlarını üstüne geçir ve doğrudan

en yakın sığınağa. Veya sığınak fazla uzaktaysa nükleer patlamaya ters yönde yüzüstü yere yat ve gözlerinin bozulmaması için atom bombasının mantarına bakma. Diğer sınıf arkadaşları gibi, sarin, soman ve hardal gazı isimli kimyasal silahlar hakkında her şeyi ve verdikleri zararları biliyordu. Zehirli gazlar, kimyasal ve biyolojik silahlar, atom ve nötron bombaları, kanatlı Pershing ve Cruise füzeleri konusunda uzman olmuşlardı.

Sürprizle karşılaşmamak amacıyla her iki senaryo için de hazırlık yapıyordu. Her ne olursa olsun, gaz maskeni tak ve dua etmeye başla. Bir talimde duayı gaz maskesi başındayken söylemeye çalıştı ama hortumdan sadece sessiz bir hırıltı geldi, lastik maskenin camları da terledi.

"Kendi kendine ne konuşuyorsun be, tavşan?" diye bağırdı askeri eğitim öğretmeni. Binbaşıydı, üniforması vardı, herkes de ondan çok korkardı. "Konuşmakla sadece oksijenini daha çabuk tüketirsin."

Gaz maskesini belirli bir süre içinde –kaç saniyeydi?– takmayı başaranlar hayatta kalacaktı. Başaramayanlar, sol eli tutmayan Sakat Zdravka gibileri, tutkala dönüşecekti.

Ders arasında tek başına oturup anne ve babasının belirlenen süreyle baş edip edemeyeceklerini hesaplıyordu. Başaramazlarsa hayatta kalmasının ne anlamı olurdu? Babaanne ve dedesininse hiç şansları yoktu, o kadar yavaşlardı ki. Babaannesinin önce gözlüklerini takması, ki asla nerede olduklarını bilmezdi, sonra gaz maskesi torbasını bulması, ineklerin yanında bir yerlerde olan dedesini çağırması gerekiyordu... Bu da tanınan saniyelerden kesinlikle daha uzun sürerdi.

YAN KORİDOR

Gaz maskeli bir insan Minotor'a benzer.

ÖLÜM, BİZ OLMADAN OLGUNLAŞAN KİRAZ AĞACIDIR

O bomba hiçbir şeyi yıkmayacakmış. Evler olduğu gibi kalacak, okul olduğu gibi kalacak, sokaklar ve ağaçlar oldukları yerlerde kalacak, bahçedeki kiraz ağacı da olgunlaşacak, sadece biz orada olmayacakmışız. Bugün okulda nötron bombasının sonuçlarını böyle anlattılar.

Talimatlar Defteri, 1980

Ancak şimdi anlıyorum bu tanımın ne kadar doğru olduğunu. Sokak duruyor, ağaçlar duruyor, işte kiraz ağacı da burada, sadece biz ölüyüz. Benden, bir zamanki dünya kurtarıcısından eser bile yok. Demek biri nötron bombasını yine de atmış. Babaannemin, dedemin, babamın, annemin ve hakkında birinci tekil şahıs kullanmam bile zor olan o çocuğun yokluğu bunu kanıtlıyor.

Zamana karşı koruyan bir gaz maskesi ve sığınak düşünen biri daha hiç olmamış.

Kıyametten sonraki gün hiçbir gazete olmayacak. Ne kadar garip. Dünya tarihinin en mühim olayı basına yansımadan kalacak.

Ama hâlâ öncesindeyiz. Ve... kendi işimi bitirmek için acele etmem lazım.

Zinadan dolayı taşlanarak ölüme mahkûm edilen bir İranlı kadın. Bir Avrupa gazetesiyle söyleşi yapmayı başaran kadın, sadece oğlumun önünde yapmasınlar, diyor. *Time*'ın kapağında burnu ve kulakları kesilmiş Afganistanlı bir kızın fotoğrafı. Şok edici bir fotoğraf, burnun olması gereken yerde kocaman bir delik kararıyor.

Moskova yakınlarında büyük bir yangın, şehrin üzerinde boğucu bir duman yayılıyor, kurbanların sayısı her gün yükseliyor. Avrupa'da seller. Pakistan'da sağanak yağışlar.

Gazete başlıklarını defterime geçiriyorum. Tarihler Ağustos 2010'u gösteriyor. Bu türden haberleri Eski Ahit'te ve bazı ortaçağ kroniklerinde okudum. Sadece gazete başlıklarından bir dergi yapılsa ilginç olurdu. Tufan... Yangın... Kesilmiş... Gazeteyi dikkatlice katlıyorum, sonra bir kez daha, bir kez daha, bir peçete boyutuna gelip, okunabilen sadece ...an ...ın ... iş olana kadar. Onu "Kırılır" yazılı bir kutunun içine tıkıyorum.

Her şeyin tam bir kataloğunu tutmaya çalışıyorum. Sayfalarına ergenliğimizin beş para etmez gözyaşları sinmiş okul hatıra defterlerimize yazdığımız gibi, şimdinin bir zamanlar olacağı günler için. İyi ki bodrum geniş, eski bir sığınak, yıllar boyunca biriktirdiklerime rağmen hâlâ boş yerler çıkıyor. Evi alırken bunu önemsemiştim. Güzel ferah bir bodrum, koca bir yeraltı dairesi, çift koridorlu, duvarlarda nişler ve gizli geçitler var. Sahibini ayrıntılı bir şekilde sorguladım – duvarların kalınlığı, binanın yapılış yılı, geçmişte sel geçirmiş mi vs. Epeyce şaşırmıştı. Herhalde fiyatı biraz daha yükseltmediği için pişmanlık duyuyordu. Burada mı yaşamayı düşünüyorsunuz? Hayır, diye cevapladım. Ertesi gün, yaşamak için en önemli malzemeleri bodruma taşıdım. Zamanımın çoğunu aşağıda geçiriyorum. Burada kendimi evimde

hissediyorum. Yukarıdaki katı daha çok bahane olarak kullanıyorum. İnsan normal görünmek için belirli bir çaba harcarsa, rahat rahat istediği kişi olabilmek için bir sürü zaman kazanabilir.

Son günlerde gazeteler Latin Amerika'da yaşı epey ilerleyene kadar keşfedilmeden yaşayan Dr. Mengele'nin günlüklerinin bulunduğunu yazıyor. Sıradan tel spiralli defterlere 1960'tan 1975'e kadar tutulmuş. Hava hakkında notlar, biraz şiir, felsefi düşünceler ve biyografik detaylarla dolular. Tüm masum ayrıntılarıyla yaşamın kendisi için bir bahane.

1 OCAK

Münzevi değilim, aşağıda televizyonum var (sadece akşam haberlerini seyrediyorum), otuz civarında gazete ve dergiye aboneyim, dolayısıyla münzevilikle alakam yok. Dünyayı hâlâ yakından takip etmem gerekiyor, işaret topluyorum.

Aristo'nun *Poetika*'sını okuyorum ve korunmuş birtakım taş plaklar dinliyorum. Son yılın 1 Ocağı, bir takvim öyle diyor. Böyle bir günün öğleden sonrası için bile oldukça sessiz. Olağan telefonlar ve tebrik mesajları yok. Bu sessizliğe bir gerekçe yaratmak için telefonumu kapatıyorum.

Bir süre önce üzerinde çalıştığım gazetelerde, 2009 yılının kelimesinin "*unfriend*" olduğu yazıyordu. Arkadaşlıktan çıkarmak. Son on yıl boyunca sadece bunu yaptım sanki. Zaman içinde arkadaşlar farklı şekillerde yok oldu. Bazıları aniden, sanki hiç yaşamamış gibi. Bazıları yavaş yavaş, mahcubiyet içinde, özür dilercesine... Telefon etmeyi keserler. Önce anlamazsın. Sonra telefonumun pili mi bitti diye kontrol etmeye başlarsın. Öğleden sonra saat 5'te yoğun bir boşluk. İlk başlarda yaklaşık bir saat, sonraları daha kısa sürer. Ama asla yok olmaz. Aynen yıllar önce bıraktığın ama rüyalarında hâlâ görmeye devam ettiğin sigarayla olduğu gibi.

Günün sönen ışığında o belirsiz hüzün ve korku akınını yeniden

hissediyorum, isimlendiremediğim, gerçek, vahşi bir korku akını. Paltomu hemen giyiyorum, başıma çene altında bağlanan bir şapka geçiriyorum, rahatlıkla hem hippi hem evsiz kabul edilebilirim, bu da işime gelir, ne de olsa her ikisinde de görünmezim.

Eğer biri mahallesinin dünyanın sonundan sonra nasıl görüneceğini merak ediyorsa, 1 Ocak'ta öğleden sonra dışarıya çıkmalı. Tarifsiz bir sessizlik. Tüm mevcut mutluluk rezervi bir önceki gece tüketilmiştir. Dibi, kuru ve soğuk, açığa çıkmış parlıyor. Metafizik bir dip. Hep merak etmişimdir, aslında hangisi kutlanır, bir yılın sonu mu, yoksa diğerinin başlangıcı mı. Daha çok sonu herhalde. Eğer başlangıç kutlansaydı en mutlu gün 1 Ocak olurdu.

Apartmanlar arasındaki dar buzlanmış yollarda geziniyorum, ayaklarımın arasında boş bir şarap şişesi yuvarlanıyor, her türden patlayıcı düzeneklerin kalıntıları... Ve dışarıda tek bir kişi bile yok. Durum şüpheli görünmeye başlıyor. Sanki birisi, yılbaşı havai fişek gösterisi kılıfının altında, herkesi kurşuna dizmeyi başarmış. Şu nötron bombasını atmışlar. Hayatta kalan tek benim, sığınağın kalın duvarları arkasında. Yılbaşı gecesini sığınakta geçirecek kadar tedbirli başka birinin olduğunu sanmıyorum. CNN'de dünyanın sonundan sonra ne veriyorlar acaba. Kontrol etmek için geri dönüyorum ve önüme hiçlikten iki köpek ve bir evsiz çıkıveriyor. İlk canlı varlıklar... bu yıla ait. Onları görmekten öyle bir mutlu oluyorum ki. Aslında bu onların günü, onlar için Yılbaşı bir gün sonra olacak. Dün geceki sofra kalıntıları atıldığında, çöp kutuları da bayram sonrası mutsuz AVM'ler gibi dolup taştığında.

...'DAN SONRA AÇILACAK

Çalar saat, çengelli iğne, diş fırçası, oyuncak bebek, oyuncak araba, kadın şapkası, makyaj seti, elektrikli tıraş makinesi, tütün kutusu, sigara paketi, puro, kumaş ve doku örnekleri, bozukluk halinde 1 dolar, mısır, tütün, pirinç, fasulye, havuç tohumları...

Bu tür koleksiyonculuk dışı şeyleri bir arada tutabilen ne olabilir?

En yüksek ihtimalle, bir bavul. Peki böyle bir bavul kime ait olabilir? Kadın şapkası bir kadına, pipo ve elektrikli tıraş makinesi bir beyefendiye işaret ediyor, gerçi bu bile artık kesin değil. Veya oyuncak bebekten dolayı bavul bir kız çocuğuna, belki de oyuncak araba ve erkek çocukların toplamaya meyilli olduğu tüm ıvır zıvırlardan dolayı bir erkek çocuğuna ait.

Liste devam ediyor.

Romanlar, Britannica Ansiklopedisi maddeleri, Picasso ve Otto Dix resimleri, *Time*, *Vogue*, *Saturday Evening Post*, *Womens' Home Companion* ve 1938 yazının sonlarına ait başka gazete ve dergiler. Bunların tümü mikrofilm üzerinde. İncil'in basılı bir kopyası. Albert Einstein ve Thomas Mann'ın kısa mektupları. 300 (!) dilde "Babamız" duası ve iki standart İngilizce sözlük.

Bir müze deposu? Bir yazarın çalışma odası?

Devam edecek...

On beş dakikalık film şeridi. İçindekiler: Roosevelt'in o döneme ait güncel bir konuşması (yıl hâlâ 1938); New York üzerinde panoramik bir uçuş; Berlin'deki son Olimpiyat Oyunları kahramanı Jesse Owens; Moskova'da Kızıl Meydan'da 1 Mayıs geçit töreni; ilan edilmeyen Japonya-Çin savaşından kareler; Miami, Florida'da moda gösterisi, nisan ayından; mayolu iki kız; gece kıyafetleri içinde beyefendiler... Ve kapsülün, ekvator ve Greenwich'e göre tam enlem ve boylamlarıyla bulunduğu yeri belirten şema.

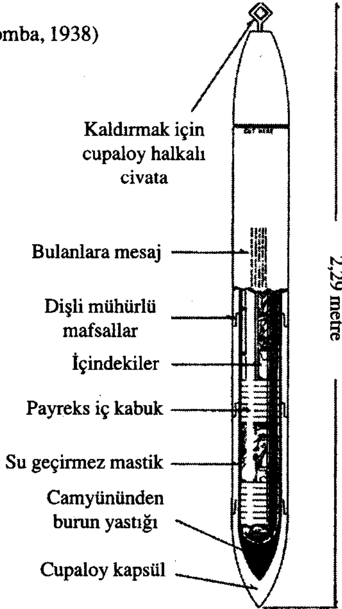
Evet, bir zaman kapsülü. Dünyanın bütün o hüzün ve neşe dolu şizofrenisi, belirli bir zamanda, hem de savaş arifesinde, yakalanmış durumda.

Bütün bu dünya, 23 Eylül 1938'de, Westinghouse Electric and Manufacturing Company mühendislerinin New York Dünya Fuarı için hazırladığı belki de en ünlü kapsülün içinde, yerin on beş metre altına gömüldü. 5000 yıl sonra açılmak üzere. Ve tam bir yıl sonra aynı dünya yeniden gömülecekti (kelimenin gerçek anlamıyla). Bu sefer tören, kapsül ve konum gösteren şema olmadan.

İlk başta mühendisler ona resmi olarak "*time bomb*", zaman ayarlı bomba adını vermişler, zaten o da 228 cm uzunluğundaki ucu yuvarlak gövdesiyle gerçekten bir bomba veya top mermisine benziyormuş. Sonra bunu kötüye yormuşlar, ismini değiştirmişler, en azından resmi olarak, ama fünyesi artık çekilmiş durumdaymış.

1945'te kapsülü açmak istemişler. Kayıp, savaş öncesine ait dünyaya özlemden dolayı mı? Hayır. İçine en muhteşem buluşu da koymak istiyorlarmış: atom bombasının şemasını. Sonra vazgeçmişler. Ama yirmi yıl sonra dayanamamışlar ve aynı yere ikinci bir kapsül gömmüşler, o kapsüle atom bombasının ve birkaç yeni bombanın verilerinin yanı sıra Beatles'a ait bir plak, doğum kontrol hapı ve kredi kartı koymuşlar.

(Zaman Ayarlı Bomba, 1938)

VOYAGER

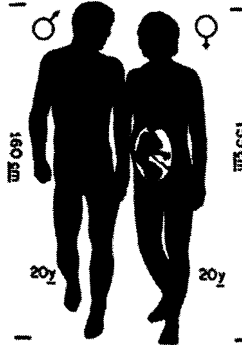
Zamanı muhafaza etme çabaları devam eder. Yıl 1977. *Voyager* uzay aracıyla yöntem değişir – kapsül, uzaya gömülebilir. Şimdiye kadar istikamet aşağı, toprağın derinlikleriydi, şimdi yukarı, havanın derinlikleri olacak. Dünyadan, bu tehlikeli yerden mümkün olduğunca uzak.

Altın levha, beş santimetrelik bir embriyo fotoğrafı, emziren bir anne, uzayda bir astronot (embriyoya çok benziyor), bir ev, bir süpermarket ve bir kadın ile bir erkeğin siluetlerini (kadın hamile, bebek görünüyor) içerir. Ama en güzel tarafı sesler – yağmur, rüzgâr, şempanze, öpücük, kurbağa, ağlayan bir bebeği sakinleştirme, traktör, dörtnala koşan bir at, ateş etrafında konuşma sesleri.

Araç Amerika'ya ait, Soğuk Savaş'ın en sıcak döneminde gönderildi (nasıl bir dil ironisi). *Voyager*'ı sadece orada, o altın levhada bir Bulgar halk türküsü olduğu için biliyorduk. Ama içinde, komşumuz olan bir kadının satırla piliç gibi doğramak istediği Amerikan başkanının, şu dişlek Jimmy Carter'ın ta kendisinin selamlama mesajı da vardı (bunu bilmiyorduk). Yani şimdi Jimmy Carter ve haydut Delyo'yu anlatan halk türküsü yıldızların arasında birlikte dolaşıyordu. Özellikle bizim türkümüzün seçilmiş olmasından gurur duyuyorduk. Daha sonra onun uzayda yalnız olmadığını, Azerbaycan tulumları ve SSCB'den bir Gürcü koro, Aborijin şarkıları, Senegal'den vurmalı aletler, Mozart, Bach, Beethoven ile diz dize olduğunu anladık... Bu da bizde hafif bir hayal kırıklığı yarattı. Tüm uzaylıların akşamüstü serinliğinde gökyüzü çardaklarına çıktıklarında, en sevdikleri şeyin gramofonlarında korkunç bir haydut hakkındaki şu Bulgar halk türküsünü dinlemek olduğunu hayal ederdik, kim bilir neden. (Küçük uluslar korkunç olmayı sever.) Bu Rodop şiveli türkünün sözlerinden hiçbir şey anlamıyordum ve uzaylıların onu nasıl anlayacağı konusunda da ciddi endişelerim vardı.

Umarım hâlâ anlamamışlardır, yoksa onları sonsuza dek kaybederiz. Belki de onu dinlemişlerdir ve bu yüzden gelmekte gecikiyorlardır. Kısaca, Delyo, köydekiler iki teyzesini İslam'a dönmeye zorlarlarsa köyü basmakla tehdit eder, sonrasında *birçok ana gözyaşı dökecek, gencecik gelinler feryat edecek, karınlarında minik bebeler ağlayacak(tır)...*

Gerisini annesinin karnında Delyo ile aynı diskte uçan o bebek düşünsün artık.

BAŞKA KAPSÜLLER, BAŞKA AHİTLER

Yıl hâlâ 1977.

"Plevle Panorama Müzesi'nin temeline, lobinin zeminine mesaj içeren bir kapsül gömüldü." Devlet Konseyi Başkanı Todor Jivkov, kapsülü gömme töreninde,"Kapsül tam yüz yıl sonra, hepimizin komünizm düzeninde yaşayacağımız o dönemde açılacak," dedi.

"Peh, sanki *herkes* komünizm düzeninde yaşayacak," diyor babam ve televizyonu kapatıyor. "Adam hiç ölmeyeceğini sanıyor." Yüz yıl sonra yeni insanın, *Homo comunisticus*'un, kapsülü açıp şimdi fosilleşmiş olan atası *Homo socialisticus*'un talimatlarını okuduğunu hayal ediyorum.

İçinde ne yazıyordu acaba. "Güçlü bir el... komünizmin yararları... herkese ihtiyaçlarına göre" türünde sloganlar ve o zamanlarda dediğimiz gibi başka laf salataları.

Kapsül tutkusunun bulaşıcı olduğu ortaya çıktı. Herkes geleceğe mesaj gömme yarışındaydı. Sıra bizim okulumuza geldi. Kapsül, kocaman cam bir deney tüpüne benziyordu. Onu kimya laboratuvarında görmüştüm sanki. Müdür tüm okulun önünde, geleceğin komünizm düzeninde yaşayacak *Pioner*'ine* yönelik mesajı okudu, sonra da onu tüpün içine tıktı. Sonra üç öğrenci resmi ve üç kompozisyon ilave ettiler. "Kendimi 2000 yılında nasıl görüyorum?" konulu bir yarışma yapılmıştı. Kısaca, kendimizi uzaya bırakılan komünistler gibi görüyorduk. Komünizm tüm yerküreyi ele geçirmişti, onu artık yakın gezegenlere ihraç ediyorlardı. Kırmızı yıldızlı uzay giysileri içinde kozmonotlar çiziyorduk, ana gemiye bir tür göbek bağı veya sicim gibi bir şeyle bağlıydılar, bir ellerinde de bir demet papatya oluyordu. Ya da daha çok gelincik oluyordu. Gelincikler daha revaçtaydı çünkü onlar "ölen kahramanların kanından çıkmıştı".

Daha sonra gelinciklerin farklı, daha uyuşturucu nedenlerden dolayı da her zaman revaçta olduğunu öğrenecektim.

O günlerde kapsülün içine işte bu türden şeyler koydular, Pionerler Birliği Koordinatörümüz okul bayrağının konmasını bile önerdi ama bayrak deney tüpüne sığmadı.

Önceden yapılan "2000 yılında kendimi nasıl görüyorum" konulu kompozisyon yarışmasında tek bir cümle yazdım: "Kendimi göremiyorum çünkü 2000 yılında dünyanın sonu gelecek. Bu bir gerçek." Bunu neden yaptığımı söyleyemem. Hemen koordinatörün

* Komünist Bulgaristan'da komünizm ideolojisinin çocuklara aşılanması için öğrenciler aşamalı olarak örgütsel eğitimden geçiyordu. İlkokulda öğrenciler simgesel olarak mavi boyunbağı ile ifade edilen *Çavdar(çe)* birliğine, ortaokulda kırmızı boyunbağı ile ifade edilen *Pioner* birliğine, lise çağında ise *Komsomol* kartına sahip olarak Komsomol birliğine ait olurlardı. *–ç.n.*

yanına çağırıldım, o da bunu provokasyon olarak isimlendirdi. Temel sorun bu tür "gerçekleri" bana kimin söylediğiydi. Bu da kuşkumu sadece kuvvetlendirdi, demek gelecekte olacak şeyleri herkes biliyordu ama bunu devlet sırrı gibi saklıyorlardı. Babaannemi zor durumda bırakmayacak kadar büyüktüm. Bunu plajda şişman bir Polonyalı kadından duyduğum yalanını uydurdum. Provokatör kadına karşı tavır belirtmek için özellikle "şişman" dedim. Polonyalı kadınlar bizimkiler gibi değildi, plajda üstsüz yatıyorlardı, karaborsada Nivea kremi satıyorlardı. Gitsinler arasınlar onu.

Erken uyarımın deney tüpüne girmediğini söylememe gerek yok.

Bu arada kendi kapsülümü doldurmaya iki kat hevesle devam ettim. Tam bir gizlilik içinde, o günlerde söylendiği gibi, zamanın ruhuna uygun olarak. "... ruhuna uygun olarak", Tanrım, nereden geldi aklıma bu. Hatırlamak asla masum değildir, o zamanlara ait ifadeler geri geliyor. Ağzımdaki kötü tadı hissediyorum. Zamanın ruhuna uygun olarak... ruhuna uygun olarak. İfadeyi anlamsızlaştırmak için onu birkaç kez daha tekrarlayacağım.

KUTU NO: 73

Bir "zaman kapsülü" daha, resmi olanlardan. Sıradan kâğıt bir zarf, üzerinde büyük, kırmızı harflerle "Komsomol üyesi olduğunda açılacak" yazısı. Sosyalizm döneminde her çocuğa daha doğumunda veriliyordu. Bu dayanıksız kâğıt kapsülü 73 nolu kutuya koymuşum ve talimatların aksine zarf ancak şimdi açılıyor. İçinde daktilo ile şunlar yazıyordu:

> Sevgili Genç,
>
> İnsan hayatında unutulmayan anlar vardır. Bugün sen heyecandan titreyen ellerle kızıl Pioner boyunbağının düğümünü çözdün, onun yerini kırmızı Komsomol üyelik kartı aldı. Bu,

Parti'nin ve kahraman çalışkan halkımızın sana duyduğu büyük güvenin simgesidir.

Düşüncelerinde ve davranışlarında dürüst ve disiplinli ol! Gençliğinin heyecanını ve olgun yaşının bilgeliğini tüm nesiller için en değerli olana, Vatana ada!

O dönemin diline bir başka yıldızlı pekiyili örnek. Şimdi dilimi tırmaladığını görüyorum: *Düşüncelerinde ve davranışlarında dürüst ve disiplinli ol*! Nedir tüm bu d'ler, dili d'nin dötü üstünde böyle kaydırmak neden? Takım elbiseli kader biçiciler bu zarfı anneme daha doğum odasında mı teslim etti acaba? O hâlâ şok halinde ve hangi âlemde olduğunun bile farkında değilken, sargı bezi ve biberonları kaynatma kabı getirmelerini tembihlerken, Bölge Komitesi Temsilcisi gelir ve zarfı takdim eder. Çocuğu merak etmeyin, biz onun kaderini artık biçtik, önce mavi boyunbağı takıp Çavdarçe olacak, sonra kırmızı Pioner boyunbağını takacak, onun yerini Komsomol kartı alacak, burada her şey anlatılıyor. Bir milim sapmak bile im-kân-sız.

Önce zarfı atmayı düşündüm, sonra onu yerine, 73 numaralı kutuya geri koymaya karar verdim. İçinde bu tür şeylerin olması da lazım.

Sanırım kutuyu, geçmişten kalan benzer radyoaktif çöplere karşı ek korumayla sağlamlaştırmam lazım. Ya sadece bu kapsül korunursa? Ya onu keşfederlerse ve etrafında bir kült oluşursa? Bunları düşünmemeliydim. Her şey apaçık gözlerimin önünde belirdi.

GELECEK NO: 73

Kıyametten yıllar sonra hayat yine doğmuş ve birkaç bin yıl geçince insan yine ortaya çıkmış. Kıyamet sonrasının Yeni İnsanları, genel olarak daha öncekilerle benzer şekilde gelişmiş, birkaç önemsiz sapmanın (mutasyonun) dışında – örneğin soyut düşünceden yoksun olmaları gibi. Anlaşılan, doğa veya Tanrı pek de öy-

le başarılı olmayan eski deneyden ders almış ve birkaç sağlıklı değişiklik yapmış.

Bir seferinde Yeni İnsanlar tesadüfen kıyamet öncesinden mesaj içeren bir kapsül bulmuşlar. Kapsül toprağa gömülüymüş ve mucize eseri olduğu gibi korunmuş. Tarifi imkânsız bir olay. Nihayet atalara ait bir iz. Mesaj akla hayale sığamayacak kadar saçma ve gülünçmüş (fakat onlar bunun farkında değilmiş). Kendi neslinden olanlara 200 yıl sonra açılması gereken bir tür vasiyetname. Bir bölümü silinmiş, ama ayrı ayrı ifadeler korunmuş. Onları dikkatle ve kendilerini adayarak okumuşlar, tablet nasıl okunursa işte öyle.

Bu vasiyetnameye uymalıyız, hayatımızı ona göre değiştirmeliyiz, her tarafta böyle söyleniyormuş. Tek bir kişi karşı gelmiş. Tam tersi, demiş, eğer atalarımızın başına gelenleri önlemek istiyorsak, tabletlerde yazılanların tam tersini yapmalıyız. Ama onu dinleyen yokmuş. Vasiyetname yaygınlaştırılmış ve her kelimesi belirli bir eylem talimatı olarak yorumlanmış.

Her klişe (ki klişe, kuyruğu ağzında bir soyutlamadan başka bir şey değildir) somutlaştığında tehlikeli bir hal alıyormuş. Uzaklarda kalan 20. yüzyıla ait üç anlamsız ifade, kısa zaman öncesine kadar soyutlamalara sahip olmayan, birlik ve mutluluk içinde yaşayan toplumun hayatını altüst etmiş: *... Hayatın denizi için hazırlanan ve eğitilen... Sosyalist aile – toplumumuzun temel hücresi... Vatan için kanını dökmek...*

Deniz uzakta değilmiş. Onu ânında Akademi'ye dönüştürmüşler, gençleri ve yaşlıları orada eğitmeye başlamışlar. En önde öğretmen yüzermiş, etrafında ise öğrenciler, kümeler halinde, körpe, bilgiye susamış bedenleriyle ellerini ayaklarını savururlarmış. Daha zayıf ve hastalıklı olanlar, geride kalarak ve terk edilerek, sessizce batarmış. Hayatta kalanlar kendilerini suyun içinde rahat hissedermiş, sırtları kocaman olmuş, denizdeki hayat hakkında her şeyi biliyorlarmış. Boğulmayan şairler, nasıl bir bilgi atletizmi, nasıl bir ilim kası diye tekrarlayıp duruyormuş. Karada kendilerini karaya vurmuş balinalar gibi hissetmeye başlamışlar (ev-

rimsel açıdan tam anlamıyla bir geri adım).

Sonra, ikinci vasiyetnameye uygun olarak, tüm denizi ahşap hücrelerle doldurmuşlar. Her yeni aileye düğün hediyesi olarak bir hücre verilirmiş, aile de içinde gönüllü olarak pineklermiş. Akan kanı vatana sunmak için yılda üç kez kendi kendilerini yaraladıkları Büyük Kanama Günü kutlanırmış. Ve bunun ne olduğuna dair hiçbir fikirleri ve talimatları olmadığı için, sadece büyük bir konteynır içine kanı toplarlarmış, kısa bir süre sonra da ona Vatan demeye başlamışlar. Bu uygarlıkla ilgili günümüze ulaşan başka kanıt bulunmamakta.

TAŞIYICILAR

Birkaç yıl önce arşivimi güvenlik gerekçesiyle yedeklemeye karar verdim. En önemli bilgileri diske kaydediyorum, diski ise içi ve dışı ziftle kaplı minik bir gofer ağacı kutusunun içine saklıyorum. Yeni teknolojilerle Nuh gemilerinin epey değişikliğe uğramasına rağmen Eski Ahit talimatlarına uyuyorum. Orijinali üç yüz arşın uzunluğundaydı, genişliği elli, yüksekliği ise otuz arşındı ve üç kata bölünmüştü. Şimdi tek bir diskte.

Önce ateşe dayanıklı bir kasa düşünüyordum ama o kitaptaki tariflere uymanın en iyisi olacağına karar verdim. Ziftli gofer ağacı suyu geçirmez ve metal kasadan farklı olarak daima yüzeye çıkar. Kitap her şeyi düşünmüştü.

Tabii ki işi sadece disklere bırakmıyorum. Güvenilir değiller, en ufak bir sorun halinde bile hepsi çöpe gider. Teknoloji ne kadar gelişmişse, kayıplar o kadar geri dönüşsüz olur. Bir yerde kâğıdın, özellikle nötr pH değerine sahip olanın, herhangi bir dijital cihaza göre çok daha güvenilir bir bilgi taşıyıcısı olduğunu okumuştum. Üreticileri ona 1000 yıla kadar dayanma garantisi veriyor. Bu, dünya için verebileceğimizden kesinlikle daha uzun bir garanti. Bu nedenle kupür dolu kutuma ve eski moda defterlerime daha çok güveniyorum. Dünyanın yeniden analoğa dönüşebileceğini düşünerek. Olasılık hiç de öyle küçük değil.

Tüm kapsüller dünyayı kartpostal gibi gösterdiği için –sevimli, güzel, dans eden, sürekli birtakım ıvır zıvırlar icat eden bir gezegen– bodrumumun kapsülü işaretler ve uyarılar, *20. Yüzyılın 80'lerinde Can Sıkıntısının Tarihi* veya *Geçici Şeylerin Kısa Tarihi* gibi yazılmamış tarihler içermeli, veya *Geç Sosyalizmin Taşra Hüznüne Giriş*'ini, *Asla Fark Etmediğimiz İşaretlerin Kataloğu*'nu, *2010 Yılına Ait Korkuların Tamamlanmamış Listesi*'ni ya da Deli Juliet'in, Malamko'nun, Chingachook'un, tarih karşıtı adamın, dedemin, terk edilen çocuğun öykülerini, hiçlikten gelip hiçliğe gidenlerin, isimsizlerin, geçici olanların, kadraj dışında kalanların, daima sessiz kalanların öykülerini, *Gerçekleşmemiş Olanların Genel Tarihi*'ni içermeli...

Eğer bir şey kalıcı ve heybetliyse onu kapsüle koymanın ne anlamı var? Sadece ölümlü, kısa ömürlü, kırılgan olanlar muhafaza edilmeli, burnunu çekerek karanlıkta kibrit yakanlar... Bu kitabın bodrumundaki tüm kutularda işte bunlar olacak.

NUH KOMPLEKSİ

Her cinsi ve türü içeren bir kitap hayal ediyorum. Monolog ve Sokrates diyaloğundan altı ayaklı dize ölçüsünde yazılan epik şiire, masal ve makaleden listeye kadar uzanacak. Ulvi antikçağ metinlerinden kasaphane talimatlarına kadar. Böyle bir kitapta her şey toplanabilir, onda her şey taşınabilir.

Yazsın, yazsın, yazsın, kaydetsin, muhafaza etsin, Nuh'un gemisi gibi olsun, orada her tür mahlukat var, küçük ve büyük, temiz ve kirli, her türden ve her öyküden alacaksın. Temiz türler beni o kadar ilgilendirmiyor. Gaustin'in dediği gibi, roman Ari değildir.

Yazayım, yazayım, yazayım, kaydedeyim, muhafaza edeyim, Nuh'un gemisi gibi olayım, ben değil, bu kitap. Sadece kitap ölümsüzdür, sadece onun kapakları dalgaların üzerinde yükselecek, sadece fokur fokur hayat kaynayan sayfalarının arasındaki mahluklar hayatta kalacak. Ve yeni toprağı gördüklerinde oraya gidip çoğalacaklar.

Ve yazılanlar ete kemiğe bürünecek ve tüm kusursuzluklarıyla canlanacak. Ve "aslan" aslan olacak, "at" at gibi kişneyecek, "karga" çirkin bir gaklamayla sayfadan uçacak... Minotor da aydınlığa çıkacak.

YENİ GERÇEKÇİLİK

Yeraltından uzun süredir çıkmamıştım, dolayısıyla geçenlerde şöyle bir dolaşayım dedim. Havanın kararmasını bekledim, yılın bu döneminde öğleden sonra saat beşte artık neredeyse karanlık olur. Bu, bodrumdan dışarıya geçişimi kolaylaştırıyor. Maalesef Noel ışıkları artık yanıyordu, karanlık köşelere sinmişti. Daha loş sokakları seçiyordum, serin havayı teneffüs ederken kendimi eskiden uğramayı sevdiğim bir galerinin önünde buldum. Galeri hâlâ açıktı, "Yeni Gerçekçilik" sergisinin son birkaç günüydü. O saatte hiç ziyaretçi olmadığı için girmeye karar verdim.

Şarap mantarlarını, işe yaramaz ufak tefek şeylerle dolu minik cam kapları, Raymond Hains'a ait solmuş poster izlerini, tüplerinden sıkılmış, camla tahnitlenmiş renkli yılanlar gibi uzayan Arman boyalarının şeritlerini süzdüm. Daniel Spoerri'nin masaya yapıştırılıp üç boyutlu resim gibi duvara monte edilmiş akşam yemeği kalıntılarının önünde uzun bir süre kaldım: yağı kurumuş tava, iki kişilik bir masa, üzerinde iki boş kahve fincanı, telvesi hâlâ diplerinde, iki kadeh ve 1970'ten boş bir Martini şişesi, sonuna kadar yanmış bir mum, altlığında sadece erimiş mum kalıntıları, kırışık bir kağıt parçası... Burada birileri varmış ve gitmişler. Bir konuşma yapılmış, bir şeyler söylenmiş, söylenmeyenler de olmuş, uzunca kalmışlar, mum yanıyormuş, keyif alıyorlarmış, kalkıp çıkmışlar. Acaba diğer odada mı seviştiler? Kahve ondan önce miydi, yoksa sonra mı? Biraz daha yaklaşsam, herhalde fincanların birisinin üzerindeki ruj lekesini göreceğim. 40 yıl öncesine ait.

Bu insanlar herhalde artık yoktur. Kahvelerinin telvesi kalmış sadece.

Havadaymış. 60'ların sonlarında ve 70'lerde onların tümü, bu yeni gerçekçiler, kıyameti sezebiliyormuş. O sıralarda Christo dünyayı paketlemeye başlamış. Terk etmeye hazırlık yaparcasına. Her şeyin paketlenmesi lazım. Eşyaları toplayıp yola çıkıyoruz. Paketlenmiş minik sallanan attan (bana göre en hüzünlü işi) Point Neuf köprüsüne kadar. Hadiii, taşınıyoruz... Evi yıkacaklar.

TAŞINMA HATIRALARI

Bir daireden başka bir daireye sık sık taşındığımızdan dolayı nesnelerin günlük kullanımlarından ayrıldığı, sandalyenin artık sandalye, masanın artık masa olmadığı, yatağın parçalara bölündüğü zamanki o tuhaf hissi daha çocukluğumdan tanırım. Komodin sadece çekmeceler ve ahşap raflardan ibarettir. Kitaplar, tuzlanması gereken balıklarmış gibi, "Kristal Halinde Deniz Tuzu" yazılı beyaz naylon torbalara tıkıştırılmıştır. Acaba daha sonra sayfalarını karıştırdığımda ağzımda acı tat bırakacaklar mı diye merak ediyorum.

Tüm bu kargaşanın ortasında duruyorsun, amaçsızca dolaşıyorsun, ne tarafa döneceğini bilemiyorsun, yetişkinler de bilmiyor, sinirliler, kamyonu bekliyor ve sigara içiyorlar. Sonra her şey yükleniyor, ama sen hâlâ etrafta dolaşıp duruyorsun, kapıyı kapatmak istemiyorsun, annen unutulmuş bir şey var mı diye kontrol etmeye gidiyor, baban bahçede bir yerde iki kiraz ağacını ve kuşburnu çalısını sulama derdine düşmüş çünkü yeni kiracının onlara nasıl bakacağını kim bilebilir. Ben kedilerin birine sarılıyorum, diğeri bir yerde saklanıyor.

Vedalaşma.
Yeni daire.
Yeni vedalaşmalar.
Öğrencilik yıllarımdaki taşınmalar.
Boşanma sonrası taşınma.
Başka ülkelere gitme.

Dönüş.
Yeni daire.

Bütün bir hayat taşınma kataloğu olarak anlatılabilir.

ANA KAPSÜL

O sergiden sonra kutularımın ve torbalarımın yanına dönüyorum. Her an (şu an dahil) bir yerlerde bir zaman kapsülü gömülüyor. 1999'da bu eğilim doruk noktasına ulaştı. Sonra belirli bir düşüş yaşandı. 2000 Kıyameti gerçekleşmedi. İnsanlar hayal kırıklığı içindeydi, o kadar beklemeden sonra bu anlaşılır bir durumdu. Bu arada facebook, yeni zaman kapsülü, çıktı. Şimdi artık yarı-insan/yarı-avatarsın, farklı bir Minotor türü, yok, Min-avatar. Dikkatim dağıldı, facebook böyle işte, dikkati dağıtır.

Her yıl toprağa gömülen on binlerce kapsülün yüzde doksanından fazlasının sonsuza dek kayıplara karıştığını söylemek istiyordum sadece. Onları gömen insanlar unutur, ölür, taşınır. Dünyanın farklı yerlerine gömülen tüm kapsüllerin koordinatlarını içeren bir ana kapsül yapılmalı. Onun koordinatlarının unutulmaması içinse özel bir insan tayin edilmeli, tüm işi onları aklında tutmak olmalı.

BOHÇA VE ŞİŞE

Akla gelmeyecek şeyler birer zaman kapsülü olup çıkabilir. En büyüğü lavlar altında kalan Pompey şehridir herhalde. Ben daha küçük kapsülleri tercih ediyorum. Doğduğum gün dedemin bir kenara ayırdığı rakı şişesi gibi. Bu şişe şu anda 44 yaşında olmalı. Onu bulup açsam tüm 1968'e sahip olacağım, damıtılmış halde, en azından Güneydoğu Bulgaristan için. O yaza ait güneşli günlerin sayısına, havanın nem oranına, toprağın kalitesine, bağlardaki hastalıklara, cam bir şişenin içinde yazılı koca bir yılın tarihine.

Veya babaannemin şu ölümlük giysi bohçası. Başörtüsü, önlük, vişne rengi hırkası, kış için yün çoraplar veya yazsa naylon, bir çift rugan ayakkabı... Öldüğü günde açılması gereken bir bohça. Halbuki kendisi onu günaşırı açardı, güvelerin giysilerde delik açıp açmadığını kontrol etmek için, veya öylesine, onlara sadece bakmak için. Bu da ölümü kanıksama şekillerinden biridir. Ayda bir onları giyerdi. Eski siyah başörtüsünü üzerinde koyu kırmızı gülleri olan yenisiyle, kahverengi yün günlük yeleğini ise ona bir doğum gününde verilen ve hiç giyilmemiş hırkayla değiştirirdi. Dar dikdörtgen aynada kendine bakardı, bir zamanlar ne kadar güzel olduğunu, nasıl da fidan gibi bir endama sahip olduğunu hayıflanarak anlatırdı. Ancak ölüm kibrini uyandırabiliyordu. Onu orada buradakilerden daha çok insan bekliyordu.

...VE ALTI AYAKLI DİZE

Akla gelmeyecek şeyler... Altı ayaklı dize örneğin. Eğer bir şey altı ayaklı dize halinde söylenmişse, tarihsel olarak ve uygulama açısından sonsuz bir kullanım süresine sahiptir. Bütün Truva Savaşı altı ayaklı dizelerin kapsülünde muhafaza edilmiştir. Bu öykü herhangi bir başka formun içine tıkılsaydı mutlaka ekşirdi, bel verirdi, yırtılırdı, dağılırdı... Altı ayaklı dizenin malzemesi en uzun ömürlü çıktı.

Hesiodos, *İşler ve Günler*'iyle, hayatta kalmak için bir talimat kitabı bırakmış. Gerçek bir *survival kit.* Eğer dünyaya bir şey olursa ve buraya hiçbir şey bilmeyen insanlar gelirse, bu talimatlar sayesinde hangi ayın ekmek, hangisinin sürmek için uygun olduğunu, bir domuzun, böğüren bir öküzün veya gayretkeş bir eşeğin ne zaman kısırlaştırılması gerektiğini öğrenecekler.

Kitapta en sevdiğim şu talimatlar da yer alır:

Güneşe bakarak ve ayakta durarak işeme sakın:
günbatımında ve gündoğumunda yap bunu, unutma;

yürüyüşe çıktığında yola veya yol kenarına işeme,
ve açılıp saçılma, gece mübarek olanlara aittir zira.

Her şey için talimat veren iyi bir kitap olmalı. Bu kitabı da ilave ediyorum.

ARILAR VE YARASALAR

Her yılın sonunda kutuları açarım, ocaktan aralığa kadar basının tüm akışını dikkatle gözden geçiririm, bu bazen günlerimi yılbaşına kadar tamamen doldurur, sadece en önemli olanları, muhafaza edilmesi gerekenleri ayırırım...

Kendime ait bir ayıklama yöntemim var.

Çoğu kez en önemli haberler ince, kötü kâğıt üzerine basılmış, düzensiz süreli yayınlardan çıkar, *Günümüzde Arıcılık*, *Bahçıvanlık Zamanı*, *Ev Bitkileri Hastalıkları*, *Küçük Ölçekli Çiftliklerin Bakımı*, *Boğa ve İnek*; *Yeni Başlayan Çiftçinin Gazetesi*, *Evinizin Veterineri*, *Kediler Hakkında Her Şey* vb.

Bazen, Kuzey Amerika'nın bilmem ne kasabasındaki birkaç arı kolonisinin tuhaf davranışlarını tanıtan "Dünyadan İlginç Haberler" köşesine ait o beş satırın özel bir önem taşıdığı ortaya çıkabilir. Arılar sabah kovanlarından uçuyor ve artık geri dönmüyorlarmış. Ben buna bir alamet ve vahiy derim, ama o zamanlar bunu hiç kimse fark etmedi. İnsanlar işaretleri okuma zahmetine girmiyor. O zamanlar arıların esrarengiz yok oluşunu *Varroa* akarına (tam ismiyle *Varroa Mite*), "vampir solucanı" olarak da bilinen, minik çengellerini arının bedenine saplayan şu ufacık kırmızı keneye bağladılar. Gazeteye başka bir şeyin söz konusu olduğuna, bunun sadece bir başlangıç olduğuna dair mektup yazdım, Einstein'dan alıntı bile yaptım, Einstein'ın adını duymak insanları etkiler: "Arılar yok olduğunda, insanoğlunun sadece dört yıllık ömrü kalmış olacak."

İşe yaramadı.

Yıl sanırım 2004'tü, evet, 2004'ün kışı. Bunun münferit bir va-

ka olmadığının ve dünyadaki tüm arılara tuhaf bir şeylerin olduğunun anlaşılması için tam iki yılın geçmesi gerekiyordu. Benim arıcılık gazetemin o birkaç satırı ancak 2006'da *New York Times*, *Gardian* vb. gazetelerin ana sayfalarına manşet oldu. Ancak o zaman burada, yeryüzündeki kutsal ailemizin en sorumlu ve en disiplinli parçasının tuhaf yok oluşunu Koloni Çöküş Sendromu olarak isimlendireceklerdi. Kovanlar boşalır. En evcil yaratıklardan biri eve dönme kabiliyetini yitirir, kaybolur, ölür. Bu teşhisi unutmayın. Koloni Çöküş Sendromu. Arı ailesinin dağılması... Eğer bu onların başına geliyorsa, insan ve onun kırılgan ailesi ne yapsın. Tüm diğer abrakadabralara göre burada çok daha fazla kıyamet söz konusu. Arılar ilk işarettir.

Kıyametin vızıldayan melekleri. Biz Eriha boruları beklerken, duyduğumuz tek şey gittikçe zayıflayan ve yok olan bir vızzzz... vızzz... vızzz sesi. Sinyal bu. Onu duymuyor musunuz? Ipod'unuzun kulaklıklarını çıkartmanız yeterli.

Peki yarasalarda beyaz burun sendromu hakkında ne biliyoruz? Hiç duymadık mı bile? Ölen yarasaları sayan yok. Bakın, onlar eğer domuz veya inek olsaydı herkes endişe ederdi. 2006'da New York ve San Francisco civarındaki mağaralarda yaşayan yarasa popülasyonun %90'ı aniden ve nedeni tam açıklık kazanmadan ölmüş... Beslenmeyi kesmişler, sersemleşmiş halde sarkıyorlarmış, sonunda da dışarıya doğru uçup beyazlaşmış burunlarla mağaranın önüne düşüyorlarmış... Beyaz burunlu minik uçan fareler, minyatür ölü Batman'ler... Bu bilgiyi de kutuya dahil ediyorum, belki önemli olduğu ortaya çıkar.

Gelmesi beklenenin uğruna topluyorum bunları. Kıyamet sonrası okur için, eğer onu bu şekilde isimlendirme konusunda uzlaşırsak. Bir önceki çağa ait temel bir arşivin olması fena olmaz. Bugünkü gazeteler o zaman tarihi kroniklere dönüşmüş olacak. Ki bu onlar için iyi bir gelecek. Son günlerinde hızla sararıp solan bir dönem için de uygun bir tanıklık.

Gazetenin tarihi 4 Haziran 2022. Üstte kalın harflerle "Tuhaf Hafıza Kaybı Salgını" yazıyor. Ve alt başlık olarak daha küçük puntoyla "İnsanlarda Koloni Çöküş Sendromu". Metnin içeriği yaklaşık olarak şöyle:

> Asırlar boyunca yerleşen kurallar ve alışkanlıklar bir anda geçerliliğini kaybediyor. Sabah evinden işe gitmek üzere çıkan ama akşam dönecek durumda olmayan insan vakaları sıklaşıyor.
>
> K.S.'nin (39) sabahı, daha önceki binlerce sabah gibi, sıradan geçmiş. Kızarmış ekmek, yumurta ve domuz pastırması, büyük bir fincan kahve, çocuklarla şakalaşmalar, kapıda öpücükler, akşam geleneksel aile Monopoly oyunu vaadi... Ama akşam eve dönmemiş. Ofise hiç ulaşmamış bile. Onu tesadüfen şehrin öbür ucunda bulmuşlar, kaybolmuş, pantolonunun paçalarını çocuklar gibi kıvırmış, sokakta yürüyormuş ve amaçsızca taş sektiriyormuş. Bir eşe ve aileye sahip olduğunu hatırlamıyormuş. Adresini bilmiyormuş. 12 Yaşında olduğunu iddia ediyormuş.
>
> Bekâr bir anne olan D.R.'nin (33) öyküsünü izah etmek daha da zor. Her gün yaptığı gibi çocuklarını yuvaya götürmüş. Onları indirmiş, öpmüş, öğleden sonra onları herkesten önce alacağına söz vermiş. Belirlenen zamandan yarım saat önce çocuklar giyinmiş ve gitmeye hazır vaziyette, çitin önünde beklemeye koyulmuşlar, ama anne gecikmiş. Diğer veliler gelmeye başlamış. Sonunda sadece iki çocuk ve öğretmenler kalmış. Hava kararmaya başlamış ama gelen yokmuş. Anneyi aramışlar, telefonuna cevap vermiyormuş. Çocuklar geceyi yuvada geçirmek zorunda kalmış. Anneyi üç gün sonra epeyce uzak bir kuzey şehrinde bulmuşlar. Yetkililere göre tuhaf davranıyormuş, onlara karşı gelmiş, bir polisin yüzünü tırnaklamış ve onu yirmi yıl önce yaygın olan ama artık hiç kimsenin kullanmadığı küfürlerle incitmiş. Son ayrıntı önemli, çünkü yaşı sorulduğunda, otuzun üstünde olan kadın yedinci sınıfta olduğunu söylemiş. O şehirde ne yaptığına dair soruya, okul gezisinde olduğu cevabını vermiş. Doğal olarak çocuklarını ve

ailesini hatırlamıyormuş. Gazetenin kendi araştırmasına göre, annenin okuduğu okul, söz konusu şehre yirmi küsur yıl önce gerçekten bir gezi düzenlemiş.

Kadını zorla kendi şehrine göndermişler, tanıdık bir çevrenin hafızasını hemen geri getireceğine güvenerek onu evine götürmüşler. Yabancı bir evde gibi davranıyormuş. Hiçbir şeye dokunmuyormuş. Banyonun nerede olduğunu sormuş. Dolabındaki giysilerin hiçbirini hatırlamamış. Çocuklarıyla yüz yüze getirildiğinde, psikologlar onda hiçbir yakınlık tepkisi tespit etmemişler.

Şimdilik olup bitenlerin net bir açıklaması yok. Biliminsanları birkaç paralel hipotez üzerinde çalışıyor. En ilgi çekici olanlardan birine göre, izah edilemeyen nedenlerden dolayı geçmiş olayların aniden canlanması ve paralel zaman koridorlarının açılması söz konusu. Güçlü bir geçmiş istilası. Son zamanlarda moda olan ve gittikçe daha çok sahte doktor tarafından yasadışı bir şekilde uygulanan geçmişe dönüş terapisinin kötüye kullanılmasından şüpheleniliyor.

İŞARETLER

1 Ocak 2011'de Arkansas'ta küçük bir kasabanın üzerine gökyüzünden 2000'in üzerinde ölü karatavuk düşer. Bu esrarengiz ölümlerin sebebi tespit edilemez. Haber 3 Ocak tarihli.

Takip eden günlerde dünyanın farklı bölgelerinden –Avrupa, Avustralya, Yeni Zelanda– gizemli kuş ölümleriyle ilgili haberler yağmaya başlar. Varsayımlar kuş vebası, Amerikan ordusunun gizli kimyasal silah deneyleri vs. şeklindedir. Gerçeği açıklayacağını ilan eden bir kişi, Amerikan Ordusu'nun eski bir generali, bir çöp arabasında ölü bulunur. Gökyüzünden düşen ölü kuşların açık bir kıyamet alameti olduğuna inanan insanların sayısı gittikçe artar.

İngiltere'nin kıyısındaysa 40.000 ölü yengeç bulunur.

V.
YEŞİL KUTU

LABİRENTİN KULAĞI

Uzun zamandan beri başıma gelmemişti... 2010'a ait gazeteleri gözden geçirirken kısa bir yazıya rastladım, herhalde ertesi gün akın eden haberlerin altında sıkışıp unutulmuştu. Ama benim için sıradışı olayların grubundan olduğu anlaşıldı ve unutulan o başka bedenlere "yerleşme" vakalarını yeniden başlattı... Yıllardır yaşamadığım bir şey.

BOĞA GÜREŞİNDE BOĞA SEYİRCİLERE SALDIRDI,
30 KİŞİ YARALANDI, HAYVAN ÖLDÜRÜLDÜ

19 Ağustos Perşembe, 2010, Tafalla

İspanya'da sıradışı bir olayda 30 kişi yaralandı. Kaza, boğa güreşleri esnasında oldu. Alana yeni çıkarılan boğa etrafa bakındı, bariyerlerden hızlıca atladı ve seyircilere saldırdı. Talihsiz olay Tafalla'da yaşandı. Paniğe kapılan seyirciler kaçmaya çalıştı ancak amfitiyatro oturma düzeninden dolayı başarılı olamadı. Öfkeli hayvan, dehşete kapılmış seyirci gruplarının üzerine atladı. Yardıma koşan bir boğa güreşçisi boğayı kuyruğundan çekerek zapt etmeye çalıştı. Olayın kontrol altına alınması tam 15 dakika sürdü. Sonunda yetkililer boğayı vurmak zorunda kaldı.

Amfitiyatro elbette bir labirenttir. Enine uzanan koridorlarca kesilen iç içe geçmiş halkaların oluşturduğu en sık rastlanan yuvarlak labirentlerden biri. Boğa başını kaldırdı ve Labirent'i, dedesinin dedesi Minotor'un doğduğu evi tanıdı. Ve hayvanların zaman duygusu olmadığı için (aynen çocuklarda da olmadığı gibi), boğa doğduğu evi gördü ve kendi içindeki Minotor'u tanıdı. Tüm günleri ve geceleri hatırladı... hayır, bu insan dili, orada gün yoktu, dünyanın tüm gecelerinin toplamı olan o sonsuz geceyi hatırladı. Bildiği yegâne iki kişinin yüzlerini yeniden hatırladı. Onu kucağında tutan annesinin yüzü. Gördüğü en güzel yüz. Yanına en çok yaklaşabildiği yüz. Ve katiline ait olan ikinci yüz. O da güzel. İnsan yüzleri.

Şimdi katil (büyük bir ihtimalle Theseus'un uzaktan akrabası) aşağıda arenada, labirentin merkezinde duruyordu. Ona yaptığı şeyi yaptıran, sahnenin tekrarlanacak olması ve onun bedeninin yumuşaklığını ve kırılganlığını –özünde insan olduğunu kanıtlayan kutsal kırılganlığını– yeniden hissedecek olması değildi, hayır, bu değildi. Başka bir şey vardı. Ani bir aydınlanma – eğer katili karşısında duruyorsa, annesinin yüzü de yakında bir yerlerde olmalıydı. Yukarıda, seyircilerin arasında. Bu iki yüz bir arada gidiyordu. Sahne tekrarlanıyor. Labirentin girdabı sadece mekânı geri getirmiyor. Zaman kıvrılmış, kendi kuyruğu ağzının içinde ve eğer bir şey olacaksa, bir şey değişecekse, zamanı şimdi.

Sırtımı katile çeviriyorum, tüm kaslarım geriliyor ve bariyerleri yerle bir ediyorum. Kaybolmuş bir çocuk gibi kalabalıkta annemi görüyorum ve ona doğru koşmaya başlıyorum, artık beni hiçbir şey durduramaz. Yüzüne yine dokunabilsem. Kucağına gömülebilsem. Üç yaşındayım. Ve annemi arıyorum. Başka bir sürü insan bağırıp çağırıyor, kendilerini ayaklarıma atıyor ama onlar annem değil. Onu tanıyacağım. Yalnız onu kaçırmayayım, çıkıp gitmesin. Biraz daha, biraz daha. Burada biri ona benziyor ama o değil. Bu? Yok. Yok. Boğazımın mağarasından kopan çığlık korkunç. Tüm dillerde –insanların, hayvanların, canavarlarınkinde– aynı olan tek kelime:

Anneeee...

Amfitiyatronun labirenti bu sesi yakalıyor, koridorlarının arasında dolaştırıyor, kör geçitlere doğru yönlendiriyor, yansıtıyor ve insan kulağının labirentine onu biraz çarpıtarak sonsuz bir "Mööööö" olarak geri gönderiyor.

Değişim de bu. Labirent, "anne"yi "mö"ye dönüştürdü. İnsanlar bunların aynı kelime olduğunu bir bilseydi, dünyanın tarihi ve ölümün tarihi farklı olurdu (ikisinin de aynı öykü olduğu ortaya çıkarsa şaşmam).

Dehşete kapılmış bir varlık annesini arar. İnsan veya hayvan – kelime aynı.

Ama mit mükerrerdir ve Minotor'un ölümü bir kez daha gerçekleşmelidir. Annesini bulmadan önce, kucağına gömülmeden önce, rahmine, o en eski, yumuşak, titreşen mağaraya dönmeden önce. Yoksa bu artık farklı (ve kabul edilmesi imkânsız) bir mit olur.

Ölüm onu tam uzaklaşmakta olan tanıdık omzu ve saç tutamını gördüğünü zannettiği anda yakalıyor. İlk kez bu şekilde öldürülüyor. Uzaktan. Kılıçsız, mızraksız. Katilinin yüzünü görmeden.

YÜZÜ OLMAYAN

Katilinin yüzünü görmeden. Sadece tarihsel olarak gerçekleşen cinayetleri değil, mitolojide, efsanelerde, dedikodularda ve romanlardakileri de içeren bir *Cinayetlerin Genel Tarihi* olsa, bu eylemin ne kadar sıcak ve insani olduğu görülecektir – seni öldüren kişiyle yüz yüze olmak. Evet, eylem acımasızdır, ama insani boyutta acımasız. Ölüm somut bir insandan gelir, bedeni, eli, yüzü olan birinden. O yüzün değerini ancak bugün, tabir caizse ölümün insanlıktan çıkmış olduğu noktada anlayabiliriz. Bu oldukça yeni bir fenomen, belki barutun icadından önceki birkaç yüzyıla dayanıyor, ki bu da önemsiz bir zaman dilimi.

Dil bile buna hâlâ alışamamış. "Ölümle yüz yüze" deriz ama bu ifade artık geçmişte kalan bir döneme ait. Ölüm artık yüzünü kaybetmiş durumda, yeni felaket de burada. Yüzü yok.

Birkaç gelişigüzel örnek. Aşil Hektor'u öldürdü, bu da bir destan, bir tarih, katille kurban arasında bir danstı. Kurbanın kendi adımlarına, jestlerine ve söz hakkına sahip olduğu bir törendi. (İşte bu yüzden günümüzde kurşun sıkmanın destanını anlatan bir Homeros imkânsızdır.) Lykomedes Theseus'u kandırdığında, onu Eğriboz yakınlarında İskiri adasında bir kayanın üzerinden itmek üzereyken bile, yine insan elinin dokunuşu, onun varlığı söz konusudur.

Sonra ne oldu? Burada savaşın mezbahasından bahsetmiyoruz bile. Kennedy limuzininde seyahat ediyor, gülümsüyor, yüzü acı dolu bir ifadeyle buruşuyor, boynu bükülüyor. Film şeridinde gördüğümüz bu ölüm pantomimi her şeyi açıklıyor. Aşil görünmez olmuştur. Theseus, başka bir mitik seri katil, kalabalığın içinde gizlidir ve oradan ateş eder. Hazırlanmaya, zihninden birkaç kişiyle vedalaşmaya, nasihatte bulunmaya, son sözünü söylemeye, durumu hicvetmeye, katilini bir sözle iğnelemeye, saçını düzeltmeye zamanın yok. Cümlenin ilk kelimesinden önce gelen bir merminin nokta işareti. Belirsiz bir tetikçiden anonim bir kurşun parçası. Burada derin bir adaletsizlik var. Her şeyin doğasına kökten karşı olan bir şey.

Hiçbir hayvan bunu yapmaz.

HİÇBİR HAYVAN BUNU YAPMAZ

İçimdeki hayvan. İşte yeni ahlak kanunu, "üzerimdeki yıldızlı gökyüzü" ile yan yana. Temel soru, iyilik ve kötülüğü ayırt eden turnusol kâğıdı: Aklımdan geçeni bir hayvan yapar mı? En sevdiğin hayvanın kürküne gir ve öğren. Eğer bunu o yapmıyorsa sen de yapma, yoksa ölümcül bir günah işlersin. Doğaya karşı bir günah. Tüm günahlar artık işlendi. Ama en azından doğal olanın sınırı hâlâ duruyor.

Theseus bir *matador*'muş, bir boğa güreşçisi. *Matador*'un anlamı katildir, Latinceden gelir. Mezbahalardaki tüm kasaplar Theseus'un günahının bir ölçüde ortağıdır.

Kutuya aşağıdaki talimatı da ilave ediyorum, bence oldukça güncel.

TALİMAT No: 20/2002
Hayvan kesimi esnasında hayvanların çektiği acının asgariye düşürülmesi hakkında

1. Bölüm: Hayvanlarda Stres ve Acı

Bilimsel araştırmalar sıcakkanlı hayvanların (buna çiftlik hayvanları da dahildir) acı ve korku hissettiğini göstermiştir... Korku ve acı temel stres nedenleri arasında yer alır, stres de bu hayvanlardan elde edilen etin kalitesine yansır. (*Tabii her şey etin kalitesi için. Acı ne kadar azsa et o kadar lezzetli olur.*)

Hayvanlar hareket eden nesnelerden ve karanlıktan korkar ve karanlık bir yere girmeyi reddedebilirler... *(Bundan eminim, kendi tecrübelerimden biliyorum.)*

Parlayan yansıtıcılardan, zincir şangırtısından, hareket eden insan veya nesnelerden, gölgelerden veya damlayan sudan korkarlar. *(Gölgelerden veya damlayan sudan... bu neredeyse bir şiir, yok, bu bir mağara.)*

7. Bölüm: Çiftlik Hayvanlarının Kesimi

Hayvanların kesime hazırlanması:

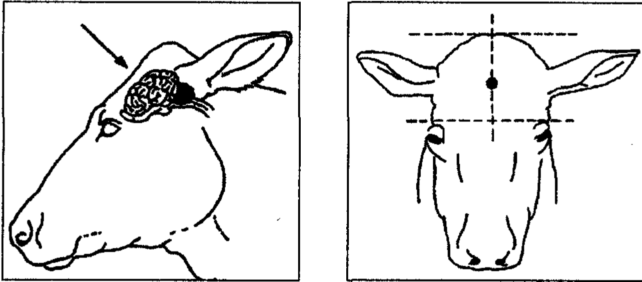
Nakliye sırasında yaralanan ve sütten hâlâ kesilmemiş hayvanlar hemen kesilmelidir (*merhametten*), bu mümkün değilse, kesim, hayvanların indirilmesinden en geç 2 saat sonra yapılmalıdır. (*Çünkü "çok acı - az lezzet" mantığı doğrultusunda etin lezzeti azalır.*) Hareket edemeyen hayvanlar bulundukları yerde kesilmeli ya da araba veya taşıma platformuyla acil kesim yerine götürülmelidir. Hayvanlar kesime hazır olduğunda şoklama bölümüne sessizlik ve düzen içinde, gereksiz telaş ve gürültü yapmadan yönlendirilmelidir...

Üç temel şoklama yöntemi mevcuttur – darbeyle, elektrikle ve gazla. (...)

En sık kullanılan şoklama yöntemi, ucu milli tabancadır. Şoklama tabancasının çalışması, milin, ateşlenen boş fişek tarafından namludan dışarıya itilmesine dayanır. Mil kafatası kemiğine girer ve beyinde hasar yaratarak veya kafatasının içindeki basıncı yükselterek (bu beynin zedelenmesine yol açar), beyin sarsıntısına neden olur. Milli tabanca belki en yaygın şoklama aracıdır, zira kullanımı büyükbaş hayvanlarda, domuz, koyun ve keçilerde olduğu gibi, at ve develer için de uygundur, ayrıca dünyanın her yerinde kullanılabilir...

Boğalar: Tabancayı kafanın en üst noktasıyla gözler arasındaki düz çizgiyi birleştiren hayali çizginin ortasından 1 cm kenara, alın yüzeyine dik açıyla sıkıca yaslayın. *(Nasıl bir ölüm matematiği, nasıl bir cinayet geometrisi...)*

Danalar: Büyükbaş hayvanlara göre tabanca biraz daha aşağı yerleştirilmeli, zira danalarda beynin üst kısmı daha gelişmemiştir. *(İnsan her şeyi düşünmüş.)*

Şekil 51. Şoklama tabancasının doğru konumlandırılması

Hayvanlara Karşı İnsani Yaklaşım İlkeleri'nden
(Avrupa Kesim Hayvanlarını Koruma Sözleşmesi'ne uygundur)

Ben masum, hijyenik metin diye buna derim, mezbahanın iş bittiğinde parlayana dek yıkanan fayansları kadar soğuk ve steril.

Hiçbir hayvan bunu yapmaz.

Rüyamda yakışıklı olduğumu görüyorum. Tam olarak yakışıklı değilim de, göze çarpmıyorum. Diğerleri gibiyim. Yakışıklı olmak budur, diğerleri gibi olmak. Başım hafif. Gözlerim yüzümün önünde. Burun deliklerinden ziyade burnum var. İnsan derisine sahibim, ince insan derisi. Sokakta yürüyorum ve beni hiç kimse fark etmiyor. Mutluluk bu, hiç kimsenin seni fark etmemesi. Mutlu bir rüya.

Yavaş yürüyorum, ilk başta bana doğru gelen insanlardan çekiniyorum, evlerin diplerine yakın, kaldırımın en kenarından ilerliyorum. Ama mucize gerçekleşmiş bir defa. Hiç kimse benden kaçıp uzaklaşmıyor, hiç kimse canavar gördüm diye korku içinde çığlık atmıyor, çocuklar annelerinin arkasına gizlenmiyor, yaşlılar haç çıkartmıyor, erkekler kılıç göstermiyor. Sokakta yürüyorum. Etraf aydınlık. Doğduğum günden beri böyle bir aydınlık görmedim. Bir kadın istemeden bana çarpıyor. Çığlık atmasından korkuyorum. Kadın dönüyor, bana gayet yakından bakıyor... beni tanımıyor... çığlık atmıyor... ve özür diliyor. Benden şu âna kadar hiç özür dileyen olmamıştı.

Üzerinde insanların oturduğu banklar görüyorum. Ben de oturuyorum. Tek başıma. İnsanların ne yaptığına bakıp ben de onlar gibi yapıyorum.

Oturuyorlar ve diğer insanlara bakıyorlar.

Oturuyorum ve diğer insanlara bakıyorum.

Sonra hava kararmaya başlıyor. Bir erkek çocuğunun babasına, "Babacığım, eve gidelim, karanlık olmaya başladı," dediğini duyuyorum. "Ev" ve "karanlık" kelimeleri rüyanın şu âna kadarki en endişe verici yanı. Karanlık benim her zaman evim olmuştur ama şu anda kendimi evsiz hissediyorum. İlk defa kaybolduğum için korkuyorum. Bu da komik çünkü ben hiç kaybolmamışımdır, ne de olsa Labirent'ten geliyorum. Ve korkum büyüdükçe ben küçülüyorum. Uzun boylu bir adam bana doğru eğiliyor, kocaman eliy-

le beni yakalıyor (kılıç tutmadığı dikkatimi çekiyor) ve kaybolup kaybolmadığımı, adresimi bilip bilmediğimi soruyor. Susuyorum. "Peki annen nerede," diyor adam, "annenin nereye gittiğini söyleyebilir misin?" Bu soruyu sormamalıydı. Çenemin uzamaya başladığını hissediyorum, kafatasım ağırlaşıp sertleşiyor ama onu incitmek istemiyorum. İyi ki rüya sonuna yaklaşıyor çünkü durum oldukça çetrefilli olmaya başlıyor. Bu, rüyaların sekteye uğradığı andır.

Olağan evimin karanlığında uyandım. Gördüğüm en mutlu rüyaydı bu. İnsanlarla bir gün, onları öldürmeden, onlar tarafından öldürülmeden, hatta fark bile edilmeden. Aramızda kötü hiçbir şey geçmedi. İnsanlar tahminimce böyle rüyalar görmez. Onlar rüyalarında karanlık labirentlerde dolaşır ve Minotorlarla savaşır.

GERİ DÖNÜŞÜ OLMAYAN

Ara sıra sığınağımdan çıkıp Odeon sinemasına gidiyorum. Seyretmek istediğim tek şey eski siyah beyaz filmler. Dziga Vertov filmlerinin gösterimde olduğunu okumuştum ve onu kaçırmak istemiyordum. Soğuk bir ocak öğle sonrasıydı, hava pis ve vıcık vıcıktı. Filmin başlama saatine beş dakika kala benden başka seyircisinin olmadığı anlaşıldı. Sadece benim için gösterileceğini pek sanmıyordum. O anda dışarıda dolaşan iki evsiz fark ettim, bedenlerinin ağırlıklarını ayaklarının önce birine, sonra diğerine vererek sigara içiyorlardı. İçeriye girip bir film seyretmek, hem de biraz ısınmak isteyip istemediklerini sordum. Bana kuşkuyla, benzer teklifler almaya alışık olmayan birileri gibi baktılar. Biri film nedir diye sordu. Eskilerden olduğunu söyledim, başını sallayarak onayladı, sigarasını söndürdü ve benimle birlikte içeriye girdiler. Üç bilet aldım. Yer gösteren kadın bizi safkan bir Ari'nin küçümseyen gözleriyle süzdü ama adamları geri çevirmeye cesaret edemedi. Girerken gözüm onları çaktırmadan paltolarına çeki düzen verip şapkalarını çıkartırken yakaladı. Son sırayı seçtiler, salon sı-

caktı ve kanaatimce baştaki jenerik biter bitmez keyifle kestirmeye başladılar. Film sessizdi ve sinema görevlileri, aynen 1920'lerdeki gibi, filme eşlik edecek bir piyanist kiralamıştı.

Hâlâ kendi maharetinin sarhoşluğunu yaşayan coşkulu bir kamera çatılara tırmanıyor, açı değiştiriyor, rayların üzerine yatıyordu. 1920 Rusyasının tımarhanesi, eksiksiz olarak – sarhoşları, Pionerleri, banklardaki dilencileriyle. Ve şimdi de bu öyküyü anlatma sebebime geliyoruz – bir mezbaha röportajı. Sıradan bir inek kesimi, sonra da filmin geri sarılmasıyla ineğin "canlanması". Bir yazı çıkıyor: "20 dakika önce bu et bir inekti." Kamera sanki "Kalk, Lazarus," diyor. Ve dilimlenmiş et parçaları bir hayvana, sığır eti ineğe dönüşüyor. Bağırsaklar karnına geri giriyor, pirzolalar bacaklarının etrafına yapışıyor... "Şimdi de deriyi giydirelim." Ve kasapların bıçakları sanki kalın dikiş iğnelerine, kendileriyse biraz önce yüzdükleri deriyi tekrar giydiren terzilere dönüşüyor, geriye doğru hareketlerinin komikliği içinde etrafta dolaşıp duruyorlar. Piyanistin müziği bile sanki daha majör bir gamda hızlanıyor.

Ekranda "Şimdi de ineği canlandıralım," yazıyor. Burada da, zirveyi, mucizeyi, "Neşeye Övgü"yü (piyanist tuşlar üzerinde koşturmaya başlıyor) beklediğiniz anda bir şokla karşılaşıyorsunuz. Filmin geri sarılmasıyla ölüm sancıları ölüm sancıları olarak kalıyor. Ters okunduklarında o ölüm ânı, elektrik şoku, bedenin sakinleşmesi, o dehşet, adrenalin, ineğin gözlerinin akı, kameramanın beklediği gibi ineği canlandırmak yerine ölüm sancısını daha da yoğunlaştırıyor. Ve saniyeler sonra kuyruğunu salakça sallasa da, açıkça anlıyorsunuz: İnek geri dönüşü olmaksızın ölmüştür.

Sinemadan çıkarken bir ineğin iflah olmaz ölümünü kaçıran iki keyifli evsizi rüya âleminden geri getirmem gerekiyor.

Her yıl 1,6 milyar inek, koyun, domuz ve 22,5 milyar kuş insanlar tarafından yenmek üzere katlediliyor. Biz, hayvanlar için cehennemiz, hayvanların kıyamet günüyüz.

YAMYAM VEJETARYENİN ÖYKÜSÜ

"Bir zamanlar vejetaryen olan bir yamyam varmış."

"Vejetaryen nedir?"

"Et yemeyen insan, benimle senin gibi."

"Peki yamyam insan mıdır?"

"Şeeey... evet, insana benziyor, hatta daha korkunç."

"Şu saçmalıklarla çocuğu korkutmayı kes!" Yandaki odadan bir kadın sesi geliyor.

"Anne, yamyam vejetaryenin öyküsünü dinlemek istiyorum. Kapıyı kapatayım mı?"

"Hadi kapat. Anneyi korkutmayalım."

"Ama insanlar etten yapılmıştır, öyle değil mi?"

"Evet, etten."

"Ve zavallı yamyam vejetaryen açlıktan ölüyordu herhalde."

"Sadece açlıktan değil, tiye alınmaktan da."

"Bundan ölünür mü ki?"

"Asıl bundan ölünür. Tüm yamyamlar onunla dalga geçiyormuş, ona zerzevatçı ve otçul diyorlarmış. Hiç kimse onunla konuşmak istemiyormuş. Çünkü insan yemezsen, bir yamyam topluluğunda anlatacak hiçbir şeyin olmaz. Onlarsa aralarında komik hikâyeler anlatıyormuş."

"Korkunç..."

"İnsanlar için korkunç olan, yamyamlar için komiktir. Her biri, bir öncekinden daha korkunç bir öykü anlatıyormuş ve gülmekten yerlere yatıyorlarmış... Bu arada bizim vejetaryen yamyamın anlatacak öyküsü olmadığı için bir kenarda duruyormuş. Kazara gerçek yamyam tayfasına girdiğinde, onu şakalarıyla perişan ediyorlarmış: Üç kızılcık çalısıyla savaşıp eve kanlar içinde nasıl döndüğünü bir anlatsana yahu! Bu türden şeyler. Veya aynı anda kaç lahananın kellesini uçurabilirsin gibi. Zavallı yamyam vejetaryen de kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırıp uzaklaşıyormuş..."

"Kuyrukları mı varmış?"

"Bu sadece bir deyim. O zaman bizim adamımıza... bizim yamyam adamımıza gizlice âşık olan bir yamyam kadın, onun yanına gitmiş ve hayatında bir kez de olsa insan eti yemesi gerektiğini, belki hoşuna gidip kendini düzeltebileceğini söylemiş. Ve özellikle de bir vejetaryeni denemesinin en iyisi olacağını..."

"Sofra hazır," diyor annem kapıda dikilerek.

ET YEME ÜZERİNE

Babam vejetaryen. Ve de veteriner. Yani hastalarını yemiyor. Etsiz bir şey sipariş ettiğinde garsonların ona nasıl baktığını hatırlıyorum. Yamyamların vejetaryen yamyama baktığı gibi. Bir komşunun onu sürekli, et yemeyi neden reddediyorsun diye sıkıştırdığını da hatırlıyorum, biri onu zorluyor muymuş, yoksa bir cemaate mi girmiş, bir şeyler mi okumuş, olacak iş mi yani, herkes et yerken, haksız mıyım, onun toplumdan ayrılması. Hadi bakalım, şöyle biraz erkek ol, duble köfte söyle, yanında piyazı ve sosu olsun, veya fırında ciğer, veya koyun kellesi. Ben, derdi, kelleyi elime aldığımda onu önce şöyle güzelce bir açarım ve o ufacık dili çıkartırım, mmm, sonra da bir bıçakla kafatasını iyice parçaladın mı, al eline büyük kaşığı, beyni höpürdete höpürdete ye, ya o güzelim gözlere ne demeli... Burada babam aniden kalkardı ve çıkması gerektiğini söylerdi, ben de arkasından banyoya kusmaya koşardım. Bak şu kuzucuğa, sadece otla besleniyor, onunla başla... diye bağırırdı arkasından adam.

Sosyalizmin vejetaryenlikle uyuşmaması ilginçtir. Yoğurdun balıkla uyuşmaması gibi.

Komşunun uğradığı yerden daha sonra polisin geçtiğini biliyoruz. Babam hazırlıklıydı, onu merkeze çağırdıklarında onlara insan anatomisinin vejetaryen tarzı beslenme için ayarlanmış olduğunu uzun uzun anlatmış – etoburlardan farklı olarak uzun bir mide bağırsak sistemi, insan bedeninden altı kat daha uzun, etoburlarda sadece üç kat daha uzunmuş, düz azıdişleri, alkali tükürük vs. Onlara Plutarkhos'tan ve onun "Et Yeme Hakkında" eserinden

bile alıntılar yapmış. Orada şöyle deniliyormuş (bunu defterine not etmişti): "Eğer hayvanların sizin yemeğiniz olmak için yaratıldığına bu kadar inanıyorsanız, o zaman etini yemek istediğiniz varlığı kendiniz öldürün. Ama onu çıplak elle ve dişlerinizle öldürün, sopa, satır veya baltayla değil."

Onu bıraktılar.

Babam, anatomi ve Plutarkhos sayesinde onları ikna edebildiğinden gurur duyuyordu. Onlarsa, onun biraz çatlak ama ideolojik bakımdan zararsız olduğuna karar vererek, uğraşmaya değer bulmamışlardı herhalde.

İNSANMERKEZCİLİK KARŞITI NOTLAR

İkinci Dünya Savaşı sırasında, 1940-1944 döneminde Avrupa müzelerinin üzerindeki hava saldırılarında 17 dinozor iskeleti tahrip edilmiş. Bu çifte cinayeti kafamda apaçık canlandırıyorum, paramparça olmuş cansız kemikler, kaburga ve belkemiklerinden oluşan o Eiffel kulelerinin enkazları. Hiçbir hayvan bunu yapmaz. Milyonlarca yıldır zaten ölü olan birini ikinci kez öldürmek, kafatasının kara kutusundaki tarihöncesi dehşeti yeniden uyandırmak...

Savaş döneminde ölen hayvanların cesetlerini sayan olmuş mudur acaba? Milyonlarca serçe, kuzgun, narbülbülü, tarlafaresi, parçalanmış tilkiler, küle dönüşmüş keklikler, sıçanlar, köstebeklerin yıkılan sığınakları, kendilerinin devasa benzerleri olan ağır zırhlı tankların altında ezilen hafif zırhlı kaplumbağalar... Hiç kimse hiçbir yerde bu ölümlerin dökümünü yapmamıştır. Savaş esnasında, hava saldırıları esnasında hayvanlara neler yaşattığımızı ciddi olarak hiç düşünmemişizdir. Nereye saklanırlar, Darwin'in notlarında onlara verdiği isimle bizim "dert ortağı kardeşlerimizin" "vahşi" beyinlerinde neler olur?

Doğa tarihini seviyorum, ama müzelerini değil. Onlarda doğal bir şey göremiyorum. Sonuç olarak onlar müzeden ziyade birer mozole. İçi doldurulmuş antiloplar, Tibet sığırları, porsuklar, geyikler

ve gergedanların bulunduğu bir yere başka ne denilebilir ki? Hayvanat bahçelerinde de gerçek, katıksız bir mutluluk hissettiğimi söyleyemem. Ama insan her zaman onları en az bir defa ziyaret etmek zorunda kalır, çocukken, çünkü ebeveynler çocuklarının, hortumunu yorgun argın savuran fili veya leş kokan kafesinde huzursuzluk içinde dolaşan kurdu görmeye can attığından emindirler.

Filin derin hüznünü hiç unutamıyorum, neredeyse kahrolmuştum (yaşadığım krizlere bir tane daha eklenmişti), sonra pis betonun üzerine uzanmış siyah pumanın üzüntüsünü, kaplanın misafirlerini karşılayıp uğurlarken saklayamadığı bezginliğini... Çıkışta içimi hayvansı bir hüznün kapladığını hatırlıyorum. Bu hüzün, yemin ediyorum, insani hüzünden çok daha yoğun – dilin süzgecinden geçmemiş, dillendirilmesi imkânsız ve dillendirilmemiş bu hüzün vahşi, çünkü dil, nihayetinde hüznü rahatlatır, yatıştırır, onu zararsız hale getirir, kanını akıtır, dedemin tedavi amacıyla hasta hayvanların kanını akıttığı gibi.

Ertesi gün beni Doğa Tarihi Müzesi'ne götürdüklerinde, hayvanat bahçesindeki tüm hayvanların bir gecede kesilmiş, içleri doldurulup buraya taşınmış olduğu hissine kapıldım. Ondan sonra bu tür mezarlıklara hiç gitmedim.

DİKKATSİZLİK CİNAYETLERİ

Tüm bu yıllar boyunca farkında olmadan üzerine bastığım nice karınca katarı. Ayaklarım büyük, 45 numara, bu da yıkıcı güçlerini artırıyor. Benim suçumu da.

MİRİAM, VEYA ÖLDÜRME HAKKI ÜZERİNE

Kopernik karşıtı bir devrimin gerekliliğini konuşuyorduk, daha doğrusu ben konuşuyordum, insanın evrenin merkezinden kaydırılmasının ne kadar önemli olduğunu, hem de hayati bir önem taşıdığını, ölümü ve hayvanları...

"Üç yıl bir Budistle yaşadım," dedi Miriam uzun parmaklarıy-

la iri bir midyeyi ikiye ayırırken.

Böyle önsözü olmayan, çiğ, sert girişleri severim.

"Uzun zaman önceydi," diye ilave etti, sormadığım soruların önüne geçerek. "Bir Budistle yaşamanın en çekilmez tarafı nedir, biliyor musun?" Midye ağzına gömüldü, sağlam beyaz dişler, aralarında inciler ve kum taneleri, bir-iki saniye ve bu muhteşem et öğütücüsünün etle işi bitti. "Öldürmeme yemini. Bu en vahşi tarafı..." Başka bir midye.

İkinci yılın sonunda ev hamamböceği kaynıyormuş. Miriam, onların özgüven içinde, sürüler halinde, birkaç santimetre ötesinde sürünmelerini seyredermiş. Onlara el sürme hakkı yokmuş. Âşıkmış ve sabrediyormuş. Böyle koca bir yıl dayanmış. Akşam uyku tulumuna girermiş, nefes alacak minik bir aralık bırakıp fermuarı başının üzerinden çekermiş. Bir gece uyanmış ve yanında huzur içinde uyuyan Budist sevgilisinin sakalına dolanıp kalan iki hamamböceği görmüş. Buna artık dayanamamış. Ertesi gün, Budist işteyken (Budistlerin çalıştığına şaşırdım), bu tür haşerelere karşı en etkili spreyi almış ve kendi elleriyle bütün daireyi ilaçlamış. Gerçek bir kitlesel katliammış. Soykırım! Miriam öfkeden kuduran Budisti taklit ediyordu, akşam eve dönmüş, odanın ortasında dikilmiş, cansız minik bacakları tavana dönük vaziyetteki ölü hamamböceklerine bakıyormuş, bir felaketin ortasında hayatta kalan son kişi gibi orada öylece duruyormuş.

"Bağıran bir Budist gördün mü hiç?" diye sordu Miriam. "Görmeye değer. Bana tüm hayat zincirini kopardığım için bağırdı, yok dünya artık asla aynı olmayacakmış, yok karmalar... Kapıyı çarpıp gitti. Aslında bir sevgilisi varmış."

Birkaç dakika boyunca sadece kabuk çatırtısı ve dışarıdaki soğuk yağmurun sesi geldi. Son cümlenin üzerinde düşünüyordum ve içimde sevgilisi olan o çalışan Budiste, o hamamböceği çobanına karşı anlaşılmaz bir öfke birikiyordu.

"Neyse, öldürme hakkı kimsenin elinden alınamaz," dedi Miriam yavaşça. Sonra son midye kabuğunu önündeki kayalık dağların üzerine dikkatlice bıraktı.

Yeşil kutuya Miriam'ın öyküsünü de koyuyorum, denge için. Her türden birer tane bulunsun.

KOYUNGÖZÜ GÖZÜNDEN

İnsan bir süreliğine susmalı ve oluşan sessizlikte başka bir öykü anlatıcısının –bir balık, yusufçuk, sansar veya bambunun, bir kedi, orkide veya çakıltaşının– sesine kulak vermeli. Anıların roman yazmadığını, örneğin, nereden biliyoruz? Tek bir bal peteğini bile okuduk mu? Veya balıklardan başlayalım. Evrimin nasıl da büyük bir bölümü balıkların sessizliğinde kilitli duruyor, bizden önceki tüm o asırlar boyunca nasıl da çok bilgi biriktirmişler! Bu sessizliğin derin, soğuk depolarıdır onlar. Dil onlara dokunmamıştır. Çünkü dil, bilgi kaynaklarını bir sonda gibi boşaltarak kurutur.

Böylece, öykü anlatan tek varlık, sözü şimdiye kadar sessizlikler biriktiren canlı ve cansızlara vermek üzere susar ve geri çekilir. Aslında onlar öykülerini anlatmıştır ama onların susturulan, bastırılan anlatıları mine ve likene, deniz yosununa, kara yosununa, bala, başka bedenlerin parçalanmasına veya kendi bedenlerinin parçalanmışlığına dönüşmüştür.

Bunun nasıl yapılacağına dair bir fikrim yok. Belki sadece ilk adımı atmalıyız. Tüm dünya klasiklerinin hayvanlar tarafından hayvanlar için yeniden anlatılması.

Örneğin *Yaşlı Adam ve Deniz*'i balığın, şu kılıçbalığının gözünden anlatabiliriz. İnsanmerkezcilik aleyhtarlığı diye buna derim ben. Kılıçbalığının dirençli ihtiyar ve denizle savaşı daha az etkileyici değildir. Sonuç itibarıyla öykü boyunca ölüm kalım savaşı veren tek karakter odur. Yaşlı adamın öyküsü, yaşlılığa karşı savaşmayı anlatan bir öykü. Balığınkiyse ölümü anlatan bir öykü. Bir balığın sesinden anlatılan koca bir öykü – kanayan, etleri kemiğe dek kemirilmiş, ama sonuna kadar direnen bir balığın.

Bir kılıçbalığı mahvedilebilir ama yenilgiye uğratılamaz.

…

Mırıa (adını böyle yazıyordu,"ı" harfiyle), ateşli bir balıkçı: "Eğer balık olsaydım canım ne yemek isterdi, sabah kalktığımda bunu hayal ediyorum, böylece de o gün balıkların neye geleceğini hissediyorum. Bütün mesele belirli bir süreliğine balığa dönüşebilmek. Acıkıyorsun da. Bazen canın solucan istiyor, bazen mısır, bazen de sinek. Balığın ne yemek istediğini, ne yemek istediğimi öğrendiğimde, onu oltaya takıyorum, suya fırlatıyorum ve çıkart babam çıkart, sonu yok. Bana biraz önce gülen diğer balıkçılara inat. Sonra yine gözlerinin önlerinde balıkları geri atıyorum. Bu da onları hepten çileden çıkartıyor."

"İğrenç, sabah sabah canın gerçekten solucan mı çekiyor?"

"Balık olduğumda, solucan kaçırılmayacak bir şeydir."

…

"Dünya tarihi bir kedi, orkide veya bir çakıltaşının bakış açısından yazılabilir. Veya bir koyungözünün gözünden."

"Koyungözü ne?"

"Şifalı bir bitki."

"Peki koyungözünün yazdığı dünya tarihinde bizler olur muyuz sence?"

"Bilmiyorum. İnsanların yazmış olduğu dünya tarihinde koyungözünün mevcut olduğunu düşünüyor musun?"

MANDA BOKU, VEYA YÜCELİK HER YERDEDİR

Aydınlanma Dönemi mimarisi, ayaklanması, yangınları, kiraz ağacından yapılma toplarıyla ünlü bir tarihi şehrin sokaklarında yürüdüğümüzü hatırlıyorum, dar sokaklardan tarih akıyordu, babamsa her şeyden çok pencerelerdeki sardunyalara hayret ediyor ve böyle çiçek yetiştirenlere sesli övgüler yağdırıyordu. Bir anda bir sokakta durdu ve yerde bir şeyin etrafında uzun uzun hayranlıkla dolaştı. Ne keşfettiğini görmeye gittim. Manda boku. Tüm

dinler beni affetsin, minyatür bir katedral, bir kilise kümbeti ve cami kubbesi gibi orada duruyordu. Bir sinek, etrafında melek gibi dolanıyordu. Manda bokuna artık pek sık rastlanmıyor, dedi babam. Kimse manda yetiştirmiyor artık. Ve onun kabaklara gübre olarak nasıl verildiğini, bir duvarın onunla nasıl sıvandığını, arı kovanının etrafına nasıl sürüldüğünü (eski, örgü olanlardan), kulak ağrısında şifa olarak nasıl kullanıldığını –iyice ısıtıp kulağın üzerine yerleştiriyorsun– uzun uzun ve keyifle anlattı. O anda, gezdiğimiz Aydınlanma Dönemi evlerinin ve Giza piramitlerinin manda bokunun mimarisi, fiziği ve metafiziğinden çok daha önemsiz olduğunu kabul edebilirdim.

Versay, Atina, Roma veya Paris'te doğmamış olsan da, yücelik karşına çıkmak için yine bir suret bulacaktır. Eğer Longinus'u okumamış, Kant'ı duymamışsan veya... isimsiz köy ve kasabaların, çorak gün ve gecelerin sonsuz cehalet çayırlarında yaşıyorsan, yücelik yine karşına çıkacaktır, senin kendi dilinde. Bir kış sabahı bacadan çıkan duman olarak, lacivert bir gökyüzü parçası olarak, sana başka bir dünyadan bir şeyi anımsatan bir bulut olarak, manda boku olarak.

Yücelik her yerdedir.

SOKRATES TRENDE

Eğer her şey sonsuza dek devam etseydi,
hiçbir şeyin değeri olmazdı.

Gaustin

Dünya öyle bir şekilde düzenlenmiş ki, net ve su götürmez görünüyor. Ama bir anlığına tüm düzeni altüst etsek ve kalıcı, sürekli, ebedi ve ölü olanın yerine fani, değişken, geçici, ama canlı olana tapmaya karar versek?

Tren, ağustos sonu, ateşe verilen anızlı tarlalardan geçiyordu, burada bu barbar yakma yöntemi hâlâ kullanılıyordu. Tarlalar bi-

çilmişti ve daha sonra daha kolay sürülmeleri için biri bir kibrit çakıp onları ateşe vermişti. Çayır kuşlarının tütsülenmiş kanatlarını, ciyaklayarak koşuşturan fare ve sıçanları, yanan kertenkele ve yılanları gözümün önüne getirdim. Leylekler endişeyle yanan tarlaların üzerinde daireler çiziyordu, buradan bir an önce gitmeliyiz, bir an önce... Hepsi kaçmak istiyordu, dünya sonbahara doğru gidiyordu. Aynı zamanda ben T. kasabasına dönüyordum.

Sonuç olarak insan, eğer onu hâlâ her şeyin ölçütü olarak görme konusunda ısrar ediyorsak, bu fanilik parametrelerine daha yakın – değişken, ölüme meyilli, bitimli ve sürekli yitim halinde...

Hayal gücümün coştuğunu hissettim, bir muhalife ihtiyacım vardı. Kendime kurnaz ve keskin dilli bir muhalif yarattım, ona cömertçe birtakım özellikler armağan ettim ve kendimi en sevdiğim uğraşa, Sokrates atışmasına verdim.

"Baki olanı fani olanla değiştirelim diyorsunuz," sözleriyle başladı muhalifim.

"Bu olasılığı gözden geçirmeyi öneriyorum."

"Tamaam... Bunu sesli olarak bir telaffuz edin, kulağa ne kadar saçma geldiğini göreceksiniz: baki olanı fani olanla değiştirmek. Buna somut bir elbise giydirin, böyle demeyi seviyordunuz, öyle değil mi? Şimdi, bir tarafta güzel, sağlam bir ev, diğer tarafta da bir kulübe hayal edin. Evi kulübeyle değiştirir misiniz? Bir elimde altın, diğerinde saman tutuyorum. Hangisini seçersiniz? Saman daha ilk yağmurdan sonra çürümeye başlamaz mı?"

"Bekleyin, bekleyin... Akıllıca konuşuyorsunuz ve şahsi tereddütlerime göz atma hakkınızdan pervasızca yararlanıyorsunuz. Ama öteki tarafa da bakalım. Herkesin yeni bir hiyerarşi üzerinde uzlaştığı bir dünya hayal edin. Fani ve Canlı olanın Ebedi ve Ölü olandan daha değerli olduğu bir dünya. Günümüzde paylaştığımız dünyanın tam tersi. Pekâlâ, bunun nasıl sonuçlar doğurabileceğini hayal edelim. Birçok savaş ve yağmacılık nedeni ânında yok olacak. Yağmalamak için ebedi veya en azından kalıcı olan caziptir, bir altın külçesi örneğin, veya sağlam evler, şehirler, saraylar, toprak... Yağmalanacak şeyler bunlardır. Hiç kimse bir yığın elma

için savaşmaz veya bir şehri mis kokulu çiçekler açan vişneleri için ablukaya almaz. Abluka sona erene kadar vişneler çiçeklerini dökmüş, elmalar da çürümüş olur.

"Altınsa sözleşme değerini kaybedeceği için (çünkü altın budur, sözleşme gereğince bir değerdir), yerlerde sürünecek ve onun için bir haçlı seferine çıkmak hiç kimsenin aklına gelmeyecek.

"Haçlı seferi demişken olayın bu tarafına da bakalım. Bütün haçlı seferlerinin veya kutsal savaşların arkasında duran dinlerin ayaklarının altındaki halı bir anda kayıp gidecek. Eski tanrılar tüm boyutlarıyla Ebediyetin Tanrılarıydı. Fani olanın tanrısı var mıdır? Yeni düzende tanrılar olacaksa, ki neden olmasın, bunlar tam olarak Fani olanın tanrıları olmalı. Narin ve kırılgan olanın tanrıları. Dolayısıyla da narin ve kırılgan tanrılar olmalı. Duyarlı, duygulu, başkaların duygularını hissedebilen. Daha ne isteyebiliriz ki? Ölümlü olmak fiyatı artırır ve gözleri açar."

"Ama tüm bunlar fazlasıyla kısa ömürlü ve değişken değil mi?"

"Yanılıyorsunuz. Tartışmamızın başından beri sol elinizde tuttuğunuz samanı ele alalım. Bu saman buğdaydı, buğday tohumdu, tohum buğdaydı, buğday... Bu önemli bir konu, dikkat edin, ölümlü olan kendini yeniler. Bu da onun temel önceliği. Sağ elinizde tuttuğunuz altınsa bir kereliğine ve sonsuza dek verilmiştir, onu ekip iki yüz yıl boyunca her gün sulasanız bile altın doğurmaz. Bunu şu şekilde, paradoks olarak ifade edeyim: Ölümlü olan, ölümsüz olup da kendini yenileyemeyenden, tam da ölümlü olduğu için daha kalıcıdır. (Yarattığım muhalifi tamamen unuttum.) Ne diyeceksiniz, dostum?"

"Pekiii, bu durumda gelenek ne olacak, tüm sanat, senin kendi zavallı çabaların. (Senli benli olmuşuz, muhalif öfkeli.) Sana şunu soracağım, yazdığın şu kitap fani olanın tarafında mı, yoksa kalıcılığın değerlerini mi savunuyor? Kendi kelimelerinin ömrü nedir?"

"Kelimelerin ömrü mü," diye tekrarlıyorum, çünkü cevabı bilmiyorum. "Onları telaffuz ederken kullandığın nefes kadar diye-

lim. Kelimeyi, verdiğin nefesinle birlikte içinden atarsın, o kadar hafif ki, yelkenini açıp onu Öteki'nin limanına doğru gönderirsin. Oraya ulaşmadan önce ölebilir, yolda batabilir, başka birine ait sözcüklerin donanmasına çarpabilir. Bu geçicilik midir, yoksa sırrına ulaşılamaz bir kalıcılık mıdır bilmiyorum." (Burada kendimi şiirselliğe kaptırdığım için ondan özür dilemeyeceğim.)

"Şiirsel açıklamalarını gözardı edeceğim. Peki senin kendi kimliğinden geriye ne kalır, eğer değişken üzerine iddiaya giriyorsan?" Teslim olmuyordu muhalifim. "Atalarından, geleneklerden, kültürden ne kalır? İstikrardan oluşan tüm bunlardan? Yüzüne kim olduğunu ve nereden geldiğini unutmamanı bağıran tüm bunlardan geriye ne kalır?"

"Peki kimliğin sana ne verdi ki, göt kafa (senli benli laubaliliğimiz artık yerlerde sürünüyor), kan ve savaş, parçalanan götler, canlı bombalar – verdiği bu. Tek bir kimlik vardır – canlı varlıklar arasında canlı bir varlık olmak. Kalıcı olmamak ve Öteki'ne de kalıcı olmadığı için değer vermek."

"İnsan tüm varlıkların ölçütüdür ve insanın yarattığı kalıcı olmalı, kendisinden daha uzun ömürlü olmalıdır." (İşte şimdi düştün elime, onu ben yarattım sonuç olarak, onu tuzağa düşürme hakkına sahibim.)

"Kesinlikle. Her şeyin ölçütü insandır. Ve bu ölçütü aşan, ondan daha uzun süren, onun ölümünden sonra geride kalan her şey, doğası gereği, insani değildir ve kural olarak hüzün ve husumet kaynağıdır." (Beni dinliyor musun şimdi? Dinliyor, onu bunun için yarattım.)

"Ama..."

"Yaşamlarını biz öldükten sonra da sürdürecek olan evlerde yaşarız. Artık aramızda olmayan, Kıyamet Günü'ndeki gibi sonsuz insan kafilelerinin ve nesillerin girip çıktığı katedrallere gireriz. Tüm bunlar bize şunu söyler: Sen gidicisin, biz kalıcıyız. Senden önce çok gömdük, senden doğanların çaresine de bakarız. Taştan yapılmış olan neden etten yapılmış olandan daha uzun ömürlü olsun, tek bir geçerli neden düşün. Bunda özel bir anlam

ve adalet göremiyorum. İlkelliğin karanlık gecesinde, derme çatma kulübelerde yaşayan, kulübelerinden daha uzun yaşayan, ocaklarından daha uzun yaşayan, bir yerden başka bir yere taşınan, hayatlarını gündüz ve gecelerle, yakılan ve söndürülen ateşlerle ölçen bizden öncekilerin zaman ve ebediyet duygusu neydi acaba... Otuzlarında ölmüş olsalar da, onlar gerçekten ebediyen yaşamış."

KOLEKSİYONCULUĞA YARAMAYAN ŞEYLER
(kalıcı olmayan şeylerin listesi)

peynirler – bozulup kokmaya başlarlar
elmalar – buruşup çürürler
bulutlar – kümelenme halleri değişken
ayva reçeli – üzerinde küf tabakası oluşur
sevgililer – yaşlanırlar, buruşurlar (bkz. elma)
çocuklar – büyürler
kardan adamlar – erirler
iribaşlar ve kozadaki ipekböcekleri – bedenleri değişkendir

Çizgiyi çekecek olursak, canlı olan hiçbir şeyin koleksiyonculuğa yaramadığı ortaya çıkıyor. Son kullanma tarihi sürekli sona eren bir dünya. Kalıcı olmayan, buruşan, çürüyen, bozulan (ve de bu yüzden) muhteşem bir dünya.

MOLA YERİ

Bu notları bulan ilk kişinin yüzünü hayal ediyorum. Herhalde burada bir canavarın yaşadığını düşünecektir. İçimdeki Minotor gerçekten titriyor, karanlıktan korkuyor, yoksa gayet normal görünüyorum, orta yaşlı beyaz bir erkeğin bedenini taşıyorum, bir kadın benden çocuk bekliyor, bazen denize gidiyorum –tek başıma– veya yurtdışına seyahat ediyorum. Yukarıdaki dünyada "normal hayat" denilen şeyi sürdürüyorum. Doğru, oldukça içedönük ve sus-

kun biri sayılırım ama yaptığım iş için bu son derece makul. Kitaplarım oldukça iyi satıyor, bu da kendi uğraşlarım için bana zaman ve mekân kazandırıyor ve gerekli huzuru sağlıyor. Röportaj vermiyorum.

Eskiden bir yandan hararetli sohbetlere katılırken –biraz durgundum, doğru– bir yandan da başka bir yerde, başka bir bedende veya hatırada olabiliyordum. Bazen bu hafiften anlaşılıyordu, daha yakın bir ilişki içinde olduğum iki kadın beni daima yakalıyordu. İşin içinden çıkmak için yazar olduğumu bahane ediyordum. İstediğin kadar ortadan kaybolabilirsin. Yalnız kalmak istediğinde veya aralıksız davetlere cevap vermediğinde onlar seni hep anlar. İlk başta seni aramaya devam ederler ama sonra çabucak unuturlar. Burada insanlar çabuk unutuyorlar, bunu daha önce söylemiş miydim bilmiyorum.

MUTLU HABER VE İSTİRİDYE

Karımdan hamile olduğu haberini aldığımda ona yaklaşık 3000 kilometre uzaklıktaydım. Eski bir Fransız kalesinde bir yazarlar festivalinin ağır (ve tatsız) açılışında hayatımda ilk defa canlı bir istiridye yemeye hazırlanıyordum (bir zamanlar sülük olabilen ben). Daha önce ağzıma hiç istiridye almamıştım. Aynen daha önce hiç çocuk sahibi olmadığım gibi. Birkaç yıl boyunca denemiştik. Yani iki olay aynı anda başıma geldi – mutlu haber ve istiridye. Bir Fransız gazeteci elinde iri bir istiridye tutuyordu ve bana bozuk bir İngilizceyle üzerine bir damla limon sıkıp onu nasıl içime çekeceğimi anlatıyordu. Ben de elimde bir istiridye tutuyordum, çırpınan minik bedene bakıyordum, diğer elimde limon dilimini lazer silahı gibi sıkıyordum ve içimdeki katili uyandırmaya çalışıyordum. Limonun onu öldüreceğini sanıyordum. İstiridyenin narin ve sümüksü bedeni aynı anda hem vajinaya hem de doğum suları içinde yüzen bir cenine benziyordu. O anda cebimdeki telefon titremeye başladı, mesaj gelmişti, bu, tereddüt içindeki bilincimi köreltti, kararlılık birtakım görünmez sinir sinapslarından

iletildi, kaslar kasıldı, sağ elimin üç parmağına ulaştı, onlar da limonu sıktı ve istiridye-cenin felç edici limon suyunun altında kıvrılıp büzüldü. Gözlerimi kapatıp onu yuttum. O anda dedem geçti yanımdan, canlı ilacını yutarak, ve eliyle omzuma vurdu. Telefonu çıkardım. Mesaj şöyle diyordu: "Testi yaptırdım, sonuç EVET." Az ve öz, gereksiz duygusallık yok. İstiridye sanki içimde hareketlendi. Midem bulandı, tuvalete doğru koştum. Kendimi, çocuklarından birini daha yeni yutmuş Kronos gibi hissettim. Daha sonra hiç istiridye denemedim.

MİNOTORLARIN SONU

İçimde biri dolaşıyor. Karnımda biri kaybolmuş. Böyle dedi bir kış öğle sonrası, birlikte odada sessizce oturup dışarıda yığılan karın sesini duymaya çalışırken. Kulağıma hoş ve zamandışı geldi. Sallanan koltuğa uzanmıştı, *Eski Yunan Mitleri ve Efsaneleri*'ni açmıştı ve kitabı karnının belirgin ovali üzerine koymuştu, çatı gibi.

O kadar yakın ki, sadece birkaç santimetre ötede, diye düşündüm, bu deri duvarının arkasında, ama gelebilmesi için günler, haftalar, aylar geçmesi lazım.

Tüm bunları hafızama yerleştirmek istiyordum, koltuğu, karla aydınlanan pencereyi, bu ifadenin güzelliğini, kışın o kadim karanlığını. Kıştan daha kadim bir mevsim yoktur. Bir kâğıt alıp birkaç cümle karaladım, daha çok hatırlatma amaçlı. Buna rağmen şiir gibi bir şey çıktı ortaya. Yine de, şiir tekniklerinin bir tür hafıza geliştirme aracı olduğu ölçüde bunun da kendine göre bir mantığı vardı. Homeros'un altı ayaklı dizesi hatırlatıcı bir ipucu, bir hafıza geliştirme aracı değil midir sonuç olarak? O geceyi anlatmaya, bu karnın mağarasına, inine veya evine girmeye çalışıyordum. Ve yerlerin değişmiş olduğunu gördüm. İçeride dolaşanın Minotor'dan ziyade onu öldürmeye gelen şey olduğunu. Anlaşılır olmak için ona Theseus adını verelim. Göbek bağı, Ariadne'nin ipi gibi, orada, içerideydi. Peki bu durumda Minotor nerede? Cevap, sorunun kendi tedirginliğinde yatıyordu. Minotor bendim. Cümle-

yi ters çevirelim ki sonuna gizlenme imkânım olmasın. Ben Minotor'dum. Theseus –o (cinsiyeti önemsiz)– kaderin tüm masumiyetiyle beni öldürmeye geliyordu. Saklanacak yer yoktu, gelişini uysalca bekleyebilirdim ancak. O şiirin başlığı "Minotorların Sonu" idi. Onu nereye tıkıştırdığıma bakmam lazım.

Kızım sabah erkenden, kışın doğdu. Karanlıktı. Eve doğru yürüyordum, hastanenin çıkış yolu ilginç bir tünelden geçiyordu. Bir rahimden çıkıyormuşum gibi hissettim kendimi, sanki o çocuğun yolundan geçiyordum. Yeni doğan bir baba. Uzun zamandır bu kasabada saat 5'te, gün doğmadan önce dolaşmamıştım. Neon ışıklar sönüyordu, ilk tramvay geçti, numarasına baktım. Yedi. Bunun her şeyin iyi olacağı anlamına geldiğini söyledim kendime. Saat tam 5:07'ydi. Bir adam gazete standını açıyordu, o günkü gazetelerin hepsinden birer tane istedim. Adam bana mahmur, hayret dolu gözlerle baktı. Bugün ilginç bir şeyin olduğu yok ki, dedi afallayarak.

Var, var, dedim. Ödeme yaptım, gazete yığınını aldım ve mutlu bir şekilde ayrıldım.

O günkü başlıklar nelerdi? Dünyanın çocuk odası, bu çocuğu karşılamaya hazır mıydı?

...

İlk kış.
İlk kar.
İlk rüzgâr.
İlk köpek.
İlk bulut.

Bir çocuk gözü için.
Her yeni doğanın gözü için –sıçan, sinek veya kaplumbağa– dünya her seferinde yeniden yaratılır.

Başlangıçta o tüm canlı varlıkların dilini konuşur, kumru gibi öter, yunuslar gibi agular, miyavlar, ciyaklar, gaklar, guklar... Dilin ilkel çorbası.

Dgiş, ıngaa, pneya, eee, deyaa, bınya-bınya-bınyaba, batyabu...

Tanrı yeni doğanlara hemen dil vermez. Bu da tesadüfi bir şey değil. Onlar cennetin sırrını hâlâ bilir ama onun için kelimeleri yoktur. Onlara dil verildiğinde, sır artık unutulmuş olur.

Kızımın ilk adımları, kral pengueni gibi sendeliyor. Sanki ayda yürüyor. Havaya tutunmak için ellerini uzatıyor. Kendini öyle kaptırmış ki, öyle gülümsüyor ki kendi kendine, öyle narin ki. Ona bakıldığında, düşüyor.

Ben dünyanın üzüntüleri, Portekiz *saudade*'si, Türk hüznü hakkında, İsviçre hastalığı –nostalji– hakkında yazarken... o geliyor, iki buçuk yaşında, ve dolmakalemimi ansızın elimden çekiyor.

Buraya otur, ağzını iyice aç, diyor bana. Sonra parmaklarının ucuna kalkıyor ve içeriye bakıyor. Aaa, için çok karanlık, hiçbir şey görünmüyor...

Hadi toz zerreciği oyunu oynayalım. Sen toz babişsin ben de minnoş toz bebişim.

VI.
ÖYKÜ SATIN ALAN ADAM

BEBEK TAŞIYICISI

Niye anlatmayayım, iş böyle, korktuğum filan yok. Burada hamile kalıyorsun ve yedinci ay civarında Yunanistan sınırını geçmen gerekiyor. Karnını sıkıp sarıyorsun, üzerine bol kıyafetler giyiyorsun, o yüzden daha serin bir hava seçmek daha uygun oluyor. Pasaportuna bakarlarken bir sigara yakıyorsun, hem biraz daha rahat ve serinkanlı görünmek için, hem de hamile olduğunun anlaşılmaması için. Seni geçiren adam tabii ki bir miktar para yedirmiş oluyor ama senin de kendine düşeni yapman gerekiyor. Sınırı geçiyorsun. Atina'nın kenar mahallelerinde penceresiz, kiler gibi bir odada iki ay kalıyorsun. Herhangi bir soruna bulaşmamak için hiçbir yere gitmiyorsun. Sadece yatıyorsun, televizyon seyrediyorsun ve çatlayana kadar yiyorsun. İyi besliyorlar çünkü malın sağlıklı olması gerekiyor. Onu sonuna kadar taşıyorsun, adamlar müşterilerle bağlantı kuruyor, akraba olduğunu söylüyorlar, sana doktor buluyorlar ve çocuğu yasadışı doğuruyorsun. Senin adam paraları alıyor ve her şey bitiyor. Sadece doğduğunda onu bana göstermelerini istemiyorum, üzülmemem için. Onu bir kez gördüm mü, iş biter, onu bırakamam, her şey mahvolur. Bu işle diğer çocukları geçindiriyorum, evde dört tane beni bekliyor. Bunu sadece onlar için yapıyorum. Kaça gidiyorlar, söyleyeyim, 5-6 bine, bir tanesine 8 bin verdiler, erkekti, erkek çocuklar daha pahalıya

gidiyor, ben %10 alıyorum. Dört tane sattım, dört tane büyüttüm, bilanço bu. Ama şimdiki, şu anda taşıdığım, sonuncusu, bitti artık, son. Bak tekmeliyor, onun hakkında konuştuğumuzu biliyor, kes tekmelemeyi 'lan, orası yüz kat daha iyi. Bazen onları rüyamda görüyorum, onlar için birer mum yakıyorum.

Bu öyküyü kasım sonu, Yunanistan sınırı civarında satın aldım. Ona para teklif ettiğimde kadın bana şaşkınlıkla baktı. Tam olarak ne için para verdiğimi anlamıyordu. Sana satacak bir şeyim yok ki, dedi, artık çocuk da doğuramıyorum. Biraz önce onun öyküsünü satın aldığımı söyledim. Anladığından emin değilim. Parayı aldı, elinde çevirdi, sanki geri istememi bekliyordu, sırtını döndü, bir-iki adım attı, yere çömeldi ve hüngür hüngür ağlamaya başladı. Çocuklarını daha yeni satmaya başladığını düşündüm. Onları anlatmaya başladığında. Öykü olmadan tüm bunlar sadece bir alışveriş olarak kalacaktı.

Öykü anlatmak Kıyamet Günü'nün bir parçasıdır çünkü insanların anlamasını sağlar. Fakat anlamanın ne işe yaradığı belirsiz.

Bu öyküyü de kutuya koyuyorum.

ÖYKÜ SATIN ALAN ADAM

Eskiden başkalarının bedenlerine yerleşebiliyordum, şimdi satın alma mecburiyetindeyim. Kendimi şu şekilde de takdim edebilirim: Ben, geçmiş satın alan bir kişiyim. Öykü tüccarı. Başkaları çay, kişniş, çek senet, altın saat, toprak ticareti yapar. Ben geziyorum ve toptan geçmiş satın alıyorum. Bana ne derseniz deyin, ne isim verirseniz verin. Elinde toprak olanlara "toprak sahibi" derler, ben zaman sahibiyim, başkalarına ait zamanın sahibiyim, başkalarına ait öykülerin ve geçmişin sahibiyim. Dürüst bir alıcıyım, fiyatı asla düşürmeye çalışmam. Sadece özel geçmiş, belirli insanların geçmişini satın alıyorum. Bir seferinde bana koca bir devletin geçmişini satmaya çalıştılar, kabul etmedim.

Her tür öykü satın alıyorum – terk etme hakkında, aldatan kadınlar hakkında, çocukluk hakkında, yolculuk ve kaybolma hakkında, hüzün ve ani kurtuluşlar hakkında... Mutlu öyküler de alıyorum, ama mutlu öykü satan pek çıkmıyor. Daha ilk kelimeden taze malı bayat olandan, gerçek bir öyküyü sahte anlatıcıların sadece birkaç kuruş kazanmak için uydurduklarından ayırt edebiliyorum.

Birçok insan öykülerini neredeyse bedavaya veriyor, hatta bazıları hiç değeri olmayan bir şey için onlara para teklif etmeme şaşırıyor. Bazıları da o âna kadar tek başına taşıdıkları yükü teslim edecek birinin olmasından memnun.

Benim kazancım ne? Eski bir hastalık ve şimdi satın aldığım öyküler sayesinde farklı zamanların koridorlarında gezinebiliyorum. Öyküsünü satın aldığım tüm kişilerin çocukluğunu elde ediyorum, onların karılarına, hüzünlerine sahip oluyorum. Onları o bodrumun Nuh kutusuna yığabiliyorum.

ZEYTİN TÜCCARI

(Bay G. hakkındaki tüm gerçekler)

1.

Kadınlara karşı Bay G. kadar nazik olan bir beyefendiye hiç rastlamadım –ki şimdiye kadar epey çok beyefendiye rastlamışımdır, inanın bana– o kadar saygılıydı ki durumu neredeyse kaygı uyandırıyordu, çıplak bir kadının yanında uslu uslu oturan bir erkeğe hiç rastlamadım, kendisi için hazır olan bir kadının yanında, üstelik onu kendi hazırladıktan sonra, kil kadar yumuşak bir kadının yanında, derisinin alevini hissedip, kendisine seslendiğini duyup ona parmağının ucuyla bile dokunmayan, atını onun içine sürmeyen, bunu bir yerlerde okumuştum –ben çok okurum– atını özgürce koşturmayan, kılıcını çekmeyen, okunu gergin yayından fırlatmayan, böyle bir erkeğe rastlamadım ve bir daha asla rastlamaya-

cağım, eline benzer bir fırsat geçmişken günah kâsesinden ne kadar kolay içtiğimizi anlatan –sanki içilen papatya çayı veya sıcak şaraptı– ve kendimize ait olmayanı, yol ortasında büyüyen bir incirin meyvesi gibi arzuladığımızı, Tanrım, ne hoş konuşuyordu Bay G., akıllıca ve sıradışı, acayip ve güzel, bizim erkeklerimiz böyle konuşmaz, onlar ellerini doğrudan eteğinin altına sokar, memelerini kavrayıp seni duvara yaslar. Bu mübarek adam hâlâ hayatta mıdır bilmiyorum, onu sorduğunuza göre, beyefendi onun hakkında bir şeyler biliyor mu?

Yaaa, beyefendi ne kadar da kibar, buna da mı para veriliyor artık.

2.

Doğruyu söylemem gerekiyorsa, düpedüz bir tecavüzdü, fiziksel birleşmenin olmadığı temiz bir tecavüz, fiziksel birleşme kısmını merhum hâkim R.'den biliyorum, o, toprağı bol olsun, benimle resmi karısından daha fazla gece geçirmiştir, aramızda fiziksel birleşme oluyordu, o öyle diyordu, benim itirazım yoktu, aynı şey sonuçta, ama kulağa biraz daha havalı geliyor, yani, merhum hâkimden farklı olarak, Bay G. ile fiziksel birleşmemiz olmadı, ama buna rağmen hiç bu kadar kaba ve vahşi şekilde tecavüze uğramamıştım, sadakatsizlik ve günah hakkındaki tüm zırvalamalarına katlanmak zorunda kaldım, böylelerini kocamdan bile duymamıştım... evine kadın çağırıyorsun, onu çırılçıplak soyuyorsun, sonra onu koyun inceler gibi gözden geçiriyorsun, onu kınıyorsun, sanki onu günaha iten sen kendin değilmişsin gibi, sonunda da onu kapı dışı ediyorsun... hiçbir erkekten sonra kendimi bu kadar incinmiş ve aşağılanmış hissetmedim, ayağa kalktım, doğruca hâkim R.'nin yanına gittim ve Bay G.'nin bana tecavüz etmeye çalıştığını söyledim, ve de beni şeye zorladığını... iyi ayar verdim ona, benim sevgili hâkimciğim ne yaptı, ne etti, bilmiyorum ama daha ertesi gün, daha sabahın köründe, Bay G. kasabadan tüymüştü, artık onu konuşan da yoktu, belki her evde demir yatağından geçen

biri olduğu için... sonra bunca yıl geçti ve siz, beyefendi, onu soran ilk kişisiniz, niçin bilmek istiyorsunuz... parayı konuşmuş muyduk, sağ olun, sağ olun.

3.

O, muhterem G., böyle biriydi, beyefendi, dürüst olmam gerekiyorsa, bu arada ruhani bir rütbesi var mıydı bilmiyorum, kendini kadınları baştan çıkartmaya adamıştı, ama hepsini değil, sadece evli olanları, sadece sadık, uysal eşleri... ve onlar er veya geç kendilerini yatağında bulduklarında, onlara elini bile sürmezdi, soru sormaya başlardı, neden oradalarmış, ondan ne bekliyorlarmış, onları kocalarını ve çocuklarını terk etmeye iten neymiş, ahlak hakkında konuşurdu, aaa, ahlaklıydı canım, hem de çook, kadın soyunmuş demir yatağında yatar, o ise parmağını gözünün önünde sallayarak onunla konuşur, onu gözden geçirir, sorular sorar... artık her şeyi söyleyebileceğim yaşa geldim, o yüzden itiraf ediyorum, oraya ben de gittim, evli kadınları asla yargılamayın bayım, biz zavallı varlıklarız, seni zorla yatağa sokarlar ve bir buçuk yılda bir doğurmaya başlarsın, sanki ahırdaki inekle ve ağıldaki domuzla yarış içindesin, oysa Bay G. buradaki erkeklere benzemezdi, buralı da değildi, soğan kokmazdı, hayvanlara ve çocuklara küfretmezdi, yerlere tükürmezdi ve kitap okurdu... tüm evli kadınlar onun için can atardı, yemin edebilirim, o yüzden kendilerini yatağında bulmaları için –o zamanlarda bu işin getirdiği tüm riskleriyle birlikte– onun pek öyle bir şeyler yapmasına da gerek kalmıyordu... Serin odada yatma sırası bana da geldiğinde, söylediği her şeyi itaatkârca dinledim, çünkü günah yatağın üzerinde gerçekten dolanıp duruyordu, ama bitirdiğinde bunu neden yaptığını doğrudan sordum, çağırmış olduğun ve üzerinden her şeyi –kocasını, çocuklarını ve bütün İlahi Kanunu– atıp sana gelen kadının yanına yatmamak aynı derecede doğaya karşı ve günah değil mi diye... şaşırdı, benim durumumda ona herhangi bir şey sorma cesaretinde bulunduğum için, sonra da cevap verdi, günahı ve

ihaneti inceleyen bir doğa bilimcisiymiş, onu en saf haliyle yalıtmak, onu damıtmak istiyormuş, okumuş laflarından pek bir şey anlamadığımı görünce şöyle dedi, söylediğini kelimesi kelimesine aktarıyorum: Sen, kadın, sıkıp içinden zeytinyağı gibi günah çıkartacağım bir zeytin tanesisin.

Üzerinden kırk küsur yıl geçmiş, beyefendi, ama bu sözlerden tüylerim hâlâ diken diken olur... bunları söylerken gözleri haki renginde iki zeytin tanesine benziyordu, ve yine söylüyorum, onu, muhterem Bay G.'yi yargılayamam, böyle şeyler yapması için başına korkunç şeylerin gelmiş olması lazım... terk edilmiş biriydi o... terk edilmiş bir eve ve terk edilmiş bir insanın yanına asla gidilmez, orada sadece baykuşlar ve yılanlar olur – böyle biriydi o, eğer dürüst bir cevap peşindeyseniz.

Aaa, olmaz, paraya ihtiyacım yok artık, peki siz tam olarak nesi oluyorsunuz?

...

Ben Bay G.'nin tam olarak nesi oluyorum? Ve ta buralarda, 1734 yılında ne işim var? Zeytin tüccarlığı kılıfı altında öykü satın alıyorum. Beni Bay G.'den daha iyi yapan nedir? Ve de söz konusu olan hep aynı zeytinyağı değil midir?

Bir yaşlı kadın bana buralarda tüm evli kadınlara sahip olan biri hakkında, babaannesinin kendi babaannesinden duyduğu bir öykü anlattı. Telaffuz ettiği isim olmasaydı –beni uzun zamandır takip eden bir isim– tek başına ilgimi fazla çekmezdi.

Gaustin. Çağları rahatça, sığ nehirler gibi aşabilen ve bana şu veya bu zamandan daima işaret göndermenin yolunu bulan insan. Gerçekten var mıydı, onu ben mi uydurdum, yoksa ben kendim de onun uydurması mıydım, bundan asla emin olamayacağım. Son hareketi, itiraf ediyorum, tüm beklentilerimi aştı. Birkaç yıldır nette benim adımla (Almanca çeviri olarak), hiç yazmadığım bir kitap dolaşıyor: *Ding, Kunst, Kant und Zeitgenossen* (Wieser Verlag, 2005). Bakabilirsiniz.

Başkahramanının benim adımı taşıyacağı bir sonraki kitabının Gaustin adı altında çıkmasını bekliyorum.

Bir keresinde adını Google'a arattım. Anında Angelina Gaustin adında biri çıktı, hakkında tam olarak 1900'de 70 yaşında öldüğü ve Indiana'da Paoli mezarlığına gömüldüğü biliniyordu. Kaynağı, piskoposluğun ölüm kayıt defteriydi.

Bir ailenin soyağacında 1853 doğumlu Lucianda Gaustin adında biri de çıkıyor. Başka bir yerde de ismin arkasında soru işaretli bir Moli Gaustin. Oregon civarlarında B. Gaustin diye birine rastlıyoruz. Ama her yerde isim soyad olarak görünüyor, hiçbir yerde ilk, şahıs adı olarak yok. Bu kitaplara sadece çocukları kaydedilmiş. Ortak, yok olmuş bir baba.

Bu öyküden döndükten sonra (zor bir yolculuktu, bir sesten başka bir sese aktarma yapıp durdum, üçüncü nesil öyküsüydü, üstelik bir zamanki empatiyi de gittikçe daha zor yakalıyordum) öykü mekânının etrafındaki arşivleri kurcaladım, birtakım soruşturmalar yaptım ve gerçekten de kanıt buldum. Bir *Doğum, Ölüm, Nikâh, Borç ve Diğer Sıradışı Olayların Genel Kitabı*'nda Gaustin ismi geçiyordu – söz konusu kişi kasabaya tam olarak 1700'de gelmiş ve üç yıl sonra da kaydı "kasabaya dönme hakkı bulunmaksızın" silinmişti. Sayfa boşluğunda, buralarda şeytanla karşılaşmayı ifade eden üç tuhaf haç işareti vardı.

YERALTI MELEĞİ

Melek kanadıyla doğan adamın öyküsü. Doğumundan önceki gece rüyada bir haberci gelmiş ve anneye, bak, kadın, demiş, böyleyken böyle, senin oğlun Tanrı'nın bir armağanı, o insan bedeninde bir melek olacak. Ve kasabada da anlatıldığı gibi, melek kanatlı çocuk korkunç bir güce sahip olacakmış. Burada "güç" harfi anlamıyla kullanılmış – ağırlık kaldırmak, güreşlerde herkesi yenmek, ayıyla güç yarışına girmek veya sırtında iki çuval un taşı-

mak. Veya ünlü Hari Stoev gibi panayırlarda dişleriyle şarap dolu fıçıları kaldırmak. Tek şart, annenin bunu hiç kimseye söylememesiymiş.

Şimdi bu çocuğu klasik bir melek gibi hayal ediyorum, etrafındaki her şeyden son derece farklı, Akdeniz rüzgârının getirdiği fıstık çamı veya başka, buralarda rastlanmayan tuhaf bir bitkinin tohumu gibi. İpince, zayıf –burada "sıska" diyeceklerdi– alay konusu olacak bir çocuk. Annesi kimseye söylememeliymiş ama kadın, oğlu farklı olacak diye korkmuş, sağda solda anlatmaya başlamış, kanatlar da yok olmuş.

Çocukken onu görmek için gizlenip beklerdik. Madenciydi. Her zaman kasavetli ve kirliydi. Onu kömür tozundan kararmış, peşinde sürüklenen kocaman, sarkmış melek kanatlarıyla hayal ederdim. Hafiften kambur yürürdü ve gömleğini hiç çıkartmazdı. Altında kanatlar büyümeye devam ediyor muydu acaba? O da onları her sabah kırpmaya? Aynen her sabah tıraş olduğu gibi. Aynen babaannemin piliçlerin kanatlarını kırptığı gibi, çitten dışarıya uçmasınlar, bahçeyi terk etmesinler diye. O da terk etmeyecekti. Annesi melekle oğul arasında oğlu seçmişti.

Çocukken oğlunu bu güçten mahrum bırakan geveze anneden nefret ederdim. Şimdi onu anlıyorum. Onun insan türünden alınmasına izin vermemişti. Minotor'un annesi Pasiphae'den farklı olarak. Madenci melek asık suratlı, çekingen biriydi, ağzından tek kelime bile çıkmazdı. Sanki içindeki meleği öldürerek, sonunda insanı da yok etmeyi başarmıştı.

Yeraltı meleğinin oğlu üst sınıflardaydı, inanılmaz uzundu, Sofya'ya basketbol oynamaya gitti, sonra Amerika'ya gitmiş.

YERALTI MELEĞİNİN OĞLU

Babam madenciydi. Ocağa gitmek için sabah beşte daha karanlıkta evden çıkardı. Gün kararırken kamyonla geri getirirlerdi. Orada da, dışarıda da – karanlıkta. Gündüzün ne olduğunu hatırlamazdı.

Yalnız bir seferinde işe gitmedi ve gün boyu odasında uyudu, kapalı perdelerle, ışığa tahammül edemedi.

Onu böyle hatırlıyorum, akşamüzeri döner, kasvetli, ağzından tek kelime bile çıkmaz, masanın üstünde büyük bir salata ve bir rakı şişesi. Sanki burada değil. Şu kanat öyküsünü duymuştum, belki de öyleydi, melekler gibi dilsiz. Televizyonu açar ama seyretmez. Salatayı yer, şişe yarılanır. Hiçbir şey söylemez. Yatar. Ertesi sabah her şey yeniden başlar.

En mutlu günüm şehirden hangimizden iyi basketbolcu çıkabileceğini görmek için bir antrenörün geldiği gündü. Beni aldılar çünkü zaten sırık gibiydim, uzun boylu ve iri, eller kürek gibi. Annem ağlamaya başladı, babamsa sadece eliyle omzuma vurdu. Bir şey diyecek sandım, nefes aldı ama o kadar uzun zamandır konuşmuyordu ki oradaki düzenek herhalde artık paslanmıştı, öksürmeye başladı, boğazında bir şey gıcırdadı ve yatmaya gitti. Ertesi gün bir çantayla şehre yatılı spor okuna gittim.

Deli gibi antrenman yaptım çünkü dönmek zorunda kalırsam beni nelerin beklediğini biliyordum. Antrenmanlardan sonra kalıyordum, aletle çalışma, ip atlama, serbest atışlar, her şey... Bu oyun için bir damla bile yeteneğim yoktu, hey yarabbim, bir damla bile, ama yırtınıyordum, manyak gibi çalışıyordum... madenci gibi. Ve takıma girdim, çünkü güçlüydüm, kendime acımıyordum, gücümü esirgemiyordum. 1989 sonrası amatör bir Amerikan takımından herifin biri ucuz Doğu Avrupa oyuncusu pazarlığı yapmaya geldiğinde de, tereddüt etmeden gittim. Basketbolcu olmayacağımı biliyordum, numaralarımı orada yutmazlardı. Sadece mümkün olduğunca buradan, babamdan, şişeden ve sümsüklüğünden uzakta olmalıydım.

Burada kalırsam onun gibi olacaktım. Oraya gittim, bir yıldan fazla oynadım, biletimi kestiler, yine de çok dayandılar, doğruya doğru, ama upuzun, üzerinde bacası olanlardan, tren gibi bir kamyon sürmeye başladım. İş ağır, ama parası iyi. Böyle bir işle kendine karı bulamazsın. Sabah erkenden beşte hareket ederim, geceleri parklarda bir yerde uyurum. Karanlıktan karanlığa kadar yır-

tınırım. Sonra otururum, dört bira içerim, iki Big Mac yerim ve ölü gibi uyurum. Her gün. Bir gece babamı rüyamda gördüm. Benim kamyonumu sürüyordu. Sabah da beni aradılar, böyleyken böyle dediler.

H.K. 48 yaşında. Dallas'tan babasını gömmek ve tarla tapan işlerini halletmek için gelmişti.

TAKSİ ŞOFÖRÜ MALAMKO'NUN EN MUTLU GÜNÜ

Esmer, kıvırcık saçlı, 20 küsur yaşlarında, üzerinde yapay deriden bir ceket, 80'li yılların Michael Jackson'ının canlı örneği. Ve tabii ki, yukarıda, aynanın yanında, Michael'ın kendisine ait bir resim. Bu öykü taksiye binmemle başlıyor. Sanki beklediği tek şey bir dinleyici.

Abi (benim bu öyküdeki rolüm ve ismim), bugün taksiye nasıl bir hatun bindi, bir bilsen. Kırk yaşlarında, ama çıtır, inan bana. Belki de 38, 39 yaşında, bilmiyorum. Ama yakıyor etrafı. Taksiye bindiğinde şu eski Opel'i sürdüğüm için resmen utandım.

Işıklarda bekliyoruz. Arabaya ben de şöyle bir göz atıyorum, döşemeler yıpranmış, gösterge panosu çatlamış, çam şeklindeki hava spreyinden aşırı bir vanilya kokusu yayılıyor.

Bu araba bu hatuna layık değil, diye devam ediyor Malamko. Ona Cadillac, pembe bir Cadillac yakışır. Memeler de yerinde. Taksiye atlıyor ve istediğin yere sür diyor, dediği bu. Kocasından boşanıyormuş. Bana her şeyi anlattı, iğneden ipliğe kadar. Nasıl evlenmişler, birlikte kaç yıl geçirmişler, sonra onun yumuşak olduğu ortaya çıkmış. Meğerse yumuşakmış herif, diyor. Yumuşak nedir bilmiyorum abi, ama iş kötü demek ki. Kabuksuz salyangoz, diyorum. Efendim? Yumuşak, kabuksuz salyangoz gibi bir şey demek. Öyle mi, kabuksuz salyangozun ne kötülüğü olabilir ki, hmm... Birtakım kadınlarla da işi olmuş, ama bizimki anlamış, adamın işi hepten boka sarmış. Anlayacağın, büyük trajedi, adeta bir Türk dizisi. Bense, güzel abim, sadece başımı sallıyorum ve

arabamı sürüyorum, ama nereye sürdüğümü ben de bilmiyorum. Bakıyorum, duygusal bunalım yaşıyor, sürüyorum ve dinliyorum. Ve konuştukça da gözü bana daha sık takılmaya başlıyor. Bana sarıyor, anlayacağın, anında sarıyor. Ben bu işlerden çakarım. Dur burada şimdi, diyor. Biz seninle yine görüşeceğiz, emin olabilirsin. Çantasını karıştırmaya başlıyor, ah senin ananın... paralarımı araklamış, piç herif. Küfrediyor, ama küfretmek de yakışıyor, üzerinde bir kolye, bir broş gibi duruyor, neresinden bakarsan bak, her yönüyle gerçek bir kadın. Sorun yok, diyorum, paranın ne önemi var. Bir daha görüştüğümüzde, o zaman şey edersiniz. Adın ne senin, tatlım, diyor. Malamko, diyorum. Gel seni bir öpeyim, Malamko, diyor, eğiliyor, ve ben olup biteni anlayana kadar başımı tutup işte buradan (gösteriyor), yanağımdan öpüyor.

Bu öpücükten hâlâ iz var mı diye aynada kendine bakıyor. Işıklar yeşil yanıyor, arkadan kornaya basıyorlar. Seni yakında arayacağım, diyor, kapıyı çarpıyor ve kayboluyor. Gerçek hatun, abi, olay yani.

Sessizlik. Ama beni nasıl bulacak, bilmiyorum. Ne telefon aldı, ne bir şey. Belki taksinin numarasını ezberlemiştir ve merkezi arar. Bizim orada başka Malamko yok.

Susuyor. Bu sorun içini kemiriyor. Burada benim müdahale etme zamanım, abi olarak.

Dinle Malamko, diyerek en içten sesimle söze başlıyorum. Bir kadın, eğer birini bulmak istiyorsa, dünyayı altüst eder. Böyle durumlarda sadece kalıp sözler işe yarar. Herhalde bir romandan, niteliksiz bir edebiyat eserinden alıntı yapıyorum, amaaan, yemişim edebiyatını. Yakışıklı genç bir Çingene'yi yatıştırmak için onun da biraz iyiliği dokunsun yahu.

(Gerçekteyse bu kadının sülük koca numarasıyla bütün Sofya'yı nasıl bedava dolaştığını düşünüyorum. Ama ben kimim ki Malamko'nun en mutlu gününü bozayım. Ve benim böyle düşünmem, onunsa düşünmemesi, beni on kat daha zavallı duruma düşürüyor. Şanslı Malamko...)

Ne büyük şans, bak sen şu işe, diyor Malamko kısa bir sessiz-

likten sonra, sanki aynadan düşüncelerimi okumuşçasına. Böyle güzel bir kadın ve gel sen beni, Malamko'yu beğen. N'olmuş 30-35 yaşındaysa, belki daha gençtir. Ben işimi bilirim, kusur aramam.

Ona hayatımda verdiğim en büyük bahşişi verdim. Bu aslında bahşiş değildi, öyküsünü satın alıyordum.

Şimdi onu buraya, bu kitabın kapsülüne koyuyorum, belki kadın onu okur, veya başka biri Malamko'nun ondan telefon beklediğini söyler. Şu lanet edebiyat da biraz işe yarasın yahu.

ÖYKÜ SATICISI

Siz tam olarak nesiniz? Yazar? Yazarlarla tanışma konusunda çok şanslıyımdır. Dedem yazardı, bu karma olmalı. Bir ay önce bir düğüne davet edilmiştim. Ve masadaki yerim kimin yanındaydı, tahmin edebilir misiniz? Beni Salman Rushdie'nin ta kendisinin yanına oturttular. Evet, evet, kendisi. Minik yuvarlak gözlükleri, keçisakalı olan... Gerçeği söylemem gerekirse, aslında televizyonda gösterilen kişilerin, en ünlü olanların, gerçek hayatta varolmadığını, bir tür bilgisayar canlandırması veya hologram olduğunu düşünmüşümdür hep. Siz Madonna'nın veya Brad Pitt'in gerçekliğinden biraz şüphe duymaz mısınız? Her neyse. Yanına oturdum, tokalaştık, ismini söyledi, ben de apışıp kaldım. Yazar olan mı? Sanki bu ismin arkasında sürüyle ünlü gizleniyordu. Adam biraz rahatsız bile oldu ve bir şeyler mırıldandı – evet, öyle de denilebilir.

Tüm bu süre boyunca kendimi nasıl hissettim, biliyor musunuz? Savaşa giden asker gibi. Tanrım, bu adamın dışarıya burnunu bile çıkartmadığını sanıyordum. Hiçbir kitabını okumadığımı itiraf etmeliyim, ama ara sıra televizyon seyrederim ve gazete okurum nihayetinde. Adamın kitaplarını yakıyorlarmış, anlayacağınız, ölüme mahkûm edilmiş, hakkında fetva verilmiş. Onu veren kişilerse, biliyorsunuz, işin şakasında değil. Yani bu nikâhta kendimi tuhaf hissettim, hem gururlandım hem de diken üstündey-

dim. Ve bu mutlu buluşmada hiçbir misafirin ani harekette bulunmadığından emin olmak için sürekli bakınıp durdum. Her an masanın altına dalmaya hazırdım. Ondan daha çok korkuyordum, o herhalde alışmıştı. Gömleğinin ve papyonunun altında bir şey var mıydı acaba? Yani en yeni ve hafif elyaflardan yapılmış ince, zarif, son nesil bir kurşun geçirmez yelek mesela. Ona sormayı düşündüm ama vazgeçtim. Omzuna hoşçakalın anlamında şöyle bir vurarak kendim de öğrenebilirdim.

Adam aslında çok aklı başında davrandı. Son romanını nasıl bulduğumu bir kere bile sormadı. Affınıza sığınıyorum, çünkü yazarsınız. Onları tanıdığım kadarıyla (ve her zaman olduğu gibi, söz meclisten dışarı) bu soruyu sorma fırsatını asla kaçırmazlar. Bütün dünyanın onların kitaplarıyla yatıp onlarla kalktığını düşünürler. Bana soru sorup hiçbir şey okumadığımı anlayacak diye korktum. Ama büyük yazar dediğin budur, sormadı bile. Ya okuduğumdan emin, ya da umursamıyor. Bifteğini usulca kesiyor, çatalını havucuna saplıyor. Mutlu olay hakkında birkaç nazik söz alışverişinde bulunduk ve evlenen çiftimizin ne kadar tatlı olduğunu, birbirlerine ne kadar yakıştıklarını vs. söyledik. Bir nikâhta sağında veya solunda oturan her komşunla yapabileceğin sıradan bir sohbet. Yazarların biraz daha, nasıl desem, sadece önemli konular hakkında konuştuklarını sanırdım, hayat hakkında, ölüm hakkında... Her neyse. Ben gelinin arkadaşıydım, o damadı daha çocukluğundan beri tanırmış. İkimiz de kendi tanıdığımıza kefil olduk. Sonunda ben ona kendi öykülerimden birini anlattım. Onu gerçekten etkiledim mi, yoksa numara mı yapıyordu, bir türlü anlayamadım. Bilmiyorum. Gözlüklü insanlar kafamı karıştırır. Artık ne yazdığını takip edeceğim. Sizce onu kullanır mı?

Nihayet lafa girmeyi başardım. Yazarlar asla masum değildir. Saksağanlar gibi hırsızdırlar. Ama senden kimin çaldığı da önemli.

Yok, hayır, ben öyküyü ona hediye ettim.

Peki, o zaman bekleyip göreceğiz.

İsterseniz onu size de anlatabilirim.

Merak ediyorum.

Ama satıldığını bilin.

Öyküyü hediye olarak verdiğinizi söylemediniz mi?

Tamam, doğru... satılmış veya hediye edilmiş. Sözleşme imzalamadık ya. Çok hoşunuza giderse kimin kullanacağı konusunda onunla anlaşırsınız. Onu iki büyük Four Roses* karşılığında... satıyorum.

Demek sekiz gül karşılığında, diye güldüm... Tamam. (Öykü satıcısıyla böyle tanıştım.) Ve ilk gül demedi masanın üzerine konduğunda öykü başladı.

...VE ONUN ÖYKÜSÜ

Doğal olarak, bir kadın söz konusu, diye başladı anlatıcı yavaşça. Bu girişi "doğal olarak, bir elyazması"** şeklinde değerlendirdim, ama bir an, başka insanların öykülerini mi satmaya çalışıyor, Eco'yu Salman Rushdie'ye kakalayıp sonra edebiyatta huzursuzluk ve husumet mi yaratıyor acaba diye düşündüm. Öykünün ilerlemesine izin verdim.

Hayatta kalmak için ondan kaçmam gerekiyordu. Onu, şehri, kelimenin en düz anlamıyla terk etmem gerekiyordu. Birkaç ay Avrupa'yı dolaştım. Bir ilişkiyi unutmak için bazıları rasgele cinselliği dener, ben rasgele coğrafyayı seçtim. Şehirleri gelişigüzel seçtim, genelde trenle yolculuk yaptım, istasyonlar ve oteller değiştirdim, tüm turistler gruplar veya çiftler halindeydi, bense bir noktadan sonra gözüme aynı gelmeye başlayan meydanlarda tek başıma dolaşıyordum. Kendi terk edilmişliğini bir köşede terk etmek isteyen birine benziyordum. Hüznünün kedilerini bırakabileceği, onların ev yolunu tekrar asla bulamayacağı uzak ve yabancı bir yer arayan birine benziyordum. Bir kediden kurtulmanın ne kadar zor olduğunu bilir misiniz? Onların ev sahiplenme duygusu

* Bir burbon markası. İngilizcede "dört gül" anlamına gelir. *–ç.n.*

** Umberto Eco'nun *Gülün Adı* romanında giriş bölümünün başlığı. *–ç.n.*

müthiştir, şaşırtıcı bir hafızaya sahiptirler. Bir seferinde dedem evde ve bahçede çoğalan tüm ev kedilerini kovmaya karar verdi, onları çuvallara tıktı ve kasabanın birkaç kilometre dışına, mezarlığın yanına bıraktı. Eve döndüğünde, kediler ondan önce gelmiş, onu bekliyorlardı. Bu kedilerle ilgili olan kısım ikramiye, Rushdie'ye anlatmadım bunu, dedi öykü satıcısı, ikinci Four Roses'ından bir yudum alarak.

Kısa bir süre sonra Avrupa'nın fazlasıyla yakın olduğunu anladım, bu kadınla doluydu, bana onu hatırlatıyordu. Daha geniş, boş ve yabancı bir alana ihtiyacım vardı. Ve Amerika'ya giden ilk uçağa bindim. Kolomb gibi kaybolmaya ihtiyacım vardı, ama uzun zaman önce haritası çizilmiş topraklarda. Günümüzde kaybolmanın ne kadar zor olduğunun farkında değiliz. Neredeyse o zamanlar kaybolmamanın zor olduğu kadar.

Bir yıl üç ay sonra evime döndüğümde, dünya haritasını yere serdim ve gittiğim yerleri keçekalemle birleştirdim. Gerçek bir dünya turuydu, şehir ve megapollerin isimlerini telaffuz ederek parmağımı güzergâhın üzerinde gezdirdim. Bir kadını unutmak için en güzel mantra.

Sofya, Belgrad, Budapeşte, Wroclaw, Berlin, Hamburg, Orhus, Bremen, sonra aşağı Rouen, Dijon,Toulouse, Barselona, Malaga, Tanca, Lizbon'a kadar, Atlantik'ten yukarıya Long Island, New York, Ontario, Kuzey Hudson Körfezi'ne kadar ve yine aşağı Minneapolis, Chicago, Colorado Springs, Pueblo, Phoenix, San Diego' ya kadar.

Doğruldum, haritayı duvara astım ve ancak o zaman dikkatimi çekti... Seyahatimin hatları mükemmel bir şekilde bir harf oluşturuyordu. Onun harfini. Büyük, açık seçik bir M. Salak erkeğin muhteşem monogramı. Kediler eve benden önce dönmüştü.

Öykü fena değildi, onu üçüncü bir kişiden yürütmüş ve zaten bir kere satmış olmasına rağmen ("hüznün kedileri" gibi bazı ifadeler kesinlikle ona ait değildi). Gül demedi büyüdü. Aynı malı iki kere satmayı başaran biri gibi memnun görünüyordu. Ama alışveriş-

ten ben de memnundum, çünkü bir öykü fiyatına iki tane satın almıştım – anlatmış olduğu öyküyü ve bir öncekini, Rushdie ile karşılaşması hakkında olanı, kanaatimce ikincisine göre o çok daha uydurmaydı.

İKİ ADAM KİMİN KARISININ DAHA SADIK OLDUĞU KONUSUNDA BAHSE GİRER

Önce birini kontrol etmeye karar verirler. Adam birkaç gün evde kalmayacağını söyler. Diğer adamla birlikte bahçeye gizlenirler ve beklemeye başlarlar. Koca, bir yerlerden silah bile bulmuştur. İlk gece – olay yok. İçi biraz rahatlar. Ama daha ikinci gece, karanlık göz gözü görmemecesine çöktüğünde, kadın evden çıkar, kapıyı açar ve bir erkek içeri gölge gibi sızar. İçerideki ışıklar hiç açılmaz bile. İki arkadaş pencereye yaklaşır, kısıtlı ayışığı iki bedenin hareketlerini gösterir sadece, ama bu bile olup biteni görmek için yeterlidir. Kadın herifin etrafında nasıl kıvrılır, bir hareketler... koca apışıp kalır, onu bu halde hiç görmemiştir, pis sürtük. Arkadaşı da kadını ağzı açık seyreder.

Giriyoruz, der koca yavaşça, ve eve hırsız gibi usulca süzülürler. Bir sonraki sahne sinemada, edebiyatta ve hayatta öyle klasikleşmiştir ki, onu nasıl anlatacağımı bile bilemiyorum. Koca kapıyı açmıştır, içeriye, sağa doğru bir adım atmış, denge için bacaklarını hafifçe açmıştır, filmlerde böyle yapıldığını görmüştür çünkü, ve silahını şimdi artık donakalan beden düğümüne doğru yöneltir. Arkadaşı iki metre ötededir, duruşu biraz garip, çünkü durumun kendisi de oldukça gariptir, nereye bakacağını bilemez. Arkadaşının karısına bakmaya çekinir çünkü kadın çıplaktır ve bir saniye öncesine kadar sevişiyordur, başını eğmeye çekinir, sanki yakalanan kendisiymiş gibi, aldatılan arkadaşına bakmaya utanır çünkü onun utancını artırmaktan korkar. Tek kelimeyle – acayip. Suçüstü yakalanan sevgili, adamların bir birine, bir ötekine bakar, kocanın hangisi olduğundan hâlâ tam emin değildir sanki – silahlı olan mı, diğeri mi? Kadının bedeni, yavaşça sönen arzu, gökten

düşercesine içeriye dalan adamlara karşı öfke ve yükselen korkudan oluşan karmaşık bir bileşim oluşturur. Saniyeler bazen sonsuz uzunluğa ve hacme sahiptir.

Kararı vermesi gereken kişi, aldatılan erkektir. Olay (ve silah) onun ellerindedir... Her şeyin nasıl gelişeceği ona bağlıdır, ama o ne yapacağını hâlâ bilmez. Sadece çabucak karar vermesi gerektiğini bilir, zaman ona karşı işler. Böyle bir duruma daha önce hiç düşmemiştir, bunu sadece sinemadan ve kitaplardan bilir. Ve hiçbirinin ona şu anda yardımı dokunmaz. Kendini toparlar. Silahı adama doğru yöneltir. İşte böyle, debelen şimdi, pis mahluk. Pislik, onun yatağına yerleşmiş. Saatini komodinin üzerine bile koymuş. Özel bir mülke adım atıldığında bile insanlar cinayet işler, nah bu kadar tabelalar var her yerde, peki biri gelip kutsalların en kutsalına, sadece evine değil yatak odana, sadece yatak odana da değil, birlikte uyuduğun karına kadar girmişse, ya buna ne denmeli? Diğer taraftan, suçu ne ki, zorla girmemiş, biri onu içeri almış, dahası onu çağırmış, ona kuyruğunu sallamış. Bu durumda en suçlu olan o değil mi? En suçlu olan – kadın. Nihai karar bu, ihaneti işleyen eş, günahını hayatıyla ödemeli. Tanrım, bunlar ne kadar teatral replikler böyle, bu Yunan oyunu mu, yoksa ikinci sınıf bir burjuva piyesi mi? Bir hiç uğuruna karısını gebertmek, yok, yok, "bir hiç uğruna" sayılmaz, ama nihayetinde kadın onun karısı... Peki, diyelim ki öldürdü, ya sonra? Karar vermeyi hiç becerememiştir zaten. Hiç. Bir mağazada bir çift terlik seçmek zorunda kalsa, bütün öğle sonrası gider. Siyah mı, kahverengi mi? İçinden tüm pantolonlarını sayar ve onları, siyah renge uygun ve kahverengine uygun olarak iki gruba ayırdıktan sonra, odadaki mobilyalara geçer, çünkü terliklerin onlarla da uyumlu olması hoş olur. Tüm bunlardan sonra geçen süre artık bir saati aşmış, o da kahverengi terlikler üzerinde karar kılmıştır. Ama, yok, olamaz, iki tür kahverengi terlik var, şeritli ve şeritsiz. Üstüne üstlük daha koyu ve daha açık şeritlileri var. Terlik meselesi böyle, ama burada, ne de olsa, bir cinayet söz konusu, adalet dağıtımını konuşuyoruz. Bir zina olayında kim daha suçludur?

Bakışı onlardan yukarıya doğru kayar ve yatağın üzerindeki nikâh fotoğrafını sanki daha ilk defa görür. Bunu tam da onun altında nasıl yaparlar? Eğer aile fotoğrafını vurursa, bunun çok etkili olacağı düşüncesi geçer aklından, camların başlarının üzerinden nasıl döküleceğini hayal eder. Ne biçim bir dolaylı anlatım! Sen, kadın, aile hayatımızın ta kendisini vurup öldürdün, geçmişimizin başına kurşun sıktın. Ama kimi hedef almalı – kendini mi, karısını mı, bir resim söz konusu, ama yine de... Eğer kendi resmini vurursa, bu bir nevi intihar olur.

O anda adam döner ve herkesin şaşkın bakışları önünde en beklenmedik şeyi yapar, tetiği çeker ve arkadaşını vurur. Dışarıdan şahit yoksa, suç da yoktur.

ŞEHRAZAD VE MİNOTOR

Öyküler genelde daha güçsüz konumda olan kişiler tarafından anlatılır. Bunun en iyi örneği Şehrazad'dır. Ölüme mahkûm edilen bir kadın geceler boyunca bir gece daha kazanmak için öykü üzerine öykü anlatır. Mahkûmiyetinin labirentinde ona yol gösteren tek şey, öykünün ipliğidir. Anlattığı öykülerin içinde, insan hayatı satın almak için çoğunlukla kullanılan değiştokuş sikkesi yine öykülerdir. İlkini, bir cinin oğlunu zeytin çekirdeğiyle kazara öldüren zavallı tüccar hakkındaki öyküyü hatırlamak yeterli olacaktır, oradan geçen üç şeyhin her biri de korkunç babadan tüccarın hayatının üçte birini, ona öyküler anlatarak (satarak), satın alır (burada gerçekten dolaysız bir ticaret söz konusudur). *Ah, cinlerin baş tacı olan sen, bu ceylanla başıma gelenleri anlatsam, sen de muhteşem bir öykü bu desen, tüccarın kanının üçte birini bana verir misin?*

Öyküleriniz güzelse ve beni gerçekten etkileyebilirseniz, cevabını verir cin, bu pazarlığı oldu sayın. Ve oldu sayılır. Cin, tüccarın kanını onlara verir, bu öyküyü dinleyen Şehriyar ise öykücü Şehrazad'a bir gece daha armağan eder. Muhteşem zamanlar! "Allah'a ant olsun, onun canını almak yok, öykünün sonunu dinleye-

ne dek." Öyküyse sonsuzdur. Labirentin sonsuz olduğu gibi.

Şehrazad'ın fikri buradan almış olduğu çok açık. Bir öykünün koridorundan yürümeye başlarsın, o seni başka bir koridora gönderir, o ise üçüncü bir koridora vs... Şehrazad, öykülerin labirentini Şehriyar'ın yatak odasına taşımıştır. Ve –sır da burada– içeriye girerken celladını da yanında getirmiştir, celladı hiçbir şeyden şüphelenmeden onu içeriye sokmuştur. İkisi de oradadır, ama öykünün ipi Şehrazad'ın elindedir, öykünün ince afyonu Şehriyar'a dehlizlerde ve tünellerde rehberlik eder. Eğer ip koparsa, bu seri kadın katili –çünkü o tam da budur– uyanacak, nerede olduğunu anlayacak ve her şey boşa gitmiş olacaktır.

Öykü anlatıcısının gücü, her ne kadar daha zayıf olana ait bir güç olsa bile, nereden gelir? Anlattığı şeyin üzerindeki hâkimiyetinden mi acaba? İstediği zaman ölüm dağıtabileceği ve ölümü erteleyebileceği bir dünyayı ellerinde, daha doğrusu dilinin ucunda tutmasından mı? Gerçek hayatın suretini yaratabilen, onun ikizi sayılabilecek kadar gerçekçi veya uydurma olabilen bir dünyayı. Eğer birinde ölümün kılıcı üzerinde sallanıyorsa, diğerinin kurtarıcı koridorlarına kaçabileceğin bir dünyayı.

Binbir Gece Masalları'nın nasıl başladığını neredeyse hiç kimse hatırlamaz veya buna pek önem vermez. Tam da Minotor mitinin başladığı şekilde başlar. Bir ihanetle. Pasiphae, Minos'un karısı, onu bir boğa ile aldatır (boğanın arkasından Poseidon başını uzatır). Binbir masal ise, Pers şehri Semerkant hükümdarı Şehriyar'ın küçük kardeşi Şahzaman'ın karısının ihaneti sonucunda başlar. Şahzaman yolculuğa çıkar, bir şey unuttuğu için eve döner ve karısını bir köle ile sarmaş dolaş yakalar. Olayın birinde sevgili boğadır, diğerinde köle, hep yasak bedenler. Buraya kadar ihanet iki kişinin hayatına mal olmuştur. Küçük kardeş de gitmek istediği yere, abisi Şehriyar'ın yanına ulaşmak için tekrar yola çıkar. Orada abisinin karısının ihaneti gerçekten kitlesel boyuttadır – yirmi esir ve bir o kadar da köleyi kapsar. Şehriyar kardeşinin, kendisi-

nin ve tüm erkek âleminin öcünü almaya karar verir. O noktada birbirini izleyen kadın cinayetleri ve masallar dizisi başlar.

Gece. Bundan sonraki her şey gece vakti olur. Minotor'un yaşadığı labirentin sonsuz gecesinde veya Şehriyar'ın şahlık sarayındaki o binbir gecede. Gece, öykü zamanıdır. Gündüz, geceden kuşku duymayan başka bir dünyadır. İki dünya iç içe geçmemelidir.

MOLA YERİ

Bazı kitaplar Ariadne'nin ipliğiyle donatılmalı. Koridorlar sürekli iç içe geçiyor, birbiriyle kesişiyor. Bazen dedemin benimle birlikte Friedrichstrasse'deki Esprit mağazasına girdiğini, pamuk gömleklere şüpheyle dokunup, böyle, rüzgârın birdirbir oynayabileceği kadar ince bir şeyi hayatta satın almayacağını mırıldanırken görebiliyorum. Başka bir sefer, kızımla Doktorlar Bahçesi'nden geçerken, gözlerine kadar kaşkolle sarılı, yakasını iyice kaldırmış bir beyefendi beni başıyla selamlıyor. Aya beni kolumdan çekip karın üzerindeki tuhaf, çift boynuzlu gölgesini göstermese gözardı edeceğim bir olay olurdu bu. Minotor, kış bahçesinin labirentinde gezinmeye çıkmış.

VII.
GLOBAL GÜZ

ULUMA

Elenaaa, Elenaaa, vahşi çöllerin kızı, Amour... Komşu panel binadan geceyarısı yayılan bir sarhoş şarkısı. Öğrenciyken onu yaz kamplarında söylerdik, ama bu ne Elena'sıdır, bu ne çölüdür, hâlâ öğrenmiş değilim. Her birimizin ihtiyaç duyduğu avam sanat, bir tür romantik egzotizm, burada, kumun betona dönüşmüş olduğu tek muhtemel çölün ortasında bir vaha. Aynı şarkı şimdi, otuz yıl sonra, sabahın üçünde, yakınlarda kutlama yapan bir grubun sarhoş coşkusuyla etrafta yayılıyor. Bu, uzaydaki alternatif Bulgar şarkısı. Gençlik gitmiştir, sosyalizm gitmiştir ama bir zamanlara ait arzuların iblisleri kalmıştır, yaşanmamışlıkların alkolünde boğularak. Bir zamanki öğrenciler yaşlanmış, göbek bağlamış, her biri birer Elena ile evlenmiş, ama bir şeyler ters gitmiş, bir şeyler olması gerektiği şekilde yürümemiş... Anlamsızlık, bedenin emniyetsiz Truva'sına tahta atla girmiştir. Gece vakti ulumalar bu yüzden... Onlardan nefret ediyorum ama tüm bu çaresiz hüzünleri ve abeslikleriyle kendimi onlara yakın hissediyorum. Bazen onların ulumalarına kendiminkini de katmak istediğimi hissediyorum. Eğer küçük, sadık bir arkadaş sürüm olsaydı, şehrin sonsuz beton kırlarında onlarla birlikte mutlaka ulurdum, mutlu ve tesellisiz. Onun vahşi çölündeee Amooour... Ama böyle bir sürüm yok. O yüzden sessiz uluyorum, o kadar sessiz ve güya öyle inceden inceye bir alayla uluyorum ki, kendimi bile neredeyse duyamıyorum.

THE SADDEST PLACE IN THE WORLD*

Banyolarda gözyaşı dökenleri,
mutfaklarda kendilerini kesenleri,
gece üçte teraslarda sigara içenleri himaye eden
anlaşılmaz gece seslerinin meleğine.

İğrenç derecede yalnız. Son yıllarda kendimi böyle hissediyordum, en doğru tanım buydu. Bunu, bir süre önce bir telefon kabininin üzerinde siyah keçekalemle yazılmış olarak gördüm: "İnsanları seviyorum, bu da beni iğrenç derecede yalnız yapıyor." Ve iğrenç yalnızlık nöbetlerinde kafamda dönen inatçı cümleler listesine ilave ettim.

Geç ve neşesiz bir ağustos ikindisinde mahallede dolaşmaya çıktım. Çürük kokusu. Olgunluktan dökülen erik kokusu, sarhoş edici, şıra esanslı. Asla olmayacak bir rakı. Yuvarlanan bir karpuz kabuğu, suyu eşekarısı ordularınca artık emilmiş, daha sonra da karıncalar kafilesi tarafından son damlasına kadar kurutulmuş. Nefesimle birlikte onu içime çekiyordum, hayır, pis bir mahalle meyhanesinde kafayı bulmaya kararlı bir insanın azmiyle onu içime boşaltıyordum.

Camla kapatılan balkonların yıkık dökük, paslı doğramalarına bakıyordum. Garibanın bu ufak kurnazlığı: tek balkonunu kapatmak, ona pencereler, perdeler takmak, onu akvaryuma çevirmek, bir-iki metre daha kazanmak, tek odalı dairesine bir oda daha katmak, oraya sobayı, eski ocağı, biber ızgarasını çıkartmak, köşeli plastik saksılara dereotu, maydanoz, soğan, hatta bir kök domates bile ekmek, onu aynı anda mutfak ve kış bahçesine dönüştürmek. Zavallı hayatının vitrininde akşamüzeri biber kızartmak veya geç saatlerin anlaşılmaz hüznü içinde atletle sigara içmek.

Bir okul bahçesinden geçtim, basketbol panyaları eğrilmiş, po-

* *İng.* Dünyadaki en hüzünlü yer –*ç.n.*

taları yok, otlar içinde. Ot, üzerinde birkaç veledin hararetle top koşturduğu çatlamış asfaltın aralıklarından fışkırıyordu, orospu çocuğu, sıra sende, kodumun ibnesi, dedi olsa olsa on yaşında olan veletlerden biri, sonra "ibne" ona siktir git dedi ve oyun devam etti. Oradan çekip gitmeme neden olan, ifadelerin kendilerinden çok, o ses değiştirme çabaları, yırtınmalar, hırıltılı ve korkutucu bir ses çıkartmak için o boğaz zorlamalardı. Ezilmiş su şişeleri, bir gazete parçası, üzerinde "Sozopol ikinci Kudüs oluyor" yazısı. "Dün orada Yahya'nın mucizevi kutsal emanetleri keşfedildi: sağ ele ait 3 eklem kemiği, bir topuk ve İsa'nın kuzenine ait bir diş..." Taşranın ucuz sahte mistisizmi.

Bir gettoya dönüşmüştü. Belki de hep böyleydi. Hiçbir şey değişmemişti – her yere ağır ağır yayılan pas hariç; panel binalar 30 yıl daha yaşlanmış, onarılmaları imkânsız. Bir zamanlar herkes şunu tekrarlıyordu: Bizim için artık geç ama bari çocuklar daha farklı bir hayat yaşasa. Geç sosyalizmin mantrası. Şimdi aynı cümleyi söyleme sırasının bana geldiğini anlıyorum.

Kutularda her şeyden biraz olmalı. Özellikle de fısıldanan, gömülen, saklanan şeylerden. Kadraja girmeyenlerden, kalıcı olmayıp yok olanlardan, güz yaprağı gibi kuruyanlardan, sıcak bir öğle sonrası balık gibi bozulanlardan, süt gibi ekşiyenlerden, dibine işenmiş sardunya gibi solanlardan, armut gibi çürüyenlerden...

Bir trafonun yanından geçtim. Kaydedilmesi, fotoğraflanması, belgelenmesi gerekiyordu. Paslanmış "Dikkat. Ölüm Tehlikesi" tabelası ve etrafına asılan ölüm ilanlarındaki ölülerin fotoğrafları. Sanki ölüm ilanlarındaki tüm bu insanlar (hayatın?) trafosunu yasadışı bir şekilde kurcalamış, elektrik de onları götürmüştü. Ölüm ilanları, duyurular. Dökülen sıvanın üzerine yapıştırılan duyurulardan son yirmi yıla ait yazılmamış tarihin tümü yeniden oluşturulabilirdi. Arz ve talebin tarihi. Defterimi çıkartıp onları yazmaya başladım.

Bir şirket yurtdışında çalışacak elit kadın dansçılar arıyor. İtalyan ailelerin yanında yardımcı olarak çalışacak genç kadınlar. İki

üniversite öğrencisine (kız ve sigara içmeyen) kiralık oda. Üç haftada İngilizce öğrenin. Kara büyü bozuyorum, aşk ve iş için beyaz büyü yapıyorum. Hemoroit ve saç dökülmesine çözüm. Kayıp köpek. Saç satın alıyoruz.

N'aber lan, dalyarak, diyerek biri omzuma bir şaplak attı. İfade yirmi yıl öncesine aitti, jest de. Onu yok olmuş kelimeler ve jestler kataloğuna koyalım, hemen kaydettim bile. Arkama döndüm, hayal meyal hatırladığım bir yüz, herhalde okuldan sınıf arkadaşım: Ooo, Tokmakçı Bey... Kendi verdiğim cevap beni şaşırtıyor, bu hitap şeklini daha önce hiç kullanmamıştım, ama şimdi durum bunu sanki kendiliğinden gerektirdi. Daha sonra sohbet "iki eski tanıdık akıllarında 'kimdi bu adam yahu' sorusuyla muhabbet eder" türüne kaydı. Kıvırma manevralarının hoş sohbeti. Genel ve sulandırılmış konuşmalar şöleni. Somut olayların ve isimlerin mayın tarlalarını ustaca savuşturma oyunu. İsmini hatırlamazsın, ne iş yaptığını bilmezsin, seni başka biriyle mi karıştırdı –ve böylece hafızanın dibi delik çuvalını kurcalamana neden oldu– bunu bile bilmezsin. O anda ulvi "Nasılsın?" sorusu imdada yetişir. Ve her şey yerli yerine oturur, zamanın acımasız akışıyla ilgili bilgece sözler silsilesi, çocuklar büyüyor, biz yaşlanıyoruz, sen hiç değişmemişsin, hep aynısın (lanet olsun, kimdin sen yahu), ya, böyle işte, e, hadi bakalım, benim acelem var, bir gün görüşelim...

Bu görüşmeyi de not ediyorum (her şey önemli). İsmini bile hatırlamadığın biriyle vedalaşmak, Bay X olarak not edeceğin biri, meçhul failin o ebedi x'i. O gün kendini ne kadar zorlasan da gerçek adını hatırlayamayacaksın, ama gariptir ki onu bir süreliğine kafanda canlı tutacak olan tam da budur. Unutmuş olduğumuz insanlardan kaçamayız.

Elveda Bay X, unutmuş olduğum herkese ve beni unutan herkese elveda. Hatıranız sonsuza dek yaşasın.

BİR KORKUNUN TARİFİ
(Yan Koridor)

Bir kadın arkadaşımın oyuncak bebeklerin bakışından ödü kopardı. Onların o pörtlek gözleriyle ne zaman karşılaşsa, gerçek anlamda kilitlenirdi. Ama onların bakışı gerçekten korkunçtu, bir zamanki oyuncak bebeklerin. Meğerse bu korku tanımlanmış, ismi de varmış, *pedyofobi.*

Benim korkum daha da ürpertici, çünkü tehdit her yerde olabilir. Hiçbir fobi isimleri dizininde ona rastlamadım, o yüzden, usule uygun olarak, ayrıntılı tanımını buraya dahil ediyorum. Bu da sonsuz Korkular Listesi'ne benim mütevazı bilimsel katkım olsun.

Bir soruya karşı fobim var. Komşu kadının dişsiz ağzında gizlenen veya gazete satıcısının homurdanarak sorduğu, köşeyi geçince tam anlamıyla üzerine çullanabilecek, kâbus bir soru. Telefonun her çalışı bu soruyla yüklü. Evet, çoğunlukla telefon ahizelerinde gizlenir:

Nasılsın?

Dışarıya çıkmayı kestim, telefona cevap vermeyi bıraktım, günlük, sıradan ahbaplıklar kurmamak için alışveriş yaptığım yerleri değiştirmeye başladım. Koruyucu cevaplar oluşturmak için kafa yoruyordum. Ahmaklığa karşı yeni bir Aşil kalkanına ihtiyacım vardı. Vasatlığı çoğaltmayan, klişelerin çarkına takılıp kalmayan bir cevap nasıl bulunabilir? İnsanı kalıp sözler kullanmak zorunda bırakmayan bir cevap, yalan söylemeyen ama açıklamak istemediğin şeyleri de açıklamayan bir cevap. Uzun ve anlamsız bir muhabbete meyletmeyen bir cevap. Onu hangi sahte nezaket kuralı yaratmış, asırlar boyunca bu ikiyüzlü soru kendine nasıl yol açmış? "Nasılsın?" – soru bu. *That is the question.* (Azametli "Olmak veya olmamak" sualinin yerini bu zavallı soru almış, al sana bir yozlaşma kanıtı.)

Nasılsın?

Nasılsın?

Nasılsın?

Böyle bir soruya nasıl cevap verilir?

Bak, İngilizler kurnazlık edip onu selamlamaya dönüştürmüş. Onu kemiğinden ayırmışlar, soru iğnesini almışlar: *Howdoyoudo*.

"Nasılsın", ayağının altına büyük bir nezaketle yerleştirilen bir muz kabuğudur, seni kandırıp klişelerin kapanına çeken peynirdir.

Nasılsın – günlük hayatın zayıf, insanı dermansız bırakan zehri. Bu sorunun kesin bir cevabı yok. Yok. Olası cevapları biliyorum ama onlardan iğreniyorum, anlıyor musunuz, iğreniyorum... "Teşekkürler, iyiyim" veya "fena değil" veya "sürünüp gidiyoruz işte" diyerek, bu kadar tahmin edilir olmak istemiyorum.

Nasıl olduğumu bilmiyorum. Kesin bir cevap veremem. Uygun bir cevap verebilmem için geceler, aylar, yıllar geçmeli, Babil Kulesi kadar kitap yığınları okumalıyım, yazmalıyım, yazmalıyım... Cevap koca bir roman.

Nasılım?

Değilim. Nokta.

Hadi bu ilk satırı olsun. Bundan sonra da gerçek cevap başlasın.

"NASILSIN" SORUSUNA VERİLEN MEVCUT CEVAPLAR LİSTESİ

Eh işte.
Buralara ait en yaygın cevap. Eh işte, işlerin ne çok iyi ne de çok kötü olduğu anlamını taşır. Burada iyi olduğunu asla söylemezsin, başına büyük bir felaketin gelmemesi için...

Elim ayağım tutuyor, çok şükür.
Yani, hiç iyi değilim ama oturup sana şikâyet edecek değilim, çünkü şikâyet etmek kadın kısmı içindir. Bu erkeksi bir cevaptır.

En kötü günümüz böyle olsun.
Sofrada, herkes toplandıktan sonra, kadehler şerefe kaldırıldığın-

da, çatalını salatana batırıp rakını yudumlarken söylenir. Kendime hep "en iyi günümüz" nasıl olur acaba sorusunu sormuşumdur. Acımasız olmak istemem ama pek farklı olacağını sanmıyorum.

İyiyiz ama o da geçer.
Sosyalizm döneminden alaycı bir cevap, birine herhalde bu sorudan ve samimi bir şikâyetin sadece bela getirdiği sistemin saçmalığından gına gelmişti. O dönemin meşhur fıkrası da buradan gelir:

Komünist Partinin Genel Sekreteri, "Nasılsınız, nasılsınız?" diye şakalaşarak sorar.

İşçiler de "İyiyiz, iyiyiz," diye şakalaşarak cevap verir.

Bugün biraz hasta, yarın herkes yasta.
"Nasılsın?" sorusunun tüm o sahte ilgi alakası yerle bir olur.

Bundan daha iyisi suç sayılır.
Yine benzer çizgide bir cevap, sorunun özünden memnun olmayan birinin şahsi buluşu.

Pek nasıl değil.
Bir klasik – *Ayıcık Winnie*'den Eeyore. Ama o da artık kullanılmaktan yıprandı.

Bugün geçe, yarın gele.
Hiçbir şey olmuyor, beklediğim bir şey yok, bir şekilde idare ediyorum, itelemeye devam. Kimin ve neyin itelenip idare edildiği belli değil, hayat herhalde. Günün itelenmesi zordur, köprü üzerinde inatlaşıp bir adım bile ilerlemek istemeyen eşek gibi, öğle sonrası uyuklamaya başlayıp yerinden kımıldamayan iri bir manda gibi.

Çocukluğumdan unutamayacağım şeylerden biri, evlerinin önünde oturan veya akşamüzeri meydandaki bakkalın karşısında toplanan ihtiyarlardır, ucuz sigara tüttürüp önlerindeki toprağı so-

palarıyla eşelerlerdi, günün isimsiz ve abecesiz düşünürleri. Buralarda hayat kısa, ama günler sonsuzdur.

Yaşayıp gidiyoruz işte, hiç yaşamamaktan hallice...
Yukarıdaki cevabın ukala hali, ama tarif ettiği anlam veya anlamsızlık az çok aynı.

Köreliyoruz.
Yeğenimin ve lise arkadaşlarının uyuşuk bir taşra kasabasında verdiği içten ve acımasız cevap.

NASILSIN

Bir yerlerde aklına müthiş bir fikir gelir, kelimeler kendiliğinden hücum eder, hepsini zar zor içeri alırsın, hemen kâğıt kalem ararsın, yanında her zaman üç tükenmezkalem olur, ceplerini karıştırırsın, tek bir tane bile yok... Cümleleri ezberlemeye çalışırsın, denenmiş bir hatırlama yöntemi kullanırsın, kelimelerin ilk harf veya hecelerini toplayıp yeni bir anahtar kelime oluşturursun. Her şeyi bırakıp zihninin tespihinde kelimeyi çevirerek eve doğru koşturursun. Tam evinin önünde bir komşu şu korkunç "Nasılsın?" sorusuyla seni durdurur ve bir şeyler anlatmaya koyulur, ona çok acelen olduğunu söylemek için ağzını açarsın ve o anda anahtar kelime ağzından sinek gibi uçup gider, hiç varolmamışçasına uzayda kaybolur.

İŞTE BÖYLE

Son birkaç yıldır kendimi bu yere gittikçe daha yabancı hissediyordum. Sadece geceleri dışarıya çıkmaya başladım. Sanki şehrin tarzından, onun efsanesinden bir şeyler geceleri geri geliyordu. Belki de gecenin geç saatlerinde burada 1910'larda, 20'lerde, 30' larda, 40'larda yaşamış olanların gölgeleri dışarı çıkıyordu. Eski yerlerinde dolaşıyorlardı, yeni inşa edilmiş cam ofislere bir odaya

kazara giren serçeler gibi çarpıyorlardı, Aziz Sedmoçislenitsi Kilisesi'nin önündeki parkta huzur arıyorlardı, fidanlıkta geziniyorlardı veya başka gölgelerin yanından geçerek Çar Bulvarı'ndan aşağı iniyorlardı. Bu eski Sofya'da gölgelerin arasında bir gölge gibi dolaşmak istiyordum. İlk başlarda bunu başarıyordum sanki. Yavorov'un* evinin yanında duruyordum, bazen karanlık pencerelerin ardında bir çiftin kavga ettiğini duyabiliyordum. Bir seferinde bir pencereden ışık geliyordu.

Son zamanlarda bu şehri gölgeler de terk etti. Bu terk edilmiş bir şehir, efsanesi olmayan bir şehir. Ve gündüzleri buraya ne kadar insan dökülüyorsa, o kadar daha terk edilmiş görünüyor. Onu kendi ölüleri bile terk etmiş. Ve bunun artık telafisi olamaz.

Bir gece bu karanlık, harap olmuş, ıssız şehirde dolaşırken bir dövüşe rastladım. Böyle bir olaya ilk defa bu kadar yakından şahit oluyordum. Gaddarca dövüşüyorlardı, vuruşları kaba ve tarzdan yoksundu. Birbirlerinin haşatını çıkarıyorlardı, evet, doğru ifade bu, birbirlerinin yüzlerini yumrukluyorlardı, 20 yaşlarında yaklaşık yedi sekiz genç. Şimdi, dövüşmekle ilgili tüm deneyimimin sinema ve edebiyattan geldiğinin farkına varıyorum. Durum ne kadar da farklı aslında. Aşil ile Hektor arasındaki dövüşle hiçbir alakası yoktu. Ne Rocky Balboa, ne Jacky Chan, ne de *Kızgın Boğa*' daki De Niro ile... Pis iş. Sonra içlerinden biri bir bıçak çıkardı. Araya girmem gerekiyordu, ama bunu nasıl yapacağımı bilmiyordum. Ortaya çıkıp bir şeyler bağırdım. Biri bana defolup git burdan diye haykırdı ve dövüşmeye devam ettiler. Evet, korkuyordum, kalabalıklardı, genç, güçlü ve vahşiydiler. Polis uyuyor muydu? O zaman aklıma bir şey geldi. Kaldırımdan kırık bir döşeme taşı aldım ve onu sokaktaki en yakın vitrinin üzerine fırlattım. Bir cep telefonu dükkânıydı. Alarm çalmaya başladı. Dövüş bir anda durdu. Sersemin tekinin işlerine karışmaya cüret etmesine hayret

* Peyo Yavorov: 20. yüzyıl Bulgar edebiyat tarihinde lirik şiirleriyle ve trajik sonla noktalanan evliliğiyle (hem kendisi hem karısı intihar eder) anılan Bulgar şair. *–ç.n.*

ederek bana bakıyorlardı. Düşüncelerini okuyabiliyordum, kanlar içindeki kafaları sanki camdandı. Birden tümü üzerime saldırmaya hazırdı. Ama tam olarak ne yaptığım kafalarına dank etti, alarm ötmeye devam ediyordu, bir dakika içinde buraya güçlü özel korumaların gelmesi gerekiyordu, onlar, polislerden farklı olarak, oyun oynamıyordu. Akıllarını tamamen kaybetmemişlerdi, böylece iki tayfa da alandan hızla çekilmeye başladı.

Ama bıçağı olan beni yine de şişlemeyi ihmal etmedi, işte böyle, hareket halinde, oradan uzaklaşırken. Kolumu kaldırmayı başardım da bıçak dirseğimin biraz üstüne saplandı. Ciddi bir şey değildi. Ilık haziran gecesinde sakince kanıyordum, kaldırımın üzerine başkalarına ait kan birikintilerinin arasına oturmuş, korumaların gelmesini bekliyordum.

Sonra vitrinin parasını vermek zorunda kaldım.

İyisi mi, ben buradan bir an önce alıp başımı gideyim. Başka biri olayım. Başka biri, başka bir yerde.

BOŞ YER

Eğer okuduğunuz Avrupa gazetesinin son sayfalarını açarsanız, orada, hava durumu haritasının üzerinde, İstanbul, Viyana ve Budapeşte arasında boş bir yer olduğunu görürsünüz.

Aralık 2010'da *Economist* burasını dünyanın en mutsuz yeri olarak adlandırdı (yazıyı kesip sakladım), mutluluğun gerçekten bir coğrafyası var sanki.

Bu konu hakkında bir gazetede yazı yazdım. İnternette tartışma başlatan masum bir metindi, ben de yayın hayatımın ilk tehditlerini aldım. (Hiç kimse kendisine varolmadığının söylenmesini istemez...) İmaları dikkate almadım. Bu topraklarda 1968'in hiç gerçekleşmediğine dair daha ziyade alaycı birkaç metin daha yazdım. Ve bizim varolmayışımıza dair – yokluğumuz o kadar yoğun ki, fark edilmemiz için sıradışı bir şeyler yapmamız gerekiyor, bir Londra köprüsünde ucu zehirli bir şemsiyeyle deşilip öldürülmek

gibi. Türk teröristlerle karanlık işlere karışmak gibi – ki bu olay daha sonra, kanıt olsun olmasın, "Bulgar bağlantısı" olarak adlandırılacaktı. Charlie Chaplin'in ölü bedenini çalmak, onun cesedini rehin tutmak gibi. İnternet forumu artık tehdit kaynıyordu, en hafifi, öldüresiye dövülmüş bir köpek gibi bağırsaklarımı peşimde sürükleyeceğim yolundaydı. Onları hâlâ çok ciddiye almıyordum, isimsiz, kompleksli tipler işte. Bir gece telefonum çaldı, mesaj kısaydı, ama artık söz konusu sadece ben değildim, ne yapacaklarını çok iyi biliyorlardı. Bu, bardağı taşıran son damla oldu, her şeyi bırakmaya, kızımı alıp gitmeye karar verdim.

Başka bir yere, başka bir yere...

19. YÜZYILDAN BİR NASİHAT

Safranız durgun, her şeyde hüzün görüyorsunuz, melankoliye gömülmüşsünüz, dedi doktor arkadaşım.

Melankoli eski asırlara ait bir şey değil miydi? Aşısı daha bulunmadı mı onun, tıp üstesinden gelemedi mi, diye soruyorum.

Günümüzde olduğu kadar melankoli hiç olmamıştır, diyor doktor gırtlaktan gülerek. Bunu duyurmuyorlar sadece. Pazara sürümü kolay değil, melankoli satmaz. Yavaş, melankolik, S sınıfı bir Mercedes reklamı düşünsenize. Ama konudan sapmayalım, size, doğrudan 19. yüzyıla ait olduğunu söyleyeceğiniz bir tavsiyede bulunacağım: Seyahat edin, kanınızı hareketlendirin, gözlerinize farklı manzaralar sunun, güneye gidin...

Doktor bey, bunda epeyce bir Çehov tınısı var.

Eee, Çehov ne yaptığını biliyormuş, basit bir yazar değil doktormuş sonuçta, diyor doktor gülerek.

Tabii, haklı. Mevcut anlam stoklarımı tüketmiştim. Doktor çok okuyor, gizlice akıl hocası Çehov'unkine benzer öyküler yazdığından eminim. Onu sevmemin temel nedeni, onları göstermek için asla fırsat kollamaması.

Seyahat etmeliyim, seyahat etmeliyim...

BAŞLANGIÇ VE SON OLARAK: BERLİN

Bulgarların yüzde sekseni 1989 yılına kadar ülkelerinden ayrılmamıştır.

...

Yurtdışında olmak uzayda olmak gibidir, dedi tanıdığım bir kadın yolculuğa hazırlandığım sırada, orada insan daha yavaş yaşlanır. Döndüğünde biz artık yaşı geçkin kadınlar olacağız, sense daha kırk küsur yaşlarında olacaksın. İnsanın kendisi hâlâ gençken, beğendiği kadınların yaşlanması ne kadar korkunç olur, diye düşünmüştüm o anda.

Başlangıçta ne vardı? Ne tavuk, ne onun yumurtası, ne de boşluğa açılan karanlık... Şimdi, ıssız ve düzensiz odamın ortasında, üzerine yazabileceğim bir şey arıyorum. Lanet olası defter işte burada. Dışarıdan bakıldığında muhteşem bir an – yeni, tanımadığın bir şehirde yeni bir hayat. Uygun kelimeler hangileridir, bu an için ilk kelimeler? Onları unutmamak için acele ediyorum.

Ekmek, elma, diş fırçası, bal, fare, tirbuşon...

Başlangıçta liste vardı.

Bir Berlin dairesinde, insanın içini bunaltacak kadar yüksek tavanların altındaki ilk gece. Hayatımdaki tüm tavanları ve odaları anımsayarak orada yatıyorum.

Schöneberg'de Türk çarşısının yanındaki St. Matthias Mezarlığı. Bir tarafta satıcıların bağırışları – kilo-Euro, kilo-Euro... Buyrunuz! Diğer tarafta, birkaç metre ileride, yürüyüş yollarının ve çimlerin altında yatan ölülerin mutlak sessizliği.

Birkaç aylığına yanıma getirdiğim babam, dairenin büyüklüğüne bir türlü alışamadı ve mutfakta, en küçük odada uyumak istedi. Berlin'in büyüklüğüne de alışamadı. Onu götürmemi istediği

tek yer o Türk çarşısı ve yanındaki mezarlıktı.

Orada daima *arkadaş, çok selam, aferin, maşallah, eyvallah* gibi birkaç "Bulgarca" kelime alışverişinde bulunup "Bulgar" peyniri ve ekmeği alabiliyordu. Sonra da karşıdaki, ölülerin artık Almanca konuşmadığı mezarlıkta bir banka oturup, onlara bir şeyler anlatıp serçelere ekmek kırıntıları atabiliyordu. Onu oraya sabah bırakıp akşam almaya giderdim.

Öğle sonraları Grünewald'de bisikletle dolaşırdım. Kocaman ağır evler. Başka bir zaman, başka bir Almanya. Felaketler atlatmış bir azamet.

Berlin'e keyiften gelinmez. Şubat 1918'de Geo Milev buraya parçalanan kafasını yamatmak için gelmiş ve bir yıl kalmış. Auden Berlin'e 1928'de çaresizlikten, Eliot ise ilk kitabı reddedildikten sonra yaralarını yalamak için gelmiş. İhtilalden kaçan Rus göçmenleri buraya, Charlottenburg'a yerleşmiş. Yaşı artık epeyce ilerlemiş olan yazar Angelika Schrobsdorff'a İsrail'deki rahat evini o yaşta bırakıp yaşamak için neden Berlin'e geldiği sorulduğunda, verdiği cevap sarsıcıdır: Yaşamak için geldiğimi kim söylüyor? Ve olabildiğince net olmak için bir ilavede bulunur: Berlin'de daha rahat ölünüyor.

Bir gün Olimpik Stadı gezerken, karşımıza birden Nazi üniformalı iki Alman subayı çıktı. Ürktük, sonra arkadaki kamerayı gördük. Film çekiyorlardı. Asistanlardan biri yana çekilmemiz için sessizce işaret etti ama Aya avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı ve stat onun sesiyle yankılandı. Kamera durdu. Sinemanın tüm araçları sustu. İkinci Dünya Savaşı birkaç dakikalığına zorunlu bir sükûnete maruz kaldı.

Ve olaylar aynı anda gerçekleştiği için, Macaristan'da o savaş esnasında bir kadının tam da bu iki dakika içinde askeri harekâtların anlaşılmaz sükûnetinden istifa ederek sokağa çıktığını ve yaralı bir askeri evine sürüklediğini hayal ettim.

Sonunda ne kalır – Charlottenburg'un kenarında, yüksek tavanlı, neredeyse boş bir odada soğuk bir Berlin günü, boşluk, heybet ve sadelik hissi. Burada, Arvo Pärt'in bir yıl yaşadığı yerde, şimdi onun *Für Alina*'sını dinliyorum, her nota kopup ayrılıyor, boş odanın içinde dolaşıyor, yok olmadan önce onu bir süreliğine elinde tutabiliyorsun. Bu odada Aya ilk adımını atacak, ilk sözcüğünü söyleyecek: *Nein.*

Başka neler. Berlin'in üzerindeki gökyüzü, Kurfürstendamm'ın tam kenarında, hiç kimsenin almadığı nikâh pastaları satan o en hüzünlü pastane, pizzacının üzerine hiç durmadan dökülen yapraklarıyla Savignyplatz'ın güzü, Reichstag'ın günbatımının alevleri içinde yanan cam kubbesi, kasımın erkenden basan karanlığı, hava saldırılarında sağ kalan Wilmersdorf dulları, ölümlerini barış zamanında beklemekten bitkin, Halensee civarındaki geç sonbahar çiğdemleri, metroda lale satan Çinli kadınlar, bir tür gelenek icabı, ölülerimizin de gelip karınlarını doyurmaları için sofrayı toplamadan bıraktığımız Noel gecesi. Yolu bulabilirler mi endişesi ve yer farklı olsa da gökyüzü aynı tesellisi.

Orada kendimize bir hayat kurmak için elimden geleni yapıyordum, ama hüznüm dağılmak yerine derinleşiyordu. Gittikçe daha mahzun ve daha içedönük oluyordum. Böyle zamanlarda başkalarını, özellikle de kızımı kendimden sakınmaya başladım. Tüm edebiyat davetlerini, vasat festivalleri ve başka ülke ve şehirlerde kalmayı bile kabul etmeye başladım... Yola çıkmadan önce kızım bana en sevdiği dinozorunu hediye etti. Ondan hiç ayrılmadım.

Bir gün onun, kendi çocuklarına öykü anlatırken şu cümleyle başlayacağını hayal ediyorum: "Babam ve dinozorlar aynı anda yok oldu..." – ki bu iyi bir giriş, daha doğrusu son olur.

GLOBAL GÜZ

Şimdi de buradayım. Bir sonbaharı tüm Avrupa'da takip ediyorum. Başında bir kestane ağacı Berlin'de, sadece bir metre ötemde

devrildi, sonra Varşova'da sonbahar yaprakları uçuşarak yavaşça yere düştü, tüm Avrupa'nın alev almasına yetecek kadar çok yaprak, Normandiya'nın üzerine çöküşlerini seyrettim, Sibiu'nun adeta ateşe verilmiş (veya paslanmış) kestanelerinin altında yürüdüm, Wroclav'da alev alev yanan bir böğürtlen çalısının önünde şaşkınlık içinde durdum, Gent'in uğultulu rüzgârında yürüdüm ve Graz' da bir tavanarası odasının pencerelerinden sonsuz kasım yağmurlarını seyrettim.

Öğleden sonra saat 3'te ıssız görünen şehirler

Graz
Torino
Dresden
Bamberg
Topolovgrad
Edirne
Mantova
Helsinki
Cabourg
Rouen

Caen, Normandiya'daki yaralı İsa, 1944'teki hava saldırılarında yana doğru yatan kilisede. Ondan geriye sadece diken taçlı başı kalmış, ahşap bedeni yanmış, kollarını füzeler alıp götürmüş. Bacakları yok.

Ku'Damm'daki yarı yıkılmış kilisede sağ eli parçalanmış mermer İsa.

Avrupa'nın sakat bırakılan İsa'ları.

Kendi geçmişlerinin tarihi kabuğunun, kalelerinin ve katedrallerinin altında nefessiz kalan küçük Normandiya kasabaları. On küsur asır önce hepsi görkemliymiş, bugün – birer taşra kasabası. Al sana tarihsel hüzün için bir neden. Hem ünlerini hem unutuluşlarını onurla taşımaktan başka çareleri yok. Falaise, devasa bir şato-

su ve surları olan 8000 nüfuslu bir kasaba. Bazıları için Fatih William, bazıları içinse Piç William olan kişinin doğum yeri. Saat yediden sonra kasaba ıssız, az kalsın enkaz diyecektim. Saman ve şifalı bitki kokuyor. Hiçbir sur, saatlerin acımasız süvari gücünü durduramaz.

Rouen. İlk kokular. Şehir manastırı boyunca zambak kokusu... güçlü ve ilahi. Ve ânında babaannemin evinin hatırası, bahçenin sonundaki zambaklar, helaya giden yol üzerinde. Görülen her şey oraya bir yere, çocukluğun kayıp dünyasına yansıtılır. Mükemmel şehir oradadır, tanrısal şehir, o artık başımızdan geçmiştir ve daha sonraki tüm arayışlarımızda onun sadece benzerlerini fark edebiliriz, bazen daha başarılı olanları, bazen olmayanları. Kataloğa dahil ettiğim ikinci koku, yine burada, katedral civarındaki sidik kokusu. Etrafta uyuyan evsizler karton altlıklarını topluyor artık.

Cumartesi ve pazarları tek başıma dolaşıyorum, dünya bu günlerde epeyce evcil oluyor. Herkes kahkaha atıyor, kahkaha atıyorlar, bu inanılmaz. Hayattan keyif alan kahkahanın hafifliğiyle. Görünürde nedeni olmayan bir kahkaha. Bu, gırtlaktan gelen, yok edici, alaycı veya isterik bir kahkaha değil. Güzel bir gün geçirmenin, dünyanın çayırlarında dertsizce yuvarlanan diğer insanlarla birlikte yuvarlanmanın verdiği hafifliğin kahkahası daha çok.

Süddeutsche Zeitung'un bir sayısında uzak 1952 yılından bir fotoğraf gördüm, daha o zamandan epeyce kocamış olan Horkheimer'ın Frankfurt Üniversitesi'ndeki bir kutlamada çekilmiş fotoğrafı. Yuvarlak bir yüz, tuhaf bir şekilde sırıtıyor, ucundan kâğıt bir topun sallandığı bir karnaval çubuğu tutuyor. Yaşı ilerleyen düşünür, kutlamaya sürüklenmiş olmaktan hafif bir suçluluk ve arkadaşı Adorno'nun her an bir yerlerden çıkıp ona katı ve yargılayıcı gözlerle bakmasından bir parça korku duyuyor sanki. Ama ben keyif bile almıyorum, diyor sanki fotoğraftaki sırıtan Horkheimer kendini savunmak için. Lütfen, suçu hafifleten sebep olarak alınsın bu.

Avrupa'nın taşra kasabalarındaki güzel sanatlar müzelerinin en iyi tarafı, bize zirveleri göstermekten ziyade –hepsinde birer ikişer Renoir, Monet ve tabii ki tüm müze endüstrisini hayatta tutan bir Picasso vardır gerçi– dehasız bir hayatın yoğunluğunu göstermeleridir. Başarılı ikinci sınıf çizerlerin sanatını. Dürüst olmam gerekiyorsa bana şu anda onlar daha ilginç geliyor. On yedinci ve on sekizinci yüzyıl, fazla şansa sahip olmayan ressamlarla doluymuş.

Van Tilborch'un bir resminin önünde –"Banquet Villageous"– uzun uzun ve teselli bulamadan durdum. Ziyafet çeken köylüler, kutlamanın tam sonunda yakalanmışlar, gruplara dağılıyorlar. Nasıl bir hüzün var alttan gelen... karnın derin hüznü. Mide bastırılmış, ama mutluluk bir türlü gelmemiş veya artık gitmiş. On yedinci yüzyıla ait bir hüzün.

Rouen Güzel Sanatlar Müzesi'nde yön işaretleri:

ROMANTISME →

IMPRESSONISME →

NATURALISME →

CUBISME →

TOILETTES →

Dünyanın müzelerini dolaşırken sanki hep aynı donuk yürüyüşlü yaşlı erkek grubunu ve mecalsiz, beyaz saçlı yaşlı kadınları görüyorum, dünyanın sanatıyla bu geç buluşmalarında merak içindeler. Başta bu buluşmanın feci derecede gecikmiş olduğunu düşünüyordum. Sonra yavaşça, onların donukluğuna ve mecalsizliğine yaklaştıkça, bunun tam zamanında yapıldığını anlamaya başladım. Eski ustaların ebediyetinden başka bir ebediyete – böyle yumuşak bir geçiş.

Pisa'da bir meydanda duruyorum ve yüzlere bakıyorum. Bundan asla sıkılmayacağım. Bodrumlarda, giriş katlarında ve tek başına geçirilen öğle sonralarında yaşadığım yüz hasretinden sonra, insan yüzünü yaratıcımızın en büyük başarısı olarak görüyorum.

İnsanlar daha güzel olmuş. Yok, yok, yaşlandığıma dair yeni bir işaret değil bu. Veya en azından sadece o değil. İnsanlar gerçekten daha güzel olmuş. Özellikle de kadınlar, tabii ki. Öncelikle onlar.

Roma – terk edilmiş bir şehir. Pazar.
İlk kokular listesine şunları da ilave edeceğim: geç öğle sonrasında güneşin erittiği asfalt kokusu (çocukluğa ait bir koku), ağır gül kokusu ve çürük esintisi. Eğer doğada bir şey ucuzlatılıp avamlaştırılabilirse (çünkü kültür bu konuda epeyce yol kat etmiştir), bu güldür. Şehir güllerle dolu. Asırlar boyunca yığılan bunca ölümün üstünü kapatmak için mi acaba? Tüm mezarlıklar gül kokar.

Bugün günbatımı beni bir tepede, çimlerin üzerinde çürüyen portakalların ve meyvelerin etini gagalayan karakargaların olduğu, Malta Şövalyelerine ait bir manastırın bahçesinde yakalayacak. Daha belirir belirmez yok olan ani görüntüler. Bu da onların değerini yüz kat artırıyor. Birkaç dakikalığına Roma İmparatorluğu'*nun* günbatımı ve Roma İmparatorluğu *üzerindeki* günbatımı aynı anlam taşıyor. Vespa ve Piaggio motorlarının üzerinde koşturan gece barbarlarının sesleri duyuluyor.

İnsanın bazı şehirlerle yolu ayrılır, aynen belirli kadınlarla yolunun ayrıldığı gibi. Onlarla ya çok erken ya da çok geç karşılaşmışsındır. Karşılaşma için her şey ayarlanmıştır ama aklına rasgele esen bir şey, aniden başka bir sokağa sapmana neden olur.

Ve yine pazar, dünyadaki tüm pazarlar, sabah, Avrupa'da bir yerde...

Çan sesleriyle uyanıyorum ve yarı uykulu halde nerede olduğumu tahmin etmeye çalışıyorum. Şehirler ve kasabalar tespihini çekerek dünyanın bu şekilde başlayan tüm sabahlarını anımsıyorum – Graz, Prag, Regensburg, Viyana, Zagreb...

Her yerin küçük bir meydanı, bir katedrali ve arkasında, hemen bir çan sesi mesafesinde bir oteli var. Odayı gözden geçiriyo-

rum. Lyublyana'dayım, Sezesyon tarzındaki altın yaldızlı "1907" yazısıyla Hotel Union'ın kalın yeşil dosyası da bunu doğruluyor (1907 hotelin kuruluş yılı). Çanlar çalıyor, hafif, aydınlık bir güç beni acele etmeye, giyinip aşağı, sokağa doğru koşmaya itiyor. Çanlarla beden arasında, çanların asırlardır haberini verdiği tüm neşe ve hüzünlerle, nikâh ve ölümlerle, yangın ve ayaklanmalarla, seller ve gösterilerle bağlantılı çok eski bir muhabbet var muhtemelen. Onları duyar duymaz sokağa koş. Kalabalığa karışıyorum, bireysel kimliğimi silerek içinde erimeye çalışıyorum. Şimdi, diyorum kendime, bu cumartesi veya pazar, sadece burada, bu şehirde, bu insanlarla birlikteyim. Tüm bunların bir parçası olmak, katedrale başım önümde girip kapıda haç çıkartmak istiyorum –bunu bazen Ortodoks bazen Katolik usulü yapıyorum, hangisi daha münasiptir bilmiyorum, bağışla beni Tanrım– ilahiler kitabını alıyorum, bir sayfayı açıyorum, sözleri anlamıyorum, ilahi söyleyenlerin seslerini, orgun cevabını duyuyorum, Tanrı'nın sesi böyle mi olurdu, tok, sıcak ve aynı anda ciddi. Kendimi himaye altında ve rahat, her şeyin bir parçası gibi hissediyorum. Ama bana ait olmayan bir hayatı, sadece bir gün, hatta bir gün bile değil, sadece bir sabah tattığım için hafif bir günahkârlık duygusu da hissediyorum.

O kasvetli öğle sonrası Köln katedralinin önündeki meydandan geçerken telefonda birisine öyle imansızca ve azametle bağıran kadın...

Newcastle yakınlarında uçak kanatlı Kuzey Meleği.

...

Neden daha fazla isim not etmedim ki? Tüm bulunduğum yerlerin isimlerini. Şehir ve sokak, yiyecek ve baharat, kadın ve erkek, ağaç isimlerini – Lizbon'daki mor jakarandanın hatırasını, havaalanı ve tren istasyonu isimlerini...

Defterlerimin karşısında, bir zamanlar isim dağıtan ama şimdi

sadece arkalarından el sallayarak uzaklarda kuyruklarının kaybolmasını seyreden yaşlı bir Âdem gibi dikiliyorum.

OTEL HAFIZASI

Oteller için, hafızası olmayan bu yerler için özel bir hafıza geliştiriyorum. İdeal bir otel odası, daha önceye ait hiç kimsenin varlığını hatırlamamalı. Misafirlerin çıkışından sonraki temizlik her şeyden önce hafızanın silinmesidir. Yatak bir önceki bedeni unutmalı, yeni çarşaf serilip iyice gerilmeli, banyo ışıl ışıl parlayana dek temizlenmeli. Bir önceki insanın varlığına ait herhangi bir iz –çarşafın üstünde bir saç teli, yastığın üzerinde belli belirsiz bir ruj lekesi– bir fiyaskodur. Sadece unutuluş sterildir.

Newcastle'da Royal Station Hotel'in ağır, lüks, tren kompartımanı gibi uzun odaları. Pencereler yatay şekilde aşağı doğru açılıyor, trenlerdeki gibi. Düdüğü sanki her an çalacak ve otel hareket edecek. İngilizlerin gündelik hayata yönelik tutuculuğu. Birkaç asır önce WC'yi icat etmiş olup geleneğe sadakatten dolayı su karıştırma bataryasından nefret etmek kolay değil. Sıcak ve soğuk suyu boşuna ayarlamaya çalışırken düşünüyorum bunları.

Pisa'daki Royal Victoria Hotel, ağır ve puslu aynalı odalar, yüksek tavanlar ve iki ahşap, oymalı yatak. İkisinden hangisini seçeceğim konusunda uzun bir tereddüt ve üstlerinde burada 200 yıldan beri yatanların bedenlerini ince, saydam, bir resmin negatifi gibi gördüğüme dair belirsiz bir his.

Helsinki'nin merkezinde, istasyonun arkasındaki otel. Yüksek bir bina, aralıktan bir insan bedeninin süzülüp atlamaması için pencereler sadece birkaç santim açılıyor. Klostrofobi ve temel bir haktan mahrum bırakılma hissi.

Kahvaltıda somon yiyorsun, sonra kuşkonmaz çorbası, sonra da bir zamanlar rüyalarında gördüklerini, muz ve portakal, bu hüzün de nereden çıktı yine, daha neyi özlüyorsun?

Hiçbir şeyi. Sadece o açlığı.

Paris'in en ucuz oteli – 11. bölgedeki "Akasya"... Bütün gece üstümdeki odada yatağın belirgin ve güçlü bir "vurgusuz-vurgulu" hece ritminde gıcırdayışını dinliyorum. Aklımdan geçti ve yazdım: Otel ne kadar ucuzsa birleşme de o kadar azgınca olur.

Eski Prag'da, Ostrovni 32'de 15. yüzyıldan kalma bir otel. Ortaçağ, insan bedeni için ne kadar konforsuz...

Sibiu'daki büyük otel, açık mavi odalar, cam banyo, kötü kahvaltı.

Rouen'daki Vensan oteli, tam merkezde, caddenin üstünde bir oda, kumaş duvar kâğıtlarının çekilmez ağır bordosu. Broşürler arasında elit bir gece kulübünün sade ilanı, "Madam Bovary". Geceyi *Bouvard et Pécuchet* ile geçireceğim.

Normandiya'nın yıldızsız otelleri ve içlerinden en yıldızsızı, Hôtel Berniéres – duş ve klozeti dolabın içinde.

Bairro Alto, Lizbon'da akşamları okyanus rüzgârıyla çarpan ahşap panjurlu pencereleri olan pansiyon. Sokağın karşısındaki kasap, çamaşır iplerinin üzerindeki çamaşırlar, dış cephenin soyulan boyası. Kapısında güneşte rengi atan Pessoa'sıyla defter, kâğıt, gazete ve puro satan minik *papelaria*. Kıtanın tam diğer ucunda bulunan T. kasabasının ansızın anımsanması.

Wroclaw Katolik otelindeki İncil. "Ne mutlu ruhta yoksul olanlara... Ne mutlu yaslı olanlara..." ifadelerinin, mutlu etmekten uzak olan bu kutsamaların yanına, günaha teşvik eden bir kadın eli şöyle yazmıştı: "İşinize karışmak istemem ama canınız sıkılıyorsa be-

ni arayın, Agneşka, tel. 37457..." (Numaranın tümünü vermiyorum.) Böylece bu kutsamalara bir saadet daha ilave etmişti. Şu "İşinize karışmak istemem ama..." müthişti.

Numarayı o gece aramadım ama notun tamamıyla birlikte özenle defterime geçirdim. Şimdi, onca yıl sonra, Agneşka ne yapıyordur acaba? Hâlâ gecikmiş bir saadet satmayı beceriyor mudur, yoksa bu (acil) telefonu da silmem mi lazım?

LİSTELER VE NİSYAN

Sürekli liste yapma, listeyle düşünme, listeyle öykü anlatma takıntısına ne denir? Bu ne türden bir rahatsızlıktır?

Her şeyi yazmak, defterime toplamak için acele ediyorum, aynen fırtına kopmadan önce kuzuları toplamak için acele ettikleri gibi. İsim ve yüz hafızam gittikçe zayıflıyor. Bu makul bir açıklamadır herhalde. Sonlara doğru babamın hastalığı böyleydi. Kocaman bir silgisi olan biri gelip her şeyi silmeye başladı, sondan başa doğru. Önce dün olanları unutursun, en uzaklarda, kıyıda köşede olanlar en sona kalır. Bu anlamda daima çocukluğunda ölürsün.

Babam dışarıya çıkıp yabancı bir şehirde kaybolan bir çocuk gibi sokaklarda dolaşırdı. İyi ki kasaba küçüktü, insanlar onu tanırdı ve geri getirirdi. Onu en sık tren istasyonunda bulurlardı. Trenleri seyrederdi. Bir seferinde, kısa bir süreliğine eve dönmüştüm, arkasından yürüyüp onu takip ettim. Tren istasyonda durduğunda, babam kalkıyor ve açık kapılara doğru yürümeye başlıyordu, sonra yavaşlıyor, duruyor ve seyahatinin amacını aniden unutan veya tereddüt yaşayan bir insan gibi çaresizce bakınıyordu, sonra yine aynı kararsız adımlarla yerine dönüyordu. Bu her trenle tekrarlanıyordu.

Benim kâbusum, bir gün aynı şekilde bir havaalanında dikilmek, uçaklar inip kalkacak, bense nereye gittiğimi hatırlayamayacağım. Daha da kötüsü, döneceğim yeri de unutmuş olacağım. Ve beni tanıyıp eve götürecek hiç kimse olmayacak.

LABİRENT VE SEÇİM

Labirent, birisinin fosilleşmiş tereddüdüdür.

Labirentin en bunaltıcı tarafı, insanın sürekli seçim halinde olmasıdır. Kafa karıştırıcı olan, çıkışın olmaması değil, "çıkış" bolluğudur. Şehir tabii ki en aşikâr labirenttir. Barthes, Paris'i örnek olarak gösterir – "Haussmann tarafından inşa edilen, merkez ve varoşların labirenti."

Bu şehirde keyifli kayboluşlarım oldu ama buraya kafamın karıştığı tek bir öğle sonrasını dahil edeceğim. İki sokak arasında durup hangisinden yürüyeceğimi düşündüğüm zamanı. İkisi de beni aradığım yere götürecekti. Bu arada, sokakların kendilerinde, kendilerine has sıradışı bir şey yoktu. Her zaman olduğu gibi, hangisini seçersem seçeyim, diğerini kaybetmiş olacaktım, sorun buradaydı. Ancak parçacığın aynı anda iki aralıktan da geçerek dalga gibi davrandığını kanıtlayan şu kuantum fiziği deneyinde tatmin olabilirdim. Dakikalar geçiyordu, bense ağırlığımı bir ayağımdan diğerine vererek dikilmeye devam ediyordum. Herhalde korkunç derecede kaybolmuş görünüyordum çünkü yaşlıca bir kadın durup yardıma ihtiyacımın olup olmadığını sordu.

Ne mi yaptım? Birinden yürümeye başladım, sağdakinden, ama sürekli diğerini düşünüyordum. Ve her adımda kendime yanlış seçim yaptığımı tekrarlayıp durdum. Yolun üçte birini bile daha geçmemiştim ki, kararlı bir şekilde durdum (ah, kararsızlığın bu kararlı jesti), ve bir yan yoldan diğer sokağa saptım. Daha ilk birkaç adımda tereddüde kapıldım tabii, ve birkaç metre sonra yeniden, neredeyse koşar adımlarla başka bir yan yoldan birinci sokağa döndüm. Sonra yine tereddüde kapılarak diğerine döndüm, sonra yine ilkine. Bu zikzakla iki sokağı da elde ettim mi, yoksa ikisini de mi kaybettim, hâlâ bilmiyorum. Sonunda, labirentteki bir maraton koşucusu gibi, tümüyle tükenmiş, çatlayacak gibi atan bir kalple bir bankın üzerine yığıldım.

Asla tek başıma yolculuk yapmam. Fakat benimle olanlar çıplak gözle görülmez. Sınırdan bir sürü insan geçiren bir insan kaçakçısı gibiyim. Onların bir kısmı artık hayatta değil. Diğerleri, tam tersine, fazlasıyla canlı ve meraklı, her şeye dokunuyorlar, her şey hakkında soru soruyorlar, kayboluyorlar, gruptan ayrılıyorlar. Havaalanındaki dedektörler onları yakalayamıyor.

Bu kıtanın en beklenmedik ve en zamansız yerlerinde, hatta havalimanlarının kimliksiz alanlarında, bu ayrı devlette, beklenmedik yüzler biter. Münih havaalanında çayımı yudumlarken etraf birden gürültülü ve rengârenk Çingene kalaycılarla doluyor. Polisler onları fark etmiyor, dedektörler de gümüş bileziklerinden, ağır tava ve bakır kaplarından ötmüyor. İşte babaannemin arkadaşı yaşlı Çingene Rusaliya da burada, lale desenli başörtüsü, kocaman ahşap tarağıyla, papatya toplamaya gelmiş. İçtiğim, papatya çayı, anahtar bu. Burada, Münih havaalanında papatya yetişmez, demek istiyorum ona, ama Rusaliya bana bakmıyor. O anda onun için benim de mevcut olmadığımı anlıyorum, polislerin de, dedektörlerin de, hatta o koca terminalin bile... O hâlâ inşa edilmemiş. Onun yerinde uçsuz bucaksız bir papatya tarlası yayılıyor.

Çocukken tüm bu gürültülü Çingenelerden korkardım. Büyükler bizi onlarla korkuturdu, yaramazlık yapanları alıp kocaman çuvallarına tıkacaklarını söylerlerdi. Ben yaramaz değildim, ama kim bilir, hatadır yapılır. Yaşlı Rusaliya'dan korkmazdım ama. O evimize giriyordu, oturuyordu ve babaannemle bütün öğleden sonra konuşuyorlardı. Onların yanında durup onları dinlerdim. Rusaliya babaannemi severdi çünkü onu evine alan tek kişiydi ve onunla eşiti gibi konuşurdu. Babaannem Rusaliya'yı severdi çünkü o çok yer gezmişti, babaannemse dünyayı gören herkese saygı duyardı. Rusaliya her yaz dünyayı anlatırdı, babaannemse dinlerdi ve yün eğirirdi, öyküler örekesinden sarkan ipe karışırdı. İçeriye niye alıyorsun onları, derdi daha sonra komşumuz, Çingeneye

güven olmaz, o seni oyalarken yakınları etrafı kurcalar, ya bir piliç götürürler ya da bahçeden domates toplarlar. Bırak toplasınlar, derdi babaannem, onların da kalbi var, bu yıl domates bol zaten.

Anonsları yapan kadının sesi uçağımın geciktiğini duyuruyor ve beni Münih havaalanına geri getiriyor. Kocaman ahşap taraklı Çingene Rusaliya ve rengârenk yakınlarından eser bile yok. Çayım da bitmiş.

Yaşadığım sürece Rusaliya Münih havaalanına papatya toplamaya gidecek, yakınları arkasında tavalarıyla şangırdayacak ve o sonsuz ikindilerde babaannem yün eğirip dünyayla ilgili öyküler dinleyecek.

FİNLİ BİR ŞAİR AİLESİNİN LAHTİ'DEKİ ÖĞLE YEMEĞİ TASVİRİ

Bu bir Vermeer tablosu olabilir.

Yakışıklı, çok yaşlı bir Finli şair, upuzun bir yüz, yaşlılığın bazı yüzlere yaptığı türden, artık solmaya yüz tutmuş masmavi gözler (birinde hafif bir tik), ellerini güçlükle hareket ettiriyor, yüzünde sürekli bir tebessüm (bu da tik olabilir mi acaba?), tatlı ve tutuk bir tebessüm, yaşlılığı için özür diliyor sanki. Yanındaki yaşlı hanımefendi herhalde karısı – kocaman, etrafı siperli bir şapka, kenarları çilekli, yanaklarında bolca allık var, yaşlı hanımefendilerden beklendiği gibi... Kocasının hareketlerini ihtiyatla takip ediyor, her an yardımına koşmaya hazır. Şair, kaşığındakinin yarısının tabağa geri dökülmesine neden olan sağ elindeki o titremeye rağmen şimdilik tek başına da idare ediyor.

Kadının yanında çiftin oğlu oturuyor, bize takdim edildiği gibi o da şair, kırk yaşlarında, zayıf, boyluca, gözlüklü, dişleri öne doğru çıkık, baba kadar yakışıklı ve zarif değil. Bazen ebeveynlerin çocuklarından daha güzel olması tuhaf, insan daima tersini bekler. Gelin, bütün aileden farklı olarak, dolgun ve esmer, herhalde yabancı. Ve dört ile altı yaşlarındaki iki sevimli kızları, ma-

vi elbiseleri içinde, sofra adabı ile içlerindeki doğa kanunu arasında bocalıyorlar.

Sohbet zor ilerliyor, ama bu, sohbetin gerekli olmadığı bir tablo. Yaşlılığın zarif galibiyeti içinde hayatın kendisini büyülenerek seyrediyorsun. Aşk varmış, aşk çocuklar doğurmuş, çocuklar kendi çocuklarını doğurmuş. Felaketler de olmuştur kuşkusuz, ama işte buradalar, pazar öğle yemeği için hep beraber, bu şeref sofrasında, muhtemelen büyük Finli şairin tek bir dizesini bile okumamış ve imkânsız adını herhalde akıllarında tutamayacak olan dünyanın her yerinden toplanmış tüm bu yazarların önünde. Tek bir öğle yemeğinde olsa bile, seni ilk kez gören insanların saygısına layık olmak ve bunu yakınlarınla paylaşmak. Daha ne isteyebilirsin ki?

Ve burada Finli şair onu tablonun dışına çıkartan bir şey yapar. Kaşık titreyen elinden düşer, tabağın kenarına çat diye çarpar, içine düşerken biraz kuşkonmaz çorbasıyla dolar ve çorbayı şairin beyaz gömleğinin üzerine döker, dehşete düşen karısının bluzunun üstüne birkaç yaramaz damla gönderir ve şangırtıyla taş zemine düşer.

Ev sahibi kaşığı kaldırmak için hamle yapar, sanki bu en önemli şeymiş gibi, bu esnada kafasını masanın köşesine çarpar, dört yaşındaki kız artık kendini tutamaz ve kahkahayı basar, annesi onu susturmaya çalışır ama bu işleri daha da kötüleştirir, kız, herhangi bir geçiş yapmadan ağlamayı doğrudan çığlığa çevirir, yaşlı şairin oğlu başını çaresizce önce annesine, sonra çocuklarının annesine doğru çevirir ama ikisinden de herhangi bir talimat gelmez. Şairin karısı gömleğinin üzerindeki lekeyi peçeteyle temizlemeye çalışır. Ya şairin kendisi? Şair, o masum, özür dileyen ifadesiyle, büyük bir yaramazlık yapmış bir çocuk gibi tebessüm etmeye devam eder.

Eğer görünmez bir Vermeer bu tabloyu çiziyorsa ve tablo bir sonraki yüzyıl sergilenirse, sağ alt köşesindeki koyu lekeye, tam kaşığın düştüğü yere dikkat edin. Eğer ona Rorschach testindeki gibi uzunca bakarsanız, yaşlılığın minik şeytanını ve onun kindar tebessümünü göreceksiniz.

HÜZÜN KEMİKLERİ KIRILGANLAŞTIRIR

Finlandiya'ya her şeyden çok babam için gittim. Bir edebiyat festivali için kibar bir davetten yararlandım. Bu ülkeyle daha çocukluğumdan beri samimi bir ilişki içindeydim, orada hiç bulunmadığım halde. Babam oraya tesadüfen gitmişti, ilk ve sanırım son yurtdışı gezisiydi o zamanlarda. Finlandiya, tabir caizse, bizim salonumuzda yaşıyordu: misafirler için çıkardığımız dayanıklı, açık yeşil camdan yapılmış altı Finlandiya bardağı. Onların masaya konması daima babamın öyküsünü tetiklerdi. Bizim için o bir tür masal, kuzey destanı ve macera romanıydı, hepsi aynı anda. Onlara nasıl kişi başı sadece beşer dolar verilmiş, herkes nasıl bir şişe kanyak veya votkayı kaçak geçirmiş, sonra babam tüm korkusu ve utancıyla, kendi şişesini şu anda kullandığımız bardaklar, bir Finlandiya kül tablası –o da masanın üstünde duruyordu– ve annem için elbiselik kumaşla nasıl değiştirmiş. Burada annem parlak ve renkli, iri, solgun gül desenli elbiseyi dolaptan getiriyordu, herkes de hayretle cıkcık ediyordu. Finlandiya, Yurtdışı olarak bilinen o mitik ülkeye en çok yaklaşan yerdi, benim çocukluğumun ülkesiydi. Babamın devleti. Babaların.

Benim Finlandiya'ya gidişim ve Finlandiya'yı öğrenmeye başlamam, bundan tam otuz yıl sonra, ben kendim de artık baba olduğumda gerçekleşti. Ve de tam babamın güya masum bir tahlilinin sonuçlarının açıklandığı hafta. İlk anda seyahatten vazgeçme kararı aldım, sonra aklımdan tam da o âna denk gelmesinin tesadüf olmadığı, bunun kader olduğu ve hatta bu gezinin birtakım iyileşme süreçlerini harekete geçirebileceği düşünceleri geçti.

Uçağa aşırı bir hüzün yüküyle bindim. Haziranın ortasıydı, sonsuz beyaz geceler. Tuhaf bir melankolinin içinde yaşıyordum. Bu hayal ettiğim ülke değildi. Çocukluğumdan beri bana epeyce yaşlanmış geldi. Helsinki sokaklarında yürüyordum ama tam olarak orada değildim. Kızım daha yeni doğmuştu, babamsa korkunç teşhisi yeni öğrenmişti. O, bu sokaklarda yürüdüğünde yirmi beş

yaşındaymış, ben artık otuz dokuzdum. Onun dünya gözüne asla ulaşamayacaktım, artık birçok ülkeyi dolaşmıştım, duyular alışır, göz sadece kaydeder, dejavu hissi birikir.

Ve bir gece bedenim dayanamadı.

İnsanın hayatı boyunca icat ettiği ülkede bir anda çökmesi epey manidardır.

Geceyarısından sonra, öğle civarında... İçerisi yarı karanlık, yarı aydınlık. Odanın alacakaranlığında günün hangi saati olduğunu ve bedenimin nerede olduğunu anlamaya çalışıyorum. İkisi hakkında da herhangi bir fikrim yok. Kendimi hafif hissediyorum, yatağın yaklaşık bir metre üstünde süzülüyorum, hiçbir yerim ağrımıyor, cennette miyim yoksa... Bunlar ya hemşire ya melek. Anlamadığım bir dil konuşuyorlar – Cennetçe mi Fince mi? Bedenimi hiç hissetmiyorum, biraz tedirgin edici olmasa, bu harika olurdu. Başımı zar zor sola çeviriyorum ve içinden koluma doğru sıvı akıtan torbayı görüyorum. Anlaşıldı, cennette serum olmaz. Son hatıram kiraladığım bisikleti sürdüğüm âna dair, bir şeyler düşünüyorum, sonra karşımda parlak bir ışık, meğerse ters şeride girmişim, kendi şeridime dönmek için aniden yana kırıyorum, sonra fren sesleri, sonra... oda.

Yavaş yavaş kendime geliyorum. Nöbetçi hemşire iğneyle ve tek bir İngilizce kelimeyle ara sıra içeri giriyor, ama kelime yeterince net – *Painkiller*! Ağrı kesici! Kapıda bir an duruyor, "*Painkiller*" duyurusunu yapıyor, sanki içeriye çok önemli bir beyefendi girecekmişçesine, iğneden havayı boşaltıyor ve şırıngayı mevcut olmayan bedenimin bir yerine sokuyor. Kör topal İngilizcemle hiçbir ağrımın olmadığını anlatmaya çalışıyorum. Ama hemşire başını sallıyor ve kendi Mumintroll dilinde, anlamadığım bir şey söylüyor.

Hüzün kemikleri kırılganlaştırır.

Ameliyathaneye götürüldüğüm âna dair neredeyse sinematografik bir anım var. Hareketli sedyenin üstünde yatıyorum ve başımın

üzerindeki uzun floresan ışıklar film şeridinin boş karelerini çerçeveliyor. Eğer sedye saniyede 24 kare hızıyla taşınıyorsa, diye düşünüyorum, bu, şu anda benim için görünmez olan bir filmi başlatacaktır. Koridor ıssız ve hafiften yankı yapıyor. Küçük bir kafeteryası olan bir kattan geçiyoruz. Hastane kıyafeti içinde bir anne ve muhtemelen babalarının ziyarete getirdiği üç kız çocuğu pasta yiyor ve meyve suyu içiyor. Tüm hareketleri yavaşlatılmış olarak hatırlıyorum. Yukarıya dikilmiş ayağım, hafifçe ıslak bandajım ve serumumla korkunç görünüyorum herhalde. Üç kız gevezeliklerini kesiyor, tabakların içine bırakılan çatalların sesini duyuyorum, yanlarından geçerken başlarını masumca bana doğru çeviriyorlar. Tebessüm etmeye çalışıyorum, üç pembe bluzlu kız, pipetleri, meyve suları, biraz merak ve korkuyla karışık hafif acıma duyguları... Anneleri bir şey söylüyor, isteksizce de olsa üçü de kibarca yüzlerini bandajlarla kaplı bir şey taşıyan sedyeden çeviriyor. Narkoza mağlup olurken bu sahneyi kafamda tutuyorum. İnsan öteye adımını atmadan önce son gördüğü şeyin ne olacağını bilemez.

Gözlerimi güçbela açıyorum ve Ritva'nın hafiften bulanık karartısını görüyorum, o da uyandığımı fark ederek ânında canlanıyor. Saatlerce yatağımın yanında kalmış. Bir zamanlar, geçmişte kalan 1968'de, Bulgaristan'da yedi gün geçirmiş. Hayatımın en güzel yedi günü, diyor. Yirmi yaşındaydım, gençtim, solcuydum ve âşıktım. Daha sonra bu üç şeyi aynı anda hiç tekrar yaşamadım, diyor Ritva. Dışarıdan bakıldığında doktorlar için tuhaf bir tablo oluşturuyoruz herhalde. Altmış yaşında bir kadın ve kırk yaşında hareketsiz bir erkek. Aramızdaki tek ortak şey bir yıl – 1968. Onun mutlu olduğu yıl, benim doğduğum yıl. Olaylar arasında belli bir bağlantı olmadan. Gerçekleştikleri yer hariç.

Şu anda beni en çok endişelendiren şey ürkütücü bir tahmin. Bakmak için kafamı kaldıramıyorum. Bu yüzden ayağımı hareket ettirmeye çalışıyorum. Hiçbir şey olmuyor. Belden aşağı hiçbir şey hissetmiyorum. Birden orada çarşafın boş olduğunu hayal ediyorum. Biraz önce içinden yüzerek çıktığım koyu beyazlığa tekrar

döndüğümü hissediyorum. Oradan tekrar çıktığımda, bu artık yakıcı bir ağrı yüzünden oluyor. Gözlerimi anında açıyorum. Ritva yine başucumda, ağrıdığını söylüyorum, o da hemşire Painkiller'ı arıyor. Yavaş yavaş bu dayanılmaz ağrının ayağımdan geldiğini anlıyorum, demek orada, yerinde ve onu hareket bile ettirebiliyorum. Tanrıya şükürler olsun, ağrıyor. Orada ve ağrıyor.

Bir-iki hafta sonra, sağ kurtulmuş, alçılar içinde, evde yatıyorum, saatleri ve dakikaları bedenen hissediyorum. İşlediğim suçtan tam emin olmadan bu yılın yazını hüküm giymiş biri gibi yatarak geçiriyorum. Ama tüm mahkûmlar böyle der.

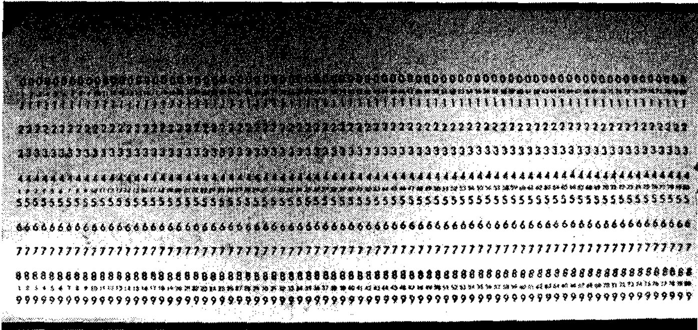
Sol bilekte üçlü kırık, ameliyat, iki platin, yedi çivi, iki çatlak kaburga, yine solda. Saatlerce üzerimdeki tavana bakıyorum, yatalağın tek gökyüzü, ve yine altında yattığım tüm tavanları hatırlıyorum. Berlin'deki yüksek tavanı ve çocukluğumun alçak tavanını. Üzerindeki sineklerin yıldız takımlarını. Gazeteyle, o yegâne abajurla sarılı çıplak ampulü.

Tavanın belli belirsiz çatlakları ve pürüzleri tuhaf dağlara ve beni uzak yolculuklara çıkartan denizlere dönüşene kadar yine açık gözlerle yatıp hareket etmeden yukarıya baktığım, çocukluğumuzun o "bir zamanlar"ında bize öyle cömertçe bahşedilen sonsuz öğle sonralarını hatırlıyorum. Birkaç yıl sonra dağlar ve denizler mucizevi bir şekilde kadın kalçaları, kadın baldırları, kadın göğüsleri ve kadın hatlarına dönüşecekti. Yüzey ne kadar pürüzlü ve kusurluysa, o kadar fazla gemi ve kadın gizler.

Böylece seyahatlerim de doğal olarak sona erdi... Dünyanın en hüzünlü yerine döndüm, paramparça. Oteller, havaalanları ve istasyonlarda geçen birkaç yıldan geriye, aceleyle aldığım yolculuk notlarıyla dolu iki-üç defter kalmıştı. Şimdi, onları vakit öldürmek için ilgisizce karıştırırken farkına varıyorum – hüzün yavaş yavaş dünyayı basıyor. Bir şeyler sanki zamanı kösteklemiş, güz kımıldamak istemiyor, tüm mevsimler güz. Global güz... Yolculuk da hüznü tedavi etmiyor. Başka bir şey aramak lazım. *The saddest place* is *the world.* – En hüzünlü yer, dünyanın *ta kendisi.*

VIII.
HÜZNÜN FİZİĞİNE GİRİŞ

Bu notlar, uzun zaman önce kullanımdan kalkan, elektronik bilgi işlem cihazlarının doğduğu döneme ait, eski delikli kartlar üzerine alınmıştır.

TEREDDÜT KUANTUMLARI

Temel parçacık fiziğindeki en şaşırtıcı şeylerden biri, gözlem ediminin kendisinin parçacıkların davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olmasıdır. Ta 1920'lerde öne sürülen Kopenhag yorumuna göre, elektronlar sadece onları gözlemlediğimizde parçacık gibi davranır. Geri kalan zamanda, gözlerimizden uzak, içinde tam olarak nelerin olup bittiğini bilmediğimiz, dağınık ve görünürde ilgisiz bir dalganın parçalarıdırlar. Orada her şey mümkündür, önceden kestirilemez ve farklıdır. Ama onları gözetlediğimizi hissettikleri anda, hemen beklediğimiz şekilde, düzenli ve mantıklı davranmaya başlarlar.

Dünya, sadece gözlem altında olduğu için eski ders kitaplarındaki gibidir. Veya Idlis, Whitrow ve Dicke'nin 20. yüzyılın ortalarında belirttiği gibi, "Evrenin varolabilmesi için, belirli bir aşamada gözlemcilerin ortaya çıkması gerekiyordu." Birileri beni gözetliyor, öyleyse varım.

Peki ya beni hiç kimse gözetlemiyorsa, yine de var mıyım? Yalnız yaşıyorum, hiç kimse gelmiyor, beni kimse aramıyor. Diğer taraftan, büyük, görünmez bir gözlemci, unutmamamız gereken bir göz var daima. Einstein'ın ona verdiği isimle, İhtiyar. Belki de kuantum fiziği veya metafiziği bize tam olarak bunu söylüyordur. Eğer varsak, demek ki biri bizi gözetliyor. Gözü daima üzerimizde olan biri veya bir şey var. Ölüm, o şey bize bakmayı kestiği, yüzünü bizden çevirdiği anda geliyor.

Stanfordlu bir fizikçi, sırtımızın arkasındaki dünya bir çeşit tanımlanmamış kuantum çorbasıdır, diyor, ama geri döndüğümüz anda donar ve sabit gerçekliğe bürünür. Bu tanımı seviyorum ve arkaya aşırı ani dönüş yapmıyorum. Anaokulundayken çorbamı içmezsem onu sırtıma dökmekle tehdit eden o teyzeyi hatırlıyo-

rum. O zaman anlardım kuantum gerçekliğinin ne olduğunu.

Hâlâ hayatta olduğumdan emin olmak için birinci tekilde yazıyorum.

Sadece kendi benliğimin bir yansıması olmadığımdan, üç boyutlu olduğumdan ve bir bedene sahip olduğumdan emin olmak için üçüncü tekilde yazıyorum. Bazen bir bardağı itiyorum ve düşüp kırıldığını keyifle not ediyorum. Demek hâlâ varım ve sonuçlara neden olabiliyorum.

Eğer beni hiç kimse gözetlemiyorsa, kuantum çorbasına dönüşmemek için kendi kendimi gözetlemek zorundayım.

Dünyanın varolabilmesi için biri onu sürekli düşünüp gözetlemeli. Veya dünyayı düşünüp gözetleyeni düşünüp gözetlemeli... Karışık bir iş. Yirmi dört saatlik bu nöbeti üstlenebilir miyim?

Temel parçacık fiziği rasgeleliği ve belirsizliği ıslah ediyor. Onu işte bu yüzden seviyorum. Einstein'ın kendisiyse özellikle bundan kaygı duyarmış ve mektuplarında bundan sürekli şikâyet edermiş: "Kuramlar bize çok şey sunuyor ama bizi İhtiyar'ın sırlarına gerçek anlamda pek yaklaştırmıyor. Bana sorarsanız, O'nun zar atmadığından eminim." Bana sorarsanız, İhtiyar'ın yine de –aynen bizim burada öğle sonralarını zar atarak geçiren tablacı yaşlılar gibi– zar atmaktan hoşlandığından eminim.

Bir not. Kuantum fiziği, belki de tümüyle metafiziğe dönüşmemek için, kimin gözlemci olabileceği, bu statüye kimin sahip olabileceği sorusuna yoğunlaşmaktan kaçınır. Buna Tanrı'nın gözü dışında bir göz dahil ediyor muyuz? İnsan gözü, dünyayı sürdürebilme kabiliyetine sahip bir göz sayılır mı? Bir salyangoz, kedi veya menekşe gözü denkleme dahil midir?

Ama yine de kuantum fiziğinin olayları mikro düzeyde açıkladığını unutmayalım. Peki, Tanrı'nın bir temel parçacık olmadığını

nereden bileceğiz? O pekâlâ bir proton, elektron hatta bozon bile olabilir. Tanrı bozondur. Kulağa hoş geliyor. Kulağa Tanrı bozadır gibi geliyor, derdi Aya.

Ama büyük ihtimalle O, çifte doğaya sahip ve hareketsizlik halindeki ağırlığı mutlak sıfır olan bir foton. Bu nedenle de ışık hızıyla hareket edebiliyor. Tanrı ışıktır derken, kuantum fiziğine ne kadar girdiğimizin farkında bile değiliz. Veya O bir nötrino, ışıktan belki daha hızlı ve keyfi dönüşüm yaşama kabiliyetine sahip. Eski Evanjelistlerin/fizikçilerin Tanrı'nın Başkalaşımı olarak tasvir ettikleri, nötrino dönüşümüdür. Ama ben O'nun yine de bir karınca, kaplumbağa veya bir mabet ağacı olmasını isterdim.

Anlatılmamış olan, aynen meydana gelmemiş olan gibi –çünkü ikisi aynı sınıftandır– tüm olasılıklara, sonsuz şekilde meydana gelme ve öyküleştirilme şansına sahiptir.

Ama öykü maalesef çizgiseldir ve insanın her seferinde sapmalardan kurtulması, yan koridorların önüne tuğla örmesi gerekir. Klasik öykü, üzerine her taraftan yağan olasılıkları hükümsüz kılmaktır. Dünya, sınırları belirlenmeden önce, paralel anlatı ve koridorlarla doludur. Tüm olası çıkışlar sadece tereddüt ve kararsızlıklarla oyalanır. Belirlenemezlik ve belirsizlikle dolu kuantum fiziği bunu kanıtlamıştır.

Başka anlatıların meydana gelebilmesi için yer açmaya, öyküde boşluklar, daha fazla koridorlar, sesler ve odalar, ucu açık öyküler bırakmaya çalışıyorum, aynı şekilde sırrını öğrenemeyeceğimiz gizler... Öykünün günahından kaçınılmayan yerlerdeyse, umut ediyoruz ki belirsizlik bizimle olmuştur.

OKUMANIN KUANTUM FİZİĞİNDEN BİR SORU

Edebiyat için kuantum fiziği geliştiren biri olmuş mudur? Orada da gözlemci eksikliği her türden birleşmeyi varsayıyorsa, düşünün artık romanın temel parçacıkları arasında yaşanan cümbüşü. Onu

kimse okumazken, kapakları arasında neler oluyor acaba? Üzerinde düşünülmeyi hak eden sorular bunlar.

DENEYLER

Elektronun dalga gibi hareket ettiği ve aynı anda iki aralıktan geçtiği şu ünlü elektron deneyi, aynı anda farklı yerlerde olmanın mümkün olduğuna inanmak için belli bir zemin oluşturur. Ama içimdeki Gaustin'in belirttiği gibi, burada söz konusu olan seksen kilo ağırlığında ve bir doksan boyunda elektronlar değil. (Eğer böyle olsaydı, dedem aynı anda iki köyünde, hem Bulgar hem Macar köyünde kalabilirdi, iki oğlunu da büyütebilir, iki hayatını da yaşayabilirdi...)

Şansıma, ilgilendiğim şeylerin ağırlığı yok. Geçmiş, hüzün ve edebiyat – beni sadece ağırlığı olmayan bu üç balina ilgilendiriyor. Ama kuantum fiziği ve doğa bilimleri onlara sırtını çevirmiş durumda. Eğer Aristo, fiziğin ve metafiziğin usulen ayrılmasının, bilgi evreninde kesin ve yapay bir bölünme yaratacağını bilseydi, kendi çalışmasını herhalde kendi yakardı. Veya en azından bölümlerinin sırasını karıştırırdı.

Bir süre önce takma adlarımdan birini kullanarak Miletli Leukippos ve Abderalı Demokritos atomculuğuna dayanan bir roman yayımladım. Sonuç olarak onlar kuantum olayını daha MÖ 5. yüzyılda keşfetmiş. Her şeyin unutulması için epeyce zamanın geçmesi gerekmiş. Sadece atomlardan ve boşluktan oluşan bir dünyayı cesurca ve soğukkanlılıkla çizen bu Sokrates öncesi düşünürleri, bu ilk kuantum fizikçilerini seviyordum. Sonsuz boşluk ve içinde yüzen sayısız atom... Atomculuk modelini edebiyata taşıyıp, ayrı ayrı klasik edebiyat atomları arasındaki karşılaşmaların yeni bir edebiyat malzemesi oluşturup oluşturamayacağını öğrenmek istiyordum. *Boşlukta yüzen başlangıçlardan oluşan atomcu bir roman...*

Bu ciddi bir deneydi ama ona postmodern bir şaka olarak bakıldı, fizik boyutundan çok metafizik boyutu algılandı. Fizikçiler roman okumaz. Ki bu beni epey hayal kırıklığına uğrattı ve on yıl kadar herhangi bir şey yayımlamaktan kaçınmama neden oldu.

Şimdilerde uğraştığım konuysa şu: Tüm duyuları dahil ederek, en ince ayrıntıların hatırlanmasıyla zamanda geriye gitmek, kritik bir dönüş noktası yaratabilir mi? Bir tür düzeneği devreye sokup, evrenin tüm mekanizmasını geriye çevirebilir mi? Evren zaten uçurumun kenarında, dolayısıyla tek kurtuluş yönü geriye doğru. Şu anki saatte, dakika dakika, bir önceki saatte olanlar meydana gelecek. Bugünün tümü yerine dün gelecek, dünün yerine önceki gün, önceki günün yerine bir önceki gün, ve böylece daha da geriye gideceğiz ve yavaşça, bir gıcırtıyla uçurumun kenarından uzaklaşacağız. Yeniden yaşanacak geçmiş günlere müdahale edebilecek miyiz, bilmiyorum. Eski başarısızlıklarımızı ve depresyonlarımızı tekrar yaşamak zorunda kalacağız, ama onların aralarındaki birkaç mutlu dakikayı da. Ölümün yeni haksızlığından...

...kurtuluş yok. Geriye dönüş noktasına kadar seksen yıl yaşamış olanlar, bir seksen yıl daha yaşayacak, geriye doğru. Daha kısa, otuz, kırk, veya elli yıl yaşamış olanlar, aynı miktarla tatmin olmak zorunda kalacak. Ama şunu da belirtelim, kendi gençliklerine ve çocukluklarına doğru ilerleyecekler. Hayatlarının sonuna doğru ilerledikçe, gittikçe daha mutlu, daha genç, daha sevimli olacaklar. Minik dengesiz bebek ayaklarının üzerinde mutluluk içinde sendeleyerek, dili unutarak, evlerine dönme günü gelene kadar agulayıp gugulayacaklar. Böylece 1 Ocak 1968'de doğan ben, yine 1 Ocak 1968'de ölebileceğim. Benim kusursuz evrensel denge dediğim olay bu.

Doğmuş olduğun saatte ve dakikada ölmek, kendi hayatından iki kez geçtikten sonra. Bir ucundan diğer ucuna kadar, sonra tekrar geriye.

G. G.
1 Ocak 1968 - 1 Ocak 1968
Mutluluk içinde 150 yıl yaşadı

(Buraya herkes kendi adını ve tarihini koyabilir.)

Yeryüzündeki hayatın üç milyar yıl önce ortaya çıktığı iddia edilir. Bu düzenekle en az üç milyar yıl daha hayat temin edebiliyoruz. Eğer daha fazla sunabilen varsa, buyursun.

Üzerimizde, klasik fizikte tasvir edilmeyen, önüne geçilmesi gereken başka bir çekim kuvvetinin baskısı var, zamanın çekim kuvveti. Einstein'ın daha 1915'te tarif ettiği şu yerçekimsel gecikme benim işime yaramıyor. 1976'da NASA uzaydaki düşük yerçekimi ortamında zamanın gerçekten birazcık geciktiğini onayladı, insanların uzayda yaşlanmadığına dair efsane de buradan yayıldı. Ebedi gençlik miti yeniden canlanmaya yüz tuttu. Yaşı ilerleyen bir sürü milyoner teyze, gözlerini herhalde ebedi bir sanatoryum olarak gördükleri gökyüzüne dikiyordu ve orada yatmanın ne kadara mal olacağını hesaplıyordu, en sevdikleri foksteriyerleriyle birlikte tabii, çünkü kuçukuçun tahtalı köyü boylayacaksa...

...genç kalmanın ne anlamı olur. Bu efsane bize de ulaştı, hayal meyal hatırlıyorum, ama sekiz yaşındaki halimle onu zaten fazla önemsemiş olamam. 2010'da bir girişimölçerle zamanın bu sapmasını hakikaten ölçtüler. Evet, sezyum atomunda (onu kullanmışlardı) yavaşlama vardı, ama önemsenmeyecek kadar küçüktü – bir milyar yılda saniyenin yüzde biri kadar. 1976'da daima genç kalmayı umut edenlerin ömrü, bu son derece umut kırıcı sonucu görmeye yetmemiştir herhalde.

Amacım zamanı milyarlarca yılda saniyenin yüzde biri kadar yavaşlatmak değil, ki bu kadar yıla zaten sahip değilim. Amacım bunu uzayda yapmak da değil, özel bir uzay düşkünlüğüm yok (oto-

büste bile fenalaşırım). Bir parçacık geçmişi, akıp giden bir litre zamanı hemen burada, hakaret derecesinde kısa olan bir insan hayatının sınırları içinde geri çevirmek istiyorum.

YENİ DENEYLER

Yoğunlaştırılmış ve yakın "gözlem" uyguluyorum. Yeniden yaratmak (suretini oluşturmak) istediğim zaman aralığı daraldıkça, şansımın artacağını oldukça erken anladım. Bütün çocukluğumu kapsayan fikirden vazgeçtim. Bir süre, seçtiğim bir yılı denedim. O yılı ayrıntılarıyla hatırlamayı, hiçbir şeyi atlamadan onu şahsi ve tarihi açıdan yeniden inşa etmeyi.

Doğduğum yılı seçtim çünkü yeni doğanın dünyası daha kısıtlı ve daha temiz, bu anlamda yeniden oluşturulması daha kolay, dış sesler daha az. Yeni 1968 işte burada. Mutlu bir rastlantı sonucu ilk günlerinde doğdum, dolayısıyla iki öykü, benimki, küçük ve sidikli, ve onunki, muazzam (ve yine sidikli), yan yana gidebilirdi. Islak bezler, ocak soğuğu, annemin sıcak cildi, Latin mahallesinde ilkbaharın filizlenmesi, geceyarısı gaz sancıları, Prag'daki yaz, Sofya gençlik festivali, Çekoslovakya'da "kardeş" birlikler, ilk diş... Her şey önemliydi. Birkaç ay sonra dünya entropisinin ağırlığı altında ezilmiş, tükenmiş halde yerde yatıyordum. Gücümün ve azmimin bir yılı gerçek boyutlarıyla, tüm kokuları, sesleri, kedileri, yağmurları ve gazete haberleriyle –kibrit çöplerinden inşa edercesine– yeniden oluşturmaya yetmeyeceğini anladım. Bu başarısız deneyin taslağını korudum.

Deneyin alanını daraltmalıydım. Başka bir yılın bir ayını kararlaştırdım, Ağustos 1986, 18 yaşındayım, son özgür ayım, sonunda askerlik bekliyor. Her şeyle iki yıllığına vedalaştığın bir ay, aslında ebediyen, ama bunu o zamanlarda bilmiyorsun. Saçının rahatça uzamasına izin veriyorsun, kız arkadaşınla sonuna kadar gitmeyi deniyorsun. Gece geç saatte, annen baban uyurken, bir arkadaşın-

la şehrin boş sokaklarına çıkıyorsunuz, nehre kadar gidiyorsunuz ve panel binaların karanlık pencerelerine bakarak, Holden Caulfield gibi "Rahat uyuyun sersemler," diye –veya her ne dediyse– bağırmaya niyetleniyorsunuz...

...ama bir türlü yapamıyorsunuz. Ayın sonunda başını sıfır numara tıraş ettirmek için en uzak berbere gidiyorsun. Saçının yere düştüğünü görüyorsun ve ağlamamak için kendini zor tutuyorsun. Berberden artık farklı bir yaşta çıkıyorsun, mahzun, tedirgin, peşinen hazırladığın şapkayı başına geçiriyorsun ve en kısa yoldan eve dönüyorsun. Birkaç gün sonra, dazlak bir kafa ve acemi askerin ihtiyaç listesine göre hazırladığın bir çantayla, yabancı bir şehirde belirtilen yerde bulunman gerekiyor. Kutuların birinde bu listeyi saklıyorum.

En ince ayrımlarıyla her anını ve duygusunu yeniden oluşturmam gereken ay, genel hatlarıyla buydu. Öyle basit değildi. Evet, bu ay boyunca korku vardı, ama yaşanan, korkunun binlerce türüydü, bazılarında esaslı bir cesaret gibi görünüyordu. Evet, hüzün vardı, ama bu hüznün atomları fazlasıyla özgür ve düzensiz hareket ediyordu (hüzün gaz halindedir), en iyi durumlarda bile sadece kıvrımlarını ve etrafa sessizce sinen dumanı takip edebiliyordum. İlk sigaralarımı yakıyordum, şimdi anlıyorum bunu hüzne beden vermek için yaptığımı – mavimsi, açık gri, yitip giden. Her şeyi çok net hatırlıyordum ama bir zamanki bedene dönemiyordum. Bir zamanlar yapabildiğim şey –farklı beden ve öykülere, evine giren bir insanın rahatlığıyla girmek– şimdi ulaşılmaz olmuştu.

****

LİSTE

Acemi askerin acemi birliğine girerken yanında getirmesi önerilen eşyalar

1. Uzun kollu gömlek	2 ad.
2. Uzun don	2 ad.

3.	Kısa don	2 ad.
4.	"Kahraman fanilası" (atlet)	2 ad.
5.	Amerikan bezinden ayak sargısı (çorap)	2 ad.
6.	Yüz bezi	1 ad.
7.	Mendil	1 ad.
8.	Kumaş yaka	5 ad.
9.	Temizlik malzemeleri	2 takım
10.	Ayakkabı silme ve parlatma fırçası	2 ad.
11.	Beyaz ip makarası	1 ad.
12.	Siyah ip makarası	1 ad.
13.	Dikiş iğnesi	5 ad.
14.	Çengelli iğne	5 ad.
15.	Kumaş (veya naylon) torba 30 x 20 cm	3 ad.
16.	Bir günlük yiyecek	

****

AYDINLANMA ANLARI

Hiç beklemediğim bir anda oldu.
Geç bir kış öğle sonrasıydı, kar eriyordu. Bodrumdan çıkmayı tamamen kesmeme birkaç gün kala. Adımlarım gittikçe yavaşlıyordu, evlere bakıyordum, pazar gününün boş sokaklarına, ocak... İlk defa bu berraklıkta (ocak havasının berraklığıyla) geriye sıradışı anların, sıradışı olayların değil de, bilhassa o "hiçbir şey olmuyor" anlarının kaldığını anladım. Sıradışılık iddiasından arındırılmış zamanın. Hiçbir şeyin olmadığı öğle sonrası hatıralarının. Tüm doluluğuyla hayatın kendisinin: odun dumanının ince kokusu, damlalar, yalnızlık hissi, sessizlik, ayaklarının altında karın gıcırdaması, yavaşça ve geri dönüşü olmaksızın kararan havanın hafif tedirginliği.

Artık biliyorum. Kendi hayatımdan "olay" adı verilen şeylerin hiçbirini tekrar yaşamak istemem – ne o ilk doğum olayını, ne de gelecekteki son olayı, her ikisi de aynı derecede keyifsiz. Her geliş ve gidişin keyifsiz olabildiği gibi. Ne okuldaki ilk günümü tek-

rar yaşamak isterim, ne bir kızla ilk acemice sevişmemi, ne askere gidişimi, ne ilk işimi, ne de o alengirli nikâh törenini, hiçbir şeyi... bunların hiçbiri bana mutluluk vermez. Hepsini, tüm fotoğraf yığınlarıyla birlikte, evin önündeki sıcak merdivenlerin üstünde oturduğum o öğle sonrası karşılığında verebilirim, öğle sonrası uykumdan yeni uyanmış, sineklerin vızıltısını dinliyorum, rüyamda asla arkasına dönmeyen o kızı görmüşüm yine. Dedem bahçede hortumu değiştiriyor ve geç yaz çiçeklerinin kokusu havaya yükseliyor. Hiçbir şey belirlenmemiş, daha başıma hiçbir şey gelmemiş. Dünyanın tüm zamanı önümde.

Hayat, küçük ve önemsiz olanda gizlidir, yuvasını buralara yapar. Sonunda ne tür şeylerin kalıp da ebedi karanlık öncesinde parıldadığını düşünmek tuhaf. Ne en önemli olanlar, ne de... onları yazmanın veya anlatmanın bile bir yolu yok. Hatıraların gökyüzü, uzak bir şehirde bir kış gününde havanın karardığı o dakika için açılır, on sekiz yaşındayım, mucize eseri bir-iki dakikalığına tek başıma kalmışım, askeri birliğin kocaman içtima alanından geçiyorum. Hiç askerlik yapmamış olanlar için bir parantez açalım: Orada boş kaldığın tek dakika yoktur, o şekilde ayarlanmış. Boş vakti olan asker canlı bir şeytandır, öyle derler. Gün boyu alanın etrafındaki çimleri tırnak makasıyla kesmiştim, emir üzerine. Bir yığından başka bir yığına taş taşımıştım. Bu, öğleden önceydi. Öğleden sonraysa taşıdığım taşları eski yerine götürdüm. İlk başta anlam veremiyorsun, dünyanın aklını kaybettiğini sanıyorsun, böyle bir şeyi Kafka'da bile bulamazsın. Ama binbaşılar Kafka okumaz, çavuşlardan söz etmeye bile gerek yok. Buraya doğrudan edebiyattan gelmişsin, gaz maskesi torbanda gizlice Proust taşıyorsun. Hey, Proust, koş! Yat! Yirmi şınav!

Her neyse, kocaman içtima alanında tek başıma kaldığım o an, boş gökyüzünün altında, içine ilk kış kokusunun ve komşu köyden sızan odun ve kömür dumanının sindiği soğuk havada, havanın kararması ve umut dolu beklentiler, ilk defa tek başına, ilk defa baş-

ka bir yerde, hafiften soğuk bir korku, soğuk bulutlar. Ve tam da yabancı ve güzel, yabancı bir şekilde güzel ve sonsuz bir gökyüzüyle bu umutsuzluk ve umut dolu beklentilerin buluşması (askerlik yılım daha yeni başlamıştı), bu dakikayı sonsuz kılıyordu. Onun anlatılamayacağını biliyordum.

Dakikaların sonsuz kervanında böyle birkaç altın deve daha sayabilirim elbette, üç-dört tane, daha fazla değil, ama onların tek bir tanesini anlatmaya çalışacağım. Yazın sonları, evin önünde duruyorum, bu düzlük yerlerde günbatımı sonsuz olur, altı yaşındayım, yoldan inekler geliyor, inekler gelirken önce ağır çanlarını duyarsın, çobanın seslenişini, buzağılarına gelişlerini bildiren böğürmelerini, buzağıların karşılık olarak böğürmelerini... ağlama bu, o zaman bile biliyorum bunu. Annem hafta sonu şehirden beni görmek için geldiğinde benden ânında boşalan ağlama gibi. Rahatlama ile suçlama, birbirine asla bu ağlamada olduğu kadar yakın olmamıştır. Buzağılarla çocukların ağlamaları kadar yakın, bir gün veya haftalarca terk edildiklerinde. Seni nasıl özledim, sana nasıl kızgınım. Sizi asla bağışlamayacağım, inekler ve anneler...

O dakikada –hatıra şimdi bile o kadar canlı ki– sesler, inekler ve kokularla dolu o dakikada, bir anda her şey yok oluyor, bir çizgi ufku en uzak noktasında bölüyor, zaman çekiliyor ve orada, günbatımının ta dibinde, daha önce hiç görmediğim, yüksek tavanlı beyaz bir oda var, avizeli ve piyanolu. Piyanoda benim yaşlarımda bir kız oturuyor, sadece sırtını görüyorum. Kumral saçları atkuyruğu yapılmış, çalmaya hazır, ellerini hafifçe kaldırmış, sivri dirseklerini görüyorum... Ve... bu kadar.

Kendimi bir daha hiç o dakikada, altıncı yazımın sonunda o sıcak taşın üzerinde olduğum kadar mutlu, bütün ve huzurlu hissetmedim. Yıllar geçtikçe kışları saymaya başladım, babamın ve dedemin yaptığı gibi, onlar insanın evine kışın dönmesinin doğru olduğunu biliyordu, yazları fazla iş olur, ölünmez. O zaman kendi-

me o kızı bulmaya söz verdim. Onu içinden geçtiğim tüm yerlerde ve yıllarda aradım. Hiç kimse bana onun yüzüyle dönmedi. Zamanla pes ettiğimi fark ediyorum. Alışıyorum. Yaşlılık alışmaktır.

HÜZNÜN GÖÇÜ

Empati, bazılarında acı yoluyla açılır, bende bu daha çok hüzün yoluyla oluyor.

Hüznün fiziği –ilk başlarda klasik fizik– birkaç yıl boyunca uğraşlarımın konusu oldu. Hüznün, tıpkı gazlar ve buharlar gibi, kendine ait bir hacmi ve şekli yoktur, içinde bulunduğu kabın veya alanın şeklini ve hacmini alır. Acaba soygazlarla benzerliği var mıdır? İsmi bize her ne kadar çekici gelse de, büyük bir ihtimalle yok. Soygazlar homojen ve saftır, tek atomludur, üstelik kokuları ve renkleri yoktur. Hayır, hüzün, helyum, kripton, argon, ksenon veya radon değil... Onun kokusu ve rengi var. O, dünyadaki tüm renk ve kokulara bürünebilen bukalemun bir gazdır, aynı şekilde bazı renkler ve kokular onu kolayca aktive edebilir.

Gazlarla benzerlik üzerinden devam edersek, hüznün yerçekimi alanının gözardı edilebilecek kadar küçük olması daha da önemli bir noktadır. Bu, etrafımızda görünmez hüzün cephelerinin, alçak ve yüksek hüzün basıncı alanlarının yayıldığı anlamına gelir. Onların göçü, bir yerden başka bir yere taşınması, olağanüstü bir olaydır. Bunu gözardı etmemiz şaşırtıcıdır. Bazen kendime aitmiş gibi hissetmediğim belirsiz bir hüzne kapılırım. Kuzey Afrika'ya ait bir hüzne örneğin. Buralı olmayan, tuhaf, güneşten rengi solmuş, sarı, çölün kum tanelerini taşıyan, geçen yıl pencerelerde bulanık lekeler bırakarak düşen şu sarı yağmur gibi. Hüzün göçlerinin coğrafik haritasını çizebilirim. Bazı yerler belli bir asırda hüzünlüdür, bazıları da başka bir asırda.

Eğer bu deneylerimde başarılı olduğum anlar varsa, çok kısa bir zaman dilimi için bir öğle sonrasına ait, yolunu kaybetmiş, bana

veya başkasına ait bir hüzün bulutunu kendime çekebildiğim, onun peşinden yürüyüp nikotinine daldığım anlardır. Sigarasız geçen uzun yıllardan sonra bile duman izini daima tanıyabilen bir sigara tiryakisi gibi.

YAŞLANMA KUANTUMLARI

Yaşlılıktan söz etmiyorum. İlk işaretlerinden söz ediyorum. Geceden değil, karanlığın basmaya başlamasından. Onun karşı konulmaz hücumlarından ve ilk düşen kalelerden.

Bir seferinde, Aya üç yaşındayken, anaokulundan ağlayarak geldi, çünkü bir çocuk ona babaların yaşlandığını söylemiş. Babalar yaşlanırmış, dedi hıçkırarak. Bunu tümüyle reddedeceğimi umarak bana bir an baktı, ben de bir şey düşünemediğim için –yalan söylemem gerektiğinde korkunç derecede yavaş davranırım– Aya yine ağlamaya başladı, bu sefer daha çaresizce.

Yaşlanmanın bir tür grameri var.
Çocukluk ve gençlik fiillerle doludur. Yerinde duramazsın. İçindeki her şey büyür, fokurdar, gelişir. Sonra zamanla fiillerin yerini orta yaşın isimleri alır. Çocuklar, arabalar, ofis, ev – somut isimlerin somut şeyleri.

Yaşlanmak sıfattır. Yaşlılığın sıfatlarına giriş yaparız – yavaş, uçsuz bucaksız, puslu, soğuk veya cam gibi saydam.

Yaşlanmanın matematiği de vardır, basit küme teorisi.
Geçen yıllarla birlikte dünyanın oranını değiştiririz. Bizden daha genç olanların sayısı gittikçe artar, daha yaşlı olanların sayısıysa tehditkâr biçimde azalır.

Yaşlanmak belli bir cesaret gerektirir. Belki cesaret değil de, kabullenme.

On bir yaşındayken yaşlılığın ve ölümün ilk işaretlerini yazmak için gizli bir deftere başladım. Ölüm ve çocuklar haksızca gözardı

edilen bir konu, ben ölüme hiç o zamanki kadar yakın olmadım. Zamanla aramıza biraz mesafe ve soğukluk girdi, gözümün hep üzerinde olmasına rağmen – onunki de benim üzerimdeydi elbette. İşte farklı yıllara ait ve belli bir düzeni olmayan, kutunun içinde dolanıp duran şeylerden birkaçı.

Kalp muayenesi. Er veya geç herkes buraya uzanır, diyor hemşire sakince, tüm bedenime proplar ve kablolar bağlarken. İlk defa böyle yükseltilerek duyduğum sesler iğrenç. Vakvaklamasına bakılacak olursa, kalbin kurbağa olduğuna dair keşif. "Ölümüm leylek gibi gelecek," yazdım oradan çıktıktan sonra.

(41 yaşında)

I grow old... I grow old...
*I shall wear the bottoms of my trousers rolled.**

Eliot'ın bu dizelerini seviyorum, onlardan korkuyorum da. Yaşlılığın tasasız, ama aslında hiçbir şeyi gizleyemeyen ıslığı. Öyle gönüllü bir şekilde aşağılanmış, kahramanlıktan öyle uzak... sarkmış beyaz cildini –sadece bileklerini– ve gammaz mavi damarlarını gizleyen pantolonunun paçalarını kıvırıyor.

Sol bileğim korkunç bir manzara, parçalanıp dikildi, zamanla izler daha da belirginleşecek.

(53 yaşında)

Bugün aynanın karşısında sol tarafımın sağ tarafımdan daha çabuk yaşlandığını fark ettim. Birkaç gündür tıraş olmuyorum (babamın dediği gibi, artık uğrunda tıraş olabileceğim birisi yok) ve sakalımın sağ tarafında sadece birkaç beyaz kıl varken, sol tarafının neredeyse tümüyle beyazladığı besbelli. Bunun dışında, sol gözümün dış tarafı belirgin bir şekilde sarkmaya başlamış, gözka-

* "Yaşlanıyorum... Yaşlanıyorum... / Paçaları katlanmış giyeceğim pantolonumu." T. S. Eliot'ın "J. Alfred Prufrock'un Aşk Şarkısı" şiirinden. –*ç.n.*

pağı kasları eskisi gibi tutmuyor, bir şeye uzun süre baktığımda, birtakım hain, istemdışı titreşimler dikkatimi çekiyor. Aynı farklılıklar bedenimde de görülebilir mi, merak ediyorum. Onu dikkatle inceliyorum, sağ ve sol taraf arasında gözle görülür bir fark yok sanki. Parçalanan, epey farklı ve şiş sol bileğimi, aynı şekilde kırık sol dirseğimi saymazsak tabii. Ve gittikçe daha az duyan kulağımı, tam da sol taraftakini.

Düzenli bir şekilde bile yaşlanmıyorum.

(49 yaşında)

Yaşlandıkça ölülerimiz bizimle daha çok konuşur, derler. Farklı sesleri daha iyi, engelsiz duyabilmek için dünyanın seslerini kaybederiz. Şimdilik hâlâ sadece gürültüler duyuyorum.

(38 yaşında)

Doktor arkadaşım, kulağındaki sesi nasıl tanımlarsın, diye soruyor.

Bilmiyorum... o kadar basit değil...

Hadi ama, yazar değil misin?

Ama yazarların en tereddütlü olanı herhalde (gerçi bunda bile tereddüt ediyorum)...

Deniz sesi gibi mi? – doktor ipucu vermeye çalışıyor.

Öyle de denebilir, ama bazen deniz vahşi oluyor, sesi de bir dalganın kıyıya çarpması gibi geliyor, bazen daha çok ekim ayının sonlarında ormandaki bir rüzgâr gibi oluyor, demek istediğim, yapraklar yeterince kuru ve bir kısmı artık dökülmüş, zira bu, sesin frekansını etkiler. Bazen, frekans yüksek olduğunda, iki kat üstünüzde sıkma programında çalışan bir çamaşır makinesinin sesine benziyor, ince bir ulumaya... Bazen de möööö sesine, ama dana genç ve sesi kısık...

Ben bu sesleri sıraladıkça doktorumun yüzü aydınlanmak yerine gittikçe daha şaşkınlaşıyor. Ne yapabilirim, işler asla öyle basit ve kesin değil. Bir seferinde idrarımın rengini tasvir etmemi is-

teyen bir hemşireyle neredeyse kavga edecektim. Bira gibi mi? diye sordu. Tanrı aşkına, o kadar farklı biralar var ki, açık renklisi var, koyu renklisi var, kırmızı var, beyaz, mayalı, alkolsüz... İnsan öylesine, sadece laf olsun diye konuşmaz ki...

Kesin insanlara tahammül edemiyorum.

(29 yaşında)

İşte tam burası ağrıyor, aşağıda solda bir şey, apandisitim olabilir. Teşhis koymadan lütfen. Apandisit sağdadır. Orada solda ağrı yapacak bir şey yok.

Nasıl yok?

Öyle. Orada bir şey yok.

Peki, benim tam da o olmayan şeyim ağrıyor.

(64 yaşında)

Hayatını ters yönde, çocukluğuna doğru anlatmaya başlarsan, bir mekanizmanın harekete geçmesiyle zamanın yönünü kandıracağına dair umut...

Komik bir örnek. Adamın biri geriye dönük hipnozla sigarayı bırakma kararı alır. Temiz akciğerlerinin hafızasını uyandırmak için geriye, sigaraya başlamadan önceki zamana doğru gitmeye başlar. Hipnoz o kadar başarılıdır ve o kadar geriye gidilir ki, adam sadece sigarayı bırakmakla kalmaz, altını ıslatmaya bile başlar ve artık "R" harfini söyleyemez.

(43 yaşında)

Sei Şonagon'un *Yastıkname*'sinde iki liste var – hüzün estiren şeyler ve hüznü savan şeyler. 11. yüzyılın başındaki Heian Dönemi'nde, hüznü savan şeylerin arasında, eski öyküler ve üç-dört yaşındaki çocukların sevimli konuşmaları da yer alır. Bunu birkaç kez yazıyorum: eski öyküler ve üç-dört yaşındaki çocukların sevimli konuşmaları, eski öyküler ve üç-dört yaşındaki çocukların...

(990 yaşında)

O zamanlarda nasıl okuduğumuzu çok iyi hatırlıyorum. Ergenlik okumalarının tüm o coşkunluğunu – okuma değil, koşturmacaydı o, kitaplardan doludizgin koşarak geçmekti. Olayın hızlı atını, dolaysız konuşmaları, kısa ve kaslı ifadeleri arardık. Oyalayıcı ayrıntılardan nefret ederdik, doğa tasvirlerinden, onlar kimin işine yarardı ki...

Şimdi durma ihtiyacı hissediyorum, zamanında üç sıçrayışla fethettiği bir tepeyi tırmanırken nefes nefese kalan bir ihtiyar gibi. Yavaşlığın gizli zevkleri. Şöyle bir şeyin üzerinde uzun uzun durmayı seviyorum: "Güzel bir mayıs sabahıydı, kuşlar şarkılarla coşuyordu, çiy güneşin yumuşak ışınları altında parlıyordu..."

(69 yaşında)

Hayatımız boyunca, asla doğrudan telaffuz etmeden, gece gündüz kem küm etmemizin tek bir hedefi var sanki. Ölümü dolandırmak, ona yanlış yön göstermek, onu son anda ters köşeye yatırmak. Ama ölüm sözden etkilenmez. O muhtemelen sağırdır (benim gibi). Yüce adaleti buradan gelir.

(85 yaşında)

Yıllar bir nehirdir, hiç durmadan akıp giden
Dalgalarında çocukluğu, gençliği sürükleyen
Sonbahar geldiğinde güneye uçan kuşlar gibidir onlar
Kuşlar ve bahar geri gelir, ama asla dönmez yıllar.

(9 yaşında)

Büyüyemeden önce yaşlandık...

(35 yaşında)

Seyahat etmeye, daha doğrusu yaşlılıktan kaçmaya başladı, ama kaderin cilvesi bu ya, yaşlılığın tüm işaretleri ona tam da oralarda, başka yerlerde kendini gösterdi.

Bir sabah otuz beş yaşındayken, büyük, ayna bakımından cömert bir Yunan otelinin banyosunda bedenini gördü. Kendini hiç o kadar yakından incelememişti. İyi, sağlıklı, normal bir bedeni vardı. Alçısı yıpranmaya yüz tutmuş kırık kolunu hesaba katmazsak. Bu sabah yaşlanmanın ilk işaretlerini gördü. Son derece silik, ama yine de belli. Yıllar önce başlamıştı, o âna kadar niçin dikkat etmemişti? Tarihi unutmayacağını söyledi kendine. Selanik'teki oteli unutmayacaktı. Beyaz ve yumuşak bedeni gevşemeye, derisi incelmeye, saydamlaşmaya başlamıştı, ince mavi damarlar ortaya çıkmıştı. Yaşlılık bu, dedi kendi kendine, birkaç yıl öncesine kadar aşk bu dediği gibi. Bazen böyle yaşlanılır, bir sabah, birkaç dakika içinde, yabancı bir otelde. Daha sonra otel aynalarında bedenini takip etmeye devam edecekti, yaşlılık onu tam da oralarda pusuda bekleyecekti.

(34 yaşında)

Dedemin yaşlandığını fark edecek zamanı yoktu. Yapacak fazlasıyla işi vardı...

(27 yaşında)

Bir yazarın cenazesine gittim. Hayattayken merhumun saman nezlesi vardı. Şimdi tamamen çiçek yığınları altında yatıyordu ve sanki her an hapşıracak gibiydi. Bir orkidenin ucu burnunun içine giriyordu. Ama herhalde artık tedavi olmuştu. Salonun bir ucundaki yaşlı, mavi saçlı, krizantemli, hakikaten üzgün kadınları fark ettim, sanırım diğerleri de fark etti onları. Bir zamanki sevgilileri. Merhumun kadın düşkünlüğü vardı. İşte onların on beş dakikalık şöhreti. Hayatları boyunca görünmez kalmışlardı, gizli aşkın gazileri. Resmi karısı ve resmi sevgilisinden farklı olarak, onlar isimsizler ordusundaydı. Sonunda ölüm herkesi eşitlemişti.

(50 yaşında)

Bu masal şöyle de anlatılabilir.

Kız, anneannesinin yanına gitmiş ve soru sormaya başlamış:

Anneanne, kulakların neden bu kadar büyük (ve sarkık)?

Anneanne susuyormuş.

Anneanne, gözlerin neden bu kadar büyük ve (solgun)?

Anneanne hiçbir şey dememiş.

Anneanne, ya ağzın neden bu kadar büyük (ve kırışık)?

Anneanne yavaşça hıçkırmaya başlamış.

Ah, ne kadar zalimmiş minik Kırmızı Başlıklı Kız. Anneanne –çünkü bu sefer gerçekten kendisiymiş– gözlüklerini yerleştirmiş, iki gammaz gözyaşını silmiş ve o âna kadar sorulan tüm soruları tüketen bir cevap vermeyi zar zor becermiş:

Yaşlılıktan, minik Kırmızı Başlıklı Kız.

Ve korkunç bir gülümsemeyle dişsiz ağzını açmış.

(60 yaşında)

Leipzig istasyonunun yanındaki eski otel, yerel kitap fuarı için getirilen lise öğrencileriyle dolu. Benim katımda gıcırtıyla duran asansör, kapıların açılması ve içeriden gelen parlak ışık (katın lambası yanmıyordu). Son sınıflardan bir kız grubu, kahkaha atıyorlar, güzeller, *Lolita*'yı okumamış Lolitalar.

"Yukarıya mı?" diye soruyorlar kahkahaların arasında.

"Aşağı," diyorum sessizce. Kulağa o kadar trajikomik geliyor ki, yeni bir kahkaha patlıyor. Kapının kapanıp beni bu muhteşem topluluktan sonsuza dek ayırmasına kadar geçen tam dört uzun saniye. Onların ve benim ortak bir katı paylaştığımız dört saniye. Birinin hayırseverliğiyle bana lütfedilen tuhaf ve güzel bir ara, defterime pintice sakladığım bir ara.

Hayatın bu tekrarlanabilirliği... Hayatın bu yapışkan, yorucu, öldürücü, iğrenç ama karşı gelinmez ve bazen muhteşem tekrarlanabilirliği.

(65.103.039 yaşında)

Renkler ve kokulardan kendimden geçmiş, bu şehrin tepesine tırmanırken gücün beni yavaşça terk ettiğini, bedenimin yumuşadığını hissediyorum, kalça kaslarım haince titreşiyor (pantolondan belli oluyor mu acaba?). Pes ettiğimin anlaşılmasını istemiyorum, alev alev yanan bir böğürtlen çalısını daha yakından incelemek için duruyorum sadece. O zaman yaşlı bir adam görüyorum, yaşlı mı dedim, aslında benim yaşlarımda galiba, masum bir yazlık elbise içindeki genç bir kadına sarılmış. Adam güzel, açık mavi bir süveter giymiş, yaşlılar üst üste giyinir, ama artık sonbahar, o da her yönden mevsiminde. Kadın genç ve hâlâ yazda. Onların bir araya gelmesi, iki mevsimin bir araya gelmesi gibi. Kadın bir mevsimden cömertçe el uzatıyor, erkek diğerinin ucunda dengesizce duruyor. Zahmetli bir denge, kısa süreliğine mümkün, bir-iki aylığına. Birkaç yıl önce adama gülerdim, şimdi ona katıksız bir anlayış ve birkaç damla kıskançlıkla bakıyorum.

Bu çifti seyrediyorum, sonuna yaklaşan günse, bana aşınmış günbatımı metaforu sunuyor. Durumun tüm densizliğine rağmen bakıyorum, sonra sırtımı dönüp yavaşça tepeden aşağı doğru yürümeye başlıyorum, kısa bir süre önce tepede kahve içmeye niyetlendiğimi unutarak.

Aşağı iniyorum ve böyle tepe-kalelerin etrafına civcivler gibi üşüşen tüm Avrupa şehirlerini düşünüyorum. Graz, Lüblyana, Zagreb, Selanik tepeleri, daima şu dişi kurdun memeleriyle karıştırdığım Roma'nın yedi tepesi, sanki kurt sırtüstü yatmış, kurt memesi gibi tepeler.

Kendimi üzerinde koşarken görüyorum, daima günbatımında, farklı yaşlarda.

Lizbon'da bir günbatımını yakalamak için nasıl acele ettiğimi hatırlıyorum, Sao Jorge tepesinin dik sokaklarından koşturarak, gücümün son damlasında yukarıya ulaşmıştım ve şairin dediği gibi "birden akşam olmuş"tu. Başım dönmeye başladı, bayılmışım, kendime geldiğimde tepemde üç yaşlı hanımefendi ve katı suratlı bir rahibe dikiliyordu. Baygınlığım uzun sürmemiş olmalı çünkü

okyanus son parıltıların altında hâlâ ışıldıyordu. Birkaç saniye orada bulanık gözlerle yattım, tam haberi vermek üzereyken yığılan günbatımı maratoncusu gibi... Oysa haber yok. Yaşlanıyorum.

(58 yaşında)

Hayvanlar zamanı yer. Önlerine koyduğun tuz parçaları gibi yalarlar onu, eşeğin çim tanelerini otladığı gibi otlarlar, meyve özünü emen arılar gibi emerler... 20. yüzyıl eşekleri, 18. yüzyıl eşekleri ve 13. yüzyıl eşekleri arasında hiçbir fark yoktur. İnsanlarda da öyle mi? Hayır. 1985'e ait bir yüzü tanıyabilirim, onu 1970'lerin ve 1990'ların yüzlerinden ayırt edebilirim, daha önceki yüzyıllardan söz etmeye bile gerek yok.

(793 yaşında)

Aya, üç buçuk yaşında, tükenmezkalemle portremi çiziyor. Bana onu uzatıyor, tekrar bana bakıyor, aklına bir şey geliyor ve kâğıdı hemen geri alıyor. Alnına şu çizgileri çizmeyi unutmuşum diyor.

Ve böylece yaşlanıyoruz.

(42 yaşında)

Telomerler kısalır ve hücreler her saniye ölür... Gerçek şu ki, bilim yaşlanmanın mekanizmasını hâlâ arıyor... En önemli hücreler, beyin hücreleri, asla yenilenmez... Ben ayaklı bir mezarlığım. Belki bu yüzden böyle bir adanmışlıkla tüm şehirlerin mezarlıklarını dolaşıyorum... saniye saniye yaklaşan kendi ölümünü dünyanın ölümüyle birleştirmekte bir uyum var.

(66 yaşında)

Babaanne, ölmeyeceğim değil mi?

(3 yaşında)

T.'ye son gittiğim sefer tuhaf şeyler fark ettim. Şehir merkezindeki 1980'lerden kalan heykeli yenilemişlerdi. Bir hafta önce orada olmadığına yemin edebilirdim. O heykeli iyi hatırlıyordum. Uzun granit elbiseli bir erkek, üzerindeki cüppe, yağmurluk veya kral kaftanı olabilirdi. Ve insanın görebileceği en tanımsız yüz. Tüm önemli tarihlerde, akıl almaz bir şekilde, hürmet edilmesi gereken kahramanın özelliklerine bürünüyordu. 19 Şubat'ta Levski'ye, 2 Haziran'da Botev'e dönüşüyordu. Bulgar çarı da oluyordu, çoğunlukla Simeon, bazen bir Aynoroz Dağı rahibi, bazen bir partizan komutanı. Çoğunlukla Georgi Dimitrov veya başka bir (yerel) komünist olmak zorunda kalıyordu. Evrensel heykel. Yağmurluğu, perçemi ve geniş bir alnı vardı – o zamanların asgari kahramanlık şartları. Şimdi onu temizlemişler, hatta önünde daha yeni bırakılmış, karanfillerden örülü, iki kırmızı şeritli taze bir çelenk bile görüyorum. Gazetelerin bir gün gecikmeyle geldiğini, satıcıların bir zamanki gibi asık suratlı olduğunu, internetin olmadığını, dükkânlarda sadece iki çeşit salam ve sosisin satıldığını da fark ediyorum.

Tüm bunlar geçmişin temel parçacıkları üzerine başarısız deneylerimle birleşince, beni bir şüphe bastı, şüpheyi güçten düşürmek için tüm bunları güya uydurulmuş bir öyküye dönüştürdüm.

Gözlerini, başka bir rüyaya uyandığına dair belirsiz bir hisle açtı. Yoksa son yirmi yıldır sesi soluğu çıkmayan empati duygusu yeniden mi uyanıyordu? Dışarıda öğrencilerin resmi geçit orkestrasını duyabiliyordu, aynen eskiden olduğu gibi, öğrenciliğinden hatırladığı aynı enstrümanları çaldıklarına bile yemin edebilirdi. Bir zamanlar kendi de boru çalmıştı, son sırada zil çalan Tonton Nasko'nun, tam lakabıyla Nasko Tonton Karamelli Bonbon'un yanındaydı. Tonton her zaman yarım adım gecikirdi, ritmin yüzde birkaçı kadar geri kalırdı, tribünde oturanların kulaklarının bunu

yakalaması neredeyse imkânsızdı ama müzik öğretmeni Bay Bırnekov'un sinirleri altüst olurdu ve tüm orkestra bu rahatsız edici duraksamaya, müzikteki bu sekmeye uyardı. Sonunda zil yine de vuruşunu yapardı ve herkesin rahatlayarak eşzamanlı bir şekilde iç çekmesi marşa yeni bir nota ilave ederdi. Ama bu yıllar önceydi...

Şimdi müzik aşağıda yine var gücüyle gümbürdüyordu. Yıllardır elde etmeye çalıştığı şeyi –geçmişin bir bölümünü, sadece minik bir parçasını geri getirmeyi, onun içine girip oradan hiç çıkmamayı– sonunda başarmıştı sanki. Beden hatıralardan kaçamaz ve insan sonsuza dek çocukluğunda kalır. Bunun bir ölçüde merhametli olduğu da söylenebilir.

Aklını kaçırıyor da olabilir, belki her şey sadece kafasındadır. Ayağa kalktı, yavaşça pencereye doğru gitti. Yıpranmış perdeyi çekmeden önce biraz durdu, sonra aniden kenara itti. Aşağıda gerçekten öğrencilerin resmi geçidi vardı, 50 yıl önceki üniformaların aynılarıyla, etrafta takım elbiseli ve uzun gri pardösülü kadın ve erkekler duruyordu. Orkestra ilerliyordu, güneşse daha önce toz cilayla parlatılmış pirinç enstrümanların üzerine ışınlarını saçıyordu. Ne zamandır bu toz cila aklına gelmemişti. Biraz daha ileride – tribün. Hızlıca giyinip aşağı indi. Herkes gerçek, üç boyutlu, canlıydı, erkeklerin saçları kısa kesimli, kadınlarınki biguدiyle kıvrılmıştı, ucuz keskin kolonya, yeşil elma ve "Ideal" sabunu kokuyorlardı.

Herhalde film çekiyorlar, nasıl düşebildi tuzaklarına. Şimdi buralarda bir yerde tüm sinema teçhizatı ortaya çıkacaktır. Jeneratör araçları, ışıklar, kameralar, kamera rayları... Dikkatle bakındı. Hiçbir şey belli olmuyordu, kendilerini o kadar iyi gizlemişlerdi. Ama yine de elinde megafonuyla "Dur" diye bağırıp herkesi sahne tekrarı için geri gönderecek sakallı bir yönetmenin bir yerlerden çıkması gerekiyordu. Ne var ki yürüyüş hâlâ devam ediyordu, müzik çalıyordu, orkestra epeyce ilerlemişti. Tribünden koyu takım elbiseli bıkkın insanlar coşkulu kalabalığa el sallıyordu. Yirmi küsur mavi boyunbağlı öğrenci yürüyüş yapanların arasından ayrıldı ve öğretmenlerinin yönlendirmesiyle, ellerinde karanfil

buketleriyle tribüne doğru koşmaya başladı. Koyu takım elbiseler karanfilleri aldı, çocukların başlarını okşadı ve el sallamaya devam etti. Her yer karanfillerle doluydu, bir zamanlar olduğu gibi, diye düşündü. Her durumda işe yarıyorlardı – parti toplantılarında, yürüyüşlerde, nikâhlarda ve cenazelerde. Yalnız cenazelerde sayısının çift olmasına dikkat edilmeliydi. Sahne tasarımcıları iyi iş çıkartmıştı. Anlaşılan, ellerinde iyi para vardı, herhalde şu aptal ortak yapımlardan biriydi. Dayanamadı, üzerinde sanki 70'lerde dikilmiş bir takım elbise, yakasında da rozeti olan yaşlı bir adama döndü.

"Afedersiniz, ne çekiyorlar?"

"Ne çekecekler? Kim çekecek?" Adam tedirginlik içinde etrafa bakındı.

"Hmm... Film herhalde. Bu yürüyüşün... amacı ne?"

"Bugün 9 Eylül, bilmiyor musunuz?"

Tarih gerçekten buydu ama bu tarih en az yirmi yıldır ulusal bayram değildi. Afallayarak adamdan özür diledi ve kalabalıktan ayrıldı. Şimdi giyiminin de diğerlerininkinden bayağı ayrıldığını fark etti. Pardösü ve takımların, tek şiş örgü hırkaların, daha yaşlı kadınlara ait başörtülerin ölgün, kahverengi fonunda, o sanki başka, düşman bir dünyadan –böyle düşündü– geliyordu. Kısa kırmızı montu göze çarpıyordu, kotu ve spor ayakkabılarıysa, tüm özensizliğiyle, etrafındaki keskin ütü çizgileri arasında tuhaf duruyordu. Sağa döndü, boşalan yan sokaklarda biraz yürümek istiyordu. Sıcak eylül güneşi parlıyordu. Bir yerden hafif bir kızarmış biber kokusu geliyordu. Bazı pencerelerden bayraklar sarkıyordu. Bir köşede yaşı belirsiz, cılız, esmer bir adam, külahta çekirdek satıyordu, bir zamanlardaki gibi. Babası, külah muhteşem bir buluştur, demeyi severdi, koni, hacim ve yükseklik hissi yaratır, ama içine daha az miktar alır, ticaret için mükemmel bir şekil. Bir külah aldı. Eski bir gazete parçasından yapılmıştı. Bir zamanlardaki gibi, diye düşündü o gün kaçıncı kez. Bir zamanlar eski gazeteden her şey yapılabilirdi – boyacı şapkasından lamba abajuruna kadar. Ve genel olarak her şeyden her şey yapılabilirdi, elde olan malze-

melerle. Külahın üzerinde kelime parçaları, rakamlar ve yüzdelikler okunabiliyordu, muhtemelen o zamanlardandı, bir zamanki mürekkep ve yazı karakterleriyle. Bu bir film çekimiyse, her şeyi düşünmüşlerdi. Sadece kendisi tüm bu dekorla hiç uyuşmuyordu.

Bu düşüncelere dalıp gittiğinden, birkaç dakikadır onu hiç gizlenmeden takip eden iki üniformalı adamı fark etmedi. Bir anda karşısına çıkıverdiklerinde gerçekten korktu. Sonra üzerindeki üniformaların polislerinkine pek benzemediğini fark etti. O gülünç ceketleri ve kocaman şapkalarıyla, o kemer tokalarıyla, evet yahu, bunlar bir zamanki milislerdi. Bu onu biraz rahatlattı, bir filmde her şey olabilirdi, ve filmlerdeki gibi bunun özel bir nedeni olmayabilirdi. Pasaportunuz? Yanımda değil. Otelde. Ne zamandan beri buradasınız? İki gündür. Sizi tutuklamak zorundayız. İçişleri Bakanlığı'nın yerel dairesinde zorunlu kaydınızı yaptırmamışsınız, ulusal bir bayramda tahrik edici kıyafetle ortalıkta dolaşıyorsunuz, etkinliğe katılmıyorsunuz. Kendisini Lada'ya tıkmalarına izin verdi, Tanrım, onu da nereden kazıp çıkarmışlardı, sonra da bir yere doğru hareket ettiler. Arabada muhtemelen kamera yoktu ve burada kartların nihayet açılacağını düşündü. Gülümsedi ve şoförün yanında oturan çavuşa göz kırparak "Filmi ne zaman gösterecekler?" diye sordu. Milisler bakıştılar, sonra çavuş döndü ve hedefi iyice hesaplanan bir vuruşla tutuklunun gözlerinin arasına bir yumruk indirdi.

Onu götürdükleri bina daha yeni inşa edilmişti ama 1980'lerin Mutlu Sosyalizm mimarisini canlandırıyordu, kaba kesilmiş mermer, ahşap ve mat camlar. İkiye yarılan kaşından kan sızıyordu. Binadan çıkan takım elbiseli adam hemen tıbbi yardım sağlanmasını emretti, bir yerden bir hemşire çıkıp geldi, yarasına bant yapıştırdı, buz bulundu, onu deri kanepeli bir odaya götürdüler.

"Özür dilerim, biraz ileri gitmişler. Saçının bir teline bile zarar gelmemesi için özellikle uyardım. Bazen hayvan gibi oluyorlar, aynen bir zamanlar olduğu gibi. Ama sakın beni hatırlamadığını söyleme." Karşısındaki adam ofis masasından üzerinde çalışılmış

bir jestle bir şişe markalı viski ve iki kadeh çıkardı.

Bu yüzde tanıdık bir şey vardı, yumuşak, çocuksu, sanki hemen ağlayacakmış gibi.

"Sütlaç, sen misin?"

"Benim, Çevik Bacaklı Geyik."

Okul arkadaşım (kahretsin, bunun ben olduğunu bilmiyordum) Sütlaç, bir zamanki tayfamızdan, daima espri konusuydu, ona Kızılderili ismi bile vermemiştik. Chingachook'un yayını ve ok kılıfını taşırdı.

"Demek tüm T. kasabasını satın alan sensin, sensin şu..."

"Ne zaman geldin, tüm dedikoduları ne zaman öğrendin? Evet, birkaç yetkim var – muhtar, parti sekreteri ve milis şefiyim."

"Peki beni neden tutuklamak zorundaydın?"

"Aaa, yeterince gerekçem var. Ama her şeyden önce görüşmek istiyordum, burada olup da haber vermemen ayıp... Eski günlerin hatırına. Yazmak için ev kiralamışsın, hem de, bu nasıl bir rastlantı, daha önce yaşamış olduğun evi. O yılları önemsediğine sevindim."

"Kasabadaki bu sirk ne böyle, film mi çekiyorsun? Yoksa yönetmen mi oldun?"

"Hayır, çok daha ciddi bir şey. Bir projeye başladım. Özetle, zamanı 30 yıl geri çeviriyorum. Burada zaten pek değişen bir şey yok. Dünyanın en büyük müzesini kuruyorum. Geçmiş müzesi, sosyalizmin müzesi, ne dersen de. Tüm kasaba, her gün, yirmi dört saat, her şeyi kapsayan bir müze. Aslında müze doğru bir kelime değil, her şey canlı. Herkes o zamanlarda neydiyse öyle olmaya devam ediyor, ben de bunun için onlara ödeme yapıyorum. Tüm giderleri üstleniyorum. Onlara fazla bir şey vermiyorum ama onlardan istediğim de çok değil. Sadece oldukları gibi kalsınlar yeter. Zaten eski günleri özlüyorlar. İnterneti, televizyonu kestik, sadece o zamana ait gazete satıyoruz, aslında eski sayıları geriye doğru basıyoruz, ters sırayla, siyasi fıkralar için cezaları, halk milis birliklerini, parti toplantılarını, gösterileri yeniden yürürlüğe koyduk. Muhbirlik yapanları davet ettim, işlerini yine yapsınlar.

Eskiden yönetime karşı söylenip duran bir-iki kişiye de maaş veriyorum, devam etmeleri için. Bu tür şeyler ortam oluşturuyor.

"Yani hiçbir şey yapmıyorsun, gün boyu avare avare dolaşıyorsun, sonunda da aylığını alıyorsun. Bir zamanlar olduğu gibi. Ama biri kurallara uymadığında acımasızım, milislerim bir zamankiler gibi. Aslında kendin de buna ikna olmuşsundur. İnsanlar memnun. Komşu şehirlerde nasıl bir işsizlik olduğunu biliyorsun. Zengin müşteriler gelip gösteri veya parti toplantısı siparişleri veriyor. Herkes geçmişe dönmek istiyor. Muhteşem zaman makinesini yaptım. Yurtdışından misafirlerim de var. Hadi şerefe ve hoşgeldin."

"Şerefe. Ya viski?"

"Corecom'dan.* Dedim ya, her şey düşünüldü."

"Peki bunu neden yapıyorsun? Eğer para içinse daha geleneksel yöntemler var."

"Param var, yine de parayı asla reddetmem. Onun için değil... Sana karşı dürüst olacağım – kadehleri yeniden doldurdu. Günümüzde yaşamak gelmiyor içimden. Sadece pislik..."

"O zamanlar da çoktu."

"Belki, ama bana kokusu iyi gelirdi. Dünya artık iyice tökezliyor, bunu fark etmemiş olamazsın. Seni davet etmek istiyorum. Günler, günlük hayatlar... uydurmanı istiyorum. Bunun üst düzey bir sipariş olduğunun farkındayım. Bayramlar kolay, onları kendim hallediyorum. Ama bu insanların günlük hayatları için senaryoya ihtiyaçları var. Bununla ilgilenen bazı müşterilerim bile var artık." Kütüphaneye gidip benim birkaç kitabımı çıkardı. "Bende hepsi var. Fikri bir ölçüde senden aldım. Sana minnettarım."

"Aaa, yok," diyorum, karşı gelmeye çalışarak. "Sana kaşımı yarma fikri vermedim."

"Sosyalizmin envanterini çıkartmak muhteşem bir fikirdi, o döneme ait öyküler de öyle. Onları elkitabı olarak kullanıyorum, birçok şeyi de hayata geçirdik. İnsanlar 'Altay' ve limonata içiyor,

* Sosyalizm döneminde Bulgaristan'da dövizle alışveriş yapılan tek mağaza zinciri. *–ç.n.*

eski 'Vero' bulaşık deterjanı kaplarını geri getirdik. Kasabada artık çalışan birkaç fabrika atölyesi var."

"Bu bir kâbus, şimdi uyanacağım..." Öykünün kurgusuna, hatta kendi repliklerime bile hâkim olmadığıma dair endişe verici bir his içindeyim.

"Hayır, bu sadece kurguladığını zannettiğin bir öykü, aslında onun içindesin. Birbirimizi çocukluktan tanıyoruz, aklın her zaman bir karış havadaydı, bir yerlere dalıp gitmen zor değil."

"Tutuklu muyum?"

"Kendi kendini projene davet edilmiş kabul et. Fikrin sana ait olduğunu unutmayalım, ben sadece yöneticiyim." Kadehten bir yudum içiyor, ben kendiminkine dudaklarımı bile zar zor değdiriyorum.

"Daha ciddi şeyler de yapıyoruz. Biraz sonra Doktor gelecek, onu tanıyorsun, ona Sarı Ev'i teslim ettim, ona çekidüzen verdik. Deneylerini orada yapacak. Geriye dönük tedavi... hücresel hafızanın canlandırılması... geçmiş zaman sanatoryumu, hafif şok uyarıları... O sana daha iyi açıklar. Acilen geçmiş uydurucularına ihtiyacımız var."

Bir an için Sütlaç'ın içine bir Anti-Gaustin'in yerleşmiş olduğunu düşündüm. Ve düşündüğüm her şeyin, zalimce tersine dönerek onun aklından geçtiğini. İlk defa durmak, istifa etmek, zamanda ileriye doğru sıçramak istedim. Geçmişe dönüş her zaman masum değildir. Geçmiş, tehlikeli bir yer olabilir.

"Son derece tehlikeli," diye ilave etti Anti-Gaustin sesli olarak. "Aslında Sarı Ev buradan pek de uzak sayılmaz, şu anda pencereyi açsak kulağına tanıdık bir..."

Ses mi, yoksa böğürme mi dedi duymadım çünkü kendimi baş aşağı pencereden attım. Kâbuslarda bu her zaman işe yarar.

MİNOTOR'UN GÜNCESİ

Buraya geldikten sonra ne kadar zaman geçti, hiçbir fikrim yok. İçeriye kendim mi girdim, yoksa beni biri mi kilitledi, hatırlamı-

yorum. Karanlık o kadar yoğun ki zaman kaybolmuş. Sadece karanlıkta zaman olmaz. Kaç yaşında olduğumu bilmiyorum. Beni unutmuşlar. Beni duyup açana kadar kapıyı yumruklamak geliyor içimden. Çözümü olmayan tek bir sorun var, tüm dehşet de burada: Kapı yok.

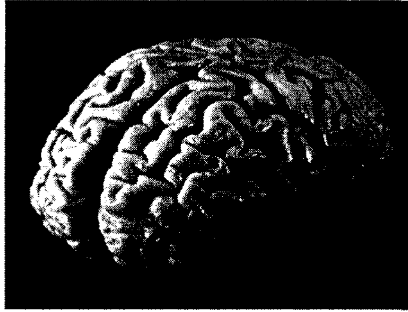
Bakın ne keşfettim. O kadar bariz ki görülmesi neredeyse imkânsız. Tüm canlı varlıkların deoksiribo nükleik asidi, çift zinciriyle, bir labirent yapısına sahip. Spirale açılarak uzayan dikey bir labirent. Tüm yaşam formlarının genetik talimatları labirent içinde yazılı. Demek labirent, bilgi koruma ve iletmenin en mükemmel şekli. DNA bu yüzden bu kadar uzun bir süre kriptolu kalmış. Biz, labirentlerden yapılmışız.

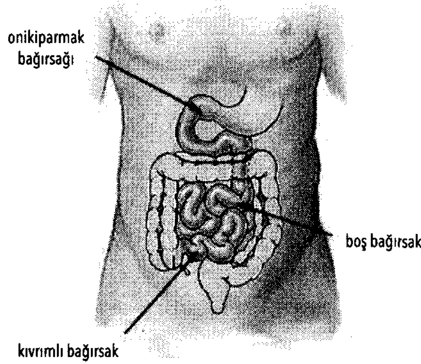
DE
OK
Sİ
Rİ
BO
NÜK
LE
İK
A
SİT

Deoksiribo nükleik asit, deoksiribo... Bu kelimenin ilkel çorbasında nükleik asitler yüzüyor. Bu ismi defalarca ve defalarca, onun labirentinde kaybolana dek yazıyorum.

Ama orada bir hata, bir kusur, bir aksaklık var. Bu da beni doğrudan Minotor'a dönüştürüyor. Bu hatayı bulmak için kendi deoksiribo nükleik asidimin tüm labirentini dolaşıyorum. Birinde ben kilitliyim, diğeri benim içimde kilitli. Minotor'un içindeki labirent.

Labirente benzeyen şeyler

İnsan beyni. Tüm memelilerin beyin kıvrımları.
Bir bedenin sinir sistemi veya tek başına bir sinir, tüm dalları, sinir lifleri, aksonları vs. dahil.

İnce bağırsağın ve iç organların yılansı kıvrımları.

DNA

Kolböreği, gül böreği, saray baklavaları. Doğu'nun tüm tatlıları.

Anıların uçuşu, birbirleriyle haberleştikleri dil, karışık figürleri. Anıların dili bir labirenttir.

Orman.

Mevsimlik veya çok yıllık bitkilerin kök sistemleri.

Zar labirenti ve kemik labirentiyle içkulağın yapısı.

İlk defa bulunduğun nehirsiz bir şehir. Nehrin yokluğu önemlidir. Nehir varsa, onun Ariadne ipliği yol gösterir.

Gizlediğin bir sevgili için gizemli yürüyüş güzergâhları.

Sıkıcı bir telefon konuşması esnasında bir kâğıt parçası üzerine karaladıkların.

Genç bir kadının kasıkları. Burada labirent mağaradan öncedir.

Bir yün yumağı.

Okur bakışının çizdiği labirent.

Eğer uzun süre ve yakından bir güle bakarsan, içindeki labirenti görebilirsin. Ve bir Minotor böceğinin boynuzlarını.

İyi ki bu karanlık, bu bodrum var da, zamanı geri çevirerek, koridorlarında koşarak, bağırarak, böğürerek burada kalabiliyorum. Karanlık alışmama yardımcı oluyor. Gelmesi beklenen geldiğinde hazır olacağım. Geçiş gerçekten yumuşak olacak, bir karanlıktan başka birine.

Tuhaf şeyler hatırlıyorum, veya hatırladığımı sanıyorum. Öğle sonrası güneşin kavurduğu şehirler, akşamüzeri kalabalıklaşan ıssız sokaklar hatırlıyorum. Annemin bir perdenin arkasına saklanıp bana el salladığını hatırlıyorum, bu en eski hatıram, ben de gülüyorum çünkü oyunu anlıyorum, perdeye yöneliyorum, daha yeni yürümeye başlamışım, ama o orada yok. Bazen yüksek tavanlı odalar görüyorum, sırtı bana dönük bir kız, kırda kaybolan bir at arabası, yabancı bir şehirde yaralı bir adam, içinde hatalarla dolu kendi öykümü okuduğum bir kitap.

Bir seferinde mutlu olduğumu hatırlıyorum. Yaklaşık altı dakika sürdü. Batı Londra'da, Kensington Gardens'da, sabah erkenden oldu. Bu mutluluğun nedenini bulamıyorum, bu da onun hakiki olduğunun gerçek bir kanıtı. Bunun dışındaki tüm mutluluklar şartlı reflekstir, Pavlov'un köpeklerindeki gibi. Uyarı gelir ve mutluluk salgılanır, mide sıvısı gibi.

Patikada yürüyordum, derin nefes alıyordum ve kendimi bir çocuğun bedeninde hissediyordum. Anahtar bu. Bir çocuğun bedeninde.

Seksen dört gündür dışarıya çıkmıyorum. Sadece akşamları geç saatte posta kutusundan gazeteleri almak için gizlice çıkıyorum, günleri gazetelere göre sayıyorum. Hiç kimseyle karşılaşmak istemiyorum. Tıraş olmayı kestim, çenem sertleşmeye başladı, herhalde hiç kimseyle konuşmadığım içindir. Ağız dumura uğrayabilir mi?

Bir süreliğine yemek yemeyi kesiyorum. Konserve ve erzaklar zaten epeyce azalmış durumda. Ağırlığımın azalmasını geriye dönüşün bir parçası olarak görüyorum. Çocukların ağırlığı seksen kilo olmaz. Bu incelen derinin içinde kendimi daha iyi hissediyorum. Gittikçe çocuk Minotor'a daha çok benziyorum. Erkek miyim, bilmiyorum, hastalık derecesinde zayıf bir insanın cinsiyeti ve yaşı olmaz.

Theseus mağaradan çıktığında, sol eliyle bir çocuğu tutuyordu. Mit bu çocuğu hafızasından silmiş. Mitler çocukları sevmez. Bir düşünün durumun akıl almaz tuhaflığını. Kısa kılıcıyla kahraman Theseus, dev Periphetes'i, cani eşkıya Sinis'i, vahşi Krommyon'lu domuzu, dev Cercyon'u, acımasız Prokrustes'i, Maraton boğasını vs. yenen Theseus, sonunda korkmuş bir çocuk görür. Kısa kılıcını yere fırlatır ve çocuğu labirentten çıkartır.

Akşam bunu Ariadne'ye anlatır. Biliyor musun, orada canavar

yoktu, sadece boğa başlı bir çocuk vardı. Ve bu çocuk bana bir şekilde kendimi hatırlattı.

(Theseus'la birbirimize gerçekten benziyorduk, ama o aynı zamanda yakışıklıydı. Belki de hissetmişti ikimizin de arkasından hem tanrı hem boğa olan aynı tanrısal babanın başını uzattığını. Kardeşim ana rahmine bir tanrı tarafından düşürülmüş, bense – bir boğa.)

Ariadne sözlerini dikkate almaz, oradan bir an önce gitmeleri gerektiğini söylerken Theseus'a sarılıp onu öper sadece.

Gerçek şu ki, öyküde Minotor için boşluklar ararken, rüyamda bir bodrumda, kısa, çift başlı bir kılıcın saplanmasıyla öldüğümü gittikçe daha sık görmeye başlıyorum. El ve kılıç başka bir zamanın karanlığından geliyor, yolculukları o kadar uzun sürmüş ki, insan yüzlü katilim yoldan tamamen tükenmiş, eli gücünü kaybetmiş ve kendi infazım için ona benim yardım etmem gerekiyor. Kılıçla kendi bedenimin üzerinde bir kapı yapmam gerekiyor. Hayatım boyunca Minotor'u içimden çıkarmaya çalışmışım.

Peki ya katilim (beni öldürecek olan şey) beni karanlıkta görmeyip yanımdan geçip giderse? Veya saklambaç oynadığımızda beni unuttukları o yaz akşamı yaptığım gibi saklansam... Ve orada çok uzun, ölüm işini bitirene kadar saklı kalsam, yıllarca, bir asır boyunca. Peki ya dışarıda artık başka insanlar olursa, birkaç nesil geçmişse, hiç kimseyle tek bir hatıranın elmasını bile paylaşamazsam. Eğer bedel buysa... Kendimi bu bodrumun koridorlarında bağırırken, ulurken, böğürürken duyuyorum, çünkü dilimin ne olduğunu artık bilmiyorum. Ben buradayım, yanımdan gelip geçme, buradayım. Möööö...

IX.
SONLAR

ANLATICI VE KATİLİ

Peki Minotor Şehrazad'ın yöntemini kullanmayı düşünmüş müdür acaba? Theseus'la ikisini görüyorum, Labirent'in sonsuz koridorlarında birlikte yürüyorlar, Minotor'sa durmadan öykü anlatıyor. Hayatı boyunca bir mahzenin karanlığında kilitli kalan birinin anlattığı öyküler ne hakkında olabilir ki? İnsan yüzüne sahip olduğu o rüya hakkında, hiç arkasına dönmeyen annesinin yüzü hakkında, öyle veya böyle hiç gerçekleşmeyen bir kıyametin arifesinde kutu ve gazete yığınları arasında yaşadığı eski sığınak hatıraları hakkında, gezdirildiği panayırlar hakkında, boğa güreşi ve kasaphane cinayetleri hakkında, "bir bulut kadar yalnız" dolaştığı şehirlerin labirentleri hakkında, içinde kaybolduğu tüm kitaplar hakkında... Theseus yanında yürür, elindeki yumak açılır, Ariadne'nin ipi öykülerin ipine karışır... Bazı şeyleri anlamaz, bazılarıysa öyle inanılmaz gelir ki ona, kendi kahramanlıkları ve maceraları yanlarında sönük kalır. Atinalı bir kahramanın canavarı öldürmek için Labirent'in koridorlarında dolaştığı bir öykünün ortasında Minotor durur ve Theseus'a yumağın bitti der. Ama Theseus kendini öykünün ipine o denli kaptırmıştır ki, nasıl bir yumaktan söz ettiğini bile anlamaz. Minotor, sen buraya beni öldürmek için geldin, diye hatırlatır. Şimdi öykünün tam o koridorundayız. Eğer devam edersek, dönemeyeceksin, çünkü ipin de buraya kadar. Ama ben seni

öldürmek istemiyorum, cevabını verir Theseus. Beni bu öyküye biri zorla sokmuş. Sen bana öykü anlatırken, tüm Atinalı kahramanların gittiği yerlerin toplamından daha fazla yere gittim. Öyküye devam etmeni istiyorum.

Öykü, benim kendi ölümümden geçiyor, cevabını verir Minotor, ama beni gerçekten mi öldürürsün, yoksa bunu duyacağın öyküde mi yaparsın, fark etmez.

Onları, kendilerinin de içlerinde hapsolduğu, kendi öykülerinin ipleriyle paralel labirentler örerek, şehirler ve mahzenlerin labirentlerinde birlikte yürürken görüyorum. Ve onları, anlatıcıyla katilini, artık hiçbir şey ayıramaz.

TUTANAK

(...)

Kısa, çift başlı bir kılıç bulunmuştur, büyük ihtimalle antikçağa ait son derece değerli bir nesne. Tam üretim döneminin, değerinin ve menşeinin tespiti için bir uzman tayin edilmiştir. Kılıcın üzerinde kan izi bulunmamakta.

Bodrumda bulunan nesnelerin tasviri. Eşya dolu kutular, içinde bulunanları bir araya getirme mantığının tespit edilmesi zor. Yedi tanesi genellikle gazete ve dergi kupürleriyle dolu. Eski bir helva kutusu. Kalınlıkları ve ciltlenme şekilleri farklı, neredeyse tümüyle dolu sekiz adet defter bulunmuştur. Farklı dillerde kitaplarla dolu dört büyük sandık. Gaz maskesi. Soruşturmanın ihtiyaçları için talep edilecek bir bilgisayar ve dinozor. (Dinozor lastik, çocuk oyuncağı.) Tüm uygun zeminlerden parmak izi alınmıştır. Defterlerin içeriğini incelemek için –her şeyden önce onlardan ne tür ipucu ve izlerin çıkarılabileceğini görmek açısından– bir edebiyat uzmanının görevlendirilmesi gerekiyor.

Ben görevlendirilen uzmanım. Anladığım kadarıyla komşular binanın bodrum katından şüphe uyandıran tuhaf seslerin ve ulumaların (bazılarına göre böğürmelerin) geldiğine dair polise defa-

larca şikâyette bulunmuş. Sonra bir hafta boyunca hiç ses duyulmamış, yönetici aşağı inmiş ve (eskiden bir sığınak bölümü olan) kilerlerin birinin kapısını sonuna kadar açık bulmuş. Yerde kılıç yatıyormuş.

İçeride çalışmaya itirazımın olup olmadığını sordular çünkü her şeyi dışarıya çıkarmak insanüstü bir çaba gerektirecekti, üstelik polis dairesinin boş alanı da yoktu. Kabul ettim. Tuhaf bir heyecan hissediyordum, bu yazarı hiç tanımadığım halde ona karşı karışık bir tutum içindeydim. Onu okurken kendimi hep şahsen soyguna uğramış gibi hissettim.

Bodruma 17 Mart'ta sabah saat onda girdim. Başlangıçta beni gözetleyen bir kişinin daha olduğuna dair tuhaf bir his. Korkmuyorum, göz iyi niyetli, eğer böyle ifade edilebilirse. Polisin benden önce bunu yapmış olmasına rağmen tüm köşelere ve nişlere tekrar göz attım. Hiçbir şey yok. Teneke helva kutusunun üzerinde yavaşça sürünen bir sümüklüböcek sadece. Okumaya başladım. Duruyorum, geri dönüyorum, tanıdık gelen bir koridordan geçiyorum, kayboluyorum, devam ediyorum. İlk ay boyunca sadece bir kere dışarıya çıktım. Sonra hiç.

SONUNDA ELDE KALAN

Yine o sıcak taşın üzerindeyim, altı yaşındayım, elleri havada piyanonun önüne oturan o düşteki kıza yaklaşıyorum, odanın kapısını açmışım, kenarına yaslanmışım, üzerimde kısa pantolonum, sol ayağımdaki kırığın yerindeki şu çirkin iz de neyin nesi, ağır perdelerden bir ışık geçiyor ve tüm odayı ikiye bölüyor, ikimiz farklı yarımlardayız. Sonra mucize gerçekleşiyor, resim hareketleniyor, kız yavaşça dönüyor...

O anda Minotor boğa güreşlerinde kalabalığın arasında annesini buluyor, üç yaşındaki dedem kendi annesinin geri, değirmene doğru koştuğunu görüyor,

Harkan'da bir kadın bir mektup alıyor,

bir adam afişten iniyor, sinemanın önündeki Juliet'in yanına gidiyor ve ikisi kol kola T.'nin anacaddesine yöneliyorlar,

Gaustin dünyanın en büyük yansıtma cihazını monte ediyor ve tüm kuzey yarımkürenin üzerinde ıslatmayan gece yağmuru yağıyor,

annem ve babam son katta, aydınlık bir dairenin balkonundan bakıyor...

kızla ikimiz artık ışığın aynı tarafındayız, yüzünün kenarını görüyorum, dönüyor ve...

Merhaba baba.

EPİLOG

Ocağın sonunda 1995'te, seksen iki yaşında, erkek cinsiyetinden bir insan olarak öldüm (Macaristan'a gittim). Tam tarihi bilmiyorum. Kışın, fazla iş yokken ölmek en iyisi, insanlara yük olmamak için.

Gün kararırken şarap sineği olarak öldüm. Günün (hayatımın) batışı güzeldi.

7 Aralık 2058'de erkek cinsiyetinden bir insan olarak öldüm. O yıl hakkında hiçbir şey hatırlamıyorum. O yüzden doğduğum yılı, 1968'i gün gün hatırladım.

Ben her zaman ölüydüm. Ve her zaman karanlıktı. Eğer ölüm karanlık ve diğerlerinin yokluğuysa...

Henüz ölmedim. Yakında çıkacağım. Eksi üç aylığım. Rahim içindeki bu eksi zamanın nasıl ölçüldüğünü bilmiyorum. Burası karanlık ve rahat, hareket eden bir şeye bağlıyım. Üç ay sonra diğer tarafa geçeceğim. Bazıları bu ölüme doğum diyor.

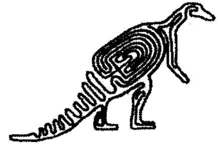
1 Şubat 2026'da erkek cinsiyetinden bir insan olarak öldüm. Babam kışın ölmek en güzeli derdi, onu dinledim. Hayatım boyunca veterinerdim. Bir sefer Finlandiya'ya gittim...

Sümüklüböcek, kuşburnu çalısı, keklik, mabet ağacı, haziran bulutu (bu hatıram kısa), Halensee civarında mor bir sonbahar çiğdemi, geç nisan karı altında donan erkenci bir kiraz ağacı, yanılan bir kiraz ağacını donduran kar olarak öldüğümü hatırlıyorum.

Ben vardık.

BAŞLANGIÇ

Babam ve dinozorlar aynı anda yok oldu...

Teşekkür

Bu kitap farklı yerlerde yazıldı. Dünyanın tüm huzuruna ve günbatımlarına sahip olduğum Wansee Gölü civarında, Literarisches Colloquium Berlin'de (LCB) başladı; Krems'te Tuna kıyılarında (Literaturhaus NÖ), Aşağı Avusturya'da Wachau Vadisi'nde, nehirle en katı Avusturya hapishanesi arasında devam etti; son nokta Adriyatik kıyısında Split'te (KURS daveti sayesinde) Diocletianus Sarayı'nın labirentinde kondu. Bu yerlerin cömert coğrafyasına ve ev sahiplerime teşekkür ediyorum.

Ana Burova, Nadejda Radulova, Boyko Pençev, Miglena Nikolçina, Bojana Apostolova, Silviya Çoleva'ya değerli öğütleri için teşekkürler.

İvan Teofilov'a beni cesaretlendirdiği ve dil mucizesine duyduğum inancı paylaştığı için teşekkür ediyorum.

Daha ortada kitap bile yokken okuyup düzeltme yapan Bilyana'ya ve tıkandığımı hissettiğinde daima bir kedi ve dinozor öyküsü sunmaya gönüllü olup bana sabır gösteren dört yaşındaki Raya'ya teşekkürler.

Bana bir roman yazmak için gerekli olan yalnızlığı sağlayan herkese teşekkür ediyorum.

metis edebiyat'tan okuyabileceğiniz diğer kitaplar

Düş Parası Marguerite Yourcenar

Karanlık Dükkân Georges Perec

Tokyo Uçuşu İptal Rana Dasgupta

Barbarın Kahkahası Sema Kaygusuz

Uzun Yürüyüş Ayhan Geçgin

Ara Tonlar Ayşegül Devecioğlu

Muhteşem Vahşi Dünya Andrey Platonov

Artemisia Anna Banti

Denizadamı Carl-Johan Vallgren

Düşlenen Ülke Eduardo Berti

Reddediyorum Per Petterson

Ruhun Kuytusunda Aharon Appelfeld

Dolambaç Gerbrand Bakker

Çevre Yolu Henry Bauchau

Beyaz Tuval Benjamin Stein

Çizgiyi Aşmak D. H. Lawrence

Kimi Muhitlerde Elizabeth Harrower

Gözetleme Kulesi Elizabeth Harrower

Tanrının Çocukları Mary Doria Russell

METİS EDEBİYAT

Mary Doria Russell

TANRININ ÇOCUKLARI

Çeviren: Başak Bekişli

Mary Doria Russell'ın ilgiyle okunan romanı *Serçe*'den sonra *Tanrının Çocukları* da Türkçede: Beklenmedik dönemeçlerle dolu incelikli olay örgüsü ve edebi ustalığıyla en az ilki kadar güçlü bir eser.

Roman, Jana'ata ve Runa adlı iki akıllı türün bulunduğu Rakhat gezegenine yapılan ilk seferde yaşanan felaketin ardından, yeni bir sefer için kolların sıvanmasıyla başlıyor. Dünya'da hazırlıklar sürerken, paralel bir anlatımla, Rakhat'ta insanların ister istemez başlattığı değişim rüzgârına da tanık oluyoruz. Zorlu bir yolculuğun ardından Dünyalı ekip hedefe vardığındaysa, iki gezegenin halklarının kaderi bir kez daha kesişiyor.

Bir bilimkurgu romanı olarak *Tanrının Çocukları*'nın ayırt edici özelliği antropolojik derinliği: karakterlerin karmaşık iç dünyasını ikna edici bir şekilde resmetmesi; onların zaaflarını, kendi kendini kandırma ve anlam olmayan yerde bile sürekli anlam arama eğilimlerini, hırs ve yanılgılarını, iyi niyetle de olsa başkalarına zarar verme kapasitelerini gözler önüne sermesi. Dahası, yazarın önemli toplumsal meselelere –farklı türlerin/kültürlerin bir arada yaşaması, anlayış ve hoşgörünün kendinden farklı olanı tanımayla başlaması, katı geleneklerin zulmü, değişimin kaçınılmazlığı vb– yaklaşımı da kayda değer.

Bütün bunlara yaratıcı bir hayal gücü ve kitabın her sayfasında hissedilen ince bir mizah da eklenince, ortaya keyif ve heyecanla okunan doyurucu bir roman çıkıyor. Tüm bilimkurgu hayranlarına ve edebiyatseverlere tavsiye ediyoruz.

METİS EDEBİYAT

Elizabeth Harrower

GÖZETLEME KULESİ

Çeviren: Deniz Keskin

Babalarının ölümünün ardından Laura ve Clare önce bir süre sorumsuz anneleriyle birlikte yaşar, sonra da Laura'nın çaresizlikten evlenmek durumunda kaldığı Felix'in "himayesine" girerler. Kocanın başlangıçta nispeten zararsız görünen "tuhaflıkları" zamanla onun kötücül, hastalıklı ve akıldışı iç dünyasını açığa vurmaya başladığındaysa artık çok geçtir. İki genç kadın kendilerini, erkeğin dengesiz ruh halinin pamuk ipliğine bağlı tedirgin ve tehlikeli bir hayatın ortasında bulur.

Gözetleme Kulesi'nde Elizabeth Harrower her şeyden önce, insanların başkalarına hiç de çıkışsız görünmeyen durumların içinde nasıl kısılıp kalabileceklerini son derece ikna edici bir şekilde resmediyor. Ruhsal bozuklukların bulaşıcı olmasa bile yakın çevredeki kişileri nasıl sindirip çaresizleştirebileceğini betimliyor. Aklın hükmünü yitirdiği bir mikrodünyada, hem mantığa hem de duygulara ve vicdana sahip çıkmanın zorluklarını gözler önüne seriyor ve tüm bunlara rağmen yine de bir çıkış olduğu ve ona ulaşmanın tek yolunun eylemsizliği kırmaktan geçtiği mesajını veriyor.

Harrower'ın gösterişten kaçınan incelikli üslubu, karakter tasvirlerinin başarısı ve psikolojik çözümlemelerin derinliği, bu romanı modern Avustralya edebiyatının vazgeçilmezleri arasına yerleştiriyor.

METİS EDEBİYAT

D. H. Lawrence

ÇİZGİYİ AŞMAK

Çeviren: Aslı Biçen

"Dışarıdaki her şey gerçekdışıydı, bir gösteri gibi, küçük bir delikten izlenen bir gösteri... Sadece kendisi uymuyordu buraya. Omuzlarını ağrıyormuş gibi geriye iterek hırçın hırçın iç geçirdi. Kolları bir tahriş hissiyle sızlıyor, kafasından adeta bir tıslama geliyordu. Uzun bir müddet sadece kendini dizginlemeye çalışarak, dişleri sıkılı, oturdu... Onu memnun edebilecek ya da zihnini rahatlatacak hiçbir şey olmadığından, geriye kalan tek şey bu rahatsızlığa katlanmaktı. Kendisini hayatın bedeninde yerinden oynamış bir eklem gibi hissediyordu: Zihninde çıkık bir parmak görüyordu, şişmiş, morarmış, acılar içinde. Mesele, kendini nasıl tekrar eklemine oturtacağıydı."

Öğrencisine âşık olan evli ve çocuklu bir müzisyen, onun aşkına karşılık veren romantik bir genç kadın, tutkuyla arzulanan ama koşulların imkânsız kıldığı bir birliktelik... Konu hiçbirimize yabancı olmamakla birlikte, Lawrence'ın edebi ustalığı romanı basit bir aşk hikâyesinin çok ötesine taşıyor. Ruhsal çözümlemelerdeki derinlik ve özellikle de yaratıcı tasvirler edebiyatseverlere etkileyici bir okuma sunuyor. *Çizgiyi Aşmak*, yıllanmış şarap gibi, zamanla tadından hiçbir şey yitirmeyen o ender eserlerden...

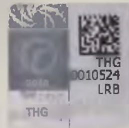

GEORGI GOSPODINOV
HÜZNÜN FİZİĞİ
roman

"İnsan bir süreliğine susmalı ve oluşan sessizlikte başka bir öykü anlatıcısının –bir balık, yusufçuk, sansar veya bambunun, bir kedi, orkide veya çakıltaşının– sesine kulak vermeli. Arıların roman yazmadığını, örneğin, nereden biliyoruz? Tek bir bal peteğini bile okuduk mu? Veya balıklardan başlayalım. Evrimin nasıl da büyük bir bölümü balıkların sessizliğinde kilitli duruyor, bizden önceki tüm o asırlar boyunca nasıl da çok bilgi biriktirmişler! Bu sessizliğin derin, soğuk depolarıdır onlar."

Bulgar yazar Georgi Gospodinov'un dönemden döneme, hikâyeden hikâyeye atlayarak ince ince kurduğu bir labirent-roman *Hüznün Fiziği*. Romanın anlatıcısı, başkalarının zihinlerine nüfuz edip onların yaşadıklarını yaşayabilen bir adam.

"Ben geçmiş satın alan bir kişiyim. Öykü tüccarı. Başkaları çay, kişniş, çek senet, altın saat, toprak ticareti yapar. Ben geziyorum ve toptan geçmiş satın alıyorum. Bana ne derseniz deyin, ne isim verirseniz verin. Elinde toprak olanlara 'toprak sahibi' derler, ben zaman sahibiyim, başkalarına ait zamanın sahibiyim, başkalarına ait öykülerin ve geçmişin sahibiyim. Dürüst bir alıcıyım, fiyatı asla düşürmeye çalışmam. Sadece özel geçmiş, belirli insanların geçmişini satın alıyorum. Bir seferinde bana koca bir devletin geçmişini satmaya çalıştılar, kabul etmedim."

Metis Edebiyat | Roman
ISBN-13: 978-605-316-072-4

Metis Yayınları
www.metiskitap.com